De beweging van Tachtig

samengesteld door Bernt Luger, Rob Nieuwenhuys, Harry G.M. Prick en Kees Nieuwenhuijzen

bron
Bernt Luger, Rob Nieuwenhuys, Harry G.M. Prick en Kees Nieuwenhuijzen, *De beweging van Tachtig*. (Schrijversprentenboek 22). De Bezige Bij, Amsterdam / Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, Den Haag 1982

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/luge001bewe01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. LITERATUUR MUSEUM

Ik las dezer dagen de Dec.-aflevering van de N.G. van '93, juist een jaar geleden dus. Toch wel spijtig, nu zoo geen N.G. meer om de twee maanden.
Willem Royaards aan Alphons Diepenbrock, 22 december 1894

Wij zaten de laatste dagen van de maand uít te zien naar den besteller met zijn Nieuwe Gids, die eeuwig en erfelijk te laat kwam en waren jaloersch op elkander als één van ons het tijdschrift een paar uur te voren had ontvangen.
Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*

Inleiding

Tegen het einde van de jaren zeventig van de vorige eeuw liep in Nederland een aantal jongeren rond die elkaar kenden, half kenden of niet kenden en die zoals het behoorde iets veranderen wilde: in de maatschappij, in de kunst en in de letterkunde. Wat ze precies wilden, wisten ze nog niet goed, maar er hing iets in de lucht van vernieuwing. Op een dag in de maand mei van het jaar 1881 kreeg een van die jongeren, de overigens niet zo erg bekend geworden M.B. Mendes da Costa, een bezoek van zijn wél bekend geworden vriend Frank van der Goes. Deze had een 'lumineus plan' uitgedacht volgens Mendes da Costa: het bijeenbrengen van een aantal van die ontevreden jongeren in een letterkundige vereniging, een soort dispuutgezelschap. Het kwam er zelfs van. Op 14 juni werd de oprichtingsvergadering gehouden in een lokaal, geheten De Eensgezindheid. Er waren zeventien jonge mannen aanwezig. Behalve Mendes da Costa en Van der Goes, Willem Paap, Willem Kloos, Frederik van Eeden en natuurlijk ook twaalf anderen. Al spoedig bleek dat de eensgezindheid niet zo ver ging. Het begon ermee dat men het niet eens kon worden over de naam van de vereniging. Het werd ten slotte *Flanor* nadat alle andere waren weggestemd - waaronder *De Nieuwe Gids*. Daarop volgden discussies over het reglement die moeizaam verliepen. Maar het moeilijkste punt bleek: hoe ver moest de eensgezindheid gaan? Paap, die zoals uit de notulen blijkt veel aan het woord is, wil dat de eensgezindheid niet verder gaat dan de hoofdzaken ('anders kan van samenwerking geen sprake zijn'). Hij zoekt de eenheid minder in de gelijkheid van denkbeelden dan in een 'algemeen gedeelde afkeer van de voortbrengselen der hedendaagse letterkunde'. Hij wist natuurlijk dat die er was. Waarvoor was men anders samengekomen? Als het over de richting gaat, is het alweer Paap die uitkomst brengt: 'l'art pour l'art zij onze leuze'. Ook dat was vanzelfsprekend; de leuze was niet nieuw en niet karakteristiek. Paap heeft haar alleen centraal gesteld om een basis van samenwerking te krijgen. Hij blijkt dan al een goed onderhandelaar. Maar de eensgezindheid was er niet. *Flanor* heeft nooit een florissant leven geleid, maar wel is het een trefpunt geweest waar men elkaar leerde kennen. Op de vergadering van 13 januari 1882 bedankte Van der Goes voor het lidmaatschap omdat zijn motie om Multatuli te huldigen met tien tegen negen stemmen verworpen was. Kloos en Paap kwamen te weinig en hielden zich niet aan hun afspraken, met als excuus achteraf: 'drukke bezigheden en redenen van persoonlijke aard.' Het kon van alles zijn. Het werd zo'n geharrewar en gehakketak dat op de bijeenkomst van 9 januari 1883 nog maar drie leden aanwezig waren. Een buitengewone vergadering op 30 januari besloot tot het werven van leden. In de loop van de volgende weken en maanden werden Jacobus van Looy, Karel Alberdingk Thijm (Van Deyssel), Johan de Meester, Albert Verwey en Frans

Erens lid van de vereniging. Van der Goes keerde er weer terug. Maar bloeien deed *Flanor* niet. Intussen werd buiten *Flanor* om, omdat men binnen *Flanor* geen kans kreeg, gewerkt aan de plannen tot oprichting van een tijdschrift. Het was vooral Paap die zich daarvoor inzette en die daar ook in slaagde. Op 1 oktober 1885 verscheen het eerste nummer van het tweemaandelijks tijdschrift dat *De Nieuwe Gids* genoemd werd, met als eerste redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos, Willem Paap en Albert Verwey, allen uit *Flaor* afkomstig. Na de oprichting van *De Nieuwe Gids* bleek *Flanor* geen reden van bestaan meer te hebben. Mendes da Costa zou in 1925, terugblikkende op *Flanor*, schrijven: ‘Onzin ware het te beweren dat *De Nieuwe Gids* uit *Flanor* is voortgesproten; evenwel geloof ik stellig en vast, dat wanneer *Flanor* nooit had bestaan, *De Nieuwe Gids* misschien wél ooit zou zijn opgericht, maar zeker niet reeds in 1885.’ Het klinkt nogal reëel en geloofwaardig. *De Nieuwe Gids* werd in juni 1885 opgericht door de gezamenlijke redactieleden die ook de eigenaren waren. In geen geval was Kloos alleen de stichter. Dat hij later als zodanig op het titelblad verschijnt, is een vorm van geschiedvervalsing waar hij zelf aan meegewerkt heeft. Het eerste nummer was overigens een teleurstelling. Het opende met tweeënveertig bladzijden *De kleine Johannes* dat allesbehalve iets nieuws bood. Eigenlijk heeft de hele eerste jaargang niet gegeven wat beloofd was: iets geheel nieuws. De tweede jaargang is al beter, maar het begint pas goed met de derde. De definitieve geschiedenis van *De Nieuwe Gids* is nog niet geschreven. Het tweedelige werk van G.H. 's-Gravesande heet wel *De geschiedenis van De Nieuwe Gids*, maar is toch in de eerste plaats een, overigens zeer belangrijke, bronnenpublikatie van brieven en documenten. Het is - ook volgens de schrijver zelf -‘nog niet *de* geschiedenis van het tijdschrift’. Die zal inderdaad nog geschreven moeten worden aan de hand van

het vele intussen beschikbaar gekomen materiaal en niet vanuit de legenden die zelfs bewust en moedwillig in stand zijn gehouden: het 'wonder van tachtig', het leiderschap van Kloos, de gesloten falanx van jongeren die een volstrekt oorspronkelijke, nieuwe en grote literatuur schiepen, enzovoorts. In plaats daarvan een pijnlijk proces van desintegratie van een vriendenkring met zeer persoonlijke en soms zeer intieme, maar meestal angstvallig verzwegen gevoelens als ondergrond. Dit alles is open en bloot komen te liggen door het vrijkomen van het materiaal, dat zelfs nog niet uitgeput is. Maar wie zich geroepen voelt de 'definitieve' geschiedenis van *De Nieuwe Gids* te schrijven, zal ook verrast en getroffen worden door beschouwingen, uitlatingen en getuigenissen - litteraire en niet-litteraire - waaruit blijkt hoe voortreffelijk sommigen van hen konden argumenteren en overreden en vooral hoe persoonlijk zij konden schrijven.

De Nieuwe Gids heeft nauwelijks negen jaar bestaan. Het tijdschrift van gelijke naam dat daarna nog tot midden in de oorlog verscheen, heeft weinig te maken met de oorspronkelijke *De Nieuwe Gids*. Van alle jonge mannen van het eerste uur was alleen Kloos op zijn stoel blijven zitten, tot zijn dood toe in 1938. Te lang ook heeft men *De Nieuwe Gids* gezien als een tijdschrift van een aantal dichters en schrijvers die men als de Tachtigers heeft aangeduid en die een *litteraire* vernieuwing hebben gebracht. Maar wie nú de achtereenvolgende jaargangen raadpleegt en doorbladert, wordt getroffen door het grote aantal *niet*-litteraire bijdragen. Dan blijkt het tijdschrift op een veel bredere basis te zijn gevestigd. De beschouwingen over wetenschap, maatschappij en politiek hebben minstens in even sterke mate het gezicht van *De Nieuwe Gids* bepaald. Op grond daarvan heeft Garmt Stuiveling in zijn boek over *De Nieuwe Gids als geestelijk brandpunt* (1935; 1981[3]) een onderscheiding gemaakt tussen Tachtigers en Nieuwe Gidsers. De eenheid van de jongeren die zich om *De Nieuwe Gids* hadden geschaard lag precies als bij *Flanor* in een gemeenschappelijk verzet tegen de tijd waarin ze leefden, in het bijzonder tegen de opvattingen en beginselen die uit *De Gids* (opgericht in 1837) waren voortgekomen, een tijdschrift dat overigens óók veel meer dan een litterair tijdschrift is geweest en dat eveneens gedragen werd door de geavanceerde politieke en maatschappelijke denkbeelden van háár tijd. Niet voor niets koos men op voorstel van Paap met algemene stemmen de naam *De Nieuwe Gids* met de nadruk op het woord 'nieuwe'. Dit staat in het prospectus van augustus of september 1885. In hetzelfde prospectus vinden we, hoe algemeen ook gesteld, het programma dat in het eerste nummer geheel ontbreekt. De redactie stelt zich tot doel 'in de eerste plaats [...] haar beginselen van esthetische en historische kritiek te ontwikkelen en ook hare voortbrengselen de lezers aan te bieden', maar enige regels verder staat óók dat ze 'in de laatste, schoon niet de geringste plaats' zich bezig houdt met politiek en dat ze bij de beschouwing van sociale vraagstukken dezelfde beginselen zal voorstaan als bij de litteratuur. Maar de beginselen werden nergens geformuleerd en konden waarschijnlijk ook niet geformuleerd worden; ze zouden uit de bijdragen moeten blijken. Wát bleek was dat de beide categorieën 'kunst' en 'maatschappij' niet zo vanzelfsprekend onder dezelfde noemer waren te brengen. Wat de verschillende schrijvers onderling verbond was de grote betekenis die zij aan de vorm hechtten, aan de taal en het woord, het 'wondere woord', dat op zich zelf een functie had zonder welke geen inhoud denkbaar was. Voor het overige opereerden ze ieder op eigen wijze. De redactie, die als een vriendenkring begonnen was, bleek niet homogeen genoeg; de tegenstellingen die al in *Flanor* naar boven waren gekomen, traden ook in *De Nieuwe Gids* aan de oppervlakte en werkten als een splijtzwam. 'Neen, wij zijn eenvoudig een combinatie van personen die heel veel van elkander verschillen,' schreef Kloos aan Van Deyssel op 25 januari 1888. Na het eerste jaar

was Paap al uit de redactie getreden. ‘De reden van deze afscheiding is dat Paap met de litteraire richting voor een groot deel oneens is’ (Kloos aan een medewerker). Maar behalve principiële waren er ook diepgaande persoonlijke tegenstellingen. Niet alleen kwamen de redactieleden en de voornaamste medewerkers uit geheel verschillende milieus voort, zij verschilden ook te veel in temperament, karakter en persoonlijkheid. Daarbij kwam dat ze als redactieleden voortdurend op elkaar waren aangewezen en dat riep spanningen op die zich in soms venijnige besprekingen van elkaars werk, maar vooral in de correspondentie ontlaadden. In 1888 voltrok zich de breuk tussen Kloos en Verwey, als Verwey zich van Kloos losmaakt en zich met Kitty van Vloten verlooft. Kloos’ liefde slaat in haat om en de breuk is volledig (Kloos aan Van Eeden: ‘Ik kan hem niet zien zonder hem te haten’). Maar wel danken we aan dit kleine (of grote) drama Kloos’ verzencyclus *Het boek van kind en God*, de mooiste en ontroerendste gedichten die hij ooit schreef. Kloos is ‘excessief aangedaan’, logeert nog enige tijd bij Van Eeden en vertrekt nog in hetzelfde jaar naar Londen waar hij bij de schilder en fotograaf Willem Witsen intrekt. Verwey neemt het redactiesecretariaat waar. Na zijn terugkeer uit Londen gedraagt Kloos zich hoe langer hoe onafhankelijker. In oktober 1889 treedt Verwey uit de redactie, waarvan eerst in de aflevering van april 1890 mededeling wordt gedaan. Verwey aan Van der Goes: ‘Daarom voortaan nooit meer tussen mij en Kloos relaties [...]. Ik dus nooit meer medewerker aan een tijdschrift dat door Kloos wordt geredigeerd.’

Merkwaardig is dat *De Nieuwe Gids* er niet slechter op wordt. De vierde, vijfde en de zesde jaargang bevatten bijdragen die hoogtepunten zijn in de geschiedenis van het tijdschrift. Omstreeks 1890 beginnen Van der Goes, Van Eeden en Van Deyssel aan een polemiek over kunst en socialisme, waaruit we wel een voortreffelijk artikel van Van der Goes hebben overgehouden (in zijn polemiek met Van Deyssel), maar dat de onderlinge tegenstellingen op vrijwel alle terreinen aan het licht bracht, vooral ook omdat men elkaar persoonlijk niet had ontzien. Het bleek moeilijk nog de goede toon te bewaren. In deze situatie kwam Kloos tussenbeide met zijn artikel *Verleden, heden, toekomst* in het april-nummer van 1891, waarin hij zowel Van der Goes als Van Eeden met zijn schijn-filosofie te lijf ging. De bom barstte en waarschijnlijk heeft Stuiveling gelijk met zijn opmerkingen dat de beruchte april-aflevering het vonnis over *De Nieuwe Gids* heeft geveld. Al wat daaruit voortkwam, tastte de onderlinge verhoudingen zo verregaand aan dat het bestaan van het tijdschrift ondermijnd werd. Toch moest het blijven verschijnen; er waren te veel belangen mee gemoeid. De klap zou komen toen Kloos in de aflevering van oktober 1893 zichzelf tot enige redacteur verklaarde. De mede-eigenaren Van Eeden, Verwey en Van der Goes (waarvan alleen de laatste nog redacteur was) verzetten zich ertegen en trachtten het tijdschrift nog te redden, maar de dubbelzinige houding van Van Eeden, die een door Verwey elders gepubliceerde kritiek op zijn verzen niet kon verkroppen, maakte dit tenslotte onmogelijk. Met het mei-nummer 1894 begint de zogenaamde tweede reeks der *Nieuwe Gids*-jaargangen onder redactie van Kloos en twee van zijn onbetekenende paladijnen. Men vindt in verschillende literatuurboeken en -boekjes en zelfs in het proefschrift van prof. N.A. Donkersloot de ‘grondbeginselen’ van *De Nieuwe Gids* opgesomd; vorm en inhoud zijn een, kunst is passie of de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie, enzovoort,

maar al deze toevallige uitspraken, die als leuzen worden opgediend, zijn nauwelijks bruikbaar, omdat ze, uit hun verband gelicht, te veel nadruk krijgen en tot simplificaties aanleiding geven. Lang niet altijd ging men van vaste beginselen uit. Om *De Nieuwe Gids* groepeerde zich een aantal onderling verschillende schrijvers. Er ging een grote zuigkracht van het tijdschrift uit en dat is zijn betekenis geweest. Zijn belangrijkste functie lijkt zijn aanwezigheid als het enige tijdschrift waar litteraire jongeren en maatschappelijke nieuwlichters van velerlei pluimage een 'tehuis' vonden. Maar een vaste lijn blijkt door het redactiebeleid niet te lopen. De achtereenvolgende afleveringen toonden soms grote verschillen. Soms was het Kloos, dan weer Van Eeden, dan weer Verwey of Van der Goes en vooral Van Deyssel die het 'aangezicht' van de afleveringen bepaalden, maar ook buitenstaanders als Van Looy, Aletrino, Jan Veth, Erens, Gorter en anderen. Het tijdschrift is de acht of negen jaargangen van zijn bestaan ook nooit dezelfde *De Nieuwe Gids* gebleven, omdat de voornaamste medewerkers niet altijd dezelfde bleven. Een voorbeeld: Van Deyssel, in zijn beginjaren de grote voorvechter van het naturalisme met zijn lyrische bespreking van Zola's *La terre* en *Le rêve* en zijn meesterlijke beschouwing over de gebroeders De Goncourt - die op een zelfportret uitloopt -, verklaarde in de latere jaargangen het naturalisme voor dood. Hoe langer hoe meer bekeerde hij zich tot het sensitivisme en kwam van het sensitivisme tot... (ja, wat eigenlijk?), maar hij is en blijft de belangrijkste prozaïst van de beweging van tachtig, zoals Gorter de belangrijkste dichter is, Van Eeden de meest geliefde en Kloos de meest gevenereerde, met wie *De Nieuwe Gids* ook vaak vereenzelvigd wordt.

Rob Nieuwenhuys

Verantwoording

Een schrijversprentenboek niet gewijd aan één belangwekkende schrijverspersoonlijkheid, maar aan een gehele beweging waarvan de spreekbuis haast uitsluitend gevormd wordt door één enkel tijdschrift, brengt bijzondere problemen voor de samenstellers. Een konsekwente chronologische behandeling, hoe verrassend op zich ook, zou ontwikkelingen verdoezelen onder een wirwar van feiten en feitjes zonder samenhang, een systematische benadering zou de chronologie herhaaldelijk geweld aandoen.

Wij kozen voor een kombinatie waarmee we kool en geit willen sparen. Chronologisch naar geboortejaar is het eerste deel opgezet van dit boek. De dramatis personae die in en rond *De Nieuwe Gids* een rol gespeeld hebben krijgen allen een kort biografisch portret: personalia, relaties met derden, publicaties voor zover ze tot de behandelde periode horen, een en ander gelardeerd met tekenende citaten van tijdgenoten, proeven van handschrift en uiteraard portretten. Het 'duiveltje' van de konsekwentie zou evenwel veroorzaakt hebben dat naast logische portretten van werkelijk groten als Herman Gorter ook portretten van kleineren als Aegidius W. Timmerman tot een onafzienbare reeks zouden leiden. Iedere indruk van samenhang zou verloren gaan als bovendien hun geboortejaren sterk uiteenliepen, hetgeen in ons voorbeeld inderdaad het geval is. Derhalve kozen wij soms voor 'groepsportretten', d.w.z. wij behandelen de relatief kleineren in samenhang met de groteren terwille van de overzichtelijkheid. Op die wijze komt enige systematiek toch de starre chronologie doorbreken. Vooraf laten wij nog iets van de voorgeschiedenis zien: de 'voorouders' en de oordelen over hen door de jongere generatie, gevolgd

door een soort groepsportret van die jongere generatie. De meeste jongeren leerden elkaar immers kennen in het *Flanor*-gezelschap.

Met deze kennis gewapend kan de lezer/kijker het tweede deel openslaan. Van het eerste nummer van oktober 1885 tot en met het laatste nummer van de negende jaargang, gedateerd september 1894, krijgt iedere aflevering van *De Nieuwe Gids* de nodige aandacht. Behalve citaten uit die afleveringen zelf, treft de lezer daar ook opmerkingen en reacties van lezers, d.w.z. vanuit de eigen kring of van de concurrentie aan; ook, zij het summier, iets over de troebelen binnen de redactie van het tijdschrift.

Deze laatste beperking vanuit de overweging dat het ons minder ging om een literatuurgeschiedenis, als wel om het aanschouwelijk voorstellen van een stuk tijdschriftgeschiedenis. Niettemin hopen we duidelijk te tonen hoe *De Nieuwe Gids*, na een aarzelende start, allengs zijn grote historische rol is gaan spelen, om dan gaandeweg weer af te zakken tot een tweederangs tijdschrift (alles behalve een gids, laat staan een nieuwe) dat door een delirerende Willem Kloos, bijgestaan door een handvol trouwe vazallen, geen enkele rol van betekenis meer vermocht te spelen. Hoe veel interessants *De Nieuwe Gids*, als het ware meer door toeval dan uit opzet, in de nog volgende bijna vijftig jaargangen ook mocht gaan bevatten, de grote jaren waren voorbij om nimmer weer te keren. Alleen van díe glorietijd, van *the decline and fall*, wil dit prentenboek iets laten zien.

Bronnen van de citaten zijn doorgaans niet vermeld, tenzij het gaat om enkele veel geciteerde memoires en briefwisselingen, waarvan de titels achterin genoemd worden. Het illustratiemateriaal komt merendeels uit het Letterkundig Museum en uit het Lodewijk van Deyssel-archief.

Bernt Luger
Harry G.M. Prick

1
Nicolaas Beets (1814-1903).

'In gesprek met de vorigen'

Potgieter en Beets zijn ontegenzeggelijk de hoofden van het afgeloopene tijdvak (...) Beets gaf ons het realistische gedeelte zijner Camera en eenige naïve liederen, tot een altijddurend bezit; de zooveel rijkere en forschere Potgieter liet ons een schat van studiën in proza en verzen achter.
Willem Kloos. 1885.

2
E.J. Potgieter (1808-1875).

Ziehier de vier besten die ik gekend en gezien heb: Douwes Dekker, Busken Huet, Vosmaer, van Vloten. (...) Van allen scheen mij Huet de verstandigste, Douwes Dekker de artistiekste.
Frederik van Eeden, 1887

Huet was niet Huet, maar hij was de Heer Huet. Huet was hartstochteloos. Hij bewondert niet, hij verafschuwt niet, hij bemint niet. Hij keurt goed, hij keurt af, hij prijst, hij laakt, hij waardeert. Hij schrijft over de Venus van Milo en over Dante in eenzelfden stijl als over, vergeef 't woord, den Heer Beets en den Heer Ten Kate.
Lodewijk van Deyssel, 1888

3
J.J.L. ten Kate (1819-1889).

> O Beets, wat zijt gij groot!
> Als God het niet verbood,
> Dan zou ik u aanbidden...
> Nu laat ik dat in 't midden
> ()
>
> Ten Kate! Ten Kate!
> O koning der cantate!
> Die hupp'lend in het priesterkleed,
> Den lusthof onzer taal betreedt,
> ()

Cornelis Paradijs, *Grassprietjes*, 1885

> Huet, wel geen kunstenaar en geen groot kritikus, maar de eenige verstandige letterkundige in een heel gezelschap domme lieden. Maar wat al de overigen betreft, wij schudden de handen van ons af, die zij op onze schouders mochten leggen, en schoppen er tegen zoo zij ze ons wilden reiken en spuwen op hun gedachten en lachen met hun begeestering.
> L. van Deyssel, *Nieuw Holland*
>
> Er is niet één dichter van de oudere generatie in ons vaderland, die, in een mate als Hofdijk, ontvankelijk is geweest voor de schoonheden van Hollandsche landschappen en Hollandsche luchten (...)
> L. van Deyssel, 1886
>
> De twee Hollandsche schrijvers, waar ik de grootste hekel aan heb, zijn Vosmaer en Multatuli. Huet en Emants acht ik. De rest is mij onverschillig.
> L. van Deyssel aan Frederik van Eeden, 21 november 1888
>
> Vosmaer is iemant, die op gewone burgermenschen, die niets af-weten van literatuur en zich een soort van fijn-proevers gelooven, den indruk maakt van een bizonder fijn en hoogstaand schrijver te wezen.
> L. van Deyssel, *Nieuw Holland*
>
> Meer intellectueel dan sensationeel... Zóó is Vosmaer, en dit onderscheidt hem van de moderne kunst.

Willem Kloos, 1887

Beets, ten Kate, enz. zijn predikanten, die met de eigenlijke literatuur niets te maken hebben.
L. van Deyssel, *Nieuw Holland*

4
Mr. Carel Vosmaer (1826-1888).

Als er één Hollander van vóór mijn geslacht is, dien ik voel te beminnen, dan is hij 'et.
L. van Deyssel, *Over Multatuli*. 1888

Multatuli is dood. Er zijn veel jaren geweest, veel te veel, waarin ik, lang en lang, honger had. Toen werd mijn ziel dor, als grond in de zomer, ik liep rond dof en moe, als een hongerig wild dier, zoekend of er nergens wat was dat ik kon eten. Toen was mijn ziel bijna gestorven. Zoo verdorde ze en hongerde ze. Het is niet van veel belang ik ben maar een uit duizend.
Maar toen is hij gekomen om mij voedsel te geven en heeft mijn ziel behouden. En lang heb ik toen achter zijn voeten geloopen, waar hij ging en ik heb hem liefgehad als een hond den man die hem zijn eten geeft.
Herman Gorter aan zijn verloofde, 1887

Tusschen het verlies van Busken Huet en van Multatuli (1887) en het heengaan van Pierson ligt, in 1889, de dood van Alberdingk Thijm. Natuurlijk wisten zijn geestverwanten beter te zeggen, wie en wat hij was geweest; maar dat zij hem een grootere bewondering toedroegen zal niemand hebben kunnen zeggen, die bij de opstellen aan zijn nagedachtenis gewijd, het artikel had gelezen door den schrijver van deze bladzijden bijgedragen.
F. van der Goes, *Litteraire herinneringen*

5
Allard Pierson (1831-1896), godgeleerde, wijsgeer en aestheet, geportretteerd door Jan Veth.

Johannes van Vloten blijft in onze negentiende eeuw een der beste proza-schrijvers der Nederlandsche taal. Lang vóór het verschijnen van de Nieuwe Gids munt zijn eruditie uit door voortreffelijken smaak. Wanneer ik zijn naam ergens las, werd altijd mijn opmerkzaamheid getrokken. Ik las alles wat hij had te zeggen, zonder ooit iets over te slaan.
Frans Erens, *Suggesties*

6
Dr. Johannes van Vloten (1818-1883).

7
Multatuli, pseudoniem van Eduard Douwes Dekker (1820-1887).

8
Conrad Busken Huet (1826-1886).

9
Mr. J.N. van Hall (1840-1918).

Die akelige van Hall van de Gids met zijn rijks-koekkebakkersgezicht.
Alphons Diepenbrock aan zijn zuster Lidwina, 12 december 1890

Wanneer men menschen leest, zoo als den Heer v. Hall, kroniekschrijver van den *Gids*, valt 't u op, als vogelenpoep op uw jaskraag, dat de man, al citeert hij ook Zola of Mallarmé, niets voelt van wat die menschen schrijven, volstrekt niet weet wát nu en waaróm dat en dat mooi is in die schrijvers.
L. van Deyssel, *Nieuw Holland*

Ik herinner mij goed, dat ik toen [1883, 1884] met Kloos sprak over Huet; hij antwoordde mij: ‘Die is niets’. Ik opponeerde toen: ‘Maar de stijl dan?’ Daarop antwoordde hij alleen met een schouderophalen.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Huet (...) is dat tijdvak zelf. Bijna een vierde eeuw lang heeft hij elk nieuw literair verschijnsel van zijn land voor zijn rechterstoel gedaagd en vonnis gesproken zonder onderscheid des persoons.
Willem Kloos, 1885

Huet leefde in een tijdperk der nederlandsche letterkunde, híerdoor eigenaardig, dat geen der letterkundigen den moed had een mensch te zijn en geen de eigenschap van een kunstenaar te wezen. Behalve Multatuli, de mensch, die een enkele maal eenigszins artiest werd door de kracht van zijn mensch-zijn.
Lodewijk van Deyssel, 1888

10
Jan ten Brink (1834-1901).

11
H.J.A.M. Schaepman (1884-1903), geportretteerd door Jan Veth.

De brieven van Multatuli 2e reeks. Ach! wat een kind! - Het is treurig en vervelend. Het is toch maar een goedkoope volksuitgaaf van een genie. Geen geduld, geen menschenkennis, geen wereldwijsheid, geen hooge humiliteit. Alleen weekhartigheid, eloquentie, moed en oorspronkelijkheid.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 2 februari 1891

Achter en boven haar [nl. de generatie van 1880] staat de reuzenfiguur van *Douwes Dekker*, wiens woorden zestien jaar lang als een moker rondvlogen door ons literair en politiek en maatschappelijk leven, sarrend of dreigend, kneuzend of verpletterend.
Willem Kloos, 1885

(over Jan ten Brink)
Hij is in de letterkunde de type van den Belgischen handelsreiziger oftewel commis-voyageur.
L. van Deyssel, *Nieuw Holland*

Pol de Mont is de Jan ten Brink van België maar met veel meer talent, dunkt mij.
Willem Doorenbos aan Willem Kloos, 22 maart 1890

12
Jozefus Albertus Alberdingk Thijm (1820-1889) als spreker. Tekening door Johan Braakensiek in het weekblad De Amsterdammmer, 24 maart 1889.

‘Vaders en zonen’

Goethe. Bij hem vind ik Schiller een dwerg. Behalve met Goethe dweep ik echter met Vondel en Vergilius en met wat ik las van ‘Dante’. Heine, Ovidius, de Musset en Bilderdijk zij degenen bij wie ik troost zoek als ik mij door speling met klank en woord en gedachte wil opfleuren.
Jacques Perk aan Carel Vosmaer, 2 januari 1880

Kloos zit tegenwoordig zoo hoog bij Plato, dat hij voor 't oogenblik niets anders begeert te doen, dan luisteren naar diens dichters wijsheid. Ik zal hem echter porren, net zoo lang tot hij eens over Shelley loskomt. Dat moet een goed stuk worden, te meer omdat het door liefde en niet - als sommige vroegere opstellen - door haat, wordt ingegeven.
Jacques Perk aan Carel Vosmaer. 21 december 1880

De heerlijke hymne aan ‘Dolores’ in het eerste deel van Swinburne's Poems en Ballads. Kent u die? Sinds drie à vier jaar vereer ik het, als een van de zooveel wonderen der wereld. Het vereenigt Lesbische gloed met het beeldend vermogen van Aeschylos, en de diepte van Shakespeare's of Shelley's passie.
Willem Kloos aan Carel Vosmaer, 10 juli 1882

Ja, laat ik het van hem zeggen nu men mij wel een man noemt, zoo als zij vroeger jongen van mij zeiden, dat ik uit mijn literairen levensochtend maar één heel breede vereering heb meegenomen en dat dat Zola is.
Lodewijk van Deyssel, 1888

Ik ben, op het plein onzer literatuur-stad, de geestdriftige omroeper, die telkens Zoolaas nieuwe werken, het groote dat weêr gedaan is, verkondt.
Lodewijk van Deyssel, 1890

Alles trekt mij tegenwoordig van Zola af (...) - maar al trekt alles mij er van af, het is zoo moeilijk scheiden, ik heb hem toch zoo vréeselijk lief gehad. Dien ergsten liefdetijd (1882-83) moet ik nu eigenlijk belachelijk vinden: een jongensliefde, een kalveren-liefde, de smoorlijke verliefdheid van een eenzaam wonenden jongenheer voor de dochter van de boerenhofstede van een kwartiertje-verder.
Lodewijk van Deyssel, april 1891

In de genegenheid voor Zola deed ik voor Van Deyssel nooit onder. Slechts in het vermogen om haar te uiten!... Doch tevens las ik Zola anders. Van Deyssel heeft hij - prachtig - doen juichen. Mij deed hij weenen in 't diepst van mijn ziel.
Johan de Meester, 1925

Ik behoorde tot de eersten in ons land die Zola lazen. En Zola heeft ook erg veel invloed op mij gehad.
Arnold Aletrino in Den Gulden Winckel, 1908

Balzac was voor mijn tijdgenooten en mij geen man om wie wij dachten. Zola was de Fransche romanschrijver die ons bezighield, en al wisten

wij, dat Zola zelf Balzac aanbad, Zola was het die gelezen werd, overdacht en besproken, en niet Balzac.
Charles M. van Deventer in De Gids, 1896

Ik betoogde in Amsterdam het goed recht van de jongste richting (het symbolisme), maar vond dikwijls weinig gehoor, omdat de kunst van Zola nog de alleen-heerschende was.
Frans Erens in De Gids, 1927

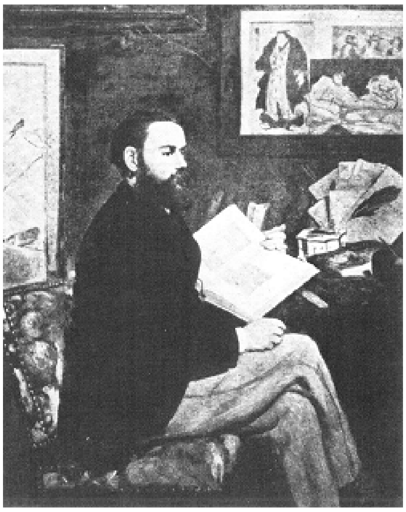

13
Emile Zola (1840-1902), geportretteerd door Edouard Manet, 1868.

14
Percy Bysshe Shelley (1792-1822), zoals Amelia Curran hem in 1819 portretteerde.

Ik ben er mij bewust van altijd het naturalisme te hebben beschouwd als een phase in de literatuur, niet als een durende verovering, hoewel ik het superieure schrijverstalent van Zola steeds ben blijven erkennen. Zoo schreef ik in mijn eersten studententijd te Leiden reeds een afbrekende critiek over Zola's *Assommoir*.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Ik, tenminste, persoonlijk, blijf Emile Zola dankbaar, zoo lang de pen mij in de vingers blijft.
Louis Couperus in *Proza*, II

En wanneer er één ding is, waarvoor we onzen ouden leermeester Jan ten Brink, méér dan voor iets anders, dankbaar herdenken, dan is 't voor de pogingen, die hij heeft aangewend, om ons en zijn andere leerlingen in de kunst van Zola in te wijden en er ons de schoonheden van te ontdekken.
Frans Netscher in De Hollandsche Revue, 1902

Je vous remercie de vos efforts pour me populariser en Hollande.
Emile Zola, in een brief van 23 februari 1885 aan Jean-Jacques van Santen Kolff

‘Dichters in het koffyhuis’

‘Willemsen’ op den Heiligeweg was het café, waar wij het meest bij elkaar kwamen en dat was 's avonds tegen tien uur. De artiesten hadden er een vast tafeltje, rechts van den ingang tegen den muur.

Flanors vergaderingen werden in De Karseboom gehouden, in het bovenzaaltje. De Karseboom was een der oudste huizen van de Kalverstraat, kort bij den Dam, en het zaaltje, waar wij bijeenkwamen, had nog de donkerbruine houten zoldering met de zware balken uit den ouden tijd. Het was geen café, maar uitsluitend restaurant. Het huis had zijn vast menu voor iederen dag der week, zoo was er iederen Vrijdag als toespijs gort met rozijnen.

De vergaderingen van dit gezelschap werden uitsluitend gehouden terwille van de literatuur en de schilderkunst. Er werd dikwijls ernstig en hevig gediscussieerd. Sinclair de Rochemont bespotte soms zijn medeleden en beweerden: 'Als er op Flanor over iets wordt geredetwist,

15
De Kalverstraat te Amsterdam rond de eeuwwisseling. In de rechterbovenhoek een reclameschild voor Café-restaurant en Bodega De Karseboom.

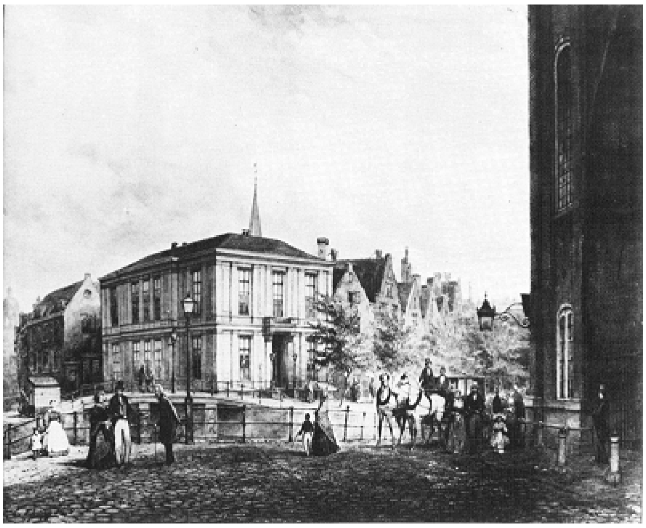

16
Het gebouw De Eensgezindheid op het Amsterdamse Spui, waarin op 14 juni 1881 de oprichtingsvergadering plaats vond van de Letterkundige vereeniging *Flanor*. Tekening door Willem Hekking Jr., 1852.

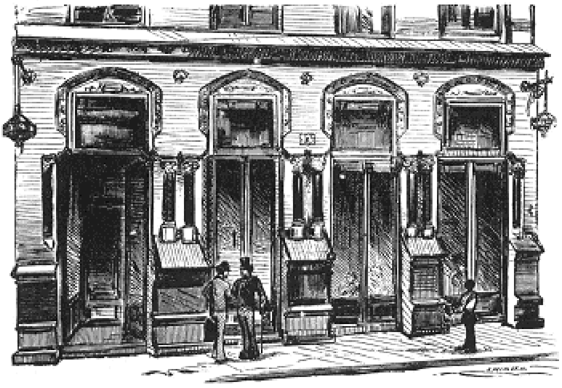

17
Café-restaurant H.B. Willemsen, Heiligeweg 26-28, omstreeks 1916 gesloopt.

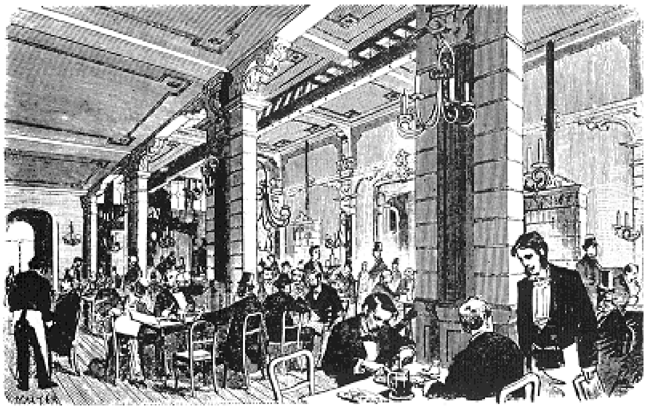

18
Die Port van Cleve aan de N.Z. Voorburgwal.

19
Albert Verwey op de *Flanor*-vergadering van 10 februari 1885, getekend door Frederik van Eeden.

dan zegt Kloos: Ja, zie je, je kunt wel gelijk hebben, maar Shelley...!'
Van der Goes zegt: '...maar Shakespeare...!'
Verwey zegt: '...maar Keats...!'
Karel Thijm: '...maar Zola...!'
Erens: '...maar Baudelaire...!'

De bijeenkomsten bij Willemsen waren het preludium tot de eigenlijke literaire beweging. Er was daar nog niet die confraterniteit, die later zou groeien in de bijeenkomsten in de Poort van Cleve en bij Mast, toen wij allemaal beproefde strijders waren geworden.

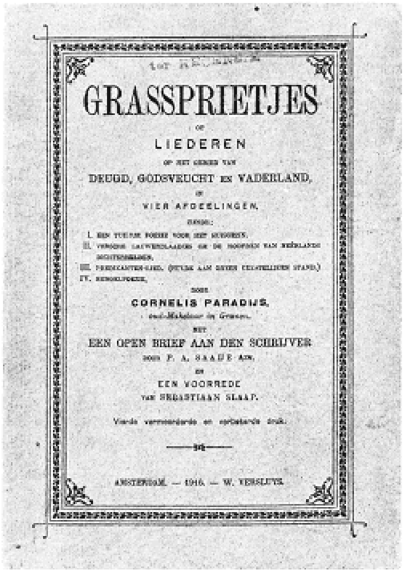
GRASSPRIETJES

LIEDEREN

DEUGD, GODSVRUCHT EN VADERLAND,

VIER AFDEELINGEN,

CORNELIS PARADIJS,

EEN OPEN BRIEF AAN DEN SCHRIJVER

EEN VOORREDE

VAN SEBASTIAAN SLAAP.

Vierde vermeerderde en verbeterde druk.

AMSTERDAM. — 1916. — W. VERSLUYS.

20
Vierde vermeerderde druk van de in 1885 verschenen bundel *Grassprietjes* door Cornelis Paradijs (Frederik van Eeden). Achter P.A. Saaije Azn. en Sebastiaan Slaap gaan respectievelijk Arnold Aletrino en Willem Kloos schuil. Op de *Flanor*-vergadering van 27 oktober 1885 droeg Van Eeden de *Grassprietjes* voor.

Het was in '89 en '90 dat wij bijna iederen avond in de Poort van Cleve kwamen, waar het na negenen gewoonlijk leeg was, zoo tenminste dat er op die latere uren ruimschoots plaats was te krijgen. Breitner, Witsen, Aletrino, Isaac Israels, Kloos, Diepenbrock, Jan Veth, Karsen, Boeken, ik meen ook Van Deventer, Van Looy ontmoette ik er vaak. Boeken schreef daar menige bladzijde wanneer de bezoekers nog niet waren gearriveerd.
Wij zorgden gewoonlijk een goed tafeltje machtig te worden tegen den muur of in een hoek en de conversatie steeg nu en dan tot luidruchtigheid,

waarin zij echter alleen verviel tengevolge van een humor van goeden huize.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

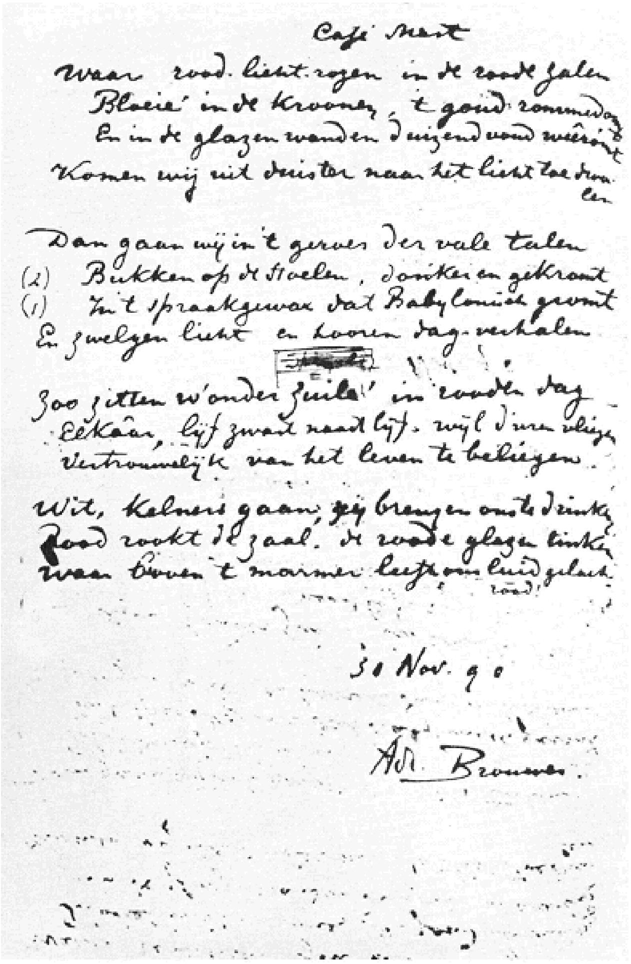

Café Mast
Waar rood licht rozen in de roode zalen
Bloeie' in de kroonen, 't goud
En in de glazen wanden duizend voud
Komen wij uit duister naar het licht toe dwalen
Dan gaan wij in 't gewoel der vale talen
(2) Bukken op de stoelen, donker en gekromd
(1) In 't spraakgewar dat Babylonisch gromt
En zwelgen licht en loome dag-verhalen
Zoo zitten w'onder zuilen in rooden dag
Elkaar, lijf zwart naast lijf, wijl d'uren vliegen
Vertrouwelijk van het leven te beliegen.
Wit, kelners gaan, zij brengen ons te drinken
Rood rookt de zaal, de roode glazen tinken
Waar boven 't marmer
30 Nov. 90
Adr. Brouwer.

21
Handschrift van het sonnet *Café Mast*, in november 1890 door Adriaan Brouwer, schuilnaam van Jac. van Looy, geschonken aan Willem Witsen. Mast was de naam van de uitbater van het door de Tachtigers veelvuldig gefrequenteerde Grand Hotel en Café restaurant Mille Colonnes aan het Rembrandtsplein.

Café Mast was een ‘centrum van beschaving, waar de oneindige vergezichten weerkaatsende spiegelwanden, de zilvergrijs hangende sigarenrook, het zoo gedempt uit de witte balonnen dalende electrische licht de jonge kunstenaars hielp om uit de enge grenzen van hun beperkte alledaags-leven in gedachte naar de ruimere, ja onbegrensde rijken van herinnering en verbeelding uit te vliegen.’
Hein Boeken, 1924

En achter in den hoek, drie tafels samen,
De roem van Mast, de mannen van de pen ().
Al kwam je vroeg die hoek was nooit verlaten,
Maar de aanloop kwam pas om een uur of tien,
Dan zag je ze uit d tochtdeur binnen treden,
Achter elkaar, die lui van de Ennegee.
Arthur van Schendel, *Herdenkingen*

22
De classicus en kenner van het Amsterdamse toneelleven, M.B. Mendes da Costa (1851-1938).

Marcellus Emants (1848-1923)

Geboren te Voorburg als zoon van een kantonrechter. Na het Gymnasium te DenHaag een onvoltooide studie in de rechten te Leiden. Met zijn vriend F. Smit Kleine redigeerde hij het tijdschrift *Quatuor* (1869-1871), vervolgens *Spar en Hulst* en tussen 1875 en 1880 met Smit Kleine en J. van Santen Kolff, fervent Zola-propagandist, *De Banier*. De mythologische epische gedichten *Lilith* (1879) en *Godenschemering* (1883) riepen vanwege hun goddeloos pessimisme weerstand en bestrijding op, o.a. van de zijde van *De Gids*. De bundel *Monaco* (1878) bevat novellen uit de wereld van de speeltafel; in *Een drietal novellen* (1879) toonde hij zich een aanhanger van Zola.

Verder is Emants in deze tijd schrijver van een groot aantal reisbeschrijvingen (Zweden, Egypte, Spanje), toneelstukken, waaronder ook historische drama's, novellenverzamelingen en romans, waarvan vooral *Een nagelaten bekentenis* (1894), het psychologisch zelfportret van een dégeneré in een mislukt huwelijk bekend zou blijven.

Zijn sombere levensbeschouwing vond hij vooral terug in het werk van de Duitse filosoof Schopenhauer. Grote bewondering had hij ook voor de Russische romancier I. Toergenjew voor wie hij aandacht vroeg in het tijdschrift *Nederland*, 1880; in mindere mate kon hij meegaan in de algemene bewondering van de jongeren voor Richard Wagner wiens werk hij in Bayreuth hoorde en zag. De woordkunst van enkele Tachtigers is aan hem voorbij gegaan; het is vooral in de dichter dat Kloos en Verwey de wegbereider van de nieuwe poëzie zagen.

> Wat Hollandsche boeken betreft heb ik erg veel van de Camera Obscura gehouden.
> Marcellus Emants. 1909

> Ik heb een zwak voor Emants, uit mijn jongens-jaren, en hij is toch beter dan de andere lui van zijn geslacht.
> Willem Kloos aan L. van Deyssel, 15 februari 1888

> Op een goeie dag heb ik iets gemerkt van de beweging van '80. Die interesseerde me in het begin niet heel erg. Wat ik er van las....nu, het meeste lokte me al heel weinig. Maar naarmate ik er in kwam, trof ik er enkele dingen aan die ik heel mooi vond. Het afbrekende vond ik mooier dan het opbouwende. En daar las ik me opeens dat ik was de *Johannes de Dooper* van de nieuwere literatuur. Toen heb ik verbaasder gestaan dan ooit. Ik was mij niet bewust, iets nieuws te hebben geprofeteerd of ingeleid. Ik heb doodeenvoudig geschreven wat zich aan mij opdrong. Nooit aan nieuwe richting, zelfs niet aan richting gedacht. Het kan wel zijn dat ze gelijk hadden.
> Dat idée dat het verdriet of de slechte afloop of wat men kan noemen het pessimistische in de zaken: sterk overheerscht het optimistische, en dat het goeie een moment is dat toch weer slecht eindigt. () Stel dat we de balans van het leven opmaken en we vinden een batig saldo aan wat de Duitscher noemt *Lust*, dan vind ik voor dat geval het idée van den ons steeds bedreigenden dood, van het onvermijdelijk moeten scheiden van de ‘Lust’, zoo verschrikkelijk dat dit optimisme me nog pessimistischer lijkt dan mijn pessimisme.

Marcellus Emants, 1909

23
De strijd over Lilith. Spotprent, voorzien van het onderschrift ‘Das ewig weibliche zieht uns hinan', verschenen in de *Nederlandsche Spectator* van 1879. Geheel links J.A. Alberdingk Thijm, auteur van de brochure *De ‘Lilith’ van den heer Marcellus Emants, eene beoordeeling* (1880).

24
Marcellus Emants, geportretteerd door H.J. Haverman, 1897.

25
Marcellus Emants, 24 mei 1880.

Jacobus van Looy (1855-1930)

Geboren te Haarlem werd Van Looy op zijn vijfde jaar ondergebracht in het Burgerweeshuis (tegenwoordig Frans Halsmuseum). Na werkzaam te zijn geweest als letterzetter en schilderknecht werd hij in 1887 in staat gesteld de Academie van Beeldende Kunsten in Amsterdam te bezoeken waar hij een sterke invloed onderging van zijn leraar August Allebé. In 1884 verwierf hij, samen met J. Dunselman, de Prix-de-Rome met zijn schilderij 'Elia op de berg Karmel'. Hierna volgden reizen naar Italië, Spanje, Marokko. Nog voor zijn terugkeer in Nederland (februari 1887) had hij tweemaal meegewerkt aan *De Nieuwe Gids*. Tot en met de voorlaatste aflevering zou hij trouw blijven meewerken. De bundel *Proza* (1889), geïllustreerd met reisschetsen van eigen hand, en de roman *Gekken* (1892) bestaan nagenoeg geheel uit eerder in *De Nieuwe Gids* verschenen bijdragen.

In 1892 huwde Van Looy de voordrachtkunstenares Titia van Gelder, met wie hij zich in 1894 te Soest zou vestigen.

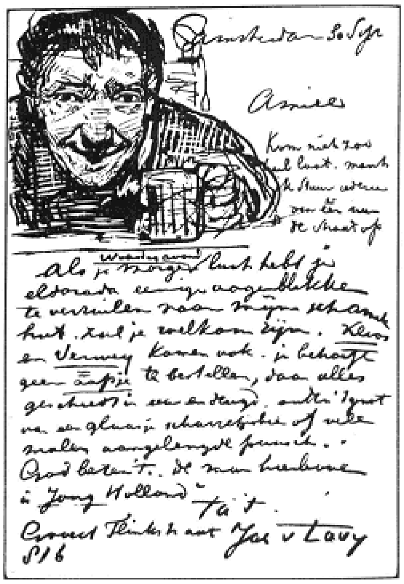

26
Briefkaart aan Frederik van Eeden, afgestempeld te Amsterdam, 1 oktober 1884.

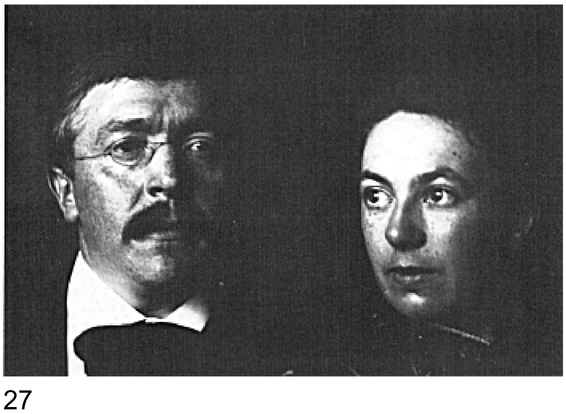

27
Jacobus en Titia van Looy. Foto Willem Witsen.

28
Jacobus van Looy, geportretteerd door Willem Witsen, september 1891.

Wil je nu nog iets van Holland hooren en van de vrienden? Allebé sprak mij op straat aan om te vragen of ik iets van je gehoord had. Veth heeft mij trouw je berichten laten lezen. Witsen komt met Sam [Arnold Aletrino] bij Chap [van Deventer] muziek maken, trio's voor cel, viool en piano met Veth, Kloos en mij tot publiek. Ik ga nu zeker eens naar Witsen toe bij den eerste besten mooien voorjaarsdag. De sneeuwklokjes kijken in Haarlem overal uit den grond, witte kelkjes met groene randjes, ze hangen zoo bevallig aan hun slanke steekjes en zien bedeesd naar den grond.
Frederik van Eeden aan Jacobus van Looy, Amsterdam 16 maart 1885

Vandaag heb ik op de Ponte Rialto een vette kalkoen, 4 franc, gekocht, die ik met mijn huisgenooten oppeuzelen zal, in feestelijke stemming, 't Is hier geducht koud en sinds gisteren vriest het; die arme Italianen. Eergisteren werd ik verrast door een massa sneeuw. De kerk San Marco zag eruit als een groot suikerwerk. Als alles goed gaat, komt er in de volgende aflevering der *Nieuwe Gids* een Zolaïstische beschrijving van dat buitenkansje hier.
Jacobus van Looy aan August Allebé, Venetië, 12 december 1885

Eens dat ik hem toevallig tegenkwam op den Nieuwendijk, waren wij blij elkander te ontmoeten en ik zei, dat hij met mij mee zou gaan om een glas bier te drinken. Ik had er altijd plezier in hem te verbazen, want dat uitte hij op een hevige en kinderlijke wijze. Nu wist ik, dat in de Kolksteeg in een klein café Berliner-Kühle-Blonde werd geschonken. Wij gingen daarheen, ik riep den waard en bestelde er twee. Toen de man aankwam met de groote bokalen, die daarvoor noodig zijn, was Kobus geweldig verwonderd, want hij kende dien drank niet en toen het zich ontwikkelend schuim de bokalen ging vullen, begon hij luid te lachen en riep: ‘Wat gaat er nu gebeuren?’
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Willem Paap (1856-1923)

Willem Anthonr Paap werd geboren te Winschoten als kind uit een arbeidersgezin. Na kweekschool en tijdelijk betrekkingen als onderwijzer sinds 1879 woonachtig te Amsterdam. Aldaar ingeschreven als student in de klassieke talen. Wil zich echter literair manifesteren en zoekt eerst contact niet Vosmaer en later met Multatuli, met wie hij correspondeert en bij wie hij daarna in Nieder-Ingelheim logeert. Mede op diens advies gaat hij rechten studeren. In 1887 legt hij het doctoraal-examen af en promoveert hij. In datzelfde jaar overlijdt Multatuli, waarna diens weduwe met Paap in Amsterdam gaat samenwonen. Gezamenlijk beheren zij Multatuli's nalatenschap.

Op *Flanor* leest hij in 1884 met gemengde bijval zijn satirieke novelle *Taco Bonbono, geen idylle* (later: *Bombono's*) voor.

Wèl instemming van Multatuli en Dr. Doorenbos. Langzamerhand gaat hij zich steeds meer als een literair-miskende voelen. In 1898 zal hij zich op zijn vroegere bentgenoten wreken met de satirische sleutelroman *Vincent Haman*, waarvoor zijn *Bombono's* als voorstudie diende.

> Maar, à propos, u moet Paap en mij volstrekt niet identificeeren. Hij heeft verstand, scherpzinnigheid en geest, maar wij verschillen hemelsbreed in sentimenten en in de richting van ons gedachtenleven, al zijn wij het eens, dat er wel wat veelvuldiger verheffing in onze litteratuur mag komen. Wij wisselen dikwijls van gedachten over litteraire onderwerpen - dat is al.
> Willem Kioos aan Carel Vosmaer, 24 december 1881

> Welnu, in Februari 1880 leerde ik P. kennen. Wij waren spoedig goede vrienden. Beide hadden wij literaire aspiraties, maar niet dezelfde. Hij vond een roman van Dickens mooier dan het mooiste gedicht ter wereld en ik dacht er anders over.
> Doch door onze gesprekken werd hij langzamerhand meer tot mijn kant heengetrokken. Hij waagde zich toen aan kritische opstellen in *Spectator, Tijdspiegel*, en *Weekblad* ('81-'83), die dikwijls (voor die tijd) goed waren, en trachtte ook productief werkzaam te zijn in poëzie en proza. Maar met het laatste ging het niet naar wensch, en toen begon P. weer af te geven, op wat ik voor goede kunst hield en naar wat anders om te zien. Steeds bleven wij goede vrienden nu eens meer en dan eens minder.
> Willem Kloos aan M.C.L. Lotsy, 1887

29
Willem Paap omstreeks 1900.

> Steeds ga ik uit van feiten en personen, nooit van abstracte gedachten. () In die ruimere zin nu had ik ook modellen voor mijn *Vincent Haman*. Als uitgangspunt fungeerde hier niet een plaatje maar een geneeskundig boek, dat ik las: *Les frontières de la folie*, door Cullerre. In dit boek worden de grensgevallen van krankzinningheid behandeld, en ook het een en ander over artisten vond ik er in. Ik las, wat ik trouwens wel al ongeveer wist, dat er in alle groote steden artisten zijn, die zich op de grenzen van de krankzinnigheid bevinden, en allerlei gekke dingen doen, malle dingen uithalen met woorden en nieuwe-kunsten bedénken. En toen kwam ik tot het idee: Zoo is de woordkunst in Nederland ontstaan.
> Willm Paap, 1908

30
Jeugdportret van Willem Paap.

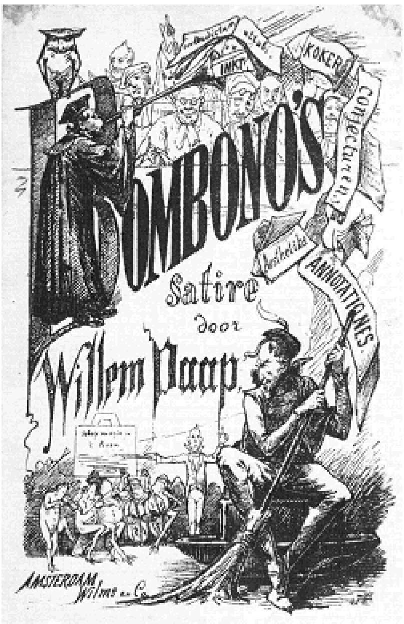

31
Omslag van Paap's *Bombono's*, in 1884 door Wilms en Co. te Amsterdam, voor rekening van de schrijver, op de markt gebracht.

> Van der Goes zei eens tegen mij: ‘Het is eigenaardig, dat menschen uit heel Nederland, die iets nieuws willen, nu toevallig in Amsterdam samenkomen. Buiten de Amsterdammers zijn daar Paap uit Groningen en jij uit Limburg.’
>
> Hij was een goed en aangenaam mensch. Hij had iets schuchters en brutaals tegelijk. Hij vertelde, dat Multatuli bij een gelegenheid, dat menschen in een publieken tuin aan het schommelen waren en Paap zich daarmee had bemoeid, zeide: ‘Dat hoor ik graag, jij kunt domineeren.’ Ik geloof echter, dat dat niet waar was en dat zij eigenlijk geen van beiden konden domineeren; wel waren zij daartoe in staat bij vlagen, maar niet op den duur.
> Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Frans Erens (1857-1935)

Maria Joseph Franciscus Peter Hubertus Erens, geboren in het Zuidlimburgse Schaesberg, vestigde zich in 1883 te Amsterdam, nadat hij geruime tijd in het buitenland, hoofdzakelijk te Parijs, woonachtig was. Vanuit die stad had Erens in 1883 meegewerkt aan het te Leiden verschijnend Algemeen Nederlandsch studentenweekblad *Minerva*. In Amsterdam raakte hij bevriend met Lodewijk van Deyssel die hem in contact bracht met de jonge Amsterdamse schrijvers en beeldende kunstenaars uit zijn eigen vriendenkring. Voorjaar 1884 schreef Erens in het weekblad *De Amsterdammer* een opstel over Charles Baudelaire: de eerste werkelijke aankondiging in ons land van *Les Fleurs du Mal*. Kort na de oprichting van de *Nieuwe Gids* ging Erens daaraan meewerken. Zijn vanaf 1891 in dit tijdschrift verschenen ‘Gedichten in proza’ bundelde hij in 1893 onder de titel *Dansen en rhytmen*.

Hij is dan zoo: dertig jaar oud, klein en verbazend mager, is door zijn dunne blonde haar bijna geheel heengegroeid, heeft een scherpe neus en kaken en draagt een lornjet. Hij is Limburger van geboorte, heeft eerst in Leiden gestudeerd, toen drie jaar in Parijs gewoond, waar hij met de uiterste raffineurs van politiek, letterkunde en kunst heeft omgegaan en nu woont hij hier te Amsterdam, om quasi zijn doktoraal examen te studeeren, maar zijn artistiek gemoed en liefde voor literatuur speelt hem onophoudelijk parten en houdt hem van de drooge rechtsstudie af.
Lodewijk van Deyssel aan Arij Prins, 30 januari 1885

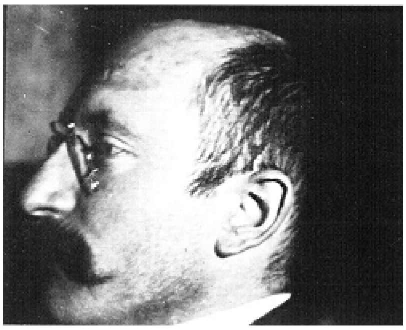

32
Frans Erens. Foto Willem Witsen.

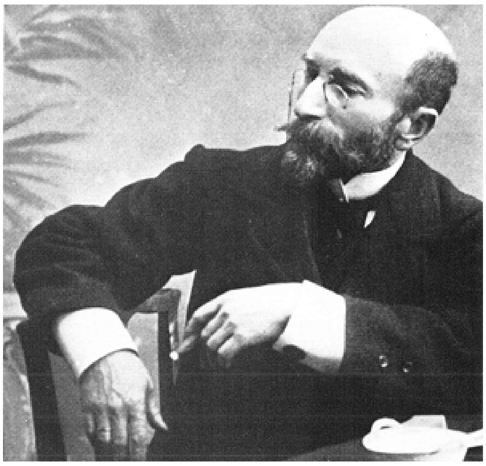

33
Frans Erens.

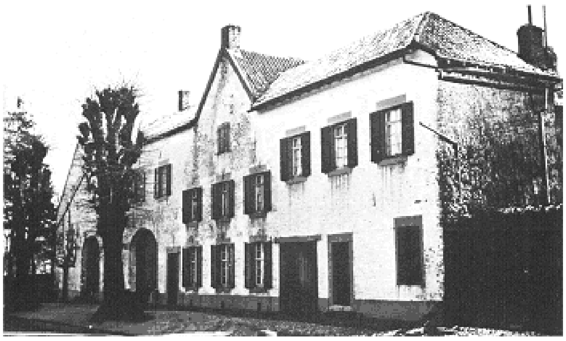

34
Huize De Kamp te Schaesberg (L), geboortehuis van Frans Erens.

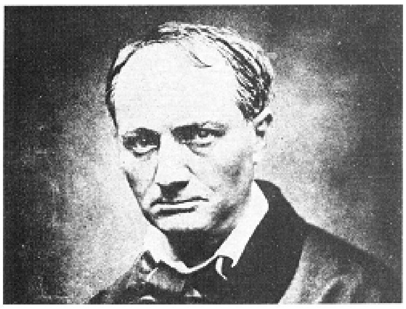

35
Charles Baudelaire (1821-1867), de dichter van *Les Fleurs du Mal* (1857). In de tweede druk van 1861 moest Baudelaire een aantal gedichten weglaten, daartoe gedwongen door een gerechtelijke vervolging.

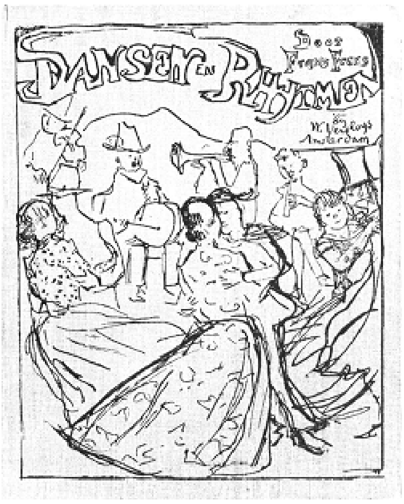

36
Dansen en Rhytmen (1893), waarvan de omslag verzorgd werd door Isaac Israels.

> Onze vriend Erens, van toen je nog in Amsterdam was, heeft z'n eigen op de advocatenrol laten zetten en een eed gedaan. Hij heeft al een gevangene om te verdedigen, wàtblief? Hij woont hier dichtebij: Jan Steenstraat 184 en als wij samen uit zijn geweest, drinkt hij wel eens een cognacje bij ons.
> Arnold Ising aan Lodewijk van Deyssel, 1 januari 1890

Zonder mijn rol in de nieuwere Hollandsche literatuur te willen opblazen tot groote belangrijkheid, geloof ik, dat ik zeer veel ideeën en beschouwingen heb aangebracht, die in het literatuur-magazijn zonder bepaalde aanduiding van herkomst een plaats hebben gevonden, ideeën, die anderen tot betoog hebben verwerkt en die weer aan anderen den weg hebben gewezen. Dat was nu eenmaal de rol, die met mijn persoonlijkheid strookte. Ik was een stille zaaier. Ik was niet de man der onmiddellijke actie, maar beschouwde mij als stuurman, somtijds als de inblazer van nieuwere gedachtengroepen.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Het eerste heb ik Isaac Israels ontmoet bij Paap. (). Kort na die eerste ontmoeting nam hij een atelier achter in de Warmoesstraat, in een huis, dat toen met den voet in het water stond en een prachtig uitzicht had op het Damrak. Ik kwam daar veel bij hem. Tezamen gingen wij het Amsterdamsche leven zien in allerlei stegen en sloppen, in groote en kleine café's, in danskelders en in café-chantants.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Frank van der Goes (1859-1939) en P.L. Tak (1848-1907)

Geboren te Amsterdam als zoon van een assuradeur. Doorliep na de H.B.S.-tijd, waarin hij klasgenoot en vriend werd van Perk, eveneens een opleiding tot assuradeur. Ook was hij enige tijd toneelrecensent voor het weekblad *De Amsterdammer* en onbezoldigd leraar aan de toneelschool. Hij debuteerde met de geschiedschrijving van de 18e-eeuwse toneelspelersfamilie *De familie Bouhon* in *Het Tooneel*, (1878).

Inmiddels groeide zijn interesse voor het socialisme en het marxisme, na aanvankelijke bewondering voor Busken Huet.

In 1881 nam hij het initiatief tot de oprichting van *Flanor* en in 1885 was hij samen met Frederik van Eeden secretaris van de commissie ter voorbereiding van de Brederode-feesten. In die functie leerde hij Pieter Lodewijk Tak kennen. Tak, te Middelburg geboren, had zijn rechtenstudie in Leiden afgebroken en was daarna medewerker en later redacteur van de *Middelburgsche Courant* geweest en sinds 1881 verbonden aan *De Amsterdammer* van J. de Koo.

Van der Goes wordt in 1885 mede-oprichter en redacteur van *De Nieuwe Gids* en haalt al spoedig Tak als medewerker binnen. Beiden gaan dan het politiek-radicale element in het tijdschrift vertegenwoordigen.

Frank van der Goes was misschien wel de geestigste van den vriendenkring. Afstammeling van een oud geslacht kon hij zijn stamboom ver, in den loop der eeuwen terugvoeren; ik heb ooit den ouden schilder Hugo v.d. Goes daarbij hooren noemen. In ieder geval bekleedden zijn voorouders onder de Republiek de hoogste landsposten. Toen ik eens bij hem op de kamer zat en hij er over sprak welk pseudoniem hij zou kiezen voor een publicatie, haalde hij een perkamenten foliant voor den dag, waarin de genealogie van zijn familie was opgeteekend en samen keken wij de namen na, die daarin voorkwamen. Hij toonde mij den naam van Hack van Oudheusden en omdat hierin een mooie klank zat, zei ik, dat hij die zou kiezen en zoo heeft deze socialist sommige van zijn stukken in De Nieuwe Gids onder dezen naam gepubliceerd.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Ik werd in den foyer van den Stads-schouwburg door den heer De Koo, hoofdredacteur van het Weekblad de Amsterdammer, met Van der Goes in kennis gebracht, Hij was lang en smal, mager in een gekleedde jas met een zwarte broek, met een hevig strottenspel gedurende het slikken; hij had toen nog een klein jong hoofd, met het jongelingskapsel van een scheiding in het midden en het licht-zwarte haar eventjes golvend op het voorhoofd naar links en naar rechts. Hij had lange armen, waaraan groote onverzorgde handen van-onderen vast zaten, die hij meestal op zijn rug hield aan zijn hoed en het programma, ze bij breed-bedeesde schokkerig-schuchtere zwaayen naar voren halend om aan zijn klein hel-bruin snorretje te komen. Hij had boven de liggende boord ook bedeesdheid in de wenkbrauwoptrekkingen van het gezicht van een door mooye karaktereigenschappen behouden echt oude steedsche familie-fatsoenlijkheid.
Lodewijk van Deyssel, 1887

37
P.L. Tak, na diens dood getekend door Jan Veth, 1907.

Tak zoo uitstekend, omdat hij het volmaakte ‘bon sens’ vertegenwoordigt, door en door goed is en durft.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 11 februari 1891

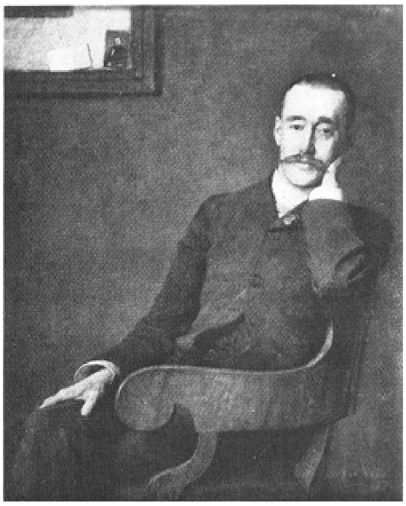

38
Frank van der Goes. Portret in olieverf door Jan Veth, 1887.

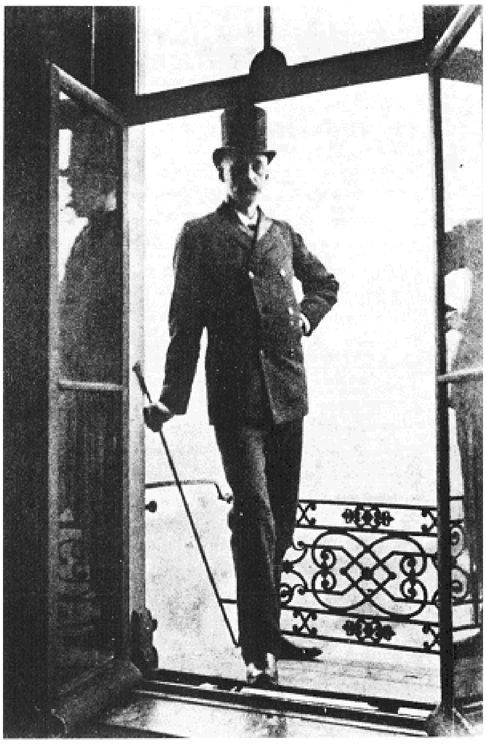

39
Frank van der Goes. Foto Willem Witsen.

40
Uiterst links: P.L. Tak, uiterst rechts: R.N. Roland Holst. Achter Roland Holst Jan Veth; in het midden Anna Veth-Dirks. De opname werd gemaakt ca. 1893 voor het huis van Jan Veth te Bussum.

Willem Kloos (1859-1938) en Hein Boeken (1861-1933)

Willem Johannes Theodorus Kloos werd geboren te Amsterdam als zoon van een kleermaker. Zijn moeder overlijdt in 1860, zijn vader hertrouwt in 1861. Op de lagere school leert Kloos in 1870 Maurits van der Valk en Aegidius W. Timmerman kennen; op de h.b.s. aan de Keizersgracht (1873) is Dr. W. Doorenbos zijn leraar voor geschiedenis. Een van zijn klasgenoten is Jan Beckering, die in 1877 door verdrinking om het leven komt. Op Kloos, die dan al Duitse sonnetten heeft geschreven, maakt Beckering's dood diepe indruk. Privé-lessen Grieks en Latijn, ook van Doorenbos, bereiden Kloos voor op de studie klassieke letteren aan de Amsterdamse Universiteit. In 1879, Kloos' eerste collegejaar, wordt het 'dramatisch fragment' *Rhodopis* door *De Gids* geweigerd. In november 1879 eerste contact met Jacques Perk, in 1880 aanvang correspondentie met Carel Vosmaer; debuteert als dichter met *Rhodopis* in het tijdschrift *Nederland;* reist met Perk naar België en voorziet een handschrift van diens *Mathilde*-cyclus van aantekeningen. April 1881 verbreekt Perk de vriendschap. In juni van dat jaar is Kloos aanwezig bij de oprichtingsvergadering van *Flanor*. Hij gaat meewerken aan *De Amsterdammer* en schrijft voor de *Nederlandsche Spectator* een *In memoriam Jacques Perk;* door Vosmaer wordt hem de tekstverzorging van Perk's dichterlijke nalatenschap toevertrouwd. 1881 is ook het jaar van kennismaking met Albert Verwey.

Tussen 1882 en 1884 woont Kloos enkele malen voor korte tijd te Brussel, verkeert daar veel met de familie Doorenbos, leert er Hélène Swarth kennen en, thuis in Amsterdam, zijn latere bentgenoten. In 1884 slaagt hij voor het kandidaatsexamen klassieke letteren; in het najaar schrijft hij met Verwey e.a. *Julia, Een verhaal van Sicilië*, door Guido; in 1886 gevolgd door de ontmaskering van de Nederlandse kritiek: *De onbevoegheid der Hollandsche literaire kritiek*. Juni 1885 woont hij de oprichtingsvergadering bij van *De Nieuwe Gids*. Vanaf het eerste in oktober verschenen nummer fungeert hij als redactie-secretaris, vanaf het december-nummer verschijnen regelmatig zijn Literaire kronieken, in 1896 gebundeld in *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*. Ernstige fyzieke en geestelijke inzinkingen worden zijn deel in 1888, als hij de vriendschap met Albert Verwey verbreekt wegens diens verloving met Kitty van Vloten. In het najaar woont hij geruime tijd te Londen bij Willem Witsen. In 1892 wordt hij geconfronteerd met de Lieven Nijland-kwestie en met het bezoek van Paul Verlaine aan Amsterdam en Den Haag; dat jaar heeft hij ook de student Pet Tideman leren kennen. Na een redactieconflict met betrekking tot Herman Gorter is hij vanaf oktober 1893 alléén redacteur van *De Nieuwe Gids* en vanaf april 1894 samen met Hein Boeken en Tideman. In juli 1894 verschijnt de bundel *Verzen* (I).

Hein (Hendrik Jan) Boeken sloot als student klassieke letteren in 1879 een nooit getaande vriendschap met Willem Kloos. Als dichter was Boeken zelden meer dan de epigoon van Kloos. Van 1893 tot zijn dood was hij als redacteur verbonden aan *De Nieuwe Gids;* in april 1887 debuteerde hij daarin naamloos met het sonnet *Herfst*.

> Hier was er zoo een. Hier was zulk een hooger wezen. Een die in denzelfden tijd leefde als wij. Men had dien kop, men had dat gelaat maar te zien soms, op sommige tijden, wanneer de harenschikking en de schijning van het licht met een zekere gesteldheid van het gemoed van

dezen, met de aanwezigheid in hem van zekere gedachten, met een zekere rust of een zalig lotgeval van zieleleven of zelfbewustzijn samen kwamen, - men had dan dezen levende slechts van aangezicht tot aangezicht te zien. Daar was in de lijn van de haarplanting boven aan het voorhoofd af tot boven den mond, er was in den vorm der voorhoofdvlakte samen met dien van den neus, samen met den lichtglans, nu die glans over dézen voorhoofdsvorm lag, en samen met het stille staan der oogen met vooruit gerichten niet iets bepaalds van het leven dan zienden blik, der oogen met hun vreemden glans, - daarin was dát, dat geheel overeen-kwam met de gedachte, die men had van zoo een hooger wezen, van zoo een keizer-god.
Dit was een wezen voor onzen geestdrift. Dit was een wezen om onbewegelijk verheven gezeteld te zijn, terwijl de ziedende geestdrift-zee van een volk zijne voeten omspoelde.
Lodewijk van Deyssel, mei 1929

Willem Witsen heeft een aantal superieure photographische portretten van Kloos gemaakt (...), afbeeldingen van lijdensmomenten van een door de natuur tot iets goddelijks gemaakten mensch, gemarteld door de aanrakingen met dát speciale stoffelijke leven, waartoe hij door de omstandigheid van op aarde op zekere wijze te verblijven gedoemd was.
Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*

41
Willem Kloos en Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

Kloos bracht niet een volkomen nieuw geluid, zooals Van Deyssel, maar met het oude deed hij wonderen en zijn proza muntte uit door een buitengewoon mooien, savanten en harmonieuzen periodenbouw, waartoe hem door een ingaande studie der Grieken en Romeinen de weg was gewezen.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Dan Willem Kloos en allen hieven de ogen.
Zo groot de eerbied die men voor hem had
Dat sommigen waar hij voorbij ging rezen,
Den hoed afnemend, maar hij zag het niet.
Die ver-ziendheid kon menigeen verbazen,
Hij keek over hetgeen nabij stond heen
En wat hij in de verte zag scheen klaarder
Dan wij met onze ogen konden zien,
Maar hem verrees in spokige gedaante
't Gewoonste ding dat dicht voor de ogen stond.
Hij zei het zelf eens hoe hij, nog een jongen,
Gezeten bij zijn vader met de krant,
Van 't ritselend papier zo erg kon schrikken
Dat hij van angst hard uit de kamer liep.
Zo kreeg ook iedereen dien hij mistrouwde
Onmatige gestalte en vals gezicht.
En hier ontstond, maar aan een andre tafel,
Het plan voor de uitgaaf van zijn eerste boek,
En een van de vrijmoedigste studenten
Verrees en sprak er over met hemzelf,
Ze hadden 't al Vierwillemsboek geheten.
Met nog drie andre Willems voortgebracht,
Voor band en voor portret en drukkerij.
En altijd zat er, met sigaar en zwijgend,

42
Willem Kloos. Foto Willem Witsen.

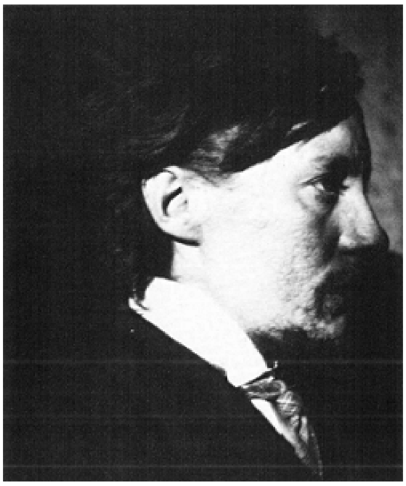

43
Willem Kloos. Foto Willem Witsen.

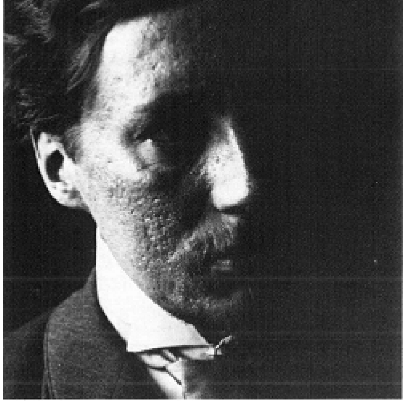

44
Willem Kloos. Foto Willem Witsen.

45
Willem Kloos. Foto Willem Witsen.

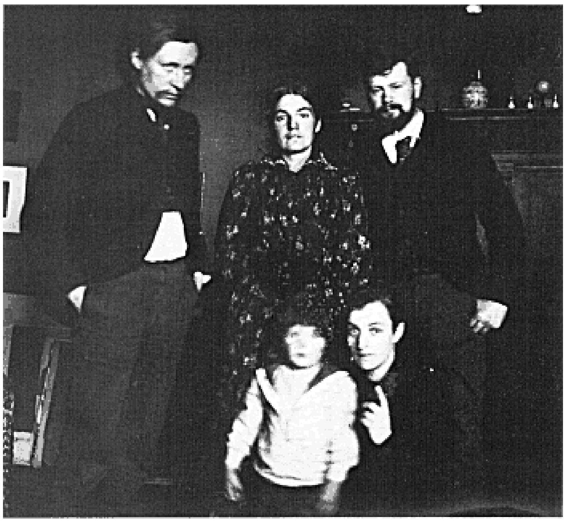

46
Van l. naar r.: (staand) Willem Kloos, Martha van Eeden-van Vloten, Hein Boeken; (geknield) Hans van Eeden en Betsy Witsen-van Vloten.

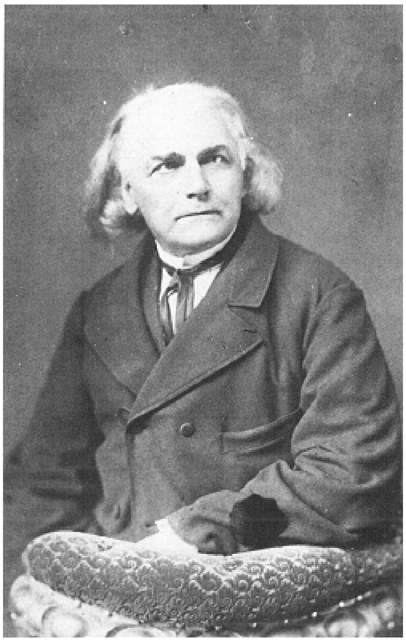

47
Dr. Willem Doorenbos (1820-1906).

Ook Witsen bij, die nog naar London rook,
Een reuk dien hij, een echte Amsterdammer,
Altijd behield, gelijk de donkre mist
Waaruit de groenigbruine oogen staarden,
De hechtste grond waarop men bouwen kon.
Er waren eerste sterren die ontbraken
En dit was niet de N.G. compleet,
Maar zo, met nog een paar die soms verschenen,
Vertoonde zich een kern in Mast gezien,
Hoewel in opkomst niet, in declinatie
Een schone ontdekking die er elken avond
De hitte naar de jonge hoofden sloeg.
De grootste vraag die zij elkander deden

Of 't nieuwe nummer al verschenen was,
Want wie was niet aan heel die rij der tafels,
Geestdriftig lezer van de N.G.?
Arthur van Schendel, *Herdenkingen*

Eens kwam ik op een avond bij Kloos, die toen in de Govert Flinckstraat woonde bij den Amsteldijk en ik vond er ook Boeken. Kloos zei mij, dat zijn hospita dien morgen was overleden. Hij had blijkbaar geen lust in werk of in een wereldsch gesprek en hij stelde voor, dat Hein Boeken 'De Prediker' zou voorlezen in de Statenvertaling, Deze was daartoe bereid en het 'IJdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid' klonk indrukwekkend uit Boeken's mond in de stilte van den nacht. Hij las inderdaad voortreffelijk de zware klanken van den Prediker en een groote rust en kalmte daalde over ons neer bij het spaarzame licht der petroleumlamp in de achterkamer van Kloos.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Hier was Hein Boeken op zijn schippersbenen
Met rode krullen en een blauw pak aan,
De ogen zedig neer voor de gedachten
Aan blote schenksters van de ambrozijn.
Hoewel hier op de Prinsengracht geboren
Een kerngezond Helleen en steeds verliefd,
Zijn eerste treurspel nauwelijks vergeten,
Nu in de rijper min voor het sonnet.
Arthur van Schendel, *Herdenkingen*

Zaterdag dacht ik zeker dat je zou zijn gekomen, want ik zag 's middags Boeken en Kloos in de buurt van het station schuiven. Als je Boeken ziet dan zie je ook altijd twee passen achter hem Kloos met de lange bos haren.
Ludgard Diepenbrock aan haar broeder Alphons, 27 november 1889

48
Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

49
John Keats (1795-1821), door John Severn, 1816. Prentbrieskaart uit het bezit van Willem Kloos.

50
Shelley Relics. Prentbriefkaart uit het bezit van Willem Kloos.

Jacques Perk (1859-1881)

Jacques Fabrice Herman Perk werd geboren als zoon van een predikant, die enige bekendheid had verworven als reisbeschrijver. Zijn tante Betsy Perk (1833-1906) was een toen veel gelezen schrijfster van romans. Kort voor haar dood gaf zij een biografie van haar neef uit, getiteld *Jacques Perk, geschetst voor 't jong Nederland der XXe eeuw, met onuitgegeven prozastukken, gedichten en portretten van den dichter* (1902).

Van 1872 tot 1877 bezocht Perk de H.B.S. te Amsterdam waar hij les had van o.a. Dr. W. Doorenbos. Hij verliet de school zonder eindexamen en volgde privaatlesssen in de klassieke talen teneinde toelating te verwerven tot de universiteit hetgeen tenslotte gelukte. Studeerde enige tijd rechten.

Op een reis met zijn ouders naar de Ardennen leerde hij Mathilde Thomas kennen, een jonge echter reeds verloofde vrouw. Inmiddels had Perk enige malen de donderdagavond- bijeenkomsten ten huize van prof. J.A. Alberdingk Thijm bezocht, stond hij in correspondentie over zijn eerste verzen met Carel Vosmaer en had hij de kennismaking hernieuwd met een mede- leerling van de H.B.S., Willem Kloos, die zelf zojuist als dichter gedebuteerd had. Deze liet hij een reeks sonnetten lezen, geschreven naar aanleiding van de verering, vanuit de verte, voor Mathilde. Bij het schrijven had hij invloeden ondergaan van Duitse romantische sonnettendichters, van Dante en Petrarca en van de Keats-vertaler Warner Willem van Lennep (1833-1903), wiens *Hyperion*-vertaling en Opvattingen over het jambische vers ook andere jonge dichters bijzonder zouden treffen.

Kort voor zijn dood, hij had inmiddels definitief met Kloos gebroken, verscheen nog *Iris*, naar Shelley's *The Cloud*, dat hij schreef voor Joanna Blancke, zijn laatste liefde. Na Perks vroege dood rangschikte Kloos diens dichterlijke nalatenschap nogal eigenmachtig en verzorgde hij met Vosmaer de uitgave ervan in 1882.

51
Jacques Perk, ongeveer 20 jaar oud.

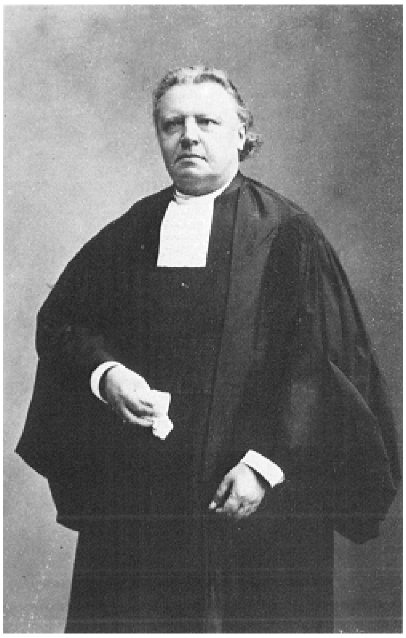

52
De vader van Jacques Perk, de predikant en publicist M.A. Perk (1834-1916).

Hij was de eenige mensch, dien ik oprecht en meer dan voorbijgaande heb liefgehad. Wij waren ook de eenigen, die met elkander overweg konden, en elkander begrepen: wij stonden overigens geïsoleerd. Totdat de dwang der omstan-

digheden en onze eigene α'τη elkander scheidden, schoon onze harten hetzelfde bleven. O dat leven, die grijns van bordpapier en klatergoud, waar de eeuwige Nacht achter zit! Ik ga mij nu een jaar in de studie begraven; dát is de Lethe, waar de Ouden van droomden. Men spreekt erover zijn gedichten uit te geven. Het bundeltje moet m.i. hoofdzakelijk bestaan uit de compleete 'Mathilde', Hooft, Iris, en enkele andere stukjes. De 'Mathilde' vooral moet onverminkt, en volgens zijn plan, worden geredigeerd, omdat er door de 100 sonnetten een idee loopt, dat het werk tot een eenheid en een schepping maakt. De enkele minder goede (er is er niet één bij, dat bepaald slecht is) moet men beschouwen als min gelukkige regels in een groot gedicht, die men niet kan uitlichten, zonder den samenhang te verbreken. Die uitgave is altijd een van zijn pia vota geweest, die ik nu zoo gaarne als een laatste liefdedienst, zou vervuld hebben.
Willem Kloos aan Carel Vosmaer, 3 november 1881

53
'Le chemin de Maka' zoals Jacques Perk hem nog heeft gekend bij zijn bezoeken aan Laroche in de Ardennen.

54
Mr. Warner Willem van Lennep (1833-1903).

55
Grassteen van Jacques Perk, met zijn portret geboetseerd door Betsy Perk. Anno 1902.

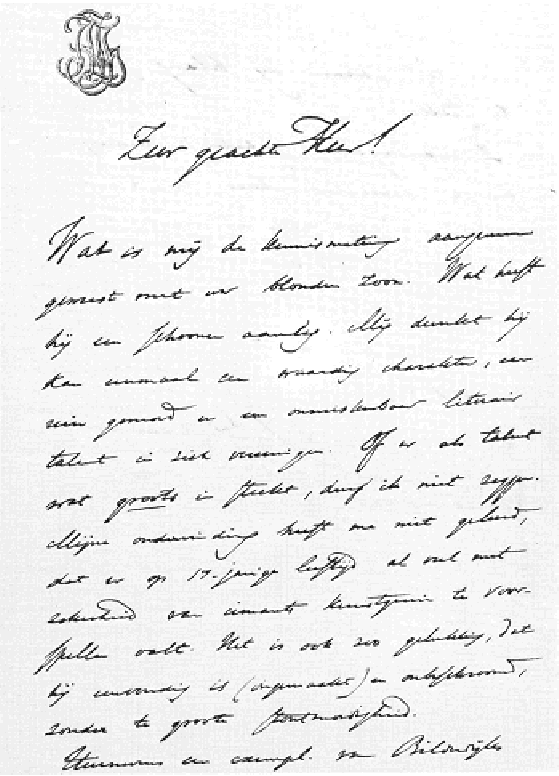

Zeer geachte Heer!

Wat is mij de kennismaking aangenaam geweest met uw blonden Zoon. Wat heeft hij een schoonen aanleg. Mij dunkt hij kan eenmaal een waardig charakter, een rein gemoed en een onmiskenbaar litterair talent in zich vereenigen. Of er als talent wat groots in steekt, durf ik niet zeggen. Mijne ondervinding heeft me niet geleerd, dat er op 17-jarigen leeftijd al veel met zekerheid van iemands kunstgenie te voorspellen valt. Het is ook zoo gelukkig, dat hij eenvoudig is (ongemaakt) en onbeschroomd, zonder te groote stoutmoedigheid.
Hiernevens een exempl. van Bilderdijks

56
Brief van J.A. Alberdingk Thijm aan Ds. M.A. Perk, 18 november 1876.

In de Letterk. wereld wordt mijn naam een relletje! Heusch! Ik zeide u reeds welk oordeel Pierson over mijne Sonnetten geveld heeeft, en dat hij verzocht ze in handschrift te mogen doorbladeren, waarna hij naar aanleiding van Dichtkunst een mondgesprek van twee uren hield, een colloquium waarvan ik de vruchten plukte.
Ten Brink schijnt zich tegenover Oom Henri P. dan al zeer gunstig over mij te hebben uitgelaten.

57
Jacques Perk's stut en toeverlaat: zijn tante Betsy Perk (1833-1906).

Alberdingk Thijm las mijn werk voor op zijn college aan de Kunst-Academie, met bijvoeging of men zich kon voorstellen, dat de Dichter dezer Sonnetten maar even twintig kon zijn. Ook schreef hij aan mijn vader uiterst vleiend over zijn zoon, die een echte Dichter was geworden en loofde de gedichten, die geacheveerd en voortreffelijk zijn. Vosmaer en Schimmel bewezen hunne ingenomenheid door de opname in hun Tijdschriften. Hasebroek noemde mij gisteren collega-poeët, terwijl Ten Kate mij prees en de hand drukte, met de verzekering dat ik zoo'n uitstekenden aanleg had en den wensch op voorspoed.
Jacques Perk aan zijn tante, Betsy Perk, 20 juni 1881

Ik had mij Perk heel anders voorgesteld en niet als den dandy, waar hij eenigszins op leek. Alles was even licht en bleek aan hem, zijn aardige en zeer vriendelijke zachte oogen, zijn lange blonde lokken, zijn zijïge dunne baardje, het blosje op zijn wangen, zijn lichtkleurig pak, en zijn lange magere handen, waarmede hij onder het college in zijn haar placht te woelen. Alleen zijn wapperende das en zijn tabakszak waren kleurig en voyant.
Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*

Hélène Swarth (1859-1941)

Stéphanie Hélène Swarth, geboren te Amsterdam als jongste in een kinderrijk gezin, verhuisde op haar zesde jaar naar Brussel waar zij een Franse opvoeding kreeg. Een korte geheime verloving, waarvan de wonde nooit volledig zou helen, inspireerde tot een groot deel van haar omvangrijk poëtisch oeuvre, waarvan wij slechts noemen: *Eenzame bloemen* en *Blauwe bloemen* (beide 1884), *Beelden en stemmen* (1887), *Sneeuwvlokken* (1888) en *Rouwviolen* (1889).

Hieraan voorafgegaan waren verzen in het Frans, maar onder invloed van Pol (Karel Maria Polydoor) de Mont (1857-1931), die heel wat van haar verzen

plaatste in door hem gestichte tijdschriften als *Jong Vlaanderen* (1881-1882) en *Zingende Vogels* (1891), dichtte zij later bijna uitsluitend in het Nederlands. Haar werk werd in het Noorden niet zonder waardering ontvangen, zowel in *De Gids* als door L. van Deyssel in het tijdschrift *Nederland*.

> Wat zal ik u zeggen van L. van Deyssel's stukje over *Eenzame Bloemen?* Critiek is het niet; het zijn indrukken en wel enkel van *drie* sonnetten en *één* lied. Al wat niet het innigste van mijn ziel vertolkt - ofschoon hij zich hier en daar vergist - is ‘niet mooi’. Onzin of niet, het stukje trof mij door een toon die ik zelden hoor bezigen: iets als belangstelling en medegevoel.
> Mijne *‘Blauwe Bloemen’* zullen, vrees ik, een uitgever als van Kampen niet erg bevallen. A propos, bevalt u deze titel? Ik bedoel de ‘blaue Blume’ van Novalis, die in de diepte van een dichtergemoed haar zachte, geheimvolle bladen ontvouwt en bedwelmend geurt in de nachtelijke stilte onzer droomen.
> Hélène Swarth aan Pol de Mont, 20 mei 1884

> De *Nieuwe Gids* ging mijn *Rouwviolen* met stilzwijgen voorbij en uit een stuk van F. van der Goes merk ik dat ik uit de gratie ben. - Jan ten Brink had mij met J. Perk en L. Couperus, genoemd als de *drie eerste dichters* der jongeren; dat vond v.d. Goes verkeerd en bespottelijk.
> Hélène Swarth aan Pol de Mont, 14 januari 1890

> Ik vind haar op 't oogenblik de minste der nieuwe dichters. Zij staat voor mij gelijk met Perk.
> Lodewijk van Deyssel aan Frederik van Eeden, 1 april 1890.

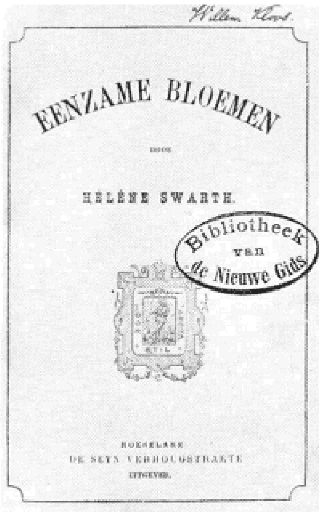

58
Kloos' exemplaar van de in 1884 verschenen bundel *Eenzame bloemen*.

59
Hélène Swarth, getekend door H.J. Haverman, 1896.

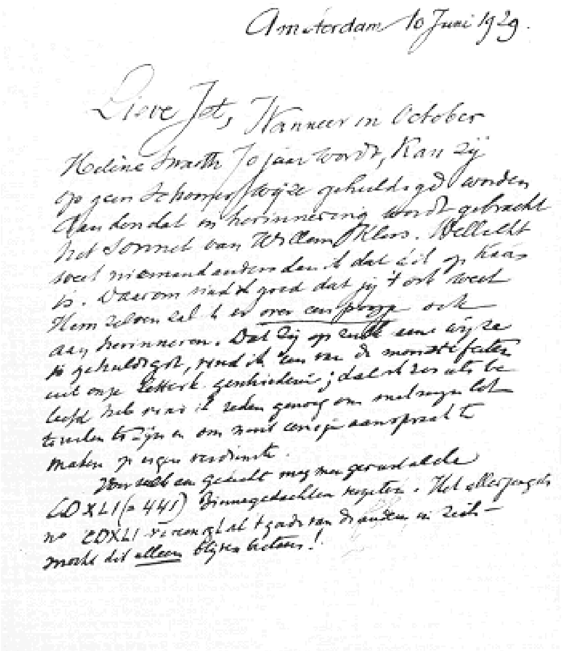

Amsterdam 10 Juni 1929.

Lieve Jet, Wanneer in October Hélène Swarth 70 jaar wordt, kan zij op geen schoonere wijze gehuldigd worden dan door dat in herinnering wordt gebracht het sonnet van Willem Kloos.

60
Brief van Hein Boeken aan Henriëtte Mooy, 10 juni 1929, waarin Boeken onthulde dat Kloos' sonnet *'t Gewoel op 's levens heir-weg wierpt ge u tegen* (no. LX in *Verzen*, I) geschreven werd voor Hélène Swarth.

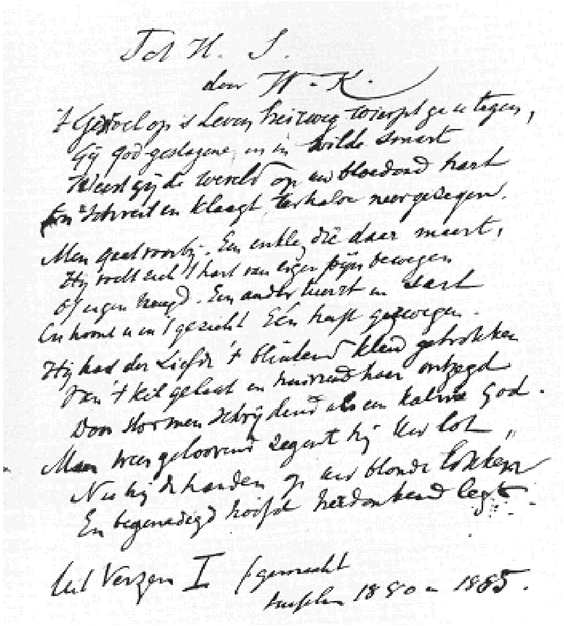

Tot H. S.
door W. K.

't Gewoel op 's levens heirweg wierpt ge u tegen,
Gij god-geslagene, en in wilde smart

Uit Verzen I

61
Kloos' sonnet *'t Gewoel op 's levens heir-weg wierpt ge u tegen* in het handschrift van Hein Boeken.

Frederik van Eeden (1860-1932), A. Aletrino (1858-1916) en Charles M. van Deventer (1860-1931)

Frederik Willem van Eeden werd geboren te Haarlem als zoon van een bloemkweker. Student in de medicijnen te Amsterdam. Artsexamen in 1885;

maakt daarnaast studie van hypnose en psychiatrie. Huwt in 1886 Martha van Vloten, vestigt zich als huisarts te Bussum, promoveert en begint, samen met dr. A.W. van Renterghem, het Instituut voor psychische therapie te Amsterdam; trekt zich daaruit terug in 1893, maar blijft werkzaam als psychiater.

Van Eeden werkt sinds 1879 mee aan de Studentenalmanak van het Amsterdamsch Studentencorps; zijn eigenlijk debuut is het toneelstuk *Het rijk der wijzen* in het tijdschrift *Nederland* (1882). In 1881 is hij medeoprichter van *Flanor*, in 1884 verschijnen drie toneelstukken van zijn hand: *Het poortje of De Duivel in Kruimelburg, Het sonnet* en *Frans Hals*. Zijn onder de schuilnaam Cornelis Paradijs verschenen *Grassprietjes of liederen op het gebied van deugd, godsvrucht en vaderland* draagt hij in 1885 voor op *Flanor*. Datzelfde jaar behoort hij tot de oprichters van *De Nieuwe Gids*, waarvan hij tot 1893 redacteur is. Het eerste nummer opent met enkele hoofdstukken uit *De kleine Johannes*, in 1887 in boekvorm verschenen. De door Van Eeden aan *De Nieuwe Gids* bijgedragen opstellen zullen in 1890 en 1894 gebundeld worden als *Studies I* en *II*. Daarnaast verschijnen *Don Torribio* (1890), *Ellen. Een lied van de smart* (1891) en *Johannes Viator. Het boek van de liefde* (1892). Sinds zijn vroegste jeugd hield Van Eeden een dagboek bij, waarvan het eerste deel in 1931 zou worden openbaar gemaakt.

Als student sluit Van Eeden vriendschap met Arnold Aletrino, eveneens medewerker aan de Studentenalmanak en gepromoveerd arts (1889). Sinds 1886 werkt Aletrino mee aan *De Nieuwe Gids. Uit den dood en andere schetsen* verschijnt in 1889, op de voet gevolgd door *Zuster Bertha* (1891) en een uit het Frans vertaald boek over *Zenuwlijden* (1892).

Met Charles Marius van Deventer, door zijn vrienden Chap genoemd, raakt Van Eeden bevriend in 1883. Deze oomzegger van Cd. Busken Huet en jeugdvriend van Jacques

Perk studeerde chemie in Amsterdam en promoveerde in 1884 op *Schetsen uit de geschiedenis van de scheikunde*. Aan het eerste nummer van *De Nieuwe Gids* werkt hij mee met een artikel over een chemisch onderwerp. Daarna publiceert hij in dat tijdschrift een aantal studies, later gebundeld in *Platonische Studien* (1896) en *Helleensche Studien* (1897).

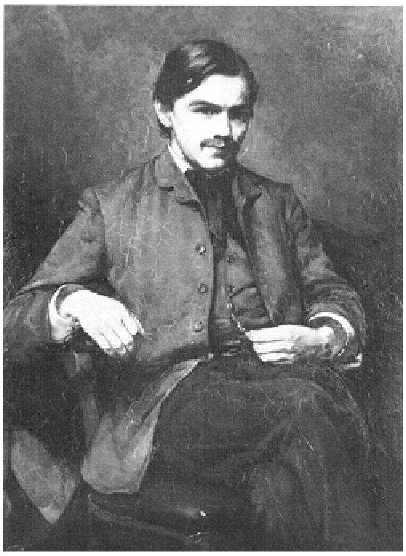

62
Frederik van Eeden. Portret in olieverf door Jac. van Looy, 1884.

Ik had Van Eeden het eerst ontmoet in 't begin van 1884 op een vergadering van Flanor. Laatst van al binnenkomend had hij zich vlug in de voorzittersstoel laten neerglijden en onmiddellijk door met vriendelijke nieuwsgierigheid naar mij heen te zien, mij *en amitié* genomen. Kort daarop noodde hij me naar Haarlem, bij zijn ouders, en introduceerde me bij de Van Vlotens in 't Florapark.
Albert Verwey, *Frederik van Eeden*

Hij was een keurig gekleed, jeugdig, lenig mensch, wiens kracht en bewegelijkheid door de beöefening van vele sports onderhouden werd. Hij was niet alleen oppervlakkig weg uiterlijk onder de zoogenaamde knappe mannen rangschikbaar, maar had zelfs, in de onderste gelaatshelft met de lippen, waarbij de bovenlip, in zwakken golf-vorm, iets meer naar voren lag dan de onderlip, iets meisjesachtig líefs. Hij was verder, met het kleine zwarte snorretje, en den neus- en voorhoofd-vorm, niet op-vallend.
Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*

63
Verlovingsportret van Martha van Vloten (1856-1943) en Frederik van Eeden.

Frederik van Eeden was een eigenaardige, zeer gecompliceerde natuur. Hij had iets afstootends in zijn karakter. Hier is niet bedoeld afstooten in den gewonen zin, ik zou ook kunnen zeggen ‘afwerend’. Er lag voor hem een stille kracht in dat bijna onmerkbare afstooten; waarschijnlijk beschouwde hij dat als een soort kracht. Nu ik dóórdenk over zijn wezen, moet ik zeggen dat hem ontbrak de breede zich-weg-gevende manier; dat hij altijd zichzelf bleef bezitten. Hij was geen onbevangen artiest en miste de simpele overgave van de artiestenziel. Een zeker plezier, dat hij ondervond bij dit afstooten, een haast onmerkbaar leedvermaak, vernietigde bij hem de grootheid van ziel, die hij had moeten hebben bij zijn zeer dikwijls goede en edele aspiraties.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Van melancholie was in Van Eeden niets, ook niet als men het woord vertaalt met zwaarmoedigheid. Hij was niet zwaarmoedig, ook niet als het hem tegenliep, hij was altijd onzeker, hij vond in zichzelf geen vaste grond. Ik houd het voor zeker dat zijn dagboek ontstond uit het besef daarvan. Hij zoekt het houvast aan het opschrijven en later blijkt telkens weer dat hij het geschrevene overleest om er zijn ontwikkeling uit op te maken, het verschil tusschen toen en nu.
Albert Verwey, *Frederik van Eeden*

Hij [A. Aletrino] was het, wien ik mijn ‘Kleine Johannes’ voorlas, en die daarbij in tranen uitbarstte. Hij had zulk een lichtbeweegelijk gemoed en zijn tranen kwamen spoedig. Hij was het ook, die mij het denkbeeld ingaf van den gruwelijken tocht door de graven, met Pluizer. Hij zat vol diepe, zware somberheid. En toch was hij het, die mijn studententijd heeft verhelderd en vervroolijkt.

Hij [A. Aletrino] spotte graag met zijn eigen leelijkheid en het zich bijvoorbeeld van achteren fotografeeren, omdat dat zijn mooiste kant was, zooals hij zei. Maar met al zijn leelijkheid was hij een groot harten-verooveraar en er waren niet veel vrouwen, die niet onder zijn bekooring kwamen.
Frederik van Eeden, 1916

Hoewel Aletrino: Zuster Bertha schreef valt hij geheel uit onze conversatietoon. Hij zegt alles in één adem door, goed of niet goed zonder het uit te zoeken en hij heeft zooveel woorden noodig omdat hij begint bij Caesar, terwijl wij, die elkaar kennen van Napoleon af praten.
Arnold Ising aan Lodewijk van Deyssel, 30 december 1891

64
Arnold Aletrino. Portret in olieverf door Jan Veth, 1885.

65
Charles M. van Deventer. Foto Willem Witsen.

Bij Aletrino ontdekte ik reeds op den eerste avond mijner kennismaking met hem de eigenaardigheid van zijn uitbundig lachen. Wanneer hij eenmaal aan den gang was, kon hij niet meer tot bedaren komen en het gezelschap moest zoolang het zwijgen er toe doen, tot hij had opgehouden. Het was een zware lach, een korte en doffe o-klank.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Sam Aletrino, de melancholicus, met zijn trouwe, eerlijke hart, zijn vonkelend vernuft, zijn uitbarstende verontwaardiging als hij onrecht zag plegen, zijn kinderlijke eerbied voor vrouwen. Hij had een diep menschelijk medelijden met alles wat zwak was en arm. Ik heb hem in een paroxisme van woede, midden in de Kalverstraat, als een wild beest met zijn borst en volle gewicht tegen een als heer verkleed persoon zien opspringen, die een paar prostituees van de wandelstoep had geloopen en hem voor die gelegenheid horen uitvinden het woord: Dynamietfluim.
Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*

Ik behandel meestal vrouwen in mijn boeken. Over mannen schrijf ik weinig. Ik voel vrouwen veel beter dan mannen. Ik voel me heelemaal niet als een echte man met een dikke rooie nek, die met kameraden uit gaat. Ik begrijp gewoonweg niet, hoe men voor zijn plezier met drie kerels op reis kan gaan... God bewaar me, eer dat ik zoo iets dee'in mijn leven, werd ik liever kruidenier.
A. Aletrino, 1908

Zijn [Van Deventers] bundel *Platonische Dialogen* toont hem als een wijsgeer en gelukkigen leerling van Plato. Hij was een zoo groot vereerder van den Griekschen wijsgeer, dat hij niet kon leven zonder diens werken bij zich te hebben en hij nam zijn Grieksche Plato-editie dan ook meestal mee op reis in een houten kastje, dat hij er opzettelijk voor had laten maken.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Als ik Thucidides, in het jaar 1883, 's avonds om elf uur nog te lezen zat (...), als ik zoo bezig was met mijn tanden op elkaêr geklemd, en mijn

lange Duitsche pijp daartusschen, werd ik plots van binnen opgelucht, doordat ik op eens buiten (...) een korten scherpen fluittoon hoorde. Ik stond dan snel op (...) en door de vensters naar beneden kijkend zag ik daar mijn goeden vriend Charles van Deventer staan. Hij wuifde met zijn hand naar boven en ik twee trappen afsnellend, ontsloot voor hem de voordeur. En rustig beklom hij dan de treden waarlangs ik afgekomen was tot op mijn kamer waar rondom boeken langs de wanden zich hieven en overal verspreid op den vloer lagen, en begon dan dadelijk onze gewende discussie, ernstig maar toch los-levendig voortgaand over allerlei kwesties van de Grieksche filosofie.
Willem Kloos, 1936

66
Van l. naar r.: Frederik van Eeden (met in zijn armen het aapje Priem), Martha van Eeden-van Vloten, Paul en Hans van Eeden in de tuin van Huize Dennekamp te Bussum, 1895.

Willem Witsen (1860-1923)

Willem Arnold Witsen werd geboren te Amsterdam als telg uit een oud Amsterdams patriciërsgeslacht. Hij kreeg zijn opleiding aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten van 1876 tot 1884. Leerling van Allebé in schilderen en lithografie. Richt in 1885 met Jan Veth de Nederlandsche Etsclub op en exposeert hetzelfde jaar in Arti et Amicitiae, waarvan hij sinds 1879 lid is. Inmiddels met Veth en Haverman ook lid van *Flanor*. Later zal hij onder pseudoniem bijdragen aan *De Nieuwe Gids* leveren over schilderkunst.

Maakt met Veth in 1887 een reis naar Parijs waar hij werk van Millet gaat bewonderen. Tussen 1888 en 1890 vertoeft hij in Londen: hij ontvangt er Kloos, Boeken, Van Looy en Hofker. Terug in Amsterdam bewoont hij het grote huis Oosterpark 82. De beeldhouwerswerkplaats, bestemd voor de vorige eigenaar, liet hij splitsen opdat ook Isaac Israels, Haverman en Breitner er een atelier hadden. In zijn eigen atelier, dat op de eerste verdieping aan de voorzijde de gehele breedte van het huis besloeg, ontving hij in die jaren zijn vrienden Willem Kloos, Hein Boeken, Frans Erens, Jan Hofker, Charles van Deventer, Piet Tideman, Alphons Diepenbrock, Arnold Ising e.a. In dat atelier tekende en fotografeerde Witsen veel van zijn vrienden en gasten, o.a. Verlaine bij gelegenheid van diens bezoek aan Nederland in november 1892. In 1893 trouwde hij met Betsy van Vloten, een der dochters van Johannes van Vloten,

waarna hij met haar naar Ede verhuisde. Kloos en Boeken, bleven voorlopig in het 'Witsenhuis' wonen.

> In die jaren, toen wij allen jong waren, bestonden er nauwe betrekkingen tusschen de literatoren en de schilders. Zij interesseerden zich voor elkaars ideeën en werken en aan de lange en drukke gesprekken namen de schilders hevig deel. De persoonlijkheid van Willem Witsen was een algemeen gerespecteerde. Men had voor hem een zeker ontzag. Niet zooals George Breitner, in wien men hoofdzakelijk den genialen schilder bewonderde, was Willem Witsen in de eerste plaats gezien om zijn schilderstalent. Nog vele andere dingen droegen er toe bij, dat iedereen een zeker ontzag voor hem had. Zijne voorname manieren kenmerkten hem als aristocraat.

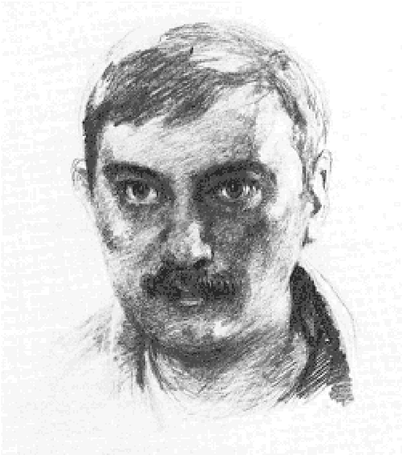

67
Willem Witsen. Zelfportret.

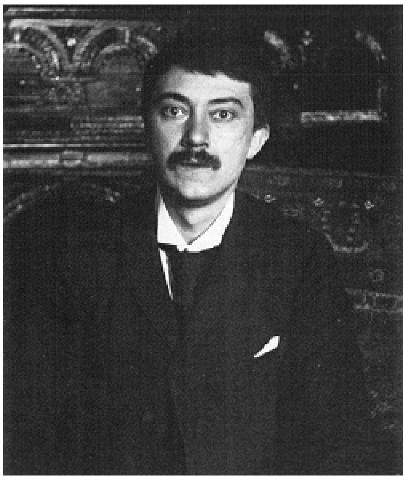

68
Willem Witsen. Fotografisch zelfportret, waarop bijzonder fraai uitkomt wat Van Deyssel in Witsen prees: 'de edele vorm van zijn bleek gelaat met de donkere, bruin-zwarte oogen' *(Gedenkschriften)*.

> Hij was van patricische afkomst en zijn voorouders behoorden tot de deftigste Nederlandsche geslachten.
>
> Hij was een der meest gefortuneerden van onzen vriendenkring en hij gebruikte zijn middelen graag om zich de uitgezochte genietingen van het leven te verschaffen. Hij omringde zich met tapijten van de fraaiste kleuren. Hij hield van het fijne eten en drinken, hij rookte de fijnste sigaren; doch liever maakte hij anderen aan deze genietingen deelachtig, dan dat hij ze alleen voor zichzelf behield.

69
G.H. Breitner. Portrettekening door Jan Veth, 1891.

70
George Hendrik Breitner (1857-1923), de grote vertegenwoordiger van het impressionistisch naturalisme in de Nederlandse schilderkunst. Hij kan beschouwd worden als dé schilder van de Beweging van Tachtig.
Foto Willem Witsen.

71
Londen, Thames Embankment, schets door Willem Witsen, 1890.

Toen ik met Isaäc Israels in latere jaren napraatte over den ouden tijd, zei deze op een keer: 'Weet je wel, dat de heele Nieuwe-Gidsbeweging voor een groot deel aan Witsen te danken is? ... Hij heeft ze bij elkaar laten komen ... hij heeft ze laten drinken.'

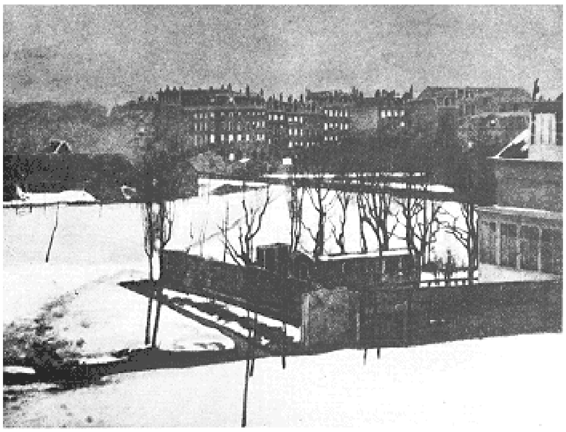

72
Uitzicht op het Oosterpark door Willem Witsen.

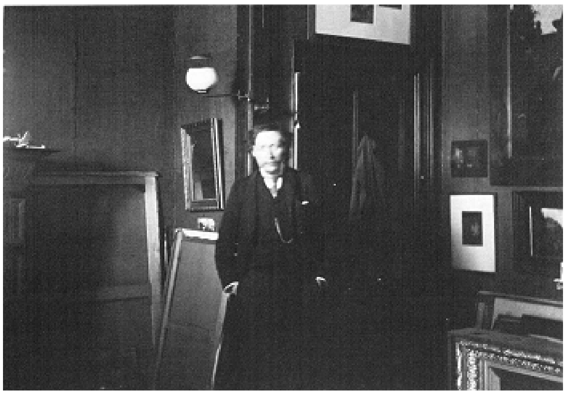

73
Willem Kloos op het atelier van Witsen. Foto Willem Witsen.

Breitner, die nooit betoogde en ook niet kón disputeeren, maar in zijn Goddelijke onwetendheid naar zijn kwasten greep en zijn tubes en, zonder er over te denken, hier een klad blauw en daar een klodder rood en ginds wat geele en bruine vegen neersmeet, zooals zijn door geen nadenken of uitrekenen gereglementeerde intuitie hem inblies en dan van achter zijn directe bewustzijn op zijn doek zag verschijnen precies wat au fond zijn bedoeling was geweest: een escadron huzaren of een naakte vrouw of een troep dansende waspitten bij een orgel aan het daglicht te ontgoochelen! Wanneer men een destig en knap kniestuk van Jan Veth vergelijkt met dat weergalooze portret van Mevrouw Bouwmeester in het Rijksmuseum, dan denkt men bij Veth aan een gedresseerde goudvink en bij Breitner aan een nachtegaal.
Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*

Hij [Witsen] is zeer bescheiden met een sijn observeerende natuur en het duurt heel lang voor hij zich geven kan. Maar ik vind hem heel goed en hij heeft magnifieke manieren, die b.v. Breitner en Van Looy totaal missen. Hij spreekt nooit *over* zijn kunst. Maar als hij er van zegt is hij het volkomen zelf, zonder eenige aanstellerij. Wij schaken samen - alleraangenaamst en beleefd, hoewel hij het veel beter kan dan ik en vroolijken het op met sublieme sigaartjes, die wij zeer geraffineerd rooken. Eens heb ik er een menu van gemaakt precies als van een diner.

74
Woon- en sterfhuis van Willem Witsen, Oosterpark 82, Amsterdam.

Lodewijk van Deyssel (1864-1952), Frans Netscher (1864-1923) en Arij Prins (1860-1922)

Karel Joan Lodewijk Alberdingk Thijm werd geboren te Amsterdam als zoon van J.A. Alberdingk Thijm, koopman in verduurzaamde levensmiddelen en letterkundige. Na een onvoltooide opleiding te Rolduc en Katwijk-Binnen enkele jaren werkzaam in de boekhandel. Debuteert in 1881 met het polemische essay *De eer der Fransche Meesters* onder de schuilnaam L. van Deyssel; werkt sinds 1882 en onder diverse schuilnamen mee aan tal van periodieken: het veelvuldigst aan weekblad en dagblad *De Amsterdammer*. Als hij in 1883 lid wordt van *Flanor*, heeft hij een jaar eerder de brochure *Een wederwoord voor Dr. H.J.M.A. Schaepman. Nog over 'Fransche Meesters'* en in 1883 het toneelstuk *Wederzien* gepubliceerd.

Ofschoon medewerker van *De Nieuwe Gids* en achter de schermen ook betrokken bij de oprichting daarvan, verschijnt zijn geruchtmakende brochure *Over literatuur* (1886) buiten dit tijdschrift om, zoals ook zijn beide romans *Een liefde* (1887) en *De kleine republiek* (1888), terwijl zijn onder de letters A.J. verschenen boeken over *Multatuli* (1891) en *J.A. Alberdingk Thijm* (1893) zelfs niet eens in *De Nieuwe Gids* besproken worden.

Met *Over literatuur* vestigde hij zijn naam door die van een ander weg te honen: de brochure toch keerde zich tegen Frans Netscher wiens proza *Studies naar het naakt model* (1886), naar het oordeel van Van Deyssel te sterk onder de invloed stond van het Franse naturalisme, al herstelde hij zich daarvan in *Menschen om ons* (1888).

Sinds 1883 was Van Deyssel intiem bevriend met de toneelspeler Arnold Ising Jr. (1857-1904). Hun briefwisseling bevat tal van gegevens betreffende de 'petite histoire' van *De Nieuwe Gids* en van de levens van diverse Tachtigers. Zeer op een afstand volgde Van Deyssel het onder de schuilnaam Delang gepubliceerde sensitivistische proza van Gerrit Tan Hofker (1864-1945), waarover hij zich eerst zou uitlaten in de inleiding tot diens *Gedachten en verbeeldingen* (1906).

Belangrijker waren Van Deyssels betrekkingen met Arij Prins, die onder de schuilnaam A. Cooplandt debuteerde met een bundel naturalistische schetsen *Uit het leven* (1885) en die later, mede daartoe aangemoedigd door Van Deyssel, in een hyper-impressionistische stijl zou gaan schrijven.

75
Lodewijk van Deyssel, mei 1881.

76
Arnold Ising Jr. Foto Willem Witsen.

77
Lodewijk van Deyssel, gefotografeerd door G.H. Breitner, 1889.

Ja, waarachtig, daar was hij met zijn witte pak en zijn hardnekkige vierkante kop, correct-non-chalant, alléén in een rij rood-met-zwarte

fauteuils. Hij bestudeerde zijn programma. Het leek mij toen inderdaad een ‘Rare-kiek’ in die half-verlichte zaal, waar hij zoo goed als alleen was. Hij zat half opzij om het licht van de gaskroon op zijn programma te hebben en het was zijn

profiel met de sterke neus en de vastberaden kin en zijn wasbleeke gelaatskleur, die mij imponeerden, meer nog dan het witte costuum, dat, zooals ik later zag, door een vuurroode bloem werd gedecoreerd. Het zou mij niet verwonderen, als ik van hem hoorde, dat hij toen een witte hooge hoed aan de Ouvreuse in bewaring had gegeven ... Ongetwijfeld had hij toen al gesnoept van de verhalen over Brummell, den Record-dandy, en genoten van het bevel, dat Baudelaire aan zijn kleermaker gaf, toen deze voor hem een voortreffelijk zittende winterjas had gemaakt: ‘Maak er mij maar een douzijn van!’
Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*

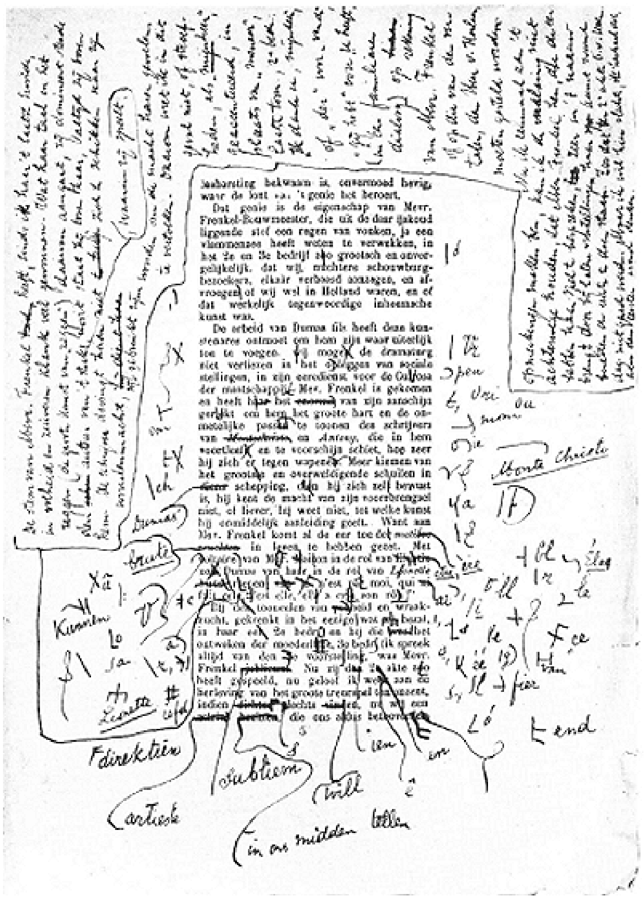

78
Gecorrigeerde en uitgebreide drukproef van een toneelbespreking in de Amsterdammer van 4 februari 1883.

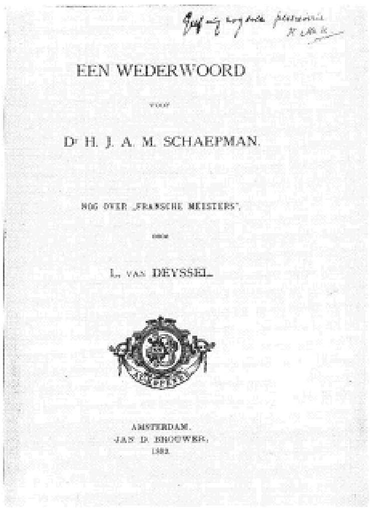
EEN WEDERWOORD

VOOR

Dr H. J. A. M. SCHAEPMAN.

NOG OVER „FRANSCHE MEESTERS".

DOOR

L. VAN DEYSSEL.

AMSTERDAM.
JAN D. BROUWER.
1882.

79
Titelblad van Van Deyssels eerste brochure en tevens de première van de schuilnaam L(odewijk) van Deyssel.

80
Frans Netscher.

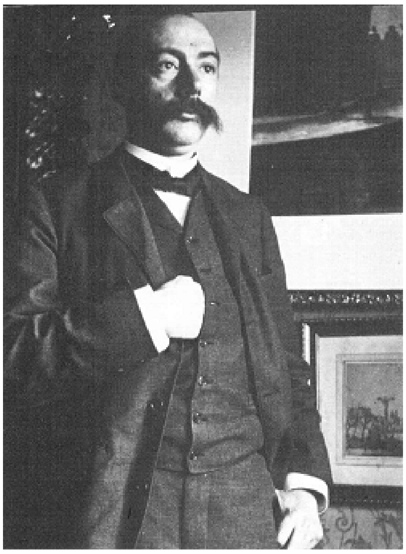

81

Arij Prins. Over diens uiterlijke verschijning schreef Lodewijk van Deyssel in zijn *Gedenkschriften:* ‘Dat gelaat, met de uitdrukking der onverschrokkenheid en fierheid, lichtelijk achterover gestrekt, zooals sommige zijner portretten het toonen (...), dien kop als van een bij het nachtelijk licht met onweêrstaanbaar voortijlen een brandende stad bestormenden poorter.’

Van Deyssel is een buitengewoon, zeer groot man. Ik houd meer en meer van hem. Zijn bewondering voor Zola is mooier dan Zola zelf. Frederik van Eeden in zijn dagboek, 5 april 1891

Er is niemand op de wereld, voor wien ik meer achting en sympathie heb, dan voor jou. Het gaat nooit bij mij weg, dat wij samen zijn geweest, ik leef er in voort, hoewel het nu stil staat. En je kamer donkergroen, met half licht en je kachel, waar je altijd in pordet en al die trappen, met geheimzinnig deuren in hetzelfde licht van jouw kamer en je glaasjes - kleine, waar je bleeke handen boven beefden, ik heb het alles lief, hoor!
Arnold Ising aan Lodewijk Van Deyssel, 8 februari 1888

Van Deyssel was niet alleen door zijn geest, maar ook door zijn ingeboren en aangekweekte stijl-eigenaardigheden een bizondere verschijning. Hij sprak - van nature, scheen wel - een voortreffelijk proza. De overgang van de indruk tot het woord was bij hem onmiddellijk. En hij gaf die indruk niet om zijnszelfs wil, maar met een verschuiving of onder een verlichting, die hem treffend en bekoorlijk, die hem drager maakte een verborgen gehouden gevoelsleven. Bovendien was er, ondanks dat Van Deyssel door het opzettelijke en verzorgde van zijn gedragingen en uitspraken soms het komediantenwezen scheen te willen benaderen, aan zijn diepere ernst niet te twijfelen.
Albert Verwey, 1916

Netschers consideratie bij de groep Amsterdamsche kennissen was zeer groot in dien tijd. Men beschouwde hem als den waren representant van het naturalisme in Nederland en toen hij in den eersten jaargang van de ‘De Nieuwe Gids’ een stuk inzond van een paar bladzijden, getiteld *Herfst in het woud*, zeide mij Kloos, dat er een uitstekende bijdrage van Netscher was ingekomen. Van Deyssel, die toevallig bij Kloos was en het stuk had hooren voorlezen, vertelde mij er opgetogen van en noemde den auteur een groot artiest. Ook Paap was er bijzonder enthousiast over en zeide, dat de vergelijking der aan de toppen der boomen overgebleven dorre herfstbladeren met het schuim van een bruine zeep, buitengewoon prachtig was.
Frans Erens, *Vervlogen jaren*

Netscher kan ik nu eenmaal niet anders dan belachelijk vinden.
Alphons Diepenbrock aan Aeg. W. Timmerman, 12 februari 1887

Herman Gorter (1864-1927), Aegidius W. Timmerman (1858-1941) en Alphons Diepenbrock (1862-1921)

Geboren te Wormerveer als de zoon van de predikant-letterkundige Simon Gorter. Na het Stedelijk Gymnasium te Amsterdam studeerde hij aldaar klassieke talen. Was korte tijd leraar te Amersfoort, gaf daarna privaat-lessen en woonde, inmiddels gepromoveerd en getrouwd met Wies Cnoop Koopmans, in Bussum. Tijdens de studiejaren hechte vriendschap met o.a. Aegidius W. Timmerman en Alphons Diepenbrock, beiden eveneens classici, van wie de eerste bekend bleef als Homerus-vertaler en auteur van *Tim's Herinneringen*

(1938), waarin herinneringen aan zijn vrienden onder de Tachtigers, terwijl de laatste zich, na enige tijd leraar geweest te zijn in 's-Hertogenbosch, uitsluitend nog met componeren zou bezighouden. Als zijn belangrijkste composities gelden een Mis, een *Te Deum*, zijn toneelmuziek (o.a. *Elektra* op een vertaling van P.C. Boutens). Onder zijn vocale muziek bevinden zich ook toonzettingen van gedichten van o.a. Perk. Gorter had in zijn studietijd het grote epischlyrische gedicht *Mei* geschreven, dat in 1889 in boekvorm verscheen. De bundel sensitivistische *Verzen*, die de meest geavanceerde poëzie uit deze periode van onze literatuur bevat, kwam in 1890 uit.

> Zuiverheid was datgene, waar Herman Gorter, vóór alles verder, den indruk van maakte. Zijn figuur, met het soortelijke permanente kijken der oogen, - dus niet met bepaalde blikken der oogen, maar met den aard van hun gewone kijken - met de uitdrukking der vormen en kleuren van het aangezicht, bevatte een spheer van zuiverheid, betuigde, dat de geest volkomen helder, diaphaan, was en alleen een zeker lotgeval zoude behoeven om tot die helderheid van hooger gehalte over te gaan als hoedanig zoowel de Heilige Theresia als Spinoza de Godheid zich dachten.
> Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*

> Maar Herman. O, hee! Daar stond hij op zijn sterke gespreide beenen, vast als ijzer, een glimlach om zijn dikke lippen, een blos op zijn frissche wangen, alles open, zijn oogen, zijn heele ziel, zijn blauwe colbertje. ‘Heerlijk’ zei zijn mond, ‘Heerlijk’ zeiden zijn stralende oogen,

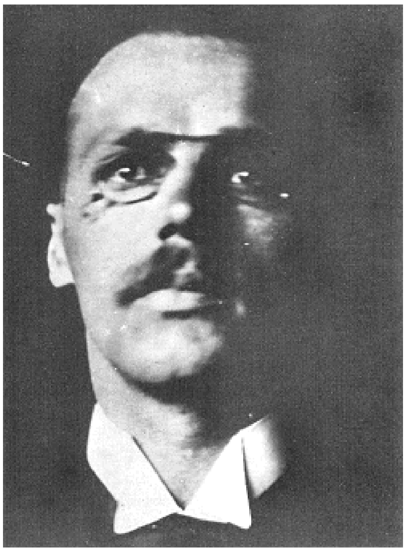

82
Herman Gorter (1864-1927). Foto Willem Witsen.

83
Aegidius Timmerman als student.

'Heerlijk' zijn jonge sterke lichaam. Eén stuk hartstochtelijk leven en blijheid en genieten, alles frischheid en koelte en vrolijkheid. Zijn geele strooien hoedje woei af van zijn kortgeknipte haren. Hij keek er niet naar om, hij lachte.
Aegidius W. Timmerman. *Tim's herinneringen*

Jij was voor mij de vriend van Kloos, de eerste die hem begreep en verdedigde onder de bête studententroep. En toen later Perk zijn boek uitkwam, wat heb ik daar een mooie herinnering van op je kamer in de Frans Hals, waar je me de sonnetten voorlas en me de eerste aandoening van kunst, van iets moois zooals ik alleen nog maar van Goethe en de muziek kende, in Homerische woorden hebt gegeven.
Alphons Diepenbrock aan Aeg. W. Timmerman, 4 maart 1891

Timmerman is een beste kerel maar een kerel van koekedeeg en je moet mij veroorloven kwalijk te worden als ik aan zijn schuinen kop en zijn Amsterdamsch-grappige wrang-stem denk.
Frederik van Eeden aan Willem Kloos, 23 augustus 1890

Een mooie photografie uit dien tijd [van Diepenbrock] door den schilder Witsen gemaakt geeft de zachte melancholieke oogen onder de toen reeds sterk gebogen wenkbrauwen, het blanke, boven de oogen ingolvende voorhoofd, den verlangenden bijna dorstenden mond en de vaste, sterke gespleten kin, goed weer.
Andrew de Graaf, 1921

Diepenbrock hield van het Amsterdamsch Concertgebouw. Den eersten keer, dat ik het bezocht, was dat onder zijn geleide. Als gewoonlijk was de groote zaal geheel bezet. Met een kort handgebaar, de palmvlakte schuin naar boven, stelde hij mij als 't ware die zaal voor, stil tevrede lachend, met de glanzende oogen achter de 'bevolkingsmassa's en lichten weêrspiegelende, bril. Een oude zalige doet waarschijnlijk precies zoo, als hij op de gouden wolkenbanken de millioenen hemelingen aan een nieuw aangekomen zieltje toont.
Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*

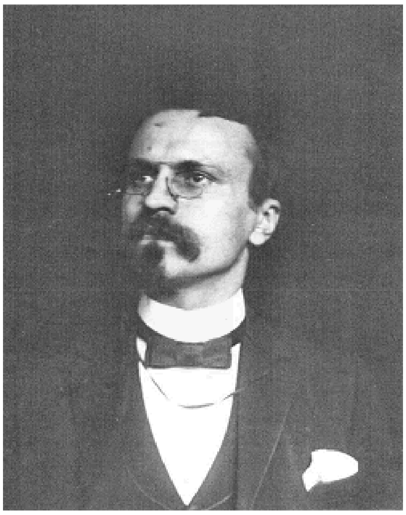

84. Alphons Diepenbrock. Foto Willem Witsen.

85
Aegidius Timmerman samen met Kloos in diens werkkamer, omstreeks 1910.

Albert Verwey (1865-1937)

Geboren te Amsterdam als zoon van de eigenaar van een meubelmakerszaak, bezocht Verwey in 1878 de H.B.S. met driejarige cursus in de Oudemanhuissteeg. Datzelfde jaar overleed zijn vader. In 1880 kwam Verwey op de H.B.S. (met vijfjarige cursus) aan de Keizersgracht, waar Dr. Willem Doorenbos een van zijn leraren was. Doordat Doorenbos met zijn oud-leerling Frank van der Goes over Verwey's eerste dichtproeven sprak, bracht Van der Goes Verwey op zijn beurt in contact (december 1881) met Willem Kloos, van dan af zijn geestelijke mentor. Van 1882 tot 1885 was Verwey werkzaam op een tweetal effectenkantoren, periode die in 1883 werd onderbroken door een reis naar Amerika.

Vanaf de oprichtingsvergadering was Verwey redacteur van *De Nieuwe Gids*. Enkele weken na verschijning van de eerste aflevering debuteerde hij met de aan Willem Kloos opgedragen bundel *Persephone en andere gedichten* (1885).

Aan Verwey's huwelijk, in 1890, met Kitty van Vloten en zijn vestiging te Noordwijk aan Zee, was in 1889 een algehele breuk met Kloos voorafgegaan.

> Verwey zag in het begin in Kloos een leermeester; hij was toen nog heel jong, nauwelijks achttien jaar, maar spoedig ontwikkelde zich zijn individualiteit en hij vond zijn eigen geluid, dat mij zeer origineel leek. Ik meen mij te herinneren, dat ik het voor mijzelf noemde ‘Het Bijbelsche geluid’. Zonder twijfel inspireerde hij zich veel op de lectuur van den Staten-bijbel.
> Frans Erens, *Vervlogen jaren*

> Verwey had iets zachts en goedmoedigs en ik vond het woord goedertieren op hem van toepassing. Af en toe kon hij, naar buiten kijkend, zijn handen wrijven en zeggen: ‘Ja, ja, 't leven is aardig!’ In zijn studeerkamer hing een prachtige tekening van Kloos door Witsen gemaakt en van heel kleine stukjes aan elkaar geplakt. ‘Ja’, legde hij uit, ‘Kloos heeft die in snippers verscheurd en ik heb ze weer aan elkaar gelijmd.’ Het portret had er niet door geleden en was er door van een ontroerende tragiek geworden.
> Marie Cremers, *Lichtend Verleden*

86
Albert Verwey op negentienjarige leeftijd, door Jan Veth, 1885. Met dit schilderij zou de jonge Veth naam maken.

87
Albert Verwey en Kitty van Vloten omstreeks 1890.

Regenachtig, winderig. 's Morgens op Alberts kamer. Hij heeft toen veel tegen mij uitgepraat. Eigenaardig gevoel van vastheid en rust, dat toch geen verzet tegen hem was. Hij formuleerde helder en scherp en makkelijk. Hij was zeer vriendelijk maar zooals altijd beschermend. Ik was te goed voor al dat gehaspel om mij heen, mijn werk had nooit

gepubliceerd moeten worden. Ik sprak heel weinig tegen en noemde zijn gesprek nuttig. Ik bedoelde omdat hij weet uit te drukken, wat zoovelen verward schreeuwen. Misschien denkt hij dat hij mij geïmpressioneerd heeft. Maar ik weet zeker dat hij iets anders in mij vond dan hij verwachtte. Maar hij is zoo gestadig tevreden over zijn eigen figuur dat hij zoo weinig mogelijk notitie neemt van veranderingen in zichzelf. Ik heb bijna niets gezegd maar ik weet dat ik hem veranderd heb. Hij heeft mij te onbewust en te klein gedacht. Dat doen wij veel van elkaar. Het lijkt of wij beter voor een ander denken dan de ander voor zichzelf. Hij heeft niets gedaan als al mijn meeningen vaster gemaakt, of neen, hij heeft er niet aan geraakt. Het is alles goed geweest, zóó. 's Avonds sprak hij heel mooi over Vondel en Milton en las verzen voor. Hij is wat hard en eng, maar heerlijk-vast en helder en van een solide mooi. Voor zoekenden, voor artiesten, voor jongeren is hij een rustig en verkwikkend gezicht. Meer dan ik. Maar om mij te volgen en goed te vinden moet men veel rijker en ruimer zijn.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 31 juli 1893

Eerste jaargang.
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos, Willem Paap en Albert Verwey.

Afl. 1, oktober 1885.

Van Eeden opent met *De kleine Johannes*, waarvan de publicatie voltooid zal zijn in februari 1886. Verwey publiceert een studie over *Het sonnet en de sonnetten van Shakespeare* en fragmenten uit *Persephone*. Kloos geeft vier sonnetten, waaronder *Ik denk altoos aan u, als aan die droomen, Zooals daar ginds, aan stille blauwe lucht* en *Eva*, opgedragen aan Jac. van Looy. Maurice Barrès bespiegelt *L'Esthétique de demain: l'Art suggestif*.

> Amice, Ontfang mijn dank, in naam der Redactie, voor de vriendelijke toezending van den Nieuwen Gids. Ik heb nog niet meer gelezen dan je Sonnetten en Persephone, maar wanneer alle bijdragen evenzeer als deze verzen van talent mochten blijk geven, dan twijfel ik niet of de N.G. zal weldra een daemon in onze litteratuur worden. Wees er maar op voorbereid dat jij en Verwey voor die verzen de noodige stokslagen door de officieële ‘kritiek’ zullen toegediend worden. Met het vooruitzicht wil ik jelui bij voorbaat feliciteeren
> Alphons Diepenbrock aan Willem Kloos, 2 oktober 1885

> Ik zal u iets van den kleinen Johannes vertellen. Het heeft veel van een sprookje, mijn verhaal, maar het is toch alles werkelijk zoo gebeurd. Zoodra gij het niet meer gelooft, moet ge het niet verder lezen, want dan schrijf ik niet voor u. Ook moogt ge er den kleinen Johannes nooit over spreken, als ge hem soms ontmoet, want dat zou hem verdriet doen en het zou mij spijten, u dit alles verteld te hebben.
> Frederik van Eeden in de De Nieuwe Gids, oktober 1885

88
Spotprent uit *De Nederlandsche Spectator*.

89
Maurice Barrès (1862-1923), omstreeks 1880. Eerst in latere jaren zou hij zich ontwikkelen tot een Frans staatsman en een schrijver van individualistische en tevens sterk nationalistische richting.

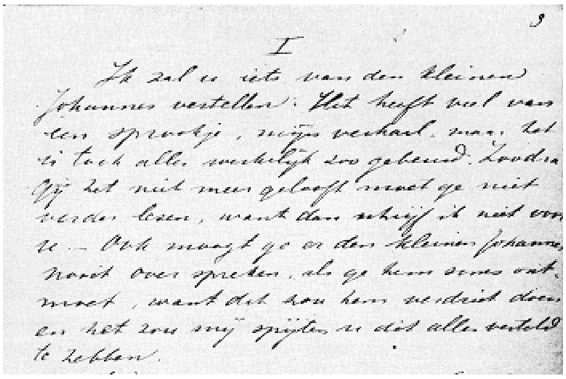

I

Ik zal u iets van den kleinen Johannes vertellen. Het heeft veel van een sprookje, maar het is toch alles werkelijk zoo gebeurd. Zoodra gij het niet meer gelooft moet ge niet verder lezen, want dan schrijf ik niet voor u. – Ook moogt ge er den kleinen Johannes nooit over spreken, als ge hem soms ontmoet, want dat zou hem verdriet doen, en het zou mij spijten u dit alles verteld te hebben.

90
Handschrift van *De kleine Johannes*. Een fragment uit hoofdstuk V. De tekening van de paddestoelen staat op de verso-bladzijde naast de tekst.

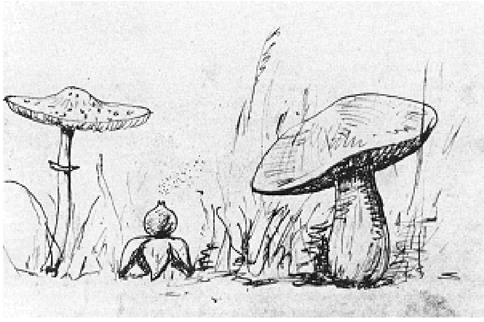

91
Handschrift van *De kleine Johannes*. Een fragment uit hoofdstuk V. De tekening van de paddestoelen staat op de verso-bladzijde naast de tekst.

Ik heb dit opstel geschreven om twee redenen. Ten eerste, om in dezen tijd, nu er weder son-

netten in ons land gemaakt worden, zóó te vertellen, wat sonnetten zijn, dat het makkelijk wordt te weten hoe men sonnetten kritiseert. Ten tweede om het publiek te verlossen van de bespottelijke meening, dat sonnetten knutselversjes zijn zouden, waar geen waar dichter zich aan mag bezondigen.
Albert Verwey in De Nieuwe Gids, oktober 1885.

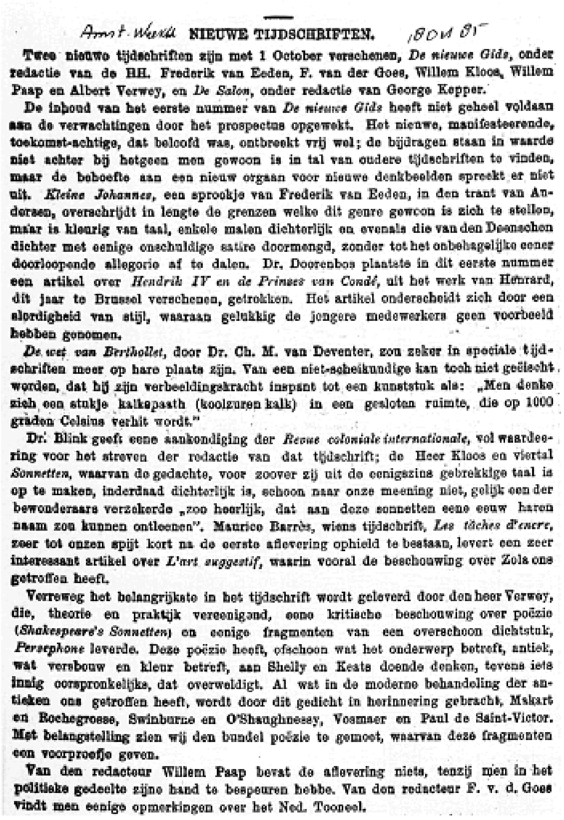

NIEUWE TIJDSCHRIFTEN.

Twee nieuwe tijdschriften zijn met 1 October verschenen, *De nieuwe Gids*, onder redactie van de HH. Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos, Willem Paap en Albert Verwey, en *De Salon*, onder redactie van George Kepper.

De inhoud van het eerste nummer van *De nieuwe Gids* heeft niet geheel voldaan aan de verwachtingen door het prospectus opgewekt. Het nieuwe, manifesteerende, toekomst-achtige, dat beloofd was, ontbreekt vrij wel; de bijdragen staan in waarde niet achter bij hetgeen men gewoon is in tal van oudere tijdschriften te vinden, maar de behoefte aan een nieuw orgaan voor nieuwe denkbeelden spreekt er niet uit. *Kleine Johannes*, een sprookje van Frederik van Eeden, in den trant van Andersen, overschrijdt in lengte de grenzen welke dit genre gewoon is zich te stellen, maar is kleurig van taal, enkele malen dichterlijk en evenals die van den Deenschen dichter met eenige onschuldige satire doormengd, zonder tot het onbehagelijke eener doorloopende allegorie af te dalen. Dr. Doorenbos plaatste in dit eerste nummer een artikel over *Hendrik IV en de Prinses van Condé*, uit het werk van Henrard, dit jaar te Brussel verschenen, getrokken. Het artikel onderscheidt zich door een aardigheid van stijl, waaraan gelukkig de jongere medewerkers geen voorbeeld hebben genomen.

De wet van Berthollet, door Dr. Ch. M. van Deventer, zou zeker in speciale tijdschriften meer op hare plaats zijn. Van een niet-scheikundige kan toch niet geëischt worden, dat hij zijn verbeeldingskracht inspant tot een kunststuk als: „Men denke zich een stukje kalkspaath (koolzuren kalk) in een gesloten ruimte, die op 1000 graden Celsius verhit wordt."

Dr. Blink geeft eene aankondiging der *Revue coloniale internationale*, vol waardeering voor het streven der redactie van dat tijdschrift; de Heer Kloos en viertal *Sonnetten*, waarvan de gedachte, voor zoover zij uit de eenigszins gebrekkige taal is op te maken, inderdaad dichterlijk is, schoon naar onze meening niet, gelijk een der bewonderaars verzekerde „zoo heerlijk, dat aan deze sonnetten eene eeuw haren naam zou kunnen ontleenen". Maurice Barrès, wiens tijdschrift, *Les tâches d'encre*, zeer tot onzen spijt kort na de eerste aflevering ophield te bestaan, levert een zeer interessant artikel over *L'art suggestif*, waarin vooral de beschouwing over Zola ons getroffen heeft.

Verreweg het belangrijkste in het tijdschrift wordt geleverd door den heer Verwey, die, theorie en praktijk vereenigend, eene kritische beschouwing over poëzie (*Shakespeare's Sonnetten*) en eenige fragmenten van een overschoon dichtstuk, *Persephone* leverde. Deze poëzie heeft, ofschoon wat het onderwerp betreft, antiek, wat versbouw en kleur betreft, aan Shelly en Keats doende denken, tevens iets innig oorspronkelijks, dat overweldigt. Al wat in de moderne behandeling der antieken ons getroffen heeft, wordt door dit gedicht in herinnering gebracht, Makart en Rochegrosse, Swinburne en O'Shaughnessy, Vosmaer en Paul de Saint-Victor. Met belangstelling zien wij den bundel poëzie te gemoet, waarvan deze fragmenten een voorproefje geven.

Van den redacteur Willem Paap bevat de aflevering niets, tenzij men in het politieke gedeelte zijne hand te bespeuren hebbe. Van den redacteur F. v. d. Goes vindt men eenige opmerkingen over het Ned. Tooneel.

92
De rubriek *Nieuwe tijdschriften* in het weekblad *De Amsterdammer*, 18 oktober 1885.

93
William Shakespeare.

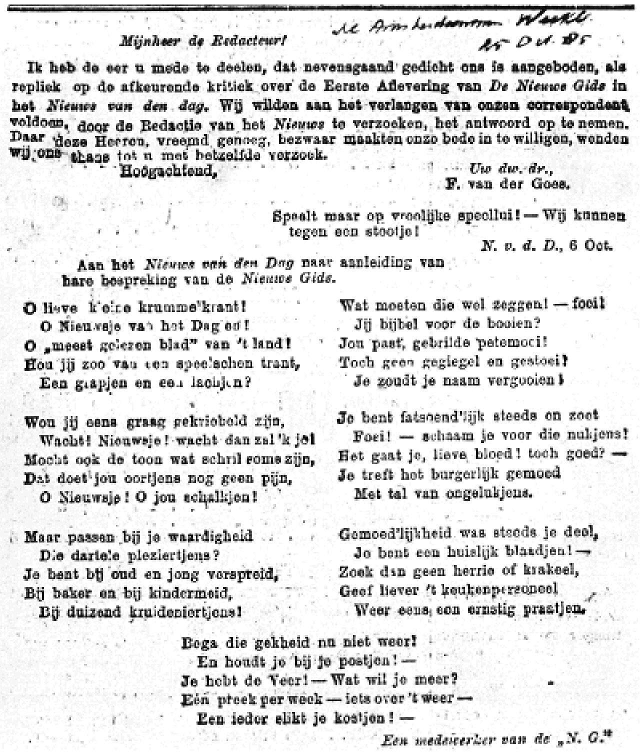

Mijnheer de Redacteur!

Ik heb de eer u mede te deelen, dat nevensgaand gedicht ons is aangeboden, als repliek op de afkeurende kritiek over de Eerste Aflevering van *De Nieuwe Gids* in het *Nieuws van den dag*. Wij wilden aan het verlangen van onzen correspondent voldoen, door de Redactie van het *Nieuws* te verzoeken, het antwoord op te nemen. Daar deze Heeren, vreemd genoeg, bezwaar maakten onze bede in te willigen, wenden wij ons thans tot u met hetzelfde verzoek.

Hoogachtend,

Uw dw. dr.,
F. van der Goes.

Speelt maar op vroolijke speellui! — Wij kunnen tegen een stootje!

N. v. d. D., 6 Oct.

Aan het *Nieuws van den Dag* naar aanleiding van hare bespreking van de *Nieuwe Gids*.

O lieve kleine krummelkrant!
O Nieuwsje van het Dag eu!
O „meest gelezen blad" van 't land!
Hou jij zoo van een speelschen trant,
Een grapjen en een lachjen?

Wou jij eens graag gekriebeld zijn,
Wacht! Nieuwsje! wacht dan zal 'k je!
Mocht ook de toon wat schril soms zijn,
Dat doet jou oortjens nog geen pijn,
O Nieuwsje! O jou schalkjen!

Maar passen bij je waardigheid
Die dartele pleziertjens?
Je bent bij oud en jong verspreid,
Bij baker en bij kindermeid,
Bij duizend kruideniertjens!

Wat moeten die wel zeggen! — foei!
Jij bijbel voor de booien?
Jou past, gebrilde petemoei!
Toch geen gegiegel en gestoei!
Je zoudt je naam vergooien!

Je bent fatsoend'lijk steeds en zoet
Foei! — schaam je voor die nukjens!
Het gaat je, lieve bloed! toch goed? —
Je treft het burgerlijk gemoed
Met tal van ongelukjens.

Gemoed'lijkheid was steeds je deel,
Je bent een huislijk blaadjen! —
Zoek dan geen herrie of krakeel,
Geef liever 't keukenpersoneel
Weer eens een ernstig praatjen.

Bega die gekheid nu niet weer!
En houdt je bij je postjen! —
Je hebt de Veer! — Wat wil je meer?
Eén preek per week — iets over 't weer —
Een ieder elikt je kostjen! —

Een medewerker van de „N. G."

94
Ingezonden stuk door F. van der Goes in het weekblad *De Amsterdammer*, 25 oktober 1885, waarin wordt gereageerd op een afkeurende kritiek in het *Nieuws van den dag*.

De heer Maurice Barrès te Parijs, schrijft dat hij gaarne een Courrier de Paris, sérieux et surtout artistique wil leveren. Er wordt besloten te antwoorden, dat wij met genoegen van zijn voorstel hebben kennis genomen, maar in den

beginne geen groote onkosten kunnen maken.
Notulen van de Nieuwe Gids-redactie, 11 augustus 1885

De heer Erens leest voor en verklaart eenigszins het stuk van Maurice Barrès.
Notulen van de Nieuwe Gids-redactie, 16 september 1885

Nieuwe Gids. - Signalons l'apparition de cette revue hollandaise, dans laquelle M. Maurice Barrès, notre collaborateur et ami, publiera une chronique mensuelle en français. M. Barrès a choisi pour débuter un sujet qu'il avait déjà traité fragmentairement avec la grâce et la subtilité qu'on lui sait, dans divers périodiques. *L'Esthétique de demain (l'art suggestif)* devient sous la plume de M. Barrès un thème charmant, duquel émergent comme illustrations, des types vus en lignes concises et caractéristiques.
La Revue Contemporaine, 25 oktober 1885

De nieuwe Gids. - Al vroegen ook wij onwillekeurig toen dit twee-maandelijksch tijdschrift werd aangekondigd, of de oude Gids al zóó oud is, dat het tijd wordt haar door een nieuwe te vervangen, en al noemden wij den titel in verband met deze vraag, niet vrij (omdat de moderne Nederlanders althans met de oude Grieken deze enkele eigenschap gemeen hebben, dat ze snakken naar nieuwigheden en gaarne de onbekende goden aanbidden) van verwaandheid en overmoed .... zoo moesten wij toch erkennen dat een nieuw tijdschrift, waarin het Jonge Holland zich kon doen hooren, ondanks de geboorte van *De Lantaarn* (die inderdaad lof en aanmoediging verdient), recht van bestaan had. Inderdaad, een beetje overmoed en een weinig meer ondeugendheid dan de oude Gids ons in de laatste jaren opdischte, zou voor sommige magen een niet onwelkome spijze zijn.

Ook wij zagen met verlangen daarnaar uit. Bij voorbaat vergaven wij het jonge volk wat misschien de grenzen van deze en gene opvatting ten onzent mocht te buiten gaan. Speelt maar op, vroolijke en levenslustige speellui! Wij zullen onze ooren wel even dicht houden als uwe tonen soms wat schril zijn. Als ge ons maar amuseert en ons dwingt te glimlachen. Wij kunnen wel tegen een stootje.

De le aflevering ligt voor ons. Welk een teleurstelling. Een onberispelijk en hoogst verdienstelijk stuk van Doorenbos over Henrik IV en de Prinses Condé; een studie over het Sonnet en de Sonnetten van Shakespeare, van Albert Verwey; een artikel van Dr. Ch. M. van Deventer over De Wet van Berthollet en de moderne scheikunde; een dito van Dr. H. Blink over de Revue Coloniale Internationale ... allen in een vorm en stijl en toon, waardoor ze evengoed in de oude *Gids* hadden kunnen staan als in de nieuwe; artikelen zooals er honderd in een jaar geschreven worden en al of niet gelezen. Resten een soort van kindersprookje, een fabel of wat is 't? van Frederik van Eeden, getiteld: De Jonge Johannes, een paar gedichten van zeer gewoon gehalte en eenige varia. Voor deze alleen was 't zeer stellig de moeite niet waard een nieuwe Gids te stichten.

Moesten wij de geheele onderneming dus naar deze eerste aflevering beoordeelen, wij zouden moeten zeggen: niet veel zaaks; doch wij willen ons oordeel opschorten. De ondernemers zijn nog jong.
Nieuws van den dag, 7 oktober 1885

DE LANTAARN

95
Titelblad van het eens in de veertien dagen verschijnend weekblad *De Lantaarn*, waarvan *De Nieuwe Gids* aanvankelijk concurrentie vreesde.

96
Jac. van Looy, *De offerande of Eva en Abel*. 1884.

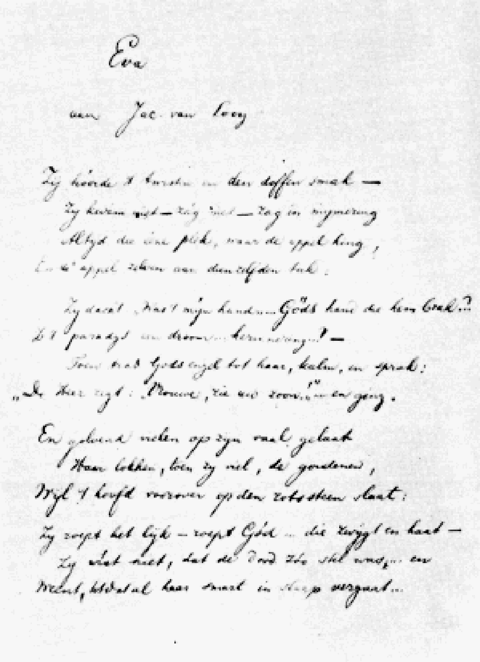

Eva

aan Jac. van Looy

Zij hoorde 't kraken in den doffen smak —
Zij keerde niet — zag niet — zag in mijmering
Altijd die ééne plek, waar de appel hing,
En de appel zelven aan dienzelfden tak:

Zij dacht: „Was 't mijn hand... Gods hand die hem brak?...
Is 't paradijs een droom... herinnering?..." —
Toen trad Gods engel tot haar, kalm, en sprak:
„De Heer zegt: Vrouwe, zie uw zoon!" — en ging.

En golvend vielen op zijn vaal gelaat
Haar lokken, toen zij viel, de goudenen,
Wijl 't hoofd voorover op den rotssteen slaat:
Zij roept het lijk — roept God... die zwijgt en haat —
Zij weet niet, dat de Dood zoo stil was,... en
Weent, totdat al haar smart in slaap vergaat...

97
Willem Kloos: handschrift van het sonnet *Eva*.

Afl. 2, december 1885

Frans Netscher staat de schets *Herfst in het woud* af. Mr. M.C.L. Lotsy bespreekt in *Politieke beschouwingen* recente literatuur over staatsrecht, het belastingstelsel, wetgeving op het lager onderwijs en de lotsverbetering van de arbeiders. Paap's enige bijdrage aan *De Nieuwe Gids,* besloten in de februari-aflevering, handelt over *De studie van het Romeinsche recht*. Aan poëzie bevat dit nummer bijdragen van Sully-Prudhomme, Verwey (o.a. *Demeter*), Hélène Swarth, Karel Alberdingk Thijm (*Ik ben in eenzaamheid niet meer alleen*), Henric van Gooyen (Jan Veth) en A. Brouwer (Jac. van Looy). Kloos opent een reeks literaire kronieken. In deze eerste waardeert hij Busken Huet, Verwey's *Persephone en andere gedichten* en A. Cooplandt (Arij Prins), *Uit het leven*.

98
Frans Netscher (1864-1923).

> November. Het had drie dagen achtereen geregend, met een hoogen Westenwind, guur, najaarsachtig. En de regen had op de paden van het woud donkere plekken in de aarde achtergelaten. De atmosfeer was nu zonder wind, stil, doorschijnend, onder eene lucht van fletsch, uitgewasschen blauw. De hooge boomen stonden strak, zonder beweging in hunne toppen, de takken uitvleugelend, met de stammen in den grond geprikt. En in het bosch, onder het gebladerte, in de verte, hing een wasemachtige damp, dun grijs, uitgezweet door de vochtige aarde, waarin de laatste boomstammen hunne vormen lieten wegsmelten, nevelachtig, als in het perspektief eener opera-dekoratie. Hier en daar liep langs eene stam eene zwarte streep naar beneden, geverfd door de neêrziepelende regenstroompjes, welke bij de wortels verdwenen.
> Frans Netscher in De Nieuwe Gids, december 1885

> Uw ‘Herfst in 't woud’ wordt hier heftig afgekeurd en door enkelen even heftig bewonderd. Gij moest ons nog eens zoo'n schets geven: dan wennen de menschen er meer aan.
> Willem Kloos aan Frans Netscher, 17 januari 1886

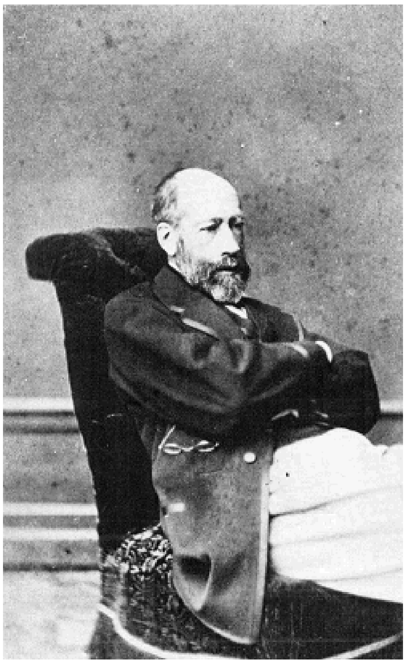

99
Johannes Kneppelhout (1814-1885), vooral bekend geworden door zijn onder de schuilnaam Klikspaan gepubliceerde *Studenten-typen* (1839-1841). Aan zijn overlijden, op 9 november 1885 te Oosterbeek, werd door *De Nieuwe Gids* geen aandacht geschonken.

> 'Sinds zes jaren is onze literatuur bezig, voortdurend bezig te groeien en zich te ontwikkelen. Het aantal duurzame werken, ons door de jongere generatie in die kleine spanne tijds geschonken, is groot, grooter wellicht dan in eenig ander zestal opeenvolgende jaren in vroeger tijd. Aan Emants' *Lilith* zal altijd de roem verblijven, den rij te hebben geopend: daarna komen in chronologische volgorde: *Amazone, Mathilde, Nanno, Vorstengunst* en *Godenschemering*.
> Al deze werken wijken, door onderwerp als door behandeling, in de meeste opzichten, af van die der renaissance in het jaar '40, zoodat men, zonder paradoxaal te wezen, kan beweren, dat zij een nieuwe periode onzer letteren beginnen, ten minste voorbereiden. Zoowel de romantische, als de huiselijke, de 'vaderlandsche', als de godvruchtige poëzie van het voorgaande tijdvak hebben afgedaan of sterven in de geschriften van eenige minder begaafde auteurs een langzamen dood.
> Willem Kloos in De Nieuwe Gids, december 1885.

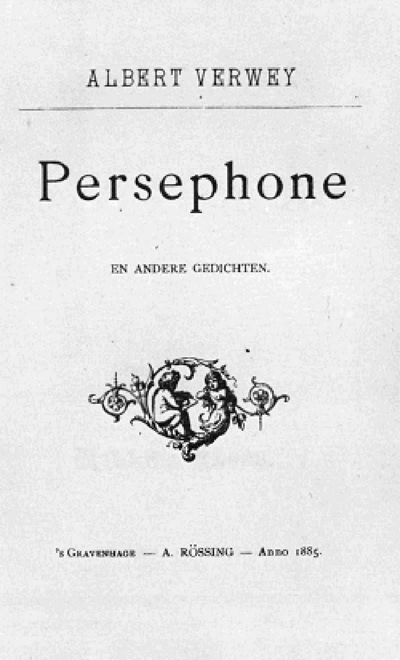
ALBERT VERWEY

Persephone

EN ANDERE GEDICHTEN.

's GRAVENHAGE — A. RÖSSING — ANNO 1885.

100
Albert Verwey's *Persephone en andere gedichten*, opgedragen 'Aan Willem Kloos'.

Afl. 3, februari 1886

Frans Netscher bestrijdt *Justus van Maurik*, M.C.L. Lotsy bedrijft *Humane politiek*. Aan poëzie bevat deze aflevering Kloos' *Ganymedes op aarde*, een episode uit *Okeanos*, naast verzen van Hélène Swarth en Verwey. In zijn *Literaire kroniek* maakt Kloos korte metten met de *Canzonen* van Mr. Joan Bohl en heeft gematigde waardering voor de *Sonnetten* van J. Winkler Prins.

> Ging men op een onderzoekingstocht naar de werken des heeren Van Maurik uit, dan zou men de meeste exemplaren in de huiskamers van bakers, kruideniertjes en kantoor- en winkelheertjes ontdekken. Hiermeê is het talent van Justus van Maurik gevonnist.
> Frans Netscher in De Nieuwe Gids, februari 1886

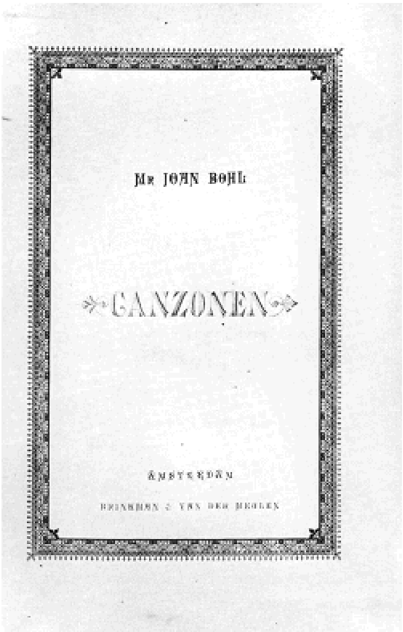

101
Uit het nawoord: ‘Zij [de *Canzonen* hebben in zoo verre eene zedelijke strekking, dat zij den mensch willen sterken in den levensstrijd, door het verkondigen van beginselen, welke het gemoed en den geest kunnen adelen. Strekken zij bovendien om de terzine in Nederland te naturaliseeren, dan zal het volk weder eene schrede verder doen ter beschaving.’

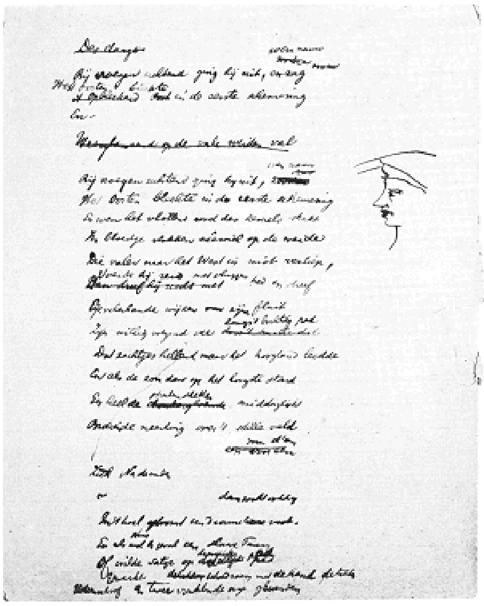

102
Aanhef van een der *Okeanos*-fragmenten (handschrift B 1): *Ganymedes op aarde*.

Als Joan Bohl soms in Italië rondloopt en je komt hem tegen, zeg dan dat hij een malle kwast is, maar een uitstekend en vermakelijk mikpunt voor onze projectielen op slechte poëzie. Wij worden allen welsprekend, als we maar aan Bohl denken.
Frederik van Eeden aan Jac. van Looy, 11 maart 1886

In de Nederl. Dicht- en Kunsthalle (een Vlaamsch tijdschrift) staat weer een verrukkelijk stuk (). Bohl wordt er genoemd naast Dante en Pindarus; en de schrijver, meneer Droogen-broeck, zegt, dat sinds hij de Canzonen heeft leeren begrijpen, hij dit boek 'tot zijn uitsluitende lectuur genomen heeft'! Over ons wordt totaal gezwegen, maar de man beweert, dat sinds maanden 'de hoofden der Nederlandsche literatuur' bezig zijn het voortdurend te bewonderen, en te prijzen. Nu, die is stellig nog niet droog in zijn broek!'
Willem Kloos aan Frederik van Eeden, 18 september 1886

103
Justus van Maurik (1846-1904).

104
Mr. Joan Bohl (1836-1908).

Afl. 4, april 1886

Jac. van Looy debuteert als prozaïst met *Een dag met sneeuw*. Verwey begint zijn studie *Toen de Gids werd opgericht* (in vier afleveringen). Voorts is er proza van Frans Netscher *(Miss Nelly)* en poëzie van Van Eeden, Jan Veth, Kloos *(Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten)*, Jac. van Looy en Verwey. Kloos wijst 22 goede versregels aan in Pol de Mont's tiende bundel *(Fladderende vlinders)* en acht 'de onbevoegdheid der vaderlandsche kritiek onuitsprekelijk compleet' n.a.v. de reacties op Cooplandt's *Uit het leven*.

105
Pol (Karel Maria Polydoor) de Mont (1857-1931). Dichter, criticus, prozaïst en dramaturg. De Mont plaatste ettelijke gedichten van Hélène Swarth in de door hem gestichte tijdschriften *Jong Vlaanderen* (1881-1882) en *Zingende Vogels* (1891).

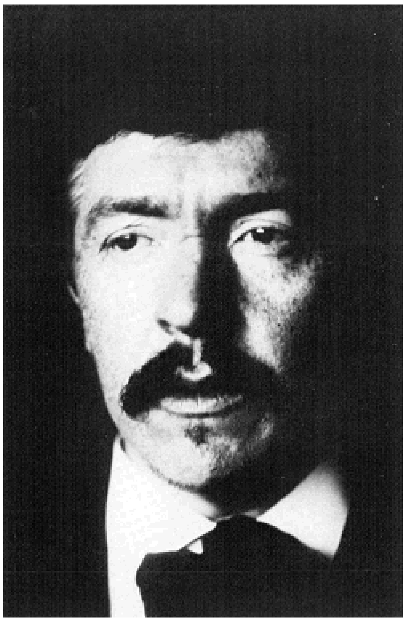

106
Het oudst bekende portret van Jac. van Looy.

Het sneeuwde in Venetië. Traag schommelend, als teruggezogen door den Noord-Oostenwind, die over de koppen der huizen heensneed, daalde de sneeuw, als donzige veêrvlokken, rijzend en dalend op den adem van een spelend kind. En de donkere winkelkasten schenen donkerder en verder achter het kringelende netwerk van witte vlokken, met wijde mazen, dat brokkelend neerviel op hoofden en schouders der voortgangers. In de donkere, smalle straatjes had zich de sneeuw onder den eeuwigen cadans van trippende voeten omgezet tot een smerige brei, die bij elke nieuwe witte vlok soppiger en troebeler werd.
Jac. van Looy in De Nieuwe Gids, april 1886

De Herfst in 't woud vond ik zeer mooi en met m'n gewone wijze van tegenspreken meende ik te moeten bewijzen dat een indruk schrijven niet zoo zwaar is als een indruk schilderen. (). Krijg ik van de sneeuwdag ook eenige afdrukken of is dat te duur?
Jac. van Looy aan Willem Kloos, Venetië, 26 december 1885

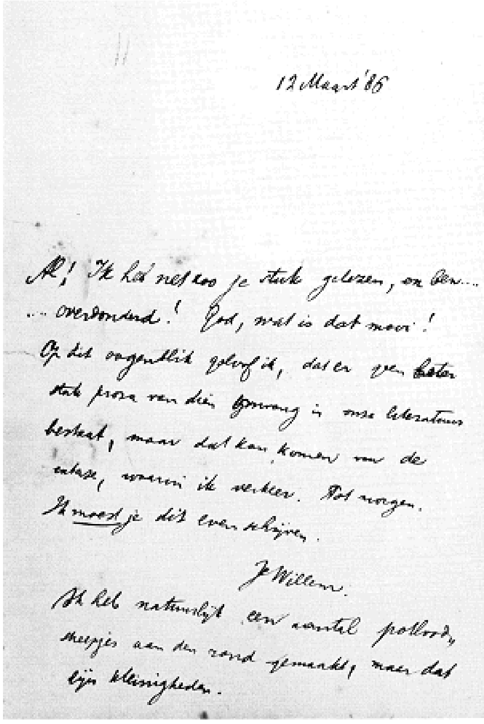

12 Maart '86

Al! Ik heb net zoo je stuk gelezen, en ben...
... overdonderd! God, wat is dat mooi!
Op dit oogenblik geloof ik, dat er geen beter
stuk proza van dien omvang in onze literatuur
bestaat, maar dat kan komen van de
extase, waarin ik verkeer. Tot morgen.
Ik moest je dit even schrijven.

Je Willem.

Ik heb natuurlijk een aantal potlood-
streepjes aan den rand gemaakt, maar dat
zijn kleinigheden.

107
Een spontane reactie van Kloos aan het adres van Al(bert Verwey) n.a.v. het begin van diens studie *Toen de Gids werd opgericht*.

> Zeker is Netscher een knap artiest - maar nadat Karel is opgestaan wordt Netscher voor ons een blok aan het been. Zoolang wij Netscher mee blijven zeulen en protegeeren tegenover iemand die tienmaal meer is en hem van alle kanten bespottelijk kan maken, worden wij belachelijk door onze protegé.
> Frederik van Eeden aan Willem Kloos, 19 mei 1886

> Welk een brutale figuur, die *Miss Nelly*. (). Deze volslagen kunstlooze en onkuische, deze rumoerige, 'wiegheupende' en 'vlijhalzende' jonkvrouw, met hare 'glibberende lichtglippen over de rondingen van haar satijn', doet niets, - juister: zij walgt mij. Haar schiepen machtig gevoel noch steigerende verbeelding.
> W. Gosler in De Leeswijzer, 1 mei 1886

Afl. 5, juni 1886

De aflevering opent met een redactioneel *In memoriam A.L.G. Bosboom-Toussaint* en een naamloos, eerder door Van der Goes in *De Amsterdammer* gepubliceerd artikel ter herdenking van *Busken Huet*, gevolgd door een nagelaten essayfragment van dezelfde over *De romantiek in Nederland*. Arij Prins vraagt aandacht voor *J.K. Huysmans*. L. van Deyssel draagt *Losse stukjens literatuur-beschouwing* bij over *L'Oeuvre* van Emile Zola en *Happe-chair* van Camille Lemonnier. G. Buitendijk schrijft in deze (en de volgende) aflevering over problemen rond het opiumgebruik in

Nederlands-Indië. Aletrino debuteert met zijn autobiografisch verhaal *In 't donker*. Poëzie is er van Van Eeden, Verwey en Kloos *(Nauw zichtbaar wiegen op een lichten zucht)*. In zijn kroniek schrijft deze over Van Deyssel's brochure *Over literatuur (de Heer F. Netscher)* en over Netscher's eigen bundel *Studie's naar het naakt model*. In de *Chronique scandaleuse* ontzenuwt Van der Goes de tegenwerpingen van de gewraakte critici in de affaire rond *Julia* en *De onbevoegheid der Hollandsche literaire kritiek*. Onder het pseudoniem Van de Klei begint P.L. Tak zijn rubriek *Nederlandsche politiek/Indrukken van den dag*.

108
De romanschrijfster A.L.G. Bosboom-Toussaint (1812-1886).

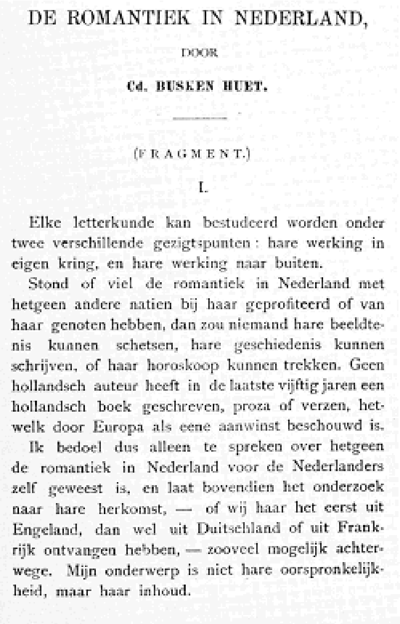

DE ROMANTIEK IN NEDERLAND,

DOOR

Cd. BUSKEN HUET.

(FRAGMENT.)

I.

Elke letterkunde kan bestudeerd worden onder twee verschillende gezigtspunten: hare werking in eigen kring, en hare werking naar buiten.

Stond of viel de romantiek in Nederland met hetgeen andere natiën bij haar geprofiteerd of van haar genoten hebben, dan zou niemand hare beeldtenis kunnen schetsen, hare geschiedenis kunnen schrijven, of haar horoskoop kunnen trekken. Geen hollandsch auteur heeft in de laatste vijftig jaren een hollandsch boek geschreven, proza of verzen, hetwelk door Europa als eene aanwinst beschouwd is.

Ik bedoel dus alleen te spreken over hetgeen de romantiek in Nederland voor de Nederlanders zelf geweest is, en laat bovendien het onderzoek naar hare herkomst, — of wij haar het eerst uit Engeland, dan wel uit Duitschland of uit Frankrijk ontvangen hebben, — zooveel mogelijk achterwege. Mijn onderwerp is niet hare oorspronkelijkheid, maar haar inhoud.

109
Aanhef van het door Busken Huet nagelaten essayfragment over *De romantiek in Nederland*.

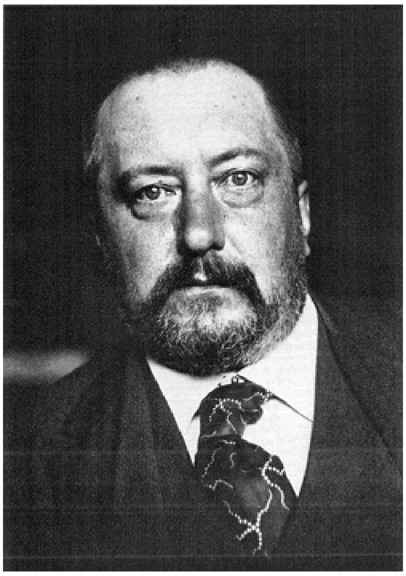

110
P.L. Tak, Foto Willem Witsen, 1892.

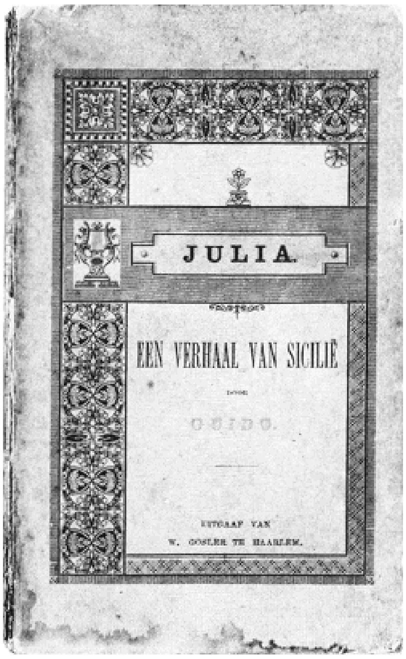

111
Het door enkele Tachtigers onder de schuilnaam Guido samengeflanste gedicht *Julia* (1808 versregels), vlak voor Sint Nicolaas 1885 verschenen.

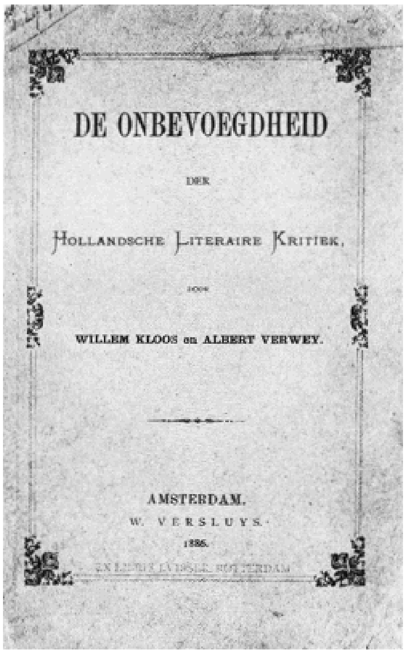

112
De op 7 mei 1886 verschenen brochure waarin, volgens Frans Netscher, de door de mand gevallen critici als ‘literaire prostituées tot op het hemd (werden) uitgekleed.’

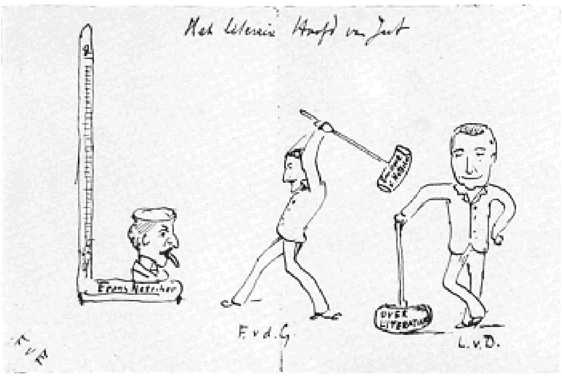

113
In de visie van Frederik van Eeden werd door Van Deyssel en Van der Goes het hoofd van Netscher gepromoveerd tot *Het literaire Hoofd van Jut*.

Van Deyssel had van *zijn* standpunt - den heer Netscher moeten *verpletteren* onder de rotsblokken zijner verontwaardiging; waar hij hem nu slechts met de schitterende snuisterijen zijner geestigheden taquineert: want een Etna-uitbarsting is een overweldigender schouwspel dan een raketten-vuurwerk al teekent dit ook alle zeven tinten van den regenboog op de lucht.
Maar toch wilde ik dat ik het talent van den heer v. Deyssel bezat, om de aandoeningen te beschrijven in wier vaart de lezer van dit en de volgende hoofdstukken reddeloos wordt medegesleept. Ieder nieuw hoofdstuk slaat een helleren toon aan, en neemt de verrukking van het vorige over, om haar op te voeren, hooger, hooger, door visioenen van beweging en kleur, door werelden van rhythmus en geluid, totdat alles, vormen en klanken en gevoel, zich veréénigt en oplost in één oppersten jubel der ziel, één oneindige atmosfeer van licht en van gezang, een paradijs van orgiastische adoratiën van de taal, een Epipsychidion over het Woord -, dan welke de Nederlandsche literatuur geen bladzijde heeft aan te wijzen die zwaarder van passie of rijker van beeldende kracht zou zijn.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, juni 1886

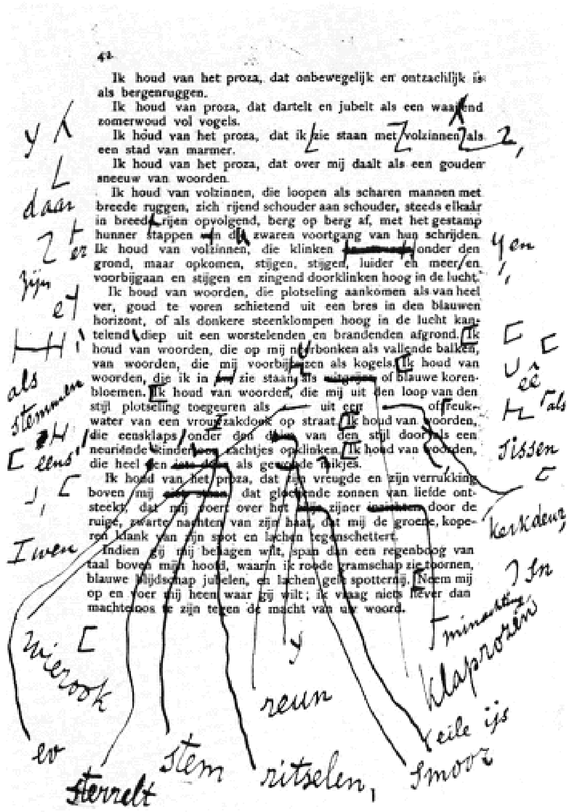

42

Ik houd van het proza, dat onbewegelijk en ontzachlijk is als bergenruggen.

Ik houd van proza, dat dartelt en jubelt als een waaiend zomerwoud vol vogels.

Ik houd van het proza, dat ik zie staan met volzinnen als een stad van marmer.

Ik houd van het proza, dat over mij daalt als een gouden sneeuw van woorden.

Ik houd van volzinnen, die loopen als scharen mannen met breede ruggen, zich rijend schouder aan schouder, steeds elkaar in breede rijen opvolgend, berg op berg af, met het gestamp hunner stappen in den zwaren voortgang van hun schrijden. Ik houd van volzinnen, die klinken [illegible] onder den grond, maar opkomen, stijgen, stijgen, luider en meer en voorbijgaan en stijgen en zingend doorklinken hoog in de lucht.

Ik houd van woorden, die plotseling aankomen als van heel ver, goud te voren schietend uit een bres in den blauwen horizont, of als donkere steenklompen hoog in de lucht kantelend diep uit een worstelenden en brandenden afgrond. Ik houd van woorden, die op mij neerbonken als vallende balken, van woorden, die mij voorbijgaan als kogels. Ik houd van woorden, die ik in [illegible] zie staan, als [illegible] of blauwe korenbloemen. Ik houd van woorden, die mij uit den loop van den stijl plotseling toegeuren als [illegible] uit een [illegible] of reukwater van een vrouwzakdoek op straat. Ik houd van woorden, die eensklaps onder den [illegible] van den stijl door als een neuriende kinder[illegible] zachtjes opklinken. Ik houd van woorden, die heel [illegible] als gewone [illegible] kikjes.

Ik houd van het proza, dat zijn vreugde en zijn verrukking boven mij [illegible], dat gloeiende zonnen van liefde ontsteekt, dat mij voert over het [illegible] zijner [illegible] door de ruige, zwarte nachten van zijn haat, dat mij de groene, koperen klank van zijn spot en lachen tegenschettert.

Indien gij mij behagen wilt, span dan een regenboog van taal boven mijn hoofd, waarin ik roode gramschap zie toornen, blauwe blijdschap jubelen, en lachen gele spotternij. Neem mij op en voer mij heen waar gij wilt; ik vraag niets liever dan machteloos te zijn tegen de macht van uw woord.

114
Door Van Deyssel gecorrigeerde drukproef van een, beroemd geworden, pagina uit *Over literatuur*.

De werken van dezen artist worden slechts door weinigen begrepen, wijl zij hooge, moeielijke kunst zijn.
Het groote publiek, voorgelicht door onkundige critici, zonder kunstenaarsziel, die angstvallig gekeerd zijn tegen elke nieuwe uiting, beschouwt Huysmans als een soort van letterkundigen anarchist, die het ‘schoone’ tracht omver te werpen, en met voorliefde in het onreine wroet.
De volbloed naturalisten daarentegen duiden het hem euvel, dat hij in *A Rebours* der werkelijkheid ontrouw is geworden, en in des Esseintes een onmogelijke, onbestaanbare persoonlijkheid heeft gegeven.
Maar voor ‘les raffinés’, die noch aan het onderwerp, noch aan een school hechten, is Huysmans laatste roman de meesterlijke droom van een verfijnd nerveus artist.
Arij Prins in De Nieuwe Gids, juni 1886

115
Arnold Aletrino, getekend door Frederik van Eeden.

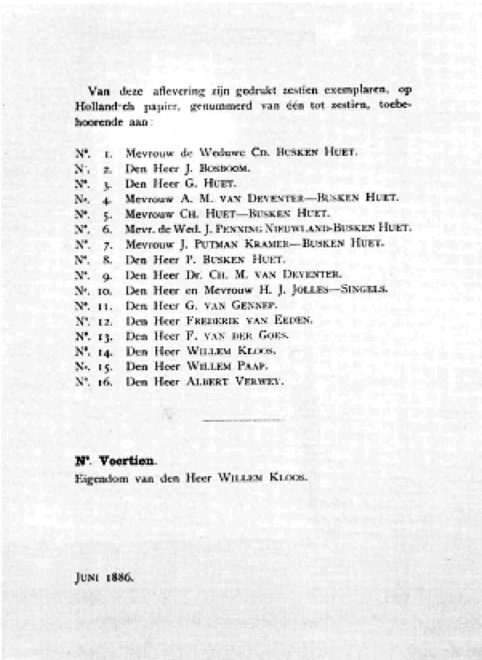

Van deze aflevering zijn gedrukt zestien exemplaren, op Hollandsch papier, genummerd van één tot zestien, toebehoorende aan:

N°. 1. Mevrouw de Weduwe CD. BUSKEN HUET.
N°. 2. Den Heer J. BOSBOOM.
N°. 3. Den Heer G. HUET.
N°. 4. Mevrouw A. M. VAN DEVENTER—BUSKEN HUET.
N°. 5. Mevrouw CH. HUET—BUSKEN HUET.
N°. 6. Mevr. de Wed. J. PENNING NIEUWLAND-BUSKEN HUET.
N°. 7. Mevrouw J. PUTMAN KRAMER—BUSKEN HUET.
N°. 8. Den Heer P. BUSKEN HUET.
N°. 9. Den Heer Dr. CH. M. VAN DEVENTER.
N°. 10. Den Heer en Mevrouw H. J. JOLLES—SINGELS.
N°. 11. Den Heer G. VAN GENNEP.
N°. 12. Den Heer FREDERIK VAN EEDEN.
N°. 13. Den Heer F. VAN DER GOES.
N°. 14. Den Heer WILLEM KLOOS.
N°. 15. Den Heer WILLEM PAAP.
N°. 16. Den Heer ALBERT VERWEY.

N°. Veertien.
Eigendom van den Heer WILLEM KLOOS.

JUNI 1886.

116
Pagina uit de ‘op Hollandsch papier’ gedrukte juni-aflevering van *De Nieuwe Gids*.

Afl. 6, augustus 1886.

Frans Netscher propageert het naturalisme in *Het daghet uyt den oosten*. Verhalend proza is er van Erens, Van Looy en Huysmans *(La Bièvre)*. De aflevering bevat verder Verwey's *Cor Cordium (Ziel van mijn Ziel! Leven, dat in mij woont)* en van Van Eeden het gedicht *Stemming (De wind waait hoog en kent de menschen niet!)*. Kloos beproeft een woord ter kenschetsing van de dichter W.J. Hofdijk.

De heer v.d. Goes leest zijn artikel over Majesteitsschennis voor. De Redactie is er tegen het stuk in de Augustus-aflevering op te nemen, indien het eerst als brochure verschijnt. () De heer v.d. Goes trekt bij nader inzien zijn stuk terug en zal het apart als brochure doen verschijnen.
Notulen van de Nieuwe Gids-redactie, 27 juni 1886

Het stuk van Huysmans wordt aangenomen: maar daar het grooter is, dan wij afgesproken hebben, zullen wij hem voorstellen het voor 50 francs te geven in plaats van ƒ2,50 de bladzijde.
Notulen van de Nieuwe Gids-redactie, 27 juni 1886

'Cor Cordium' is een nieuwe overwinning. Wees van harte gefeliciteerd met de schepping van dit nieuwe en stoute visioen.
Alphons Diepenbrock aan Albert Verwey, 15 augustus 1886

De Heer Verwey, overwegende dat hij zich niet wil verzetten tegen een maatregel, door de drie overige redn. gewenscht, sluit zich aan bij het verlangen der meerderheid, inzake de benoeming v. Alb. Thijm tot 5e red. - ofschoon hij voor zich die benoeming niet gunstig acht voor de belangen der N.G.
Notulen van de Nieuwe Gids-redactie, 9 september 1886

117
J. Toorop, *Cor Cordium*. Potloodtekening, circa 1890.

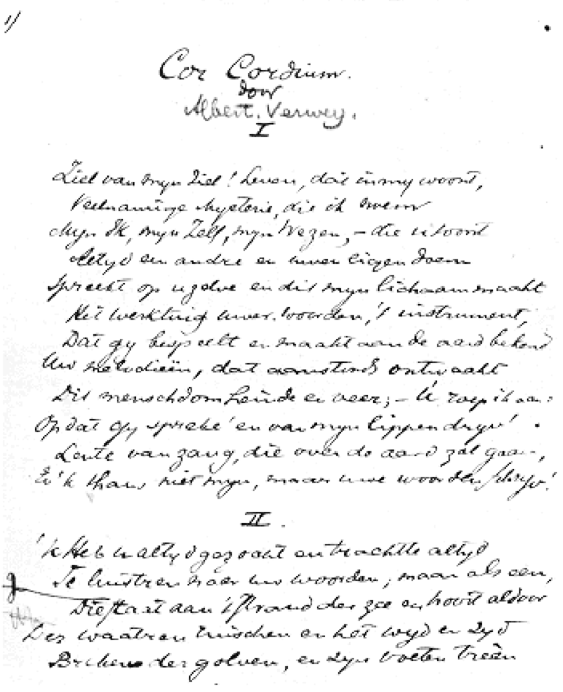

1/

Cor Cordium.
door
Albert. Verwey.
I

Ziel van mijn ziel! Leven, dat in mij woont,
Veelnamige Mysterie, die ik noem
Mijn Ik, mijn Zelf, mijn Wezen, – die uitstroomt
Altijd een andre en uwer eigen doem
Spreekt op uzelve en dit mijn lichaam maakt
Het werktuig uwer woorden, 't instrument,
Dat gij bespeelt en maakt aan de aard bekend
Uw melodieën, dat aanstonds ontwaakt
Dit menschdom hoorde en weer; – ik roep u aan:
Opdat gij spreke' en van mijn lippen drijv'!
Luite van zang, die over de aard zal gaan,
Zie 'k thans niet mijn, maar uwe woorden schrijv'!

II.

'k Heb altijd gezocht en trachtte altijd
Te luistren naar uw woorden, maar als een,
Die staat aan 't strand der zee en hoort aldoor
Des waatren ruischen en het wijd en zijd
Breken der golven, en zijn voeten treên

118
Handschrift van de aanhef van *Cor Cordium*.

Kloos verscheen in die dagen op een avond bij Van Deyssel op zijn kamer. Hij kwam binnen met eenige plechtigheid en zeide niets anders dan: 'Karel, ik bied je het mederedacteurschap aan van De Nieuwe Gids'. Daarop antwoordde Van Deyssel: 'Willem, ik moet bedanken, ik wil vrij blijven'. Kloos zei hierop niets meer, maakte een buiging tot afscheid en ging weg met dezelfde langzame plechtigheid, waarmede hij was gekomen. Beiden hadden samen nog geen twintig woorden gesproken.
Frans Erens, *Vervlogen Jaren*

119
Joris-Karl Huysmans (1848-1907).

120
Willem Hofdijk (1816-1888).

HOFDIJK-FEEST.

ZONDAG, 27 JUNI, 1886.

Samenkomst in FELIX MERITIS, te 1 uur, 's namiddags.

Vereenigingen, die, als zoodanig, den Jubilaris wenschen te begroeten, zullen wel doen hiervan schriftelijk kennis te geven vóór of op Donderdag, den 24sten, aan den ondergeteekenden Secretaris.

Toegang voor een HEER en DAME, op vertoon van deze Kaart.

Maaltijd op Duinlust bij Zandpoort, te 5¼ uur.

Voor de deelneming aan dezen maaltijd (met ½ fl. wijn) wordt betaald ƒ 4.—

Zij, die deel wenschen te nemen, hebben zich uiterlijk Donderdag 24 dezer, schriftelijk aan te melden bij den Ondergeteekende.

J. H. RÖSSING,
Secretaris, Leidschegracht, 112.

AMSTERDAM, 18 Juni 1886.

121
Op 27 juni 1886 vierde Hofdijk zijn zeventigste verjaardag.

> Hofdijk vond zijn eigen land het mooist en de Historie van dat land eene Historie-rol zoo roemrijk als geen ander land kon overleggen. (...) Blauwbaard, de Gelaarsde-Kat, Rood-Kapje en Klein-Duimpje, wat die zijn voor het kind, dat waren voor Hofdijk: Willem van Oranje, Prins Maurits, Tromp en De Ruyter.
> L. van Deyssel, 1893

> Hij was ook bizonder gesteld op zijn rood-zijden zakdoeken, die hij met soepelen zwier voor den dag haalde en alles behalve geluidloos gebruikte. Toen zijn huisgenooten hem van die ouwerwetsche foulards wilden afbrengen, zei hij gekscherend: 'Laat me maar begaan, als ze Hofdijk die zakdoeken zien gebruiken, komen ze weer in de mode.'
> Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*

Tweede jaargang.

Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en Albert Verwey.

Afl. 1, oktober 1886

J. de Koo als Diederik van Amstel levert een nabeschouwing over *Het palingoproer* in de Amsterdamse Jordaan. Onder het pseudoniem J. Staphorst schrijft Jan Veth in afwijzende zin *Iets over Alma Tadema. Het krabbetje en de gerechtigheid* is de titel van een sprookje door Van Eeden. Van hem en van Henric van Gooyen (Jan Veth) is er poëzie. In zijn kroniek neemt Kloos het op voor *Zonder sonnetten*, nieuwe gedichten door J. Winkler Prins.

> Ik heb niet veel tijd, want ik zit nog voor mijn kroniek als een kind voor een bord eten, dat het niet op lust. God geve, dat er wat leesbaars voor den dag kome, ik sta er niet voor in.
> Willem Kloos aan Frederik van Eeden, 27 september 1886.

122
J. de Koo (1841-1909), getekend door Johan Braakensiek. Van 1878 tot 1907 was De Koo redacteur van het weekblad *De Amsterdammer*, waarin Van Deyssel, Kloos, Verwey en Van der Goes hun critische bijdragen plaatsten vóór de oprichting van *De Nieuwe Gids*.

123
Jacob Winkler Prins (1849-1904).

Wij beginnen den 2en jaargang met 283 abonné's.
Willem Kloos aan L. van Deyssel, 29 september 1886

‘...dat palinkje zou een staartje hebben,’ schreef een geestig journalist, Dinsdag den 27sten Juli. De man had gelijk, en kon niet anders dan gelijk hebben. 's Avonds te voren had hij het staartje van dat palinkje gezien: TACHTIG DOODEN EN GEWONDEN.
Diederik van Amstel in De Nieuwe Gids, oktober 1886

'k Bewoog me eens vredig-stevig tusschen 't joelen van de schaar
Bij 't Paling-oproer, waar 'k niet diep voor voelde. Zóó te strijden
Daar avrechtsch volksvermaak verboôn werd, dacht ik, brengt zwaar lijden
Zonder dat iets hoog-heerlijks wordt bereikt.
Willem Kloos: aanhef van *Binnengedachten*, DCDXXX, in De Nieuwe Gids, mei 1935

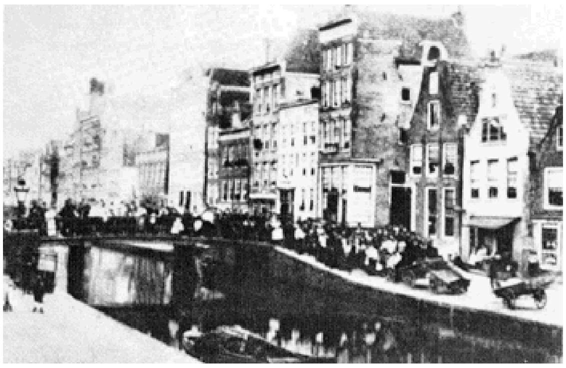

124
Een van de weinige foto's van het Palingoproer in Amsterdam, 1886.

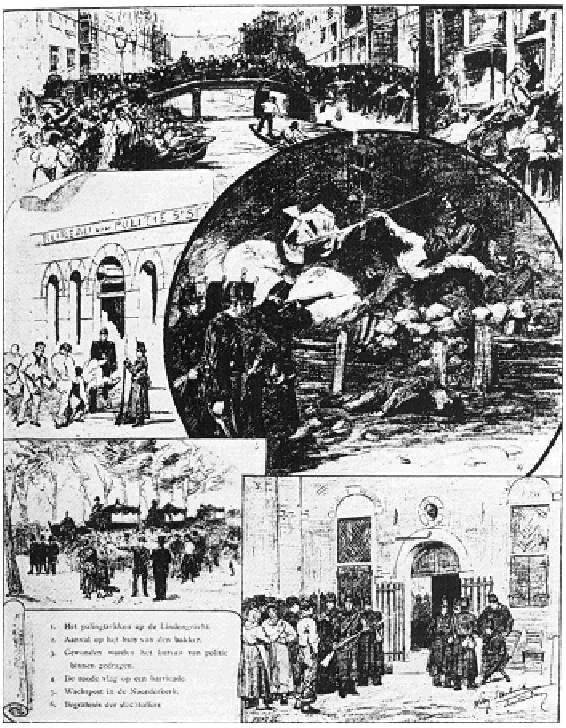

125
Het Amsterdamse Palingoproer. Door Willem Steeling gegraveerde pagina in de *Hollandsche Illustratie* van 26 juli 1886.

Afl. 2, december 1886

***Een dag met zon* heet ‘een studie’ door Jac. van Looy. *Een dag met regen* wordt door A. Aletrino opgedragen aan Kitty van Vloten. Van Eeden verhandelt uitvoerig over *Het hypnotisme en de wonderen*. Tak heeft twee bijdragen: als P.L. Tak bespreekt hij *Literatuur over het arbeidersvraagstuk* en als Van de Klei vervolgt hij zijn *Indrukken van den dag*. Schaepman's gedicht *Aya Sofia* gaat voor de bijl in Kloos' kroniek.**

> Verbeeld u, lezer, in de St. Sofiakerk, thans moskee der Muzelmannen, staan zuilen, en onder die zuilen zijn er eenige, die men uit oude Heidensche tempels afkomstig gelooft. Nu laat de schrijver die zuilen eenige liederen zingen, waarin zij de Wijsheid Gods verheerlijken () Neem nu een enkele zuil. Dan kan men zich voorstellen, dat die zuil trotsch rijst, gewillig zijn last draagt, trouw op wacht staat, doch dat een zuil... zingt? Och, kom! Wat is er in een zuil, dat bij mij die impressie te voorschijn zou kunnen roepen? Ik zou even goed kunnen beweren, dat een zuil zit te bitteren of in een koets met twee paarden naar den schouwburg rijdt.
> Willem Kloos in De Nieuwe Gids, december 1886

> Die bitterende zuilen is iets zoo verpletterends, dat ik niet begrijp, waar je zoo'n geestigheid vandaan haalt. Me dunkt, je had die rijtoer thuis kunnen laten, dat verzwakt zoo'n zuil, die dronken bij Kras vandaan komt. Je bent een brave borst en een hope des vaderlands. Amen.
> Jac. van Looy aan Willem Kloos, Madrid, 27 december 1886.

> Albertje - Gisteren in den Haag geweest - komplimenten van Netscher. Met januari komt er een novelle van hem voor de N.G. Hij sprak met veel satisfactie over de correspondentie met jou. Ja, zei hij, Verwey is altijd zoo vriendelijk tegen mij - hij stuurt mij afdrukjes van zijn verzen. Dit was hooge ernst. Heusch jelui begrijpen dien jongen maar half. Er loopt geen beter kind op twee beenen. 't Is een nette uitgave van Paap, - op zwaar papier. Het paapt al wat er aan is. Groote plannen, zelfvertrouwen, een oordeel als een windwijzer en een bloed voor wie hem aandurft. Maar ik hou toch van hem, - en ik wou dat hij een roeping had tot billarten of schijfschieten of muziek, als 't maar geen literaire was, want dat maakt hem zoo raar.
> Frederik van Eeden aan Albert Verwey, 29 november 1886.

126
Dr. H.J.A.M. Schaepman (1844-1903), naar een litho door Jan Veth, 1892.

127
Matthijs Maris (1839-1917).

Afl. 3, februari 1887

Van Eeden opent met zijn comedie *Don Torribio*. Verwey rondt zijn reeks artikelen over *De Gids* af met *De Gids nu hij vijftig jaar is*. Vanuit Burgos zendt Jac. van Looy *Een reisindruk*. De rubriek *Schilderkunst* bevat een viertal bijdragen, waaronder twee van Willem Witsen en een van J. Staphorst (J. Veth) over *Werken van Matthijs Maris, op de tentoonstelling der Nederlandsche Etsclub*. Kloos schrijft gematigd positief over de bundel *Schakeering* door M. Coens (W.L. Penning) en volstrekt negatief over *Nosca*, een gedicht door Mr. H. Cosman. Diens bede '*O, laat u door mijn verzen niet bekoren!*' heeft Kloos zich graag ter harte genomen.

> Men doet verkeerd deze ets als de volmaakte reproduktie van het schilderij te beschouwen. Zij is meer dan dat, zij geeft Millet, zooals Maris Millets

werk voelt. Het is Millet *plus* Maris. Het is niet meer alleen de ‘zaaier’ van Millet. Men behoort te spreken van den *‘Zaaier’ van Thijs Maris*.
Jan Veth in De Nieuwe Gids, februari 1887

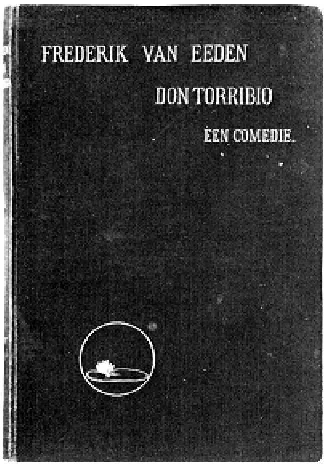

128
Don Torribio. Een comedie (1890) werd door Van Eeden opgedragen ‘Aan Willem Kloos’.

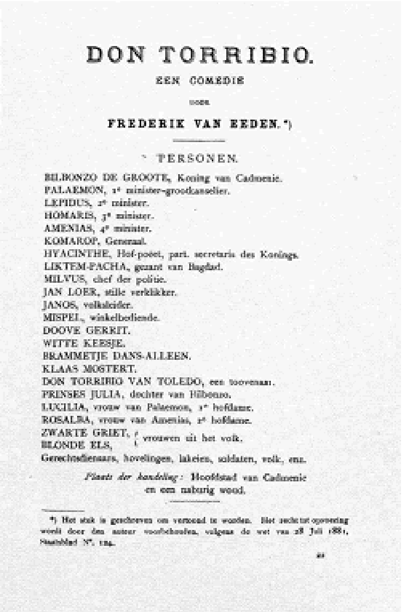

DON TORRIBIO.

EEN COMEDIE

DOOR

FREDERIK VAN EEDEN.*)

PERSONEN.

BILBONZO DE GROOTE, Koning van Cadmenie.
PALAEMON, 1e minister-grootkanselier.
LEPIDUS, 2e minister.
HOMARIS, 3e minister.
AMENIAS, 4e minister.
KOMAROP, Generaal.
HYACINTHE, Hof-poëet, part. secretaris des Konings.
LIKTEM-PACHA, gezant van Bagdad.
MILVUS, chef der politie.
JAN LOER, stille verklikker.
JANOS, volksleider.
MISPEL, winkelbediende.
DOOVE GERRIT.
WITTE KEESJE.
BRAMMETJE DANS-ALLEEN.
KLAAS MOSTERT.
DON TORRIBIO VAN TOLEDO, een toovenaar.
PRINSES JULIA, dochter van Bilbonzo.
LUCILIA, vrouw van Palaemon, 1e hofdame.
ROSALBA, vrouw van Amenias, 2e hofdame.
ZWARTE GRIET, } vrouwen uit het volk.
BLONDE ELS, }
Gerechtsdienaars, hovelingen, lakeien, soldaten, volk, enz.

Plaats der handeling: Hoofdstad van Cadmenie en een naburig woud.

*) Het stuk is geschreven om vertoond te worden. Het recht tot opvoering wordt door den auteur voorbehouden, volgens de wet van 28 Juli 1881, Staatsblad No. 124.

129
Lijst van personen, zoals afgedrukt in *De Nieuwe Gids*, februari 1887.

130
Willem Levinus Penning (1840-1924).

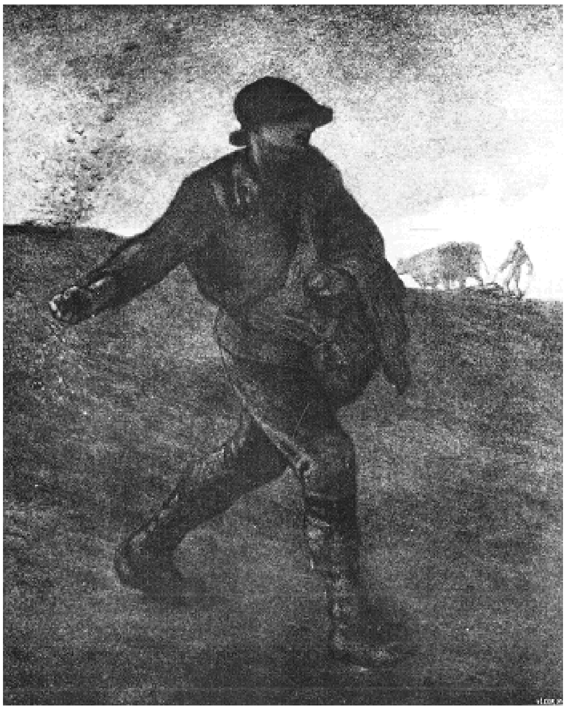

131
Matthijs Maris, *De zaaier*, naar Millet. Ets, met droge-naald bijgewerkt.

132
J.F. Millet (1814-1875), door Jan Veth. Niet naar het leven, 1890.

Afl. 4, april 1887

Geopend wordt met een kort redactioneel in memoriam *Multatuli*. Arij Prins debuteert met een *Fantasie*. In de rubriek *Kunst* o.a. een bijdrage waarin J. Staphorst (J. Veth) begrip vraagt voor *Odilon Redon*. Als Ph. Hack van Outheusden schrijft Van der Goes over *Sociale onrechtvaardigheid*. A. Aletrino draagt, ditmaal aan zijn toekomstige bruid Rachel Mendes da Costa, zijn ziekenhuis-schets *Uit den dood* op. Van Eeden bespreekt *Een boek over spiritisme en magnetisme*. Hein Boeken debuteert naamloos met het sonnet *Herfst (En in de lucht des vochten uchtends hangen)*. Kloos vindt de bundel *Orchideeën* en ook de overige poëzie van Louis Couperus 'om helsch van te worden.'

MULTATULI.

Het is niet goed, nu Hij dood is, de hoofden bij elkander te steken en te praten over dien Doode. Dat is doen alsof doodgaan het belangrijkste is dat Hij deed.

Wij willen het weenen niet storen van wie treuren over Zijn dood.

Als er niet meer om het dood-zijn geweend wordt, dan zal het de tijd zijn van den grooten man te spreken, die g e l e e f d heeft met ons.

133
Multatuli, pseudoniem van Eduard Douwes Dekker (1820-1887) was op 19 februari 1887 te Nieder-Ingelheim overleden.

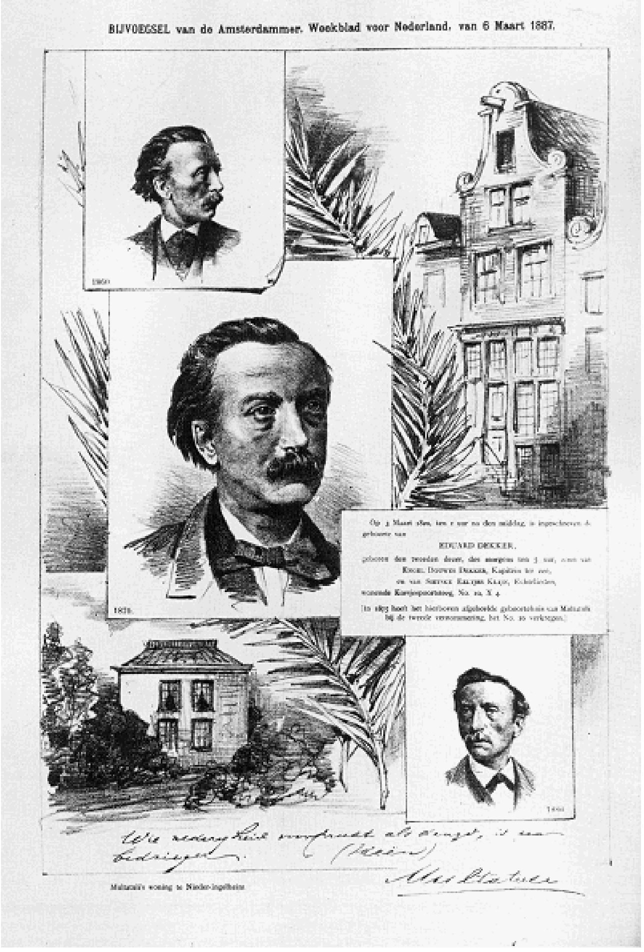

134
Bijvoegsel, ter nagedachtenis aan Multatuli, van het weekblad *De Amsterdammer*, 6 maart 1887.

135
Arij Prins, omstreeks 1882.

Uren achteren reisde ik op een open wagen door een kale, onvruchtbare streek.
Zoover het oog over het heuvelachtige, dun besneeuwde veld reikte zag men niets dan enkele verschrompelde struiken. Een zwarte vogel, die traag onder den zwaren somberen hemel voortvloog; een schaapherder, die onbewegelijk leunend op zijn staf, te midden van zijn kudde den wagen met een dom gelaat nakeek, waren de eenige teekenen van leven, die ik bespeurde. Verder niets, niets dan verlatenheid, dorre eentonige verlatenheid.
Mijn koetsier, een boerenjongen met plat hoofd, kort wit haar en witte wenkbrauwen, een homme primitif, sprak een taal die ik niet verstond, zoodat wij geen woord wisselden en tot aan de ooren in mijn mantel gewikkeld, staarde ik onafgebroken voor mij uit.
Arij Prins in De Nieuwe Gids, april 1887

Op zichzelf zou ik het afwijkende der ‘onderwerpen’ van een artiest als Redon niets bizonders zien. Ook een dwaas kan in zijn hoofd krijgen bizarre dingen te maken, meenende dusdoende oorspronkelijk te zijn. Maar het werk van Redon zelf bewijst dat die wereld van visioenen *zijn wereld is*. En omdat hij de schimmen uit zijn rijk vorm heeft weten te geven, is hij kunstenaar.
J. Staphorst in De Nieuwe Gids. april 1887

136
Odilon Redon, *Kop van een martelaar*, 1887.

137
Odilon Redon (1840-1916).

> Rachel was ons allen zeer genegen. Zij was als het ware een club-zuster, evenals de meisjes van Vloten. () Rachel was een mooie jonge vrouw, klein van gestalte; haar stem had iets sleepends melancholieks. Zij was niet druk in haar praten en zat soms stil voor zich heen te kijken.
> Frans Erens, *Vervlogen jaren*.

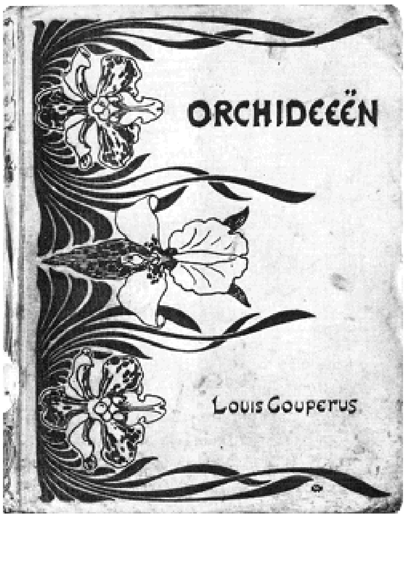

138
Louis Couperus, *Orchideeën* (1886). Bandontwerp L.W.R. Wenckebach.

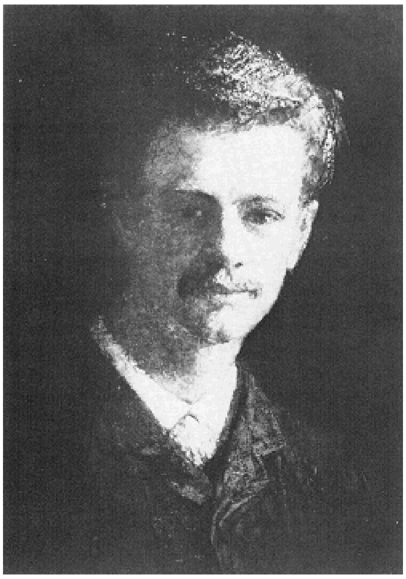

139
Hein Boeken. Portret door Jan Veth in de zomer van 1887.

Herfst

En in de lucht des vochten uchtends hangen
De laatste dunne blaadr'en van het jaar,
Als in het zwarte takkennet gevangen,
Met fijnen glans van kleuren naast elkaar.

Zoo louterde de pracht zich van den langen
En luiden lichttijd en de breede schaar
Van groengedoschte boomen, tot die bange
En teere lichtkleur van het late jaar.

Die blaadren schenen mij een vreemd gezicht
Van schoone zielen uit veel enge pijn
En godgelijk genot alhaast gevlucht.

Hun laatste middag komt met zomerschijn
Van gouden stralen uit de hooge lucht
En drupplen tintlend in het laatste licht.

Afl. 5, juni 1887

Jac. van Looy woonde *Een stierengevecht* bij. Als *Een Hollandsch schilder in Spanje* wordt hij gewaardeerd door W.J. van Westervoorde (W. Witsen). Van Eeden herdenkt *Eduard Douwes Dekker*. Als *Fresco's* publiceert Hélene Swarth vijf sonnetten. Verwey draagt aan Witsen het sonnet *Bij een trouw-mis* op, geschreven ter gelegenheid van het huwelijk van Lodewijk van Deyssel. Kloos haalt uit naar Carel Vosmaer en de dichteres Elize Knuttel-Fabius, ziet geen vooruitgang bij J. Winkler Prins en herdenkt waarderend de jonggestorven dichter F.L. Hemkes, schrijver van *XL Gedichten*.

De schilders hebben ditmaal hun best gedaan. Wat komt die arme Dunselman er beroerd af. Ik heb hem gisteren avond gesproken. Hij is een en al vereering voor van Looy's werk, maar had dat stuk blijkbaar nog niet gelezen. Nu schei ik er uit want ieder oogenblik kan Hein aan de nachtschel trekken, en dan gaan we ergen lucht happen in een taveerne aan de straat.
Alphons Diepenbrock aan Aeg. W. Timmerman, 11 juni 1887

Ik ben niet lui en werk den ganschen dag voor de N.G. Het valt mij verbazend moeilijk over Multatuli te schrijven. Toen ik begon hield ik van hem en schreef ik vrij goed - nu vind ik hem bekrompen en verwaand, hoe kan ik dan over hem schrijven? Het spijt mij dat ik hem zooveel minder vind - maar ik kan toch niet zeggen dat hij mij ergert, twee maanden na zijn dood? Ik heb nooit iets zoo moeilijk gevonden als dit werk.
Frederik van Eeden aan Willem Kloos, 9 mei 1887

Wij zijn geen volgers van Douwes Dekker. Een Multatuliaan is een onmogelijkheid, een onbestaanbare grootheid. Hoe kan men iemand volgen, wiens leer was dat men niemand volgen moet?
Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, juni 1887

Albert's sonnet is het succes van de aflevering. Al het andere, zelfs Looy en jij wordt er week en mat bij. Het is Rembrandt! - echt Rembrandt! Warm en vol en zwaar met weelderigen goudglans. Ik begrijp niet hoe een uitgeput volk als wij nog zulke taal kan spreken. Het is geheel nieuw Hollands, rijp en krachtig
Frederik van Eeden aan Willem Kloos, 8 juni 1887

Den 19^{den} April ll. overleed in Zuid-Afrika, op drie en dertigjarigen leeftijd, F.L. Hemkes, schrijver van ‘XL Gedichten’, een bundel, die vijf jaar geleden verscheen.
Arme jongen! Eerst mocht hij niet meedoen aan het leven, hier; toen aan het leven heelemaal niet meer; en aan de kunst had hij nog zoo weinig mêegedaan...
Sterven... sterven... was de grondtoon zijner verzen geweest, en het is eenigszins tragisch te zien, dat die stemming méér dan een stemming, dat zij het voorgevoel van een werkelijkheid was.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, juni 1887

140
‘Er komen van deze nymph een paar verzen in de nieuwe aflevering v. Juni.’
Alphons Diepenbrock aan Aeg. W. Timmerman, 22 mei 1887.

141
F.L. Hemkes (1854-1887).

142
Elize Knuttel-Fabius (1857-1944), de dichteres van *Bonte schelpen* (1887).

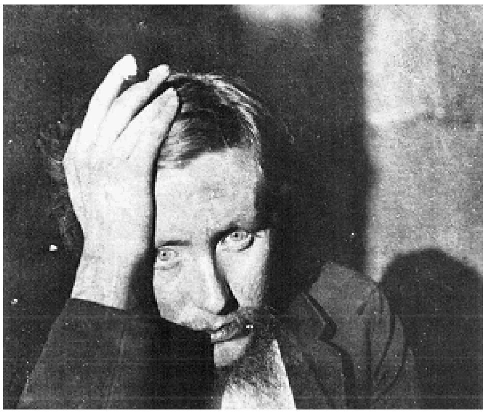

143
Willem Kloos.

Foto Willem Witsen.

Afl. 6, augustus 1887

Voor het verhalend proza tekenen A. Aletrino met *Een zang*, Arij Prins met *Een nacht* en Jac. van Looy met *Het einde van een stierengevecht*. A.W. van Renterghem behandelt *Het hypnotisme en zijne toepassing in de geneeskunde*. Als W.J. van Westervoorde heeft Witsen mooie indrukken meegenomen van een Parijse overzichtstentoonstelling van het werk van *J-F. Millet*. Verwey is aanwezig met *Drie sonnetten*, Kloos verklaart Van Eeden's *De Kleine Johannes*, dat hij in artistiek opzicht niet hoog aanslaat; Hélène Swarth begroet hij n.a.v. *Beelden en stemmen* 'als de souvereine kunstenaresse van ons land'. In tegenstelling tot J.N. van Hall in *De Gids* oordeelt Kloos zeer negatief over de drie delen *Verzamelde gedichten* van de Vlaming Julius Vuylsteke.

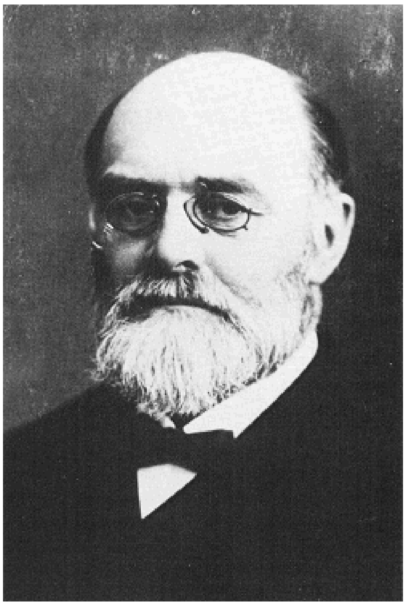

144
Julius Vuylsteke (1836-1903).

145
Portrettekening, door Jan Veth, 1886, voor de boekuitgave van *De kleine Johannes*.

min of meerder door Zeewater en Terpentijn beschadigd, afkomstig van de lading per *MIDA*, van Brunswick, voor rekening van wien zulks zou mogen aangaan, door de Makelaars OVERGAAUW & DE BLAAUW, bij wien nadere inlichtingen en Notitiën zijn te verkrijgen. (19286)

BEHANDELING DOOR HYPNOTISME.
(methode Dr. LIÉBEAULT).

Dr. A. W. VAN RENTERGHEM, Arts
EN
Dr. F. VAN EEDEN, Arts

zijn dagelijks (behalve Zondags) te consulteeren te Amsterdam, **Singel 183**, van 's voormidd. 11 tot 's namidd. 3 uur, door lijders aan (19276)

Ziekten van het Zenuwstelsel.

algemeene zenuwzwakte, pijnen, toevallen, verlammingen, nerveuse doofheid en gezichtszwakte, bezwaren in de digestie, gevoels- en bewegingsstoornissen,

Rheumatische aandoeningen.

Gegarandeerd zuivere **Delftsche Roomboter** à ƒ1.50, dito **Keukenboter** à ƒ1.20 per kilogram, franco huis tegen rembours. Adres T. FUNNEKOTTER & Co., Voorstraat 85, Delft. (19288)

146
Advertentie in *De Nieuwe Amsterdamsche Courant Algemeen Handelsblad* van zondag, 14 augustus 1887.

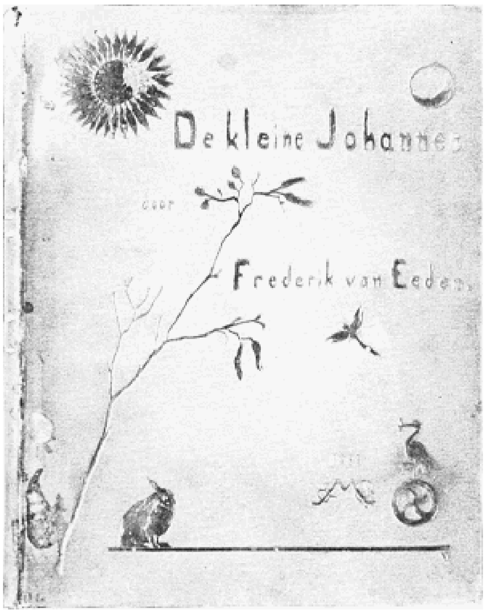

147
Frederik van Eeden, *De kleine Johannes*. Band-decoratie Jan Veth, 1887. Op de grond een konijntje onder een bloeiend elzetakje; een libel vliegt in de lucht, een zon en maan staan in de hemel; in de rechteronderhoek een ooievaar op een rad: zinspeling op Den Haag waar de uitgever Mouton gevestigd was.

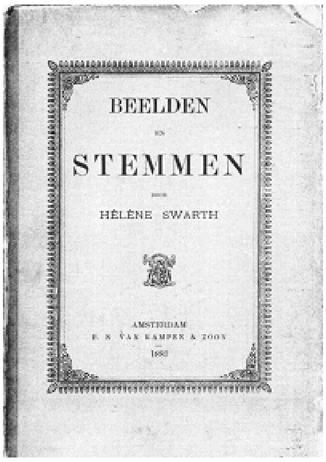

148

Ik weet niet wat van Eeden bedoeld heeft, toen hij schrijven ging, en ik ken dus niets anders dan mijn persoonlijken indruk, ik zeg slechts wat *ik* er in zie, wat *mij* het werk geeft. En misschien drijf ik dus slechts spel met mijn eigen fantasieën, als ik er een levensphilosophie uit opbouw, met een opperste mystiek als vaag gehouden achtergrond

Willem Kloos in De Nieuwe Gids, augustus 1887

Derde jaargang
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en Albert Verwey.

afl. 1, oktober 1887

Verwey kijkt terug op *Het twintigste taal- en letterkundig congres* en geeft een vertaling van *De tragische historie van Dr. Faustus* door Christopher Marlowe. Charles M. van Deventer schrijft *Iets over den Eros van Plato*. Verwey is opnieuw aanwezig, ditmaal met *Zeven sonnetten*. Kloos karakteriseert Carel Vosmaer als 'een kunstdichter'.

149
H.P.G. Quack (1834-1917), van 1885-1894 buitengewoon hoogleraar (in de Maatschappijleer) aan de universiteit van Amsterdam.

150
Charles M. van Deventer.
Foto Willem Witsen.

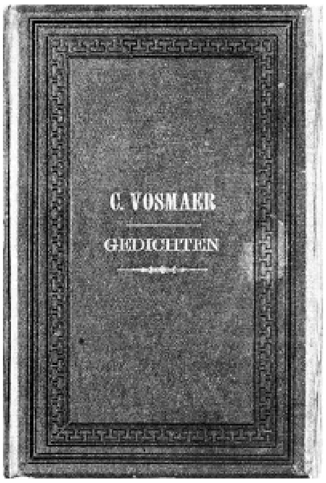

151
Nadat hij in drie bundels zijn *Vlugmaren* (1879-1881) bijeen had gebracht, gaf Carel Vosmaer in 1887 zijn *Gedichten* verzameld uit.

> Het was in de openingsrede van den Algemeenen Voorzitter, Prof. Quack. () Of het nu een beleefdheid was of een vergissing weet ik niet, maar zeker is het dat de heer Quack eensklaps in een van zijn meest geanimeerde passages een paar geestdriftige volzinnen uit Van Deyssel's brochure, Over Literatuur, inlaschte, zoo allerverschrikkelijkst verhanseld, zoo platgemaakt, zóo gewoon, zoo heelemaal zonder het bekende mooie rhythme van Van Deyssel's proza, dat, enfin, dat geen schepsel, die het niet wist, op de gedachte kon komen, dat die volzinnen van iemand anders waren dan van Quack zelf.
> Albert Verwey in De Nieuwe Gids, oktober 1887

Afl. 2, december 1887

Van der Goes ergert zich aan *De kritiek van Dr. J. te Winkel* en Verwey acht Prof. Dr. C.B. Spruyt *Een bazig denker*. Hélène Swarth staat *Zes sonnetten* af. Onder de *Boekbeoordeelingen* bevinden zich Van Eeden's bespreking van *Een koninklijke misdaad*, roman uit onze dagen, door Catharina Alberdingk Thijm en die door Verwey van drie deeltjes uit Versluys' *Bibliotheek voor de jeugd*. Kloos vindt Pol de Mont als dichter 'hoe langer hoe meer achteruit gaan'; een 'veel sympathieker figuur' acht hij Marie Boddaert, de dichteres van *Aquarellen*.

> Toen koningin Victoria zelve haar onnoozele boekjes in 't licht zond, hielden de loyale Engelschen zich nauwelijks goed, maar welk figuur zal de arme juffrouw Thijm slaan, die in een nog onnoozeler gewrocht de eer van dit hooge personage durft aantasten?
> Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, december 1887

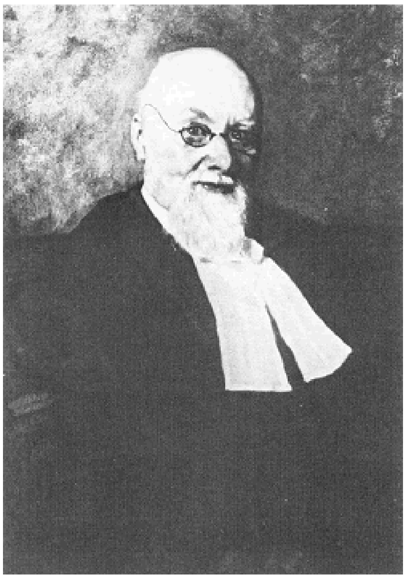

152
Jan te Winkel (1847-1927), olieverfportret door Th. van Duyl-Schwartze, 1917.

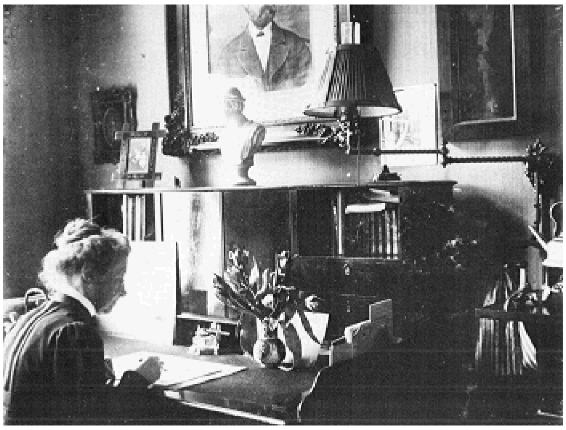

153
Marie Boddaert, pseudoniem van Maria Agatha Muntz Gelderman, geboren Jkvr. Boddaert (1844-1914), dichteres en schrijfster van kinderboeken.

154
Catharina Alberdingk Thijm (1848-1908). Enige zuster van Lodewijk van Deyssel.

> Zooals er porseleinschilderessen zijn, die met een handige gladheid een stukje weten te maken dat, voor een leek, naar iets lijkt: 't zij een kippenhok of een landschapje, een binnenhuisje of een maneschijntje, een hondje of een kat; met ronde lijntjes en zachte tintjes en een aangenaam aspect; maar de kenner, die naar natuur zoekt, ziet niets dan een samenstel van trucjes en habileteitjes en zoetigheidjes, met niets van de natuur er in, geen leven, geen karakter (), zoo zijn er ook dichters, die hun impressie van de natuur in hun verzen zoeken te zeggen, maar die daarbij gebruik maken van middelen, die heelemaal niets met die oorzaak hunner impressie hebben uit te staan.
> Willem Kloos in De Nieuwe Gids, december 1887

Afl. 3, februari 1888

Dr. D.G. Jelgersma schrijft reeds voor de derde maal over de Engelse denker *Thomas Hobbes*, ditmaal over *zijn staats- en zedeleer*. Van Eeden staat de tekst af van zijn te Haarlem gehouden voordracht over *De psychische geneeswijze*. L. van Deyssel jubelt over *Zoolaas laatste werk: 'La Terre'*. De redactie daarentegen meldt in een voorzichtige voetnoot dat zij niet geacht wil worden 'alle in dit stuk vervatte meeningen, te deelen'. De rubriek *Boekbeoordeelingen* bevat verder van Van Deyssel de bespreking van het eerste nummer van *De Ooievaar*, weekschrift voor realistische letterkunde en critiek. Hélène Swarth heeft *Drie sonnetten* op Bijbelse motieven, die contrasteren met de twee *Café chantant*-sonnetten van Hein Boeken. Kloos vindt L. van Deyssel's roman *Een liefde* een mooi, lief, machtig en waar boek maar van tijd tot tijd 'ook een onwelvoeglijk boek'. Terloops gaat hij in op Verwey's brochure *Mijn meening over L. van Deyssel's roman Een liefde*.

155
Emile Zola (1840-1902)

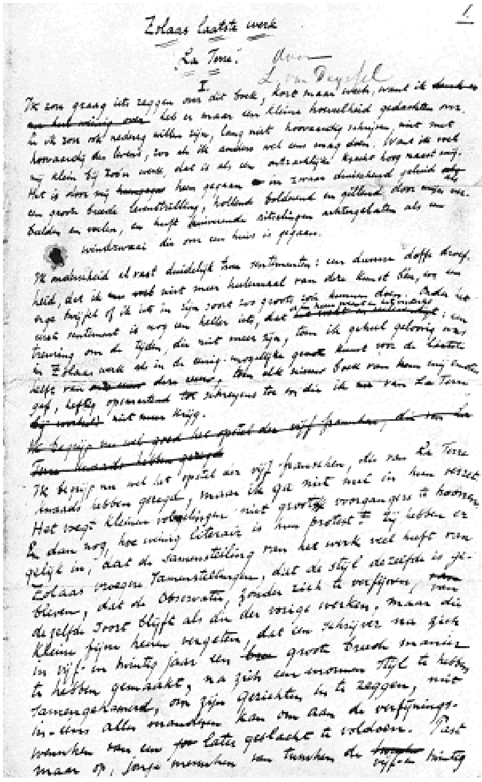
Zolaas laatste werk
La Terre.

156
Aanhef van Van Deyssels bespreking van *Zolaas laatste werk 'La Terre'*.

La Terre. Het is of alle vroegere krachten van levensaanschouwing en epische weêrgave zijn samengekomen en samengestegen om nu van de bewust-wordende menschheid een krachtigst en hevigst Gezicht, een grootste openbaring te doen uitgaan in dit verschrikkelijke voortbrengsel, in dit enorme gewrocht van heerlijke schaamteloosheid, deze onvergankelijke uitstorting van naakt en zwetend en bloedend en stinkend en lachend en kermend en krijtend leven.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, februari 1888

Er kan naar mijn idee niet grooter over een boek geschreven worden dan jij in de N.G. over La Terre hebt gedaan. Dat nootje van de redactie onder het stuk is een klooterig nootje, ik geloof dat er geen een 'meening' in het heele stuk 'vervat' is; of het ook voor een ander waar is kan mij niet schelen, maar ik vind het heerlijk om iemand te ontmoeten die niet meent maar gebiedt, en op zijn tijd brult omdat hij 't niet laten kan.
Alphons Diepenbrock aan L. van Deyssel, 25 februari 1888

Tot dusver was de geschiedenis van Droogstoppel in den Havelaar voor mij de eenige leesbare Hollandsche roman. Want van Wolff en Deken ken ik maar heel weinig. Nu heb ik vandaag en gisteren de 2 eerste hoofdstukken van jouw boek gelezen en vind dat Multatuli zijn Droogstoppel nu bijna even droogstoppelig is als alle Droogstoppels in de werkelijkheid.
Alphons Diepenbrock aan L. van Deyssel, 25 februari 1888

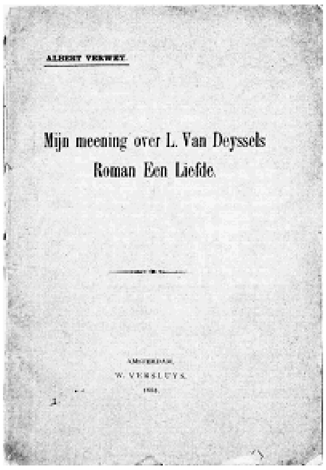
ALBERT VERWEY.

Mijn meening over L. Van Deyssels
Roman Een Liefde.

AMSTERDAM,
W. VERSLUYS.

157
Verwey's op 13 januari 1888 verschenen brochure, opgedragen aan Frans Erens.

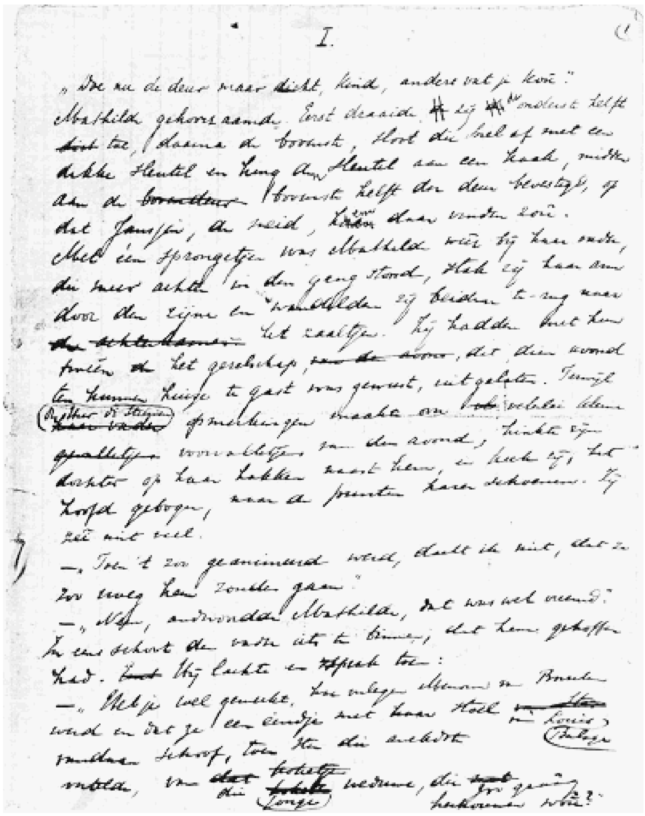

158
Begin van het eerste hoofdstuk van de roman *Een liefde*, nog geheel in Van Deyssels jongenshandschrift van het zeventiende levensjaar, 1881.

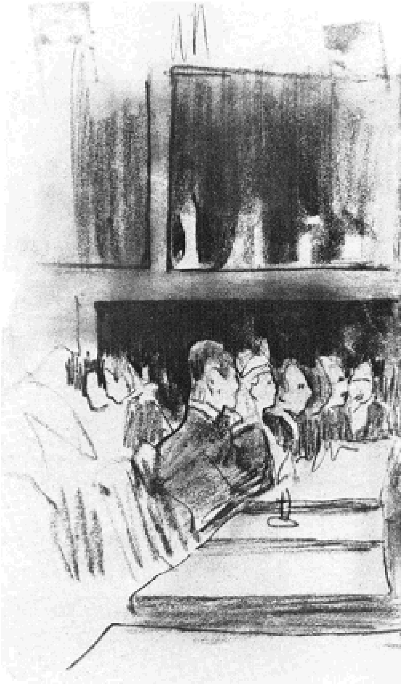

159
Café-chantant-interieur door
Jac. van Looy.

160
Kunsthandel Frans Buffa en Zonen, Kalverstraat 39.

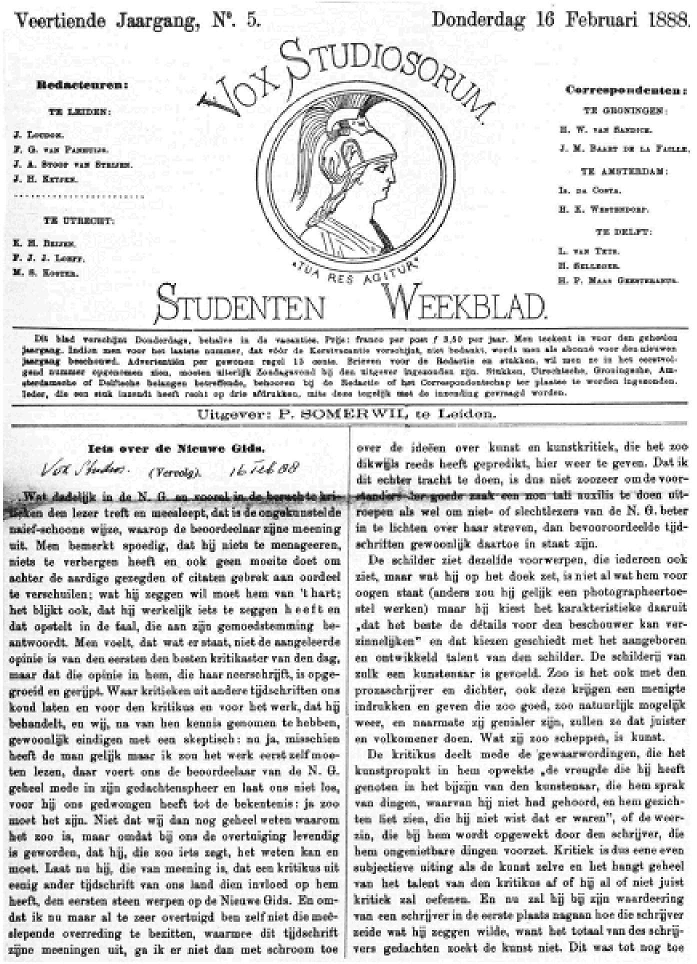
Veertiende Jaargang, N°. 5. Donderdag 16 Februari 1888.

VOX STUDIOSORUM.

"TUA RES AGITUR"

STUDENTEN WEEKBLAD.

Redacteuren:

TE LEIDEN:

J. Loudon.
F. G. van Panhuijs.
J. A. Stoop van Strijen.
J. H. Kettner.

TE UTRECHT:

K. H. Beijen.
F. J. J. Loeff.
M. S. Koster.

Correspondenten:

TE GRONINGEN:

H. W. van Sandick.
J. M. Baart de la Faille.

TE AMSTERDAM:

Is. da Costa.
H. E. Westendorp.

TE DELFT:

L. van Tets.
H. Selleger.
H. P. Maas Geesteranus.

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. Prijs: franco per post ƒ 3,50 per jaar. Men teekent in voor den geheelen jaargang. Indien men voor het laatste nummer, dat vóór de Kerstvacantie verschijnt, niet bedankt, wordt men als abonné voor den nieuwen jaargang beschouwd. Advertentiën per gewonen regel 15 cents. Brieven voor de Redactie en stukken, wil men ze in het eerstvolgend nummer opgenomen zien, moeten uiterlijk Zondagavond bij den uitgever ingezonden zijn. Stukken, Utrechtsche, Groningsche, Amsterdamsche of Delftsche belangen betreffende, behooren bij de Redactie of het Correspondentschap ter plaatse te worden ingezonden. Ieder, die een stuk inzendt heeft recht op drie afdrukken, mits deze tegelijk met de inzending gevraagd worden.

Uitgever: P. SOMERWIL, te Leiden.

Iets over de Nieuwe Gids.

Vox Studios. (Vervolg). 16 Feb 88

Wat dadelijk in de N. G. en vooral in de [illegible] kritieken den lezer treft en meesleept, dat is de ongekunstelde naief-schoone wijze, waarop de beoordeelaar zijne meening uit. Men bemerkt spoedig, dat hij niets te menageeren, niets te verbergen heeft en ook geen moeite doet om achter de aardige gezegden of citaten gebrek aan oordeel te verschuilen; wat hij zeggen wil moet hem van 't hart; het blijkt ook, dat hij werkelijk iets te zeggen heeft en dat opstelt in de taal, die aan zijn gemoedsstemming beantwoordt. Men voelt, dat wat er staat, niet de aangeleerde opinie is van den eersten den besten kritikaster van den dag, maar dat die opinie in hem, die haar neerschrijft, is opgegroeid en gerijpt. Waar kritieken uit andere tijdschriften ons koud laten en voor den kritikus en voor het werk, dat hij behandelt, en wij, na van hen kennis genomen te hebben, gewoonlijk eindigen met een skeptisch: nu ja, misschien heeft de man gelijk maar ik zou het werk eerst zelf moeten lezen, daar voert ons de beoordeelaar van de N. G. geheel mede in zijn gedachtenspheer en laat ons niet los, voor hij ons gedwongen heeft tot de bekentenis: ja zoo moet het zijn. Niet dat wij dan nog geheel weten waarom het zoo is, maar omdat bij ons de overtuiging levendig is geworden, dat hij, die zoo iets zegt, het weten kan en moet. Laat nu hij, die van meening is, dat een kritikus uit eenig ander tijdschrift van ons land dien invloed op hem heeft, den eersten steen werpen op de Nieuwe Gids. En omdat ik nu maar al te zeer overtuigd ben zelf niet die meêslepende overreding te bezitten, waarmee dit tijdschrift zijne meeningen uit, ga ik er niet dan met schroom toe over de ideeën over kunst en kunstkritiek, die het zoo dikwijls reeds heeft gepredikt, hier weer te geven. Dat ik dit echter tracht te doen, is dus niet zoozeer om de voorstanders der goede zaak een non tali auxilio te doen uitroepen als wel om niet- of slechtlezers van de N. G. beter in te lichten over haar streven, dan bevooroordeelde tijdschriften gewoonlijk daartoe in staat zijn.

De schilder ziet dezelfde voorwerpen, die iedereen ook ziet, maar wat hij op het doek zet, is niet al wat hem voor oogen staat (anders zou hij gelijk een photographeertoestel werken) maar hij kiest het karakteristieke daaruit „dat het beste de détails voor den beschouwer kan verzinnelijken" en dat kiezen geschiedt met het aangeboren en ontwikkeld talent van den schilder. De schilderij van zulk een kunstenaar is gevoeld. Zoo is het ook met den prozaschrijver en dichter, ook deze krijgen een menigte indrukken en geven die zoo goed, zoo natuurlijk mogelijk weer, en naarmate zij genialer zijn, zullen ze dat juister en volkomener doen. Wat zij zoo scheppen, is kunst.

De kritikus deelt mede de gewaarwordingen, die het kunstprodukt in hem opwekte „de vreugde die hij heeft genoten in het bijzijn van den kunstenaar, die hem sprak van dingen, waarvan hij niet had gehoord, en hem gezichten liet zien, die hij niet wist dat er waren", of de weerzin, die bij hem wordt opgewekt door den schrijver, die hem ongenietbare dingen voorzet. Kritiek is dus eene even subjectieve uiting als de kunst zelve en het hangt geheel van het talent van den kritikus af of hij al of niet juist kritiek zal oefenen. En nu zal hij bij zijn waardeering van een schrijver in de eerste plaats nagaan hoe die schrijver zeide wat hij zeggen wilde, want het totaal van des schrijvers gedachten zoekt de kunst niet. Dit was tot nog toe

161
Het Studenten Weekblad *Vox Studiosorum*, van 16 februari 1888, over *De Nieuwe Gids*.

Er hangt nu voor de eerste maal () iets extra's, iets bizonders bij Buffa voor de glazen. 't Is een ets van Thijs Maris naar Millets Zaayer. Et Jean semait. Maar Zola's Jean is geen Jean van Millet en de Jan van Millet is weer niet de Jan van Thijs Maris. 't Is een ongehoord mooie ets, waarin de laatste materie is overwonnen.
Jac. van Looy aan L. van Deyssel, 3 februari 1888

Wij hebben overigens door je stuk drie abonnés verloren () Een dier verdwaalden () schreef de volgende briefkaart (): Zulke *kost* als over Zola's La Terre is *niet* te genieten () Ik las het voor aan eenige zeer vrijzinnige heeren in de sociëteit, die *niet* aan de goddelijkheid van Jezus gelooven, maar men riep *bah*.
Willem Kloos aan L. van Deyssel, 3 maart 1888

Afl. 4, april 1888

J. Staphorst (J. Veth) herdenkt de schilder *Mauve*. Als A. Brouwer publiceert Jac. van Looy het begin van zijn prozaschets *De nachtcactus*. Bij alle kritiek

die L. van Deyssel heeft op de roman, waardeert hij Busken Huet's *Lidewijde* 'als een uitmuntende uitgave, voor Holland, in 1867.' Van Eeden vindt *Een liefde* van Van Deyssel *Een onzedelijk boek*. Van der Goes, als Ph. Hack van Outheusden, acht de politieke medewerker van *De Gids,* J.T. Buys, *Een ouderwetsche professor*. Aan het slot van zijn kroniek over Marcellus Emants, n.a.v. het historische drama *Adolf van Gelre*, roept Kloos deze auteur uit tot 'de Johannes Baptista der moderne literatuur.' De rubriek *Varia* bevat o.a. Van Deyssel's *Zedelijkheids-causerietje* en een redactionele tegenaanval op de *Gids*-redacteur, J.N. van Hall.

> En 't was hem, alsof hij de bloem zag open-plooien naar den nacht, de kelkbladen zich ombuigen naar den straaldierachtigen glans van schutbladen, de meeldraden rijzen als de voelsprieten van een kruipend beest. En in de dikke bladen zag hij het vleesch liggen van de bloem, een korrelig, waterachtig vleesch, glinsterend doorschijnend als sommige soorten van marmer, maar minder levenloos met een flauwe gelijkenis aan het vleesch der zee-kwal.
> Jac. van Looy in De Nieuwe Gids, april 1888

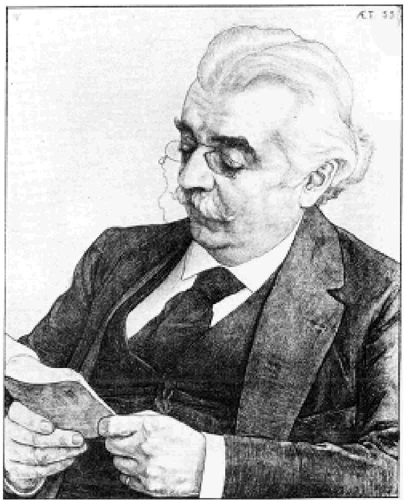

162
Mr. J.N. van Hall (1840-1918), door
Jan Veth, 1893. Van Hall was van 1883-1916 redacteur van *De Gids*.

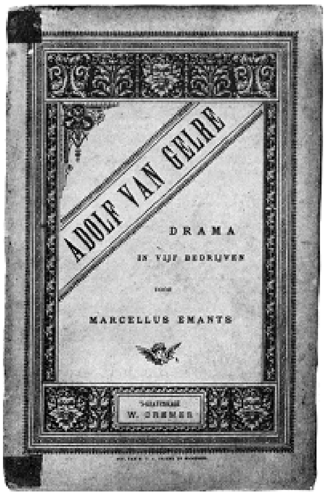

163

> Ik vind het een uniek brokstuk niet alleen omdat het alleen voor dit boek de moeite waard zou zijn Hollandsch te leeren, maar omdat je zoover ik weet de eerste bent die zoo schrijft met volle bewustheid en volkomen voldoening. Het is heel plezierig dat je bij je werk niet, als Zola zit te grommen en te mopperen dat je zulke lamme dingen moet schrijven en dat de menschen zoo precies gezien ook zoo beroerd zijn, maar dat je alles met kalme superioriteit geeft zooals het is, omdat je het heel best vind zooals het is.
> Frederik van Eeden aan L. van Deyssel, 8 december 1887

164
Jac. van Looy, portret van de hovenier uit *De nachtcactus*. Zwart krijt, 1887.

Afl. 5, juni 1888

In deze tweede poëzieloze aflevering vraagt L. van Deyssel uitvoerig aandacht voor de gebroeders *De Goncourt*. In de *Boekbeoordeelingen* o.a. Verwey over

de derde geheel omgewerkte uitgave van W.J.A. Jonckbloet's *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* en L. van Deyssel over enkele Indische romans van Maurits (P.A. Daum). *Over schilderijen-zien* is een bijdrage van Van Eeden. *Avondwandeling* en *Maanlicht* vormen twee *Gasthuis-schetsen* van A. Aletrino. J. van Santen Kolff valt Van Deyssel's *La Terre*-bespreking bij en verstrekt aanvullende *Zolaïana*.

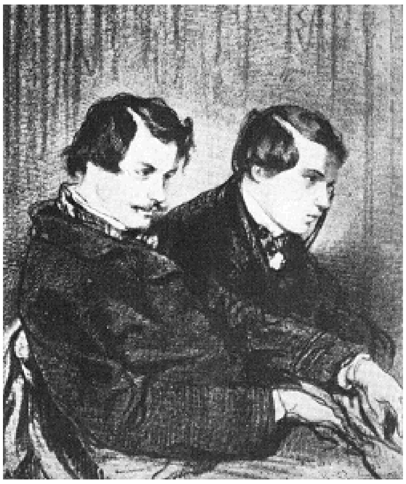

165
Edmond de Goncourt (1822-1896) en zijn broer Jules (1830-1870).

166
Het aan Aletrino zo vertrouwde Burger Gasthuis aan de Amsterdamse Grimburgwal.

Het is geen lekker werk of hemelsch bedrijf, maar het is een geurig-keurige, aandoenlijk-aanzienlijke, lustig-rustige bezigheid, voor artiesten, over De Goncourt te pennen, in een keuvelend gekrab van de pen over het papier, met een poeyer van vliedende denkinkjes door de zich steeds puntende styleering, als stof van potlood over de vingertoppen, waar-tusschen het wordt aangescherpt.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, juni 1888

Hij heeft verhalen gedaan van het leven, daarom zijn zijn boeken zoo aangenaam om te lezen. () Ik huil niet gauw en bij een boek nog minder gauw als bijv. in de komedie, maar toen de heer Maurits mij vertelde van Corries dood toen ze 'n kind kreeg, in zijn ‘Raad van Indië’, toen heb ik evetjes moeten huilen en daar ben ik hem zeer dankbaar voor.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, juni 1888

167
W.J.A. Jonckbloet (1817-1885).

> Ga voor een schilderij staan, zooals gij voor een mensch gaat staan, die u iets wil zeggen. Let goed op en tracht te begrijpen wat hij bedoelt. Denk niet dadelijk, als gij hem niet begrijpt, dat hij niet spreken kan, - maar let eens goed op of gij wel hooren kunt, of er ook vooroordeelen en dwaalbegrippen u in 't hoofd suizen. Het zou geen wonder zijn, na al de ketelmuziek die gij gehoord hebt. () Kunst is het zien en maken van mooie dingen.
> F. van Eeden in De Nieuwe Gids, juni 1888

Afl. 6, augustus 1888

Een naamloos, echter van Verwey afkomstig, sonnet *Mr. C. Vosmaer. In memoriam* opent de aflevering. Jac. van Looy, als A. Brouwer, voltooit *De nacht-cactus* en Aug. P van Groeningen debuteert als Willem van Oevere met twee prozaschetsen *Kindervreugd* en *Op de bewaarschool*. Van der Goes wijdt een beschouwing aan *De opleiding van tooneelspelers*. Er zijn *Boekbeoordeelingen* van Verwey en Van Eeden. Verberchem bespreekt de *Tweede jaarlijksche tentoonstelling van de Nederlandsche etsclub*. Na *Zes sonnetten* van Hélène Swarth houden Kloos, in zijn kroniek, en L. van Deyssel en Verwey, in de rubriek *Varia*, zich bezig met Th. Swart Abrahamsz' studie *Eduard Douwes Dekker, Eene ziektegeschiedenis*.

168
Dr. Th. Swart Abrahamsz.

169
Jac. van Looy. *Tango*.

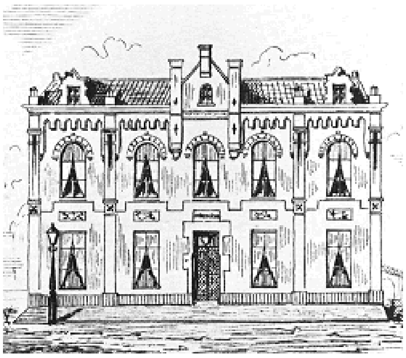

170
De Amsterdamse Toneelschool, aan de Schans bij de Raambarrière, 1879.

171
August P. van Groeningen (1866-1894).

> Wat een mooie aflevering v. Augustus, hè. Ik had gedacht dat je nog iets over de lithographiën van Redon zou geschreven hebben.
> Alphons Diepenbrock aan Jan Veth, 6 augustus 1888

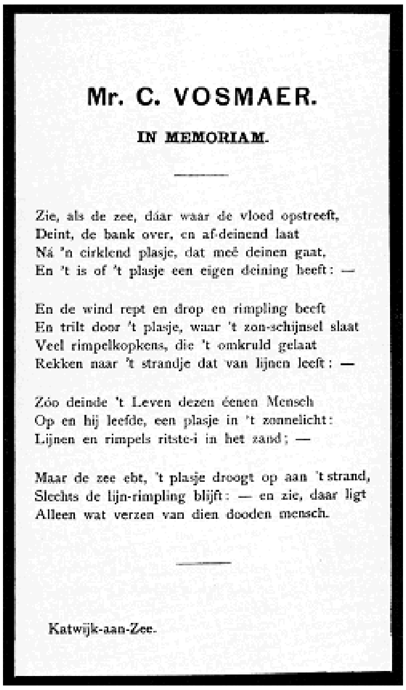
Mr. C. VOSMAER.

IN MEMORIAM.

Zie, als de zee, dáar waar de vloed opstreeft,
Deint, de bank over, en af-deinend laat
Ná 'n cirklend plasje, dat meê deinen gaat,
En 't is of 't plasje een eigen deining heeft: —

En de wind rept en drop en rimpling beeft
En trilt door 't plasje, waar 't zon-schijnsel slaat
Veel rimpelkopkens, die 't omkruld gelaat
Rekken naar 't strandje dat van lijnen leeft: —

Zóo deinde 't Leven dezen éenen Mensch
Op en hij leefde, een plasje in 't zonnelicht:
Lijnen en rimpels ritste-i in het zand; —

Maar de zee ebt, 't plasje droogt op aan 't strand,
Slechts de lijn-rimpling blijft: — en zie, daar ligt
Alleen wat verzen van dien dooden mensch.

Katwijk-aan-Zee.

172
Verwey schreef dit sonnet te Katwijk-aan-Zee waar hij, samen met Kloos, de zomer doorbracht.

> Het komt mij voor, dat gij een zeer oorspronkelijk talent bezit, een talent dat bestaat in het kunnen weêrgeven van de woorden en gedragingen van het volk uit de achterbuurt.
> Maar () in den aard van uw onderwerp ligt het, dat gij toestanden schildert en uitdrukkingen bezigt, die een tijdschriftlezend publiek niet in druk wenscht te zien. () Op het oogenblik is het ons onmogelijk iets van uwe novellen in ons tijdschrift te plaatsen.
> Willem Kloos aan Aug. P. van Groeningen, juli 1888

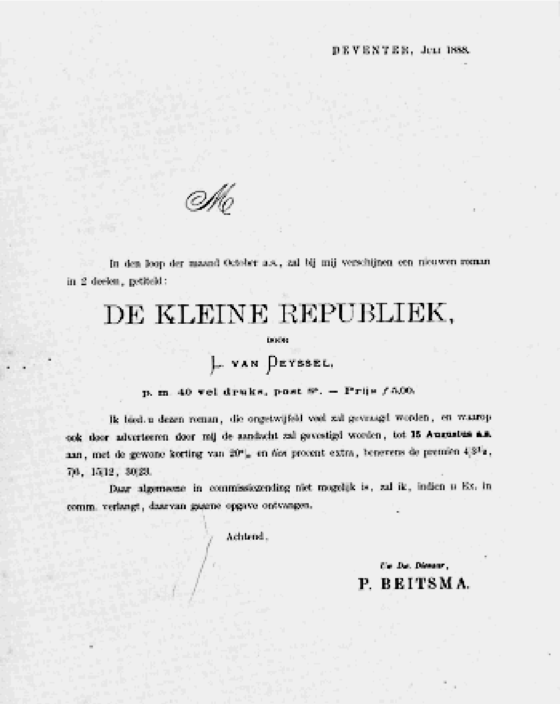
DEVENTER, Juli 1888.

M

In den loop der maand October a.s., zal bij mij verschijnen een nieuwen roman in 2 deelen, getiteld:

DE KLEINE REPUBLIEK,

door

L. VAN DEYSSEL,

p. m. 40 vel druks, post 8°. — Prijs ƒ 5.00.

Ik bied u dezen roman, die ongetwijfeld veel zal gevraagd worden, en waarop ook door adverteeren door mij de aandacht zal gevestigd worden, tot 15 Augustus a.s. aan, met de gewone korting van 20% en tien procent extra, benevens de premien 4/3½, 7/6, 15/12, 30/23.

Daar algemeene in commissiezending niet mogelijk is, zal ik, indien u Ex. in comm. verlangt, daarvan gaarne opgave ontvangen.

Achtend,

Uw Dw. Dienaar,
P. BEITSMA.

173
Aanbieding aan de boekhandel van Van Deyssels tweede roman *De kleine republiek*.

Veth komt mij voor de meest ervaren etser te zijn () zijn portret van Busken Huet bizonder knap: onvermoeibaar doorwerkt en toch frisch. Witsen zond veel zwarte etsen; te zwaar, te groezelig, zooals prof. Thijm zegt. Zijn etsen doen dikwijls denken aan krijtteekeningen, die in de olie zijn gevallen: een persoonlijke opvatting van het etsen in weeken grond' - 't is het werk van iemand met een luien geest, die niet dan met veel moeite zegt wat hij wil.

Een lijst met merkwaardige schetsen exposeerde Van Looy (). Van Looy werkt met snelle, prettige lijnen, met een spontane, zich direct aan de natuur aansluitende fantasie. Maar merkwaardig vooral om zijn sterk geprononceerde persoonlijkheid. Ook de Tango, de herinnering aan een Spaanschen dans, hoewel wat kleurloos frappeert door individueele opvatting.

Verberchem in De Nieuwe Gids, augustus 1888

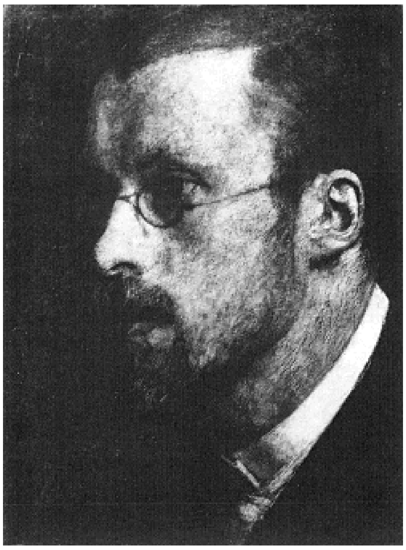

174
Jan Veth, Zelfportret in olieverf, 1887.

175
Conrad Busken Huet, door Jan Veth. Niet naar het leven, 1887.

Vierde jaargang.
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en Albert Verwey.

Afl. 1, oktober 1888

G.J. P.J. Bolland publiceert de eerste van een reeks wijsgerige bijdragen onder de titel *Natuurwetenschappen en wijsbegeerte* en Van Eeden vervolgt zijn psychologische beschouwingen met *Ons dubbel-ik*. Kloos is weer aanwezig als dichter en wel met zevenentwintig pagina's poëzie, waaronder *Het Boek van Kind en God*, opgedragen aan Willem Witsen, de twee sonnetten *Herinnering* (waarbij: *Laat mij nog éénmaal, in gedachten, kussen*), de twee sonnetten *Dood-gaan (De boomen dorren in het laat seizoen* en *Ik zal mooi doodgaan, als een vlammend vuur)*, de drie sonnetten *Het leven*, de zes *Doodsliedjes*, de twee *Pathologieën* en het aan Van Eeden opgedragen *Van de zee (De Zee, de Zee klotst voort in eindelooze deining)*. Onder de *Boekbeoordeelingen* een brief van Jac. van Looy aan Verwey over de Don Quichotte. Van der Goes voltooit zijn beschouwing over *De opleiding van tooneelspelers*. L. van Deyssel heeft kritiek op *Zola, gedekoreerd en Akademielid*.

176
Windmolens op de vlakte van La Mancha, Spanje, Pentekening door Jac. van Looy, 21 augustus 1886.

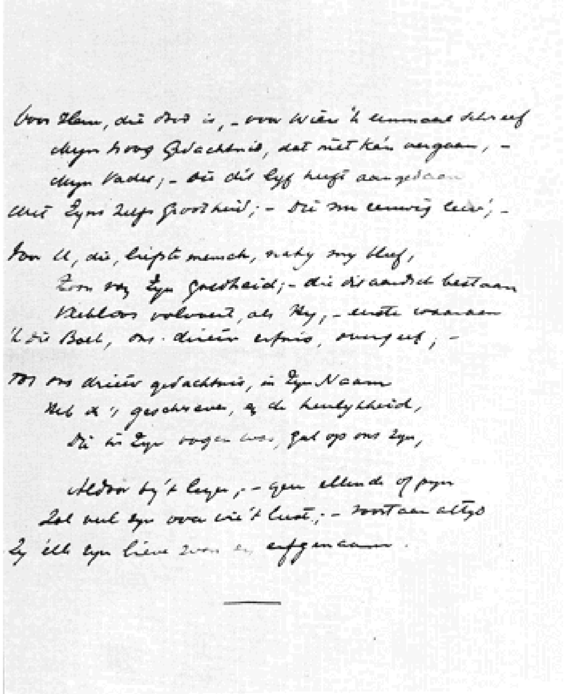

177
Handschrift van het sonnet 'Aan de nagedachtenis van mijn vader en aan mijn broeder', dat slechts in een beperkt aantal exemplaren van Verwey's *Van het leven* werd afgedrukt en dat ook niet werd opgenomen in Verwey's *Oorspronkelijk dichtwerk*.

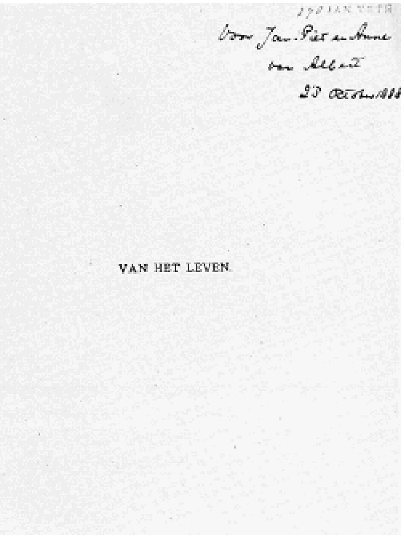
Voor Jan-Piet en Anne
van Albert

VAN HET LEVEN

178
Albert Verwey's bundel *Van het leven*, met een opdracht aan Jan Veth en echtgenote.

> Als ik rond-uit mag spreken, dan moet ik zeggen, dat ik een dekoratie op de borst van een schrijver, een hoon, minstens een spot, en in elk geval iets onmogelijks vind. Ik vind'et zoo iets als een monocle in het oog van een leeuw, als een Venus-van-Milo, die men oorbelletjes zoû aandoen, als een met kappers-advertenties beschilderde piramide.
> L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, oktober 1888

> Wat een wonderbaar maaksel is Kloos. Hoe heeft God het omhulsel ruw en slordig afgewerkt om daar binnen in met al zijn scheppingskracht een wonder te kunnen maken van teeder-bevend, doorzichtig-lichtend schoon.
> Frederik van Eeden in zijn dagboek, 5 oktober 1888

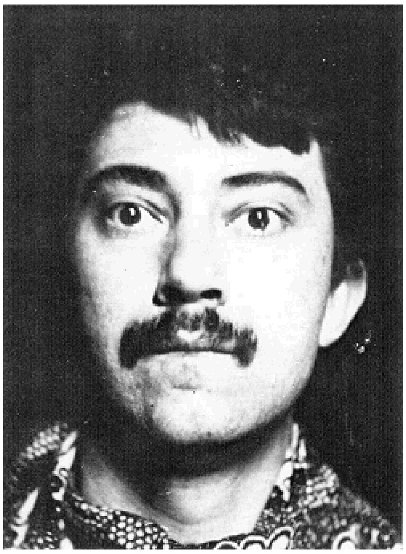

179
Willem Witsen. Vermoedelijk een zelfportret.

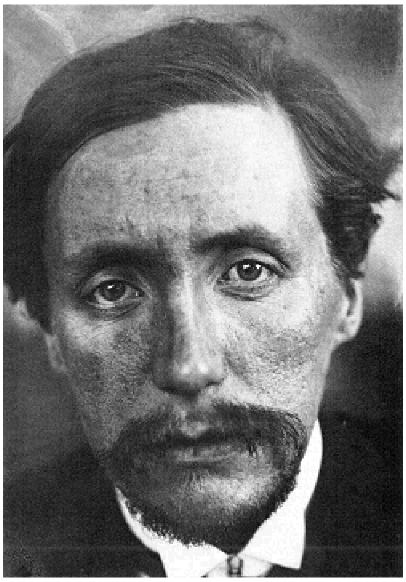

180
Willem Kloos. Foto Willem Witsen.

Ik heb 14 dagen Kloos bij mij te logeeren gehad. In die tijd is Witsen naar Londen gegaan en nu Zaterdag is Kloos ook naar Londen gegaan om vooreerst niet terug te komen. Je kunt nu weer groote dingen voor de kunst van hem verwachten. In den tijd dat hij bij mij was bedronk hij zich iederen avond en maakte hij verzen iederen morgen.
H.J. Boeken aan Alphons Diepenbrock, 24 oktober 1888

Zoo iets is bij ons nog nooit geschreven. Maar dat ellendige Hollandsche letterkundedom, dat voelt dat niet.
J.J. van Laar aan Willem Kloos, 24 oktober 1888

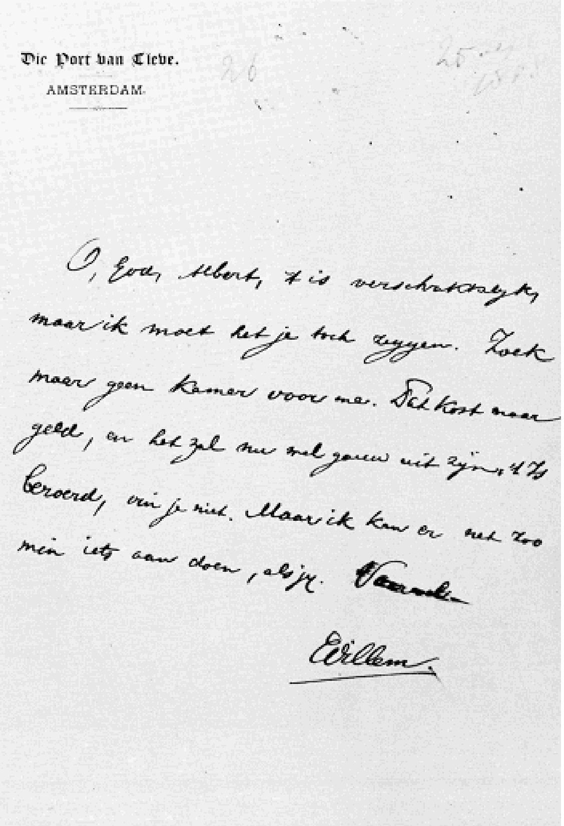

Die Port van Cleve.
AMSTERDAM.

O, God, Albert, 't is verschrikkelijk, maar ik moet het je toch zeggen. Zoek maar geen kamer voor me. Dat kost maar geld, en het zal nu wel gauw uit zijn. 't Is beroerd, vin je niet. Maar ik kan er net zoo min iets aan doen, als jij. Vaarwel

Willem

181
Briefje van een wanhopige Willem Kloos aan Albert Verwey. 25 september 1888.

Uwe laatste gedichten. Ze zijn zóó in mijn eigen hopeloos-zwaarmoedige stemming! Ik las ze op een somberen morgen, bij het droeve gelui van een doodsklok en het ruischen van den westenwind in de hooge boomen.
Hélène Swarth aan Willem Kloos, 28 oktober 1888

Als ik je verzen zacht luid in mij zeg, dan begin ik soms in-eens te snikken, b.v. bij den regel, ‘O 't waar zoo schoon geweest, dat Lied van 't Leven’; dat is allemaal oneindig van teêrheid, weet je.
L. van Deyssel aan Willem Kloos, 5 november 1888

Afl. 2, december 1888

L. van Deyssel jubelt over *Zolaas nieuwe boek (Le Rêve)*. P.L. Tak maakt kanttekeningen bij *Onderzoek en wetgeving ten opzichte van den arbeid*. Er is verhalend proza van Arij Prins *(Een executie)* en van A. Aletrino *(Een achtermiddag)*. Over Franse literatuur handelt een *Literaire fantasie* van Mr. F. Erens. Een belangrijk aandeel hebben de *Boekbeoordeelingen:* Verwey over Jan ten Brink's literatuurgeschiedenis, de Brederoo-uitgave, de bundel *Sneeuwvlokken* van Hélène Swarth en *Menschen om ons*, een bundel novellen van Frans Netscher; L. van Deyssel over *Een koningin zonder kroon* door Catharina F. van Rees en *over Juffrouw Lina. Een portret* door Marcellus Emants; Van Eeden over *Kippeveer of het geschaakte meisje* door Cosinus, het pseudoniem van J.A. Heuff Azn. Het strofische gedicht *Voor de liefste*, opgedragen *Aan mijne vrouw*, door Van Eeden, gaat vooraf aan twaalf *Verzen* van Kloos, waaronder twee aan L. van Deyssel opgedragen sonnetten *Homo Sum*, I en II. In diens te Londen geschreven kroniek wordt Hélène Swarth uitgeroepen tot 'het zingende Hart in onze letterkunde.' In de *Varia* schrijft L. van Deyssel als F.H. een ironisch stuk over *De Bulgaarsche letterkunde*.

182
J.A. Heuff Azn., die schreef onder de schuilnaam Cosinus.

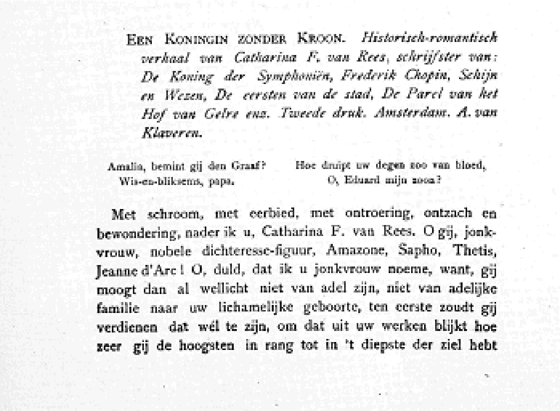

EEN KONINGIN ZONDER KROON. *Historisch-romantisch verhaal van Catharina F. van Rees, schrijfster van: De Koning der Symphonieën, Frederik Chopin, Schijn en Wezen, De eersten van de stad, De Parel van het Hof van Gelre enz. Tweede druk. Amsterdam. A. van Klaveren.*

Amalia, bemint gij den Graaf?
Wis-en-bliksems, papa.

Hoe druipt uw degen zoo van bloed,
O, Eduard mijn zoon?

Met schroom, met eerbied, met ontroering, ontzach en bewondering, nader ik u, Catharina F. van Rees. O gij, jonkvrouw, nobele dichteresse-figuur, Amazone, Sapho, Thetis, Jeanne d'Arc! O, duld, dat ik u jonkvrouw noeme, want, gij moogt dan al wellicht niet van adel zijn, niet van adelijke familie naar uw lichamelijke geboorte, ten eerste zoudt gij verdienen dat wél te zijn, om dat uit uw werken blijkt hoe zeer gij de hoogsten in rang tot in 't diepste der ziel hebt

183
Aanhef van de kritiek van Lodewijk van Deyssel op Catharina van Rees.

184
Catharina F. van Rees.

o God, hoe is 'et mogelijk, dat er een man leeft, die zulk een eindelooze heerlijkheid van aandoening weet voort te brengen... maar laat ik me toch goed herinneren, ik heb toch zoo veel komediestukken gezien, zoo veel muziek gehoord, zoo veel boeken gelezen,... en toch is 'et zóo, nooit had ik deze ontroering, nooit, nooit...
Dat boek is zoo goud en zoo wit, ja, van een zwaar gouden witheid.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, december 1888

De beul vatte het zwaard met beide handen aan, zette zich schrap, en het lemmet trok bliksemsnel een onvolkomen glinsterende boog. De romp viel voorover met uitgespreide handen, waarop het bloed uit de halsaderen als uit een gieter spoot.
Arij Prins in De Nieuwe Gids, december 1888

Zij is het zingende Hart in onze letterkunde, dat zich geeft aan de wereld, naakt in zijn glorievolle schoonheid en goedheid, schoon in zijn ademende. bloedende menschelijkheid, offerande van zich zelve op het altaar der Moisa, dan welke de Moisa geen lievere weet.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, december 1888

185
Hélène Swarth. Litho door Jan Veth, verschenen in het weekblad *De Amsterdammer*, 11 september 1892.

186
Willem Kloos in zoete sluimer, op het atelier van Witsen.

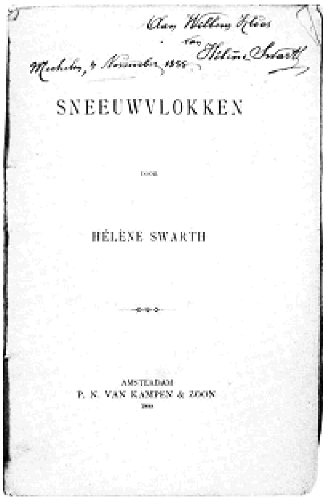

SNEEUWVLOKKEN

DOOR

HÉLÈNE SWARTH

AMSTERDAM
P. N. VAN KAMPEN & ZOON

187
De bundel naar aanleiding waarvan Kloos Hélène Swarth uitriep tot ‘het zingende Hart in onze letterkunde.’

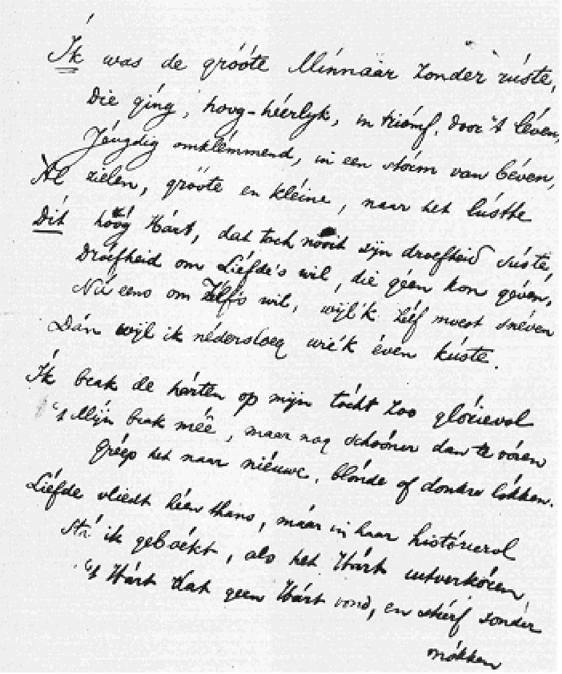
Ik was de grootte Minnaar zonder ruste,
Die ging, hoog-heerlijk, in triomf door 't Leven,
Jeugdig omklemmend, in een storm van beven,
Al zielen, grootte en kleine, naar het lustte
Dit hoog Hart, dat toch nooit zijn droefheid suste,
Droefheid om Liefde's wil, die geen kon geven,
Nu eens om Zelfs wil, wijl 't Zelf moest sneven
Dan wijl ik nedersloeg wie'k even kuste.
Ik brak de harten op mijn tocht zoo glorievol
't Mijn brak meê, maar nog schooner dan te voren
Greep het naar nieuwe, blonde of donkre lokken.
Liefde vliedt heen thans, maar in haar historievol
Sta ik geboekt, als het Hart uitverkoren
't Hart dat geen Hart vond, en stierf zonder mokken

188
Handschrift van *Homo Sum*, I, door Kloos op 17 november 1888 vanuit Londen toegezonden aan Lodewijk van Deyssel te Mont-lez-Houffalize.

Ik zal een literaire kroniek schrijven over den bundel van Hélène Swarth: mooi gevoeld, jammer dat de verzen dikwijls zoo'n houtklank hebben.
Willem Kloos aan Frederik van Eeden. 6 november 1888

Ik heb haar zeer veel lof gegeven: dat arme kind, dat daar in Mechelen zit en daar maar voortzingt, zes jaar lang, zonder te krijgen wat ze verlangt, een man of een grooten naam, mag dien lof wel hebben.
Willem Kloos aan Fredrik van Eeden, 17 november 1888

Meen je werkelijk dat aan Hel. Swarth, en niet aan jou-zelf, Karel of Verwey de toekomst v/d. Hollandsche literatuur behoort?
Frank van der Goes aan Willem Kloos, 29 november 1888

Afl. 3, februari 1889

Een socratische dialoog *Glaukon of over de moeite* draagt Charles M. van Deventer op aan Willem Kloos. Zeer veel poëzie: de gehele eerste zang van Herman Gorter's *Mei*, tien sonnetten van H.J. Boeken en drie van Hélène Swarth, L. van Deyssel geeft fragmenten uit *Menschen en Bergen*. Als J. Staphorst schrijft Jan Veth bewonderend over *Derkinderen's processie van het H. Sacrament van Mirakel*, tentoongesteld in het Panorama te Amsterdam.

Ook is er een nieuw poeet gevonden van de bovenste plank volgens Kloos. 3000 verzen van 't eerste water. Gorter heet hij, je kent zijn naam misschien wel. Hij is bovendien buitengewoon bescheiden, dus dat zal de Hollandsche kritici plezier doen. 't Zou geen wonder zijn als hij de lauweren plukte die wij gepoot en besproeid hebben.
Frederik van Eeden aan L. van Deyssel, 25 december 1888

In de N.G. van Febr. komt een stuk van Gorter zijn vers en 12 sonnetten van Hein, waarvan ik er enkele zeer mooi vind.
Alphons Diepenbrock aan Aeg. W. Timmerman, 28 januari 1889

O wat mooi! wat mooi! Gorters verzen zijn gekomen als een lange streep rooskleurig licht in mijn leven.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 3 februari 1889

Ik had je nog willen spreken over de Nieuwe Gids. Er is een stuk van Van Deyssel in, dat je heel leelijk zult vinden, en als je 't niet gelezen hebt, doe het dan maar niet. Het is te zware kost, en ongenietbaar voor wie er niet aan gewend is, hoewel van de bovenste plank. Maar het vers van Gorter moet je wel lezen en heel veel, want dat hoort tot de *mooiste dingen die er in onze taal geschreven zijn*.
Frederik van Eeden in een brief [begin februari 1889] aan ‘Ellen’ [E.M. van Hoogstraten-van Hoytema], van 1889 tot 1899 Van Eeden's inspirerende geliefde.

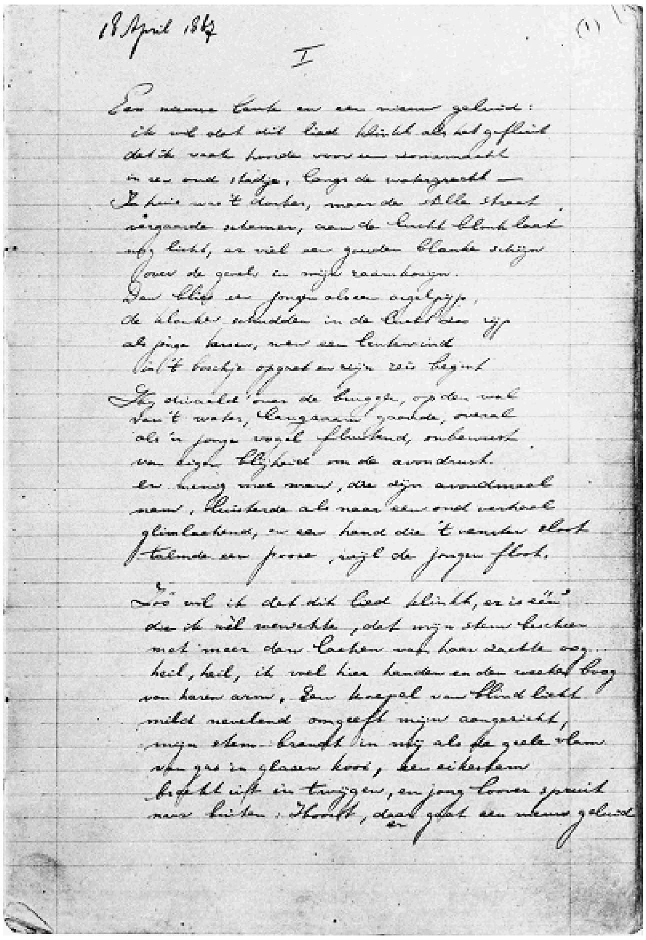

18 April 1887 (1)

I

Een nieuwe lente en een nieuw geluid:
ik wil dat dit lied klinkt als het gefluit
dat ik vaak hoorde voor een zomernacht
in een oud stadje, langs de watergracht —
In huis was 't donker, maar de stille straat
vergaarde schemer, aan de lucht blank laat
nog licht, er viel een gouden blanke schijn
over de gevels in mijn raamkozijn.
Dan blies een jongen als een orgelpijp,
de klanken schudden in de lucht zoo rijp
als jonge kersen, wen een lentewind
in 't boschje opgaat en zijn reis begint.
Hij dwaalde over de bruggen, op den val
van 't water, langzaam gaande, overal
als 'n jonge vogel fluitend, onbewust
van eigen blijheid om de avondrust.
En menig moe man, die zijn avondmaal
nam, luisterde als naar een oud verhaal
glimlachend, en een hand die 't venster sloot
talmde een poos, wijl de jongen floot.

Zóó wil ik dat dit lied klinkt, er is één
die ik wil wenschen, dat mijn stem beschreen
met meer dan lachen van haar zachte oog..
heil, heil, ik wil haar handen en den weeken boog
van haren arm. Een kropel van blind licht
mild nevelend omgeeft mijn aangezicht,
mijn stem brandt in mij als de geele vlam
van gas in glazen kooi, een eikenstam
breekt uit in twijgen, en jong loover spruit
naar buiten: Hoort, daar gaat een nieuw geluid

189
Aanhef van de eerste zang van Gorter's *Mei*.

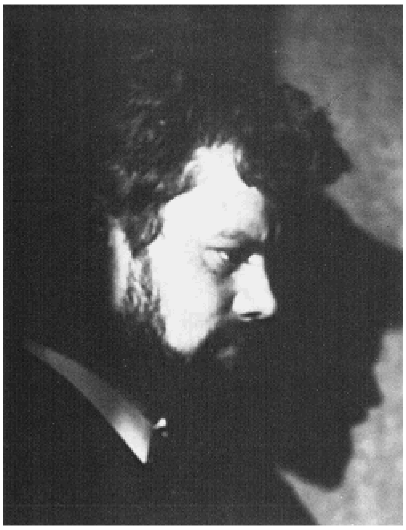

190
Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

191
Richard Wagner (1813-1883).

192
Het Panorama aan de Amsterdamse Plantage Middenlaan. Ontworpen door J. Gosschalk, werd het in 1880 geopend. Behalve grootse historische voorstellingen als Het beleg van

Haarlem, Alva's laatste rit en De kruisdraging, waren hier ook geregeld kunsttentoonstellingen te bezichtigen. Het gebouw werd in 1935 gesloopt.

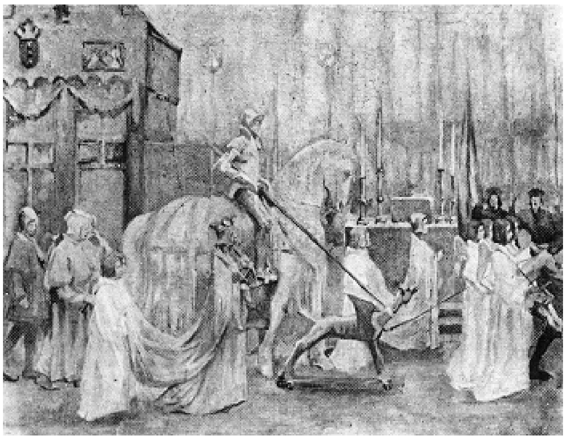

193
Antoon Derkinderen, Studie naar een fragment van de processie van het Heilig Sacrament van Mirakel. Vooraan in de stoet de Heilige Margareta, haar attribuut - een draak - met zich meetrekkend.

> Wanneer wij er nu op ingaan hoe de Heer Derkinderen in verband met de bouwkunst zijn kunst opvat, denkt men zich hem als droomend van een groote Totaalplastiek, een *Gesammtkunstwerk* zooals Wagner het wilde voor het Drama, een plastiek waarin, gelijkgezind, de beeldende kunsten harmoniesch zouden saamwerken tot één ontzachlijk geheel, eendrachtig opgebouwd uit verschillend belichaamde sensaties van eenzelfde orde, tot het opperst-symboliesche monument van één groot menschelijk emotioneel leven
> J. Staphorst in De Nieuwe Gids, februari 1889

> Glaukon van uw vriend v. Deventer gaat waarschijnlijk mijn bevattingsvermogen te boven, dat is ten minste geen lektuur voor mij ( ) Glaukon vind ik een stuk voor den studenten-almanak.
> L. van Deyssel aan Willem Kloos, 3 februari 1889

Afl. 4, april 1889

Voor de vijfde maal in bijna vier jaar wordt geopend met een herdenking, deze keer een redactioneel *In memoriam J.A. Alberdingk Thijm*. De wetenschap is vertegenwoordigd in G.J. P.J. Bolland over *De lichamelije verschijnselen en hunne gewaande zelfstandigheid*, het verhalend proza met *Uit mijn dagboek* door François Erens, *De dood van mijn poes* door Jac. van Looy en *Vreemde verschijning* door Arij Prins. Poëzie is er van H.J. Boeken: zeven *Sonnetten;* van Kloos: vijf sonnetten, o.a. *Evoë (Ik ga mijn leven in orgieën door)* en *De leugen (Ik had een íjs-koud Visioen van Leugen)* naast het gedicht *(O, mijn gedachten, tript nu lief en zoetjes) Voor Hans en Paul [Van Eeden];* en van Verwey: *Kleine gedichten* en *Kinderversjes*. Naar aanleiding van de zojuist verschenen boekuitgave van *Mei* schrijft Van Eeden over *Gorter's Verzen*, die Kloos in zijn kroniek waardeert als 'een schatkamer van schoonheid, onuitputtelijk als de Natuur'. Verder in die kroniek korte waarderende karakteristieken van Van Deyssel's roman *De kleine republiek*, Netscher's novellenbundel *Menschen om ons*, Louis Couperus' *Eline Vere* en Verwey's *Van 't Leven, een gedicht in sonnetten*. Van der Goes bespreekt recente *Multatuli-literatuur*.

> Sedert wij dit tijdschrift schrijven, bijna vier jaar, is het nu de vijfde keer dat wij met deze woorden van rouw boven onze bladzijden moeten beginnen.
> Huet, die dichter bij ons stond dan hij of wij wel wisten; Bosboom-Toussaint, die curieuze en respectabele auteur van vroeger, Multatuli, haar tijdgenoot en haar meerdere, Vosmaer, de fijne man die zoo boos niet kon wezen dat wij zijn jeugd en zijn middelbaren leeftijd daarom zouden vergeten; allen eerbiedwaardig en onvergetelijk om hun gelukkigen strijd met omstandigheden en met een menschdom waarin bijna geen plaats was voor meer dan middelmatigen. En nu is het Alberdingk Thijm wiens naam aanspraken op onze beste gevoelens doet gelden, wiens weggaan een droefheid is, wiens nagedachtenis wij meer schuldig zijn dan klachten en verslagenheid.

194
J.A. Alberdingk Thijm in zijn werkvertrek, Nieuwe Zijds Voorburgwal 161. Getekend door Johan Braakensiek voor het herdenkings-nummer van *De Amsterdammer*, 24 maart 1889.

In uwe gebeden wordt aanbevolen
DE ZIEL VAN ZALIGER
Dr. Josephus Albertus Alberdingk Thijm,
Hoogleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten, Ridder der St. Gregorius- en Leopoldsorden.

Te Amsterdam geboren den 13en Augustus 1820, overleden den 17en Maart 1889, begraven den 21en daaraanvolgende op het kerkhof bij de kerk van St. Nicolaas-buiten-de-Vesten.

Ik heb geloofd: daarom heb ik gesproken. — Ik heb den goeden strijd gestreden, den loop volbracht, het geloof bewaard: voor 't overige is mij de kroon der gerechtigheid weggelegd, waarmede de Heer, de rechtvaardige Rechter, mij te dien dage vergelden zal. Ps. 115, 10; 2 Tim. 4, 7.

Loven wij de roemrijke mannen, ... rijk aan deugd, beminnaars van het schoone. — Heer, ik heb den luister van uw huis liefgehad, en de Stede, waar uwe glorie woont. Eccli. 44, 6 - 7; Ps. 25, 8.

Nu hebt gij wel droefheid; doch ik zal u wederzien en uw hart zal zich verblijden. — Weest waakzaam, staat vast in het geloof, zijt sterk, — en gij, mijn zoon, wees mijner aan het altaar des Heeren indachtig. Jo. 16, 22; 1 Cor. 16, 13. H. Mon. tot Aug.

NIL NISI PER CHRISTUM.
Niets dan door Christus.
(Spreuk des overl.)

Liefderijke Jezus, schenk hem dan de eeuwige rust!

R. I. P.

AMSTERDAM. C. L. VAN LANGENHUYSEN.

195
Bidprentje ter nagedachtenis van Josephus Albertus Alberdingk Thijm.

196
Zittende poes. Pentekening door Jac. van Looy, 1885.

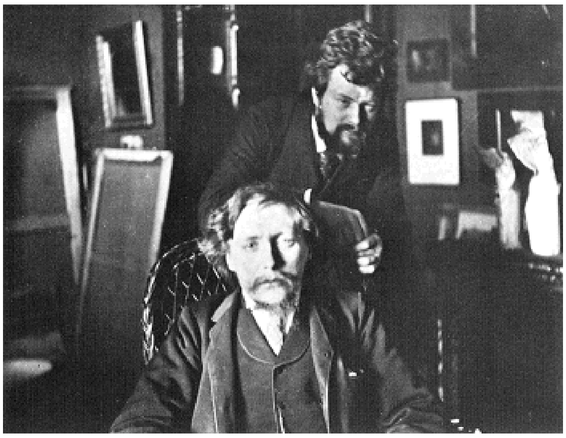

197
Tweemaal Willem Kloos en Hein Boeken op het atelier van Witsen.
Foto's Willem Witsen.

198
Tweemaal Willem Kloos en Hein Boeken op het atelier van Witsen.
Foto's Willem Witsen.

Ik ga mijn leven in orgieën door
Van vol muziek en vreugde onuitspreeklijk,
Daar 'k ál mijn smart in losbándigheid verloor,
Want dit lijf en mijn trots zijn onverbreeklijk;
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, april 1889

't Vroor dat het kraakte. Van buiten uit de laagte van het pad kwam het voorbijgaand gepraat van een paar late mannen opstijgen langs het gladde vlak van mijn atelierraam, met hun schoenzolenslag kwam het ijlpunten door de lucht, bevroren tot fijne gespitste geluidjes, geslepen door de kou, rein geworden als hoog jongensgestem. En ik zag hoe op mijn raam de barre winternachtvorst haar bedriegelijk naaldwerk van ijsbloemen aan 't spinnen begon, van onderen uit de hoeken de ruiten op. Naast me ronfelde en laaide de kachel met heerlijken gloed, ik had er mijn oude leunstoel zoo dichtbij gerold als maar mogelijk was en zóó de warmte indrinkend met mijn heele lichaam, zat ik te kijken, vooruit, naar dat broze gefantaseer op mijn groot glas.
Waar zou mijn poes zijn: al drie dagen was ze nu weg.
Jac. van Looy in De Nieuwe Gids, april 1889

199
VOOR HANS EN PAUL
Hans van Eeden (1887-1981) en zijn broer Paul (1889-1913).

O, mijn gedachten, tript nu lief en zoetjes,
Als kleine kinderen op bloote voetjes,
En speelt hoog-op een vroolijk-fluitend lied -
Nu naast het wilde en gouden-lachend Hansje
Een niéuw klein kopje naar uw luchtig dansje
En gracelijk bewegen ziet ...
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, april 1889

Van Eeden heeft een heel lang stuk in de N.G. over Gorter geschreven.
Dat zal ik eens meebrengen als jelui het soms graag wilt lezen.
Alphons Diepenbrock aan zijn zuster Maria, 5 april 1889

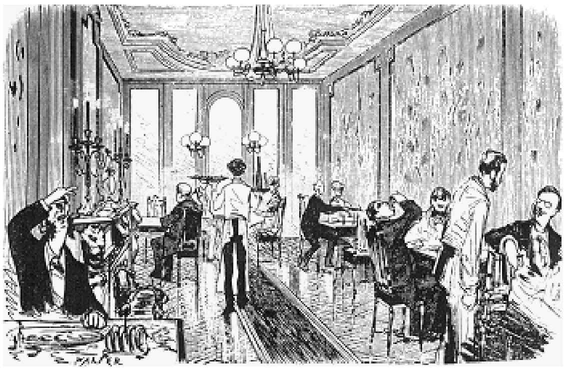

200
De oestersalon-Van Laar, in de Kalverstraat bij de Dam, vooral gefrequenteerd door Lodewijk van Deyssel en Frank van der Goes.

202
Het reeds door Van Deyssel van *Villa* tot *Château* verdeftigde landhuis te Mont-lez-Houffalize waar de roman *De kleine republiek* geschreven werd. De afbeelding is ontleend aan een koffiekopje.

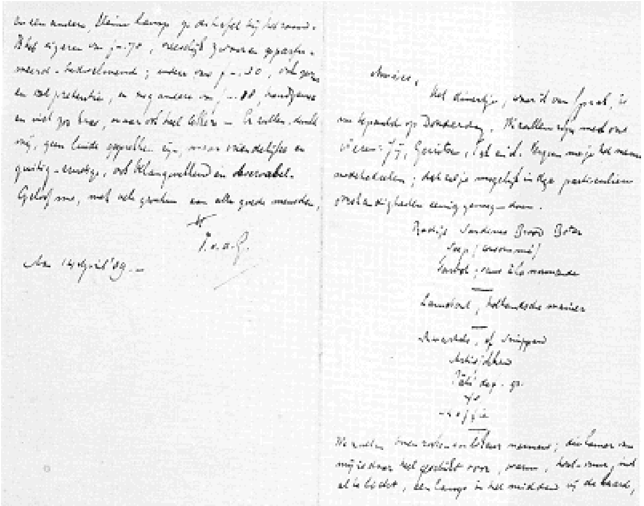

201
Uitnodiging door Van der Goes, aan Van Deyssel, voor een herendiner waarbij ook C.V. Gerritsen en P.L. Tak zouden aanzitten.

Breed en massief en toch in de kleinste bijzonderheden afgewerkt, staat het kalm-groote epos van De Kleine Republiek: een reeks van gezichten

op hoog-effen maatgang bewegend en wordend, van harde en teêre, van hard-teêre en liefvroolijke, maar alle onwederroepelijk lachloos en traanloos, als het zielloos leven zelf, staat daar dat afgezonderd stuk leven, dat leven vóór het leven, waar 't leven wordt gemaakt. En als middelpunt die levende, bloed-warme jongens-ziel, die zoo levensluid lachen en schreien en toornig zijn, die zoo jongens-echt hoog zijn, maar dan ook weêr knoeien, zoo heerlijk-waar liegen en adoreeren kan.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, april 1889

Hierbij zend ik U in dank ‘de Kleine Republiek’ terug, gelukkig er kennis meê gemaakt te hebben. Er zijn zinnen in die op zichzelf reeds meesterwerk zijn, heerlijk van klank en van bouw. En de observatie! Mooier boek bestaat in onze litteratuur nog niet.
Aug. P. van Groeningen aan Willem Kloos, 6 augustus 1889

O, KUNST OM TE KUSSEN
Willem Kloos [over Couperus' Eline Vere] in De Nieuwe Gids, april 1889

> Ik vernam dat de goede Oprechte Haarlemmer verschenen is, met verzen van Gorter om zijn kolommen geslingerd. 't Was mij alsof ik hoorde, dat de deftige leden van den Haarlemschen gemeenteraad met rozen bekranst en thyrsosstaven in de handen naar 't Raadhuis waren gewandeld. Die arme verzen moeten er uitgezien hebben als struisvederen op den helm van een diender, als lotosbloemen in het haar van een baker, als in een pannekoek gebakken diamanten.
> Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, april 1889

203
Portretfoto van Willem Kloos door Joseph Jesserun de Mesquita (1865-1890).

Afl. 5, juni 1889

A. Aletrino geeft een voorpublicatie uit de roman *Zuster Bertha*. J. Stoffel verdiept zich in de omstandigheden van *De arbeiders voorheen en thans*. Aan poëzie valt te noemen het omvangrijke, aan F. van der Goes opgedragen, gedicht door Verwey, *Bij den dood van J.A. Alberdingh Thijm*, de gebruikelijke sonnetten van H.J. Boeken en een sonnet van Van Eeden (*Midden in Mei, toen 't zomer worden zou*). Voor de laatste maal als Willem van Oevere, geeft Aug. P. van Groeningen de eerste twee hoofdstukken van *Van alle tijden* [roman die in 1890 als *Martha de Bruin* zal verschijnen]. In de *Varia* bespreekt Van Deyssel *De familie Hendriks*. Oorspronkelijke roman door Dr. Gerard Slothouwer en Jan Veth, als J. Staphorst, de *Tentoonstelling van de 'Société des Vingt' in het Panorama te Amsterdam*. Veth staat daarin o.m. stil bij het werk van Jan Toorop.

> Hein Boeken had veel plezier bij je gehad. Hij dampte van alcohol toen hij terugkwam. Ik heb hem over het drinken eens de waarheid gezegd. Hij was er een paar uur akelig van. maar het helpt toch niet. - Ze hebben

de N.G. haast niet vol kunnen krijgen en Kloos heeft een heelen tijd loopen zaniken om wat van mij. Gelukkig heb ik stand gehouden. Eindelijk is Goes naar Rotterdam gegaan en heeft van dien schoolmeester, v.d. Oever, geloof ik, een stuk roman gehaald; ook van Aletrino komt er een stuk roman in.
Herman Gorter aan Alphons Diepenbroek, eind mei 1889

In het witte morgenlicht sliep de operatie-kamer, voortdommelend onder het stil gesnor van de kachel en het zachte suizen van den waterketel, die in den hoek, boven een blauwgrijze gasvlam, rustig borrelde.
A. Aletrino in De Nieuwe Gids, juni 1889

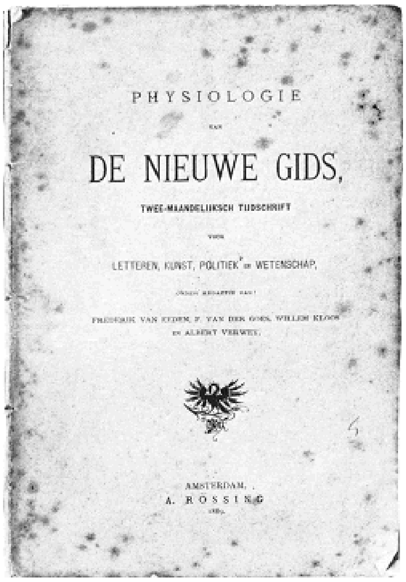

204
De in juni 1889 anoniem verschenen *Physiologie van De Nieuwe Gids* had als auteur de chemicus Dr. J.J. van Laar (1860-1938).

205
Pentekening door P. Josselin de Jong bij *De kroeg van Leenderts*, een van Frans Netscher's *Studies naar het naakt model*.

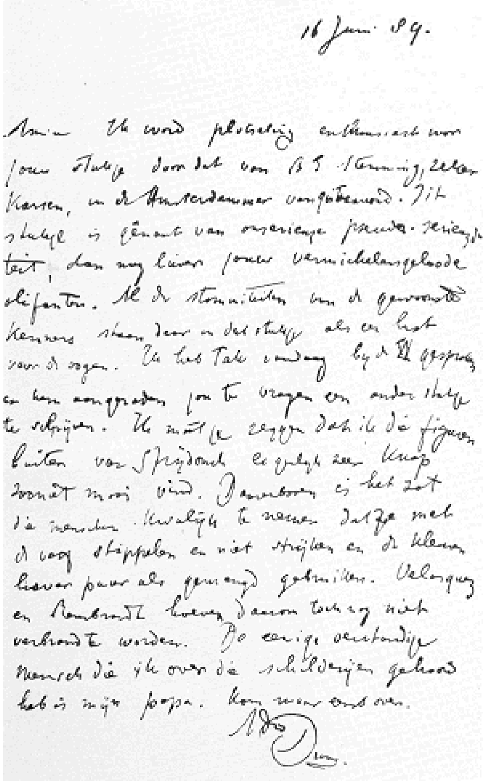

16 Juni 89.

Amice Ik word plotseling enthousiast voor jouw stukje door dat van [illegible] in de Amsterdammer [illegible]. Dit stukje is [illegible] van [illegible] pseudo-serieusiteit, dan nog liever jouw [illegible] olifanten. Al de stommiteiten van de genoemde kenners staan daar in dat stukje als een [illegible] voor de ogen. Ik heb Tak vandaag bij de XX gesproken en hem aangeraden jou te vragen een ander stukje te schrijven. Ik moet je zeggen dat ik die figuren buiten van [illegible] eigenlijk zeer knap somwijlen mooi vind. Daarenboven is het zot die menschen kwalijk te nemen dat zij met de [illegible] stippelen en niet strijken en de kleuren liever puur als gemengd gebruiken. Velasquez en Rembrandt hoeven daarom toch nog niet verbrandt te worden. De eenige verstandige mensch die ik over die schilderijen gehoord heb is mijn papa. Kom maar eens over.

Isaac

206
Brief van Isaac Israels aan Jan Veth, 16 juni 1889.

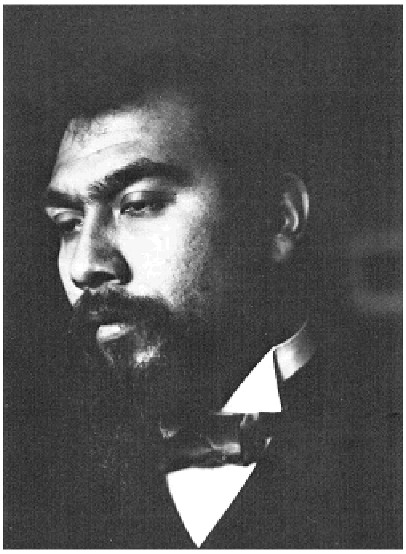

207
Jan Toorop (1858-1928). Foto Willem Witsen.

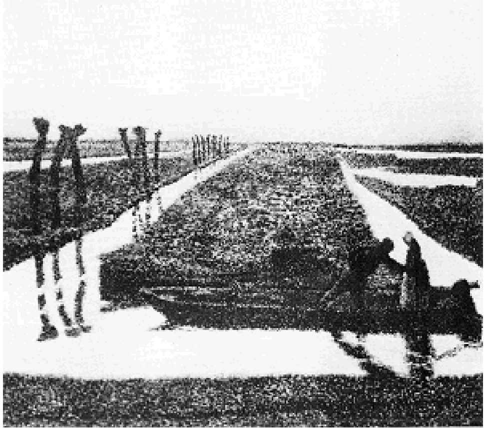

208
J. Toorop, *Broek in Waterland*, Schilderij, 1889.

Jan Toorop is een misschien wat al te handig, maar een veelzijdig zoeker. In zijn teekening 'Voor de zee' laat hij evenzeer zien hoe eigenaardig hij een groote muurbeschildering zou kunnen ontwerpen, als hij zich in dien romantieschen krabbel van een Londensch toevluchtsoord een illustrateur betoont van niet geringe kracht. Doch in het origineele kloeke schilderij 'Omstreken van Broek en Waterland' en vooral in de inniger 'Schemeravond-idylle' weet hij de wetenschap der neo-impressionisten aan te wenden tot een werkelijk nawerkende emotioneele kunst van diepe harmonieën
J. Staphorst in De Nieuwe Gids, juni 1889

'n Roomsch werkvrouwtj', met een hoofd als 'n pippeling
Onder 'n wit mutsje, kwam bij m' thuis en zei: M'neer Alberding was dood.
De Dokter zei 't.

Mijn moeder zei 't me aan tafel: Mietje zeit, Dat Alberdingk Thijm dood is. D' dokter zei 't. ()

'k Zag hem op straat, de maagre schouders rond, 't Grauw-lokt hoofd neer, de oogen zwerfsch boven d' neus,
Groote', hoekgen Thijms-neus; - hield met d' rechterhand
D' jas toe omlaag: - zoetjes, fijn, ouwerwetsch. 'k Zag 'm zoo, sprak 'm nooit, kende mij óok maar zoo:
Vreemd, dat me' een zóo lief heeft en loopen laat.
Albert Verwey in De Nieuwe Gids, juni 1889

209
J.A. Alberdingk Thijm, opgebaard na zijn overlijden op 17 maart 1889.

Afl. 6, augustus 1889

G.J.P.J. Bolland geeft met *Het denken in zijne zelfkritiek een Proeve eener wijsgeerige theorie der kennis.* Aug. P. van Groeningen vervolgt de roman *Van alle tijden* met het derde en vierde hoofdstuk, onder de titel *Op den naaiwinkel.* De *Lotsverbetering voor den arbeider* blijft J. Stoffel bezighouden.

Naamloos draagt Herman Gorter twee gedichten bij, beide getiteld *Een meisje ('S morgens op het witte laken* en *Toen de tijden bladstil waren, lang geleên).*

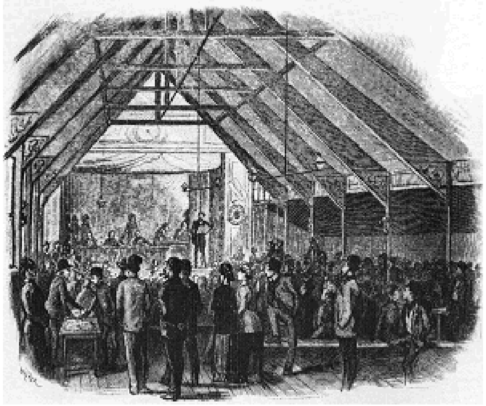

210
Openbare vergadering van arbeiders in Amsterdam.

211
G.J.P.J. Bolland (1854-1922), Hegeliaanse wijsgeer. In 1896 hoogleraar in de wijsbegeerte te Leiden. Naar een krijttekening door E. Valança.

Vijfde jaargang
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en Albert Verwey.

Afl. 1, oktober 1889

Als Delang debuteert Jan Hofker met de prozaschets *Van een klein meisje*. Onder de titel *Decadenten* bespreekt Van Eeden werk van Jules Laforgue, Edouard Dujardin, Maurice Barrès. Er is opnieuw anonieme poëzie van Herman Gorter, waaronder *Ik zat toen heel stil te werken*, verder poëzie van H.J. Boeken, Van Eeden en Verwey. Jan Veth schenkt aandacht aan *Whistler*.

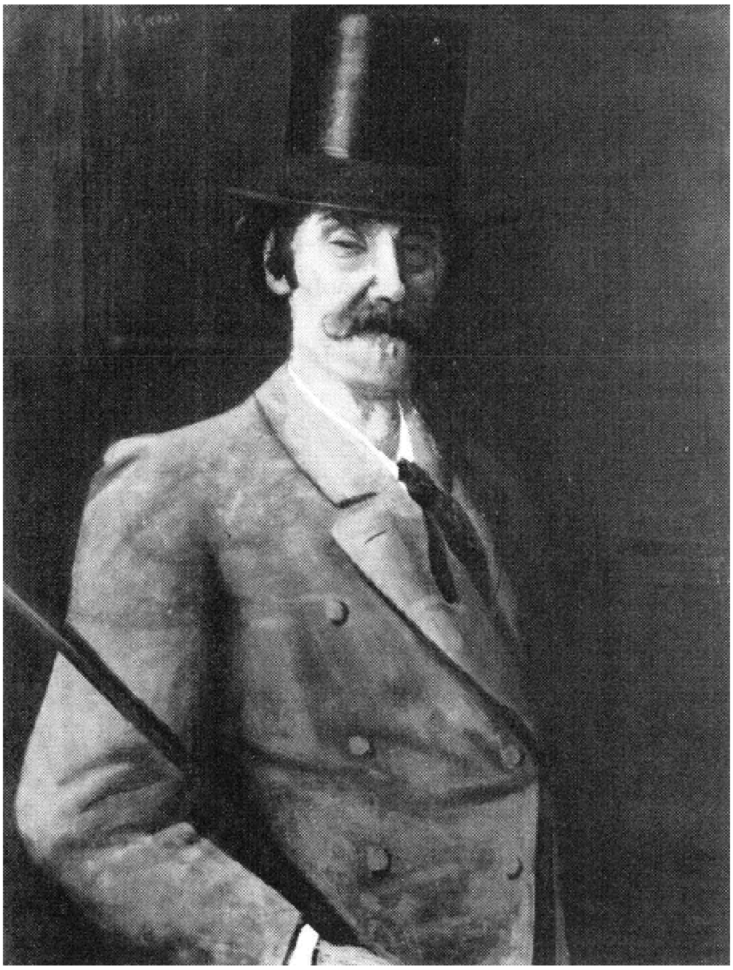

212
James Abbot Mc Neil Whistler (1834-1903), Engels schilder en etser. Geschilderd portret door W. Greaves.

> Whistler is de geen twijfel kennende priester der Godheid van een onaantastbaar Schoon.
> Jan Veth in De Nieuwe Gids, oktober 1889
>
> Op de expositie ben ik erg getroffen geworden door 3 schilderijen van Whistler. Die wordt in A. en den Haag erg gevierd, dineert voortdurend

bij bewonderaars en houdt dan voortdurend speeches temidden van groote dronkenschap.
Alphons Diepenbrock aan A.J. Der Kinderen, 2 oktober 1889

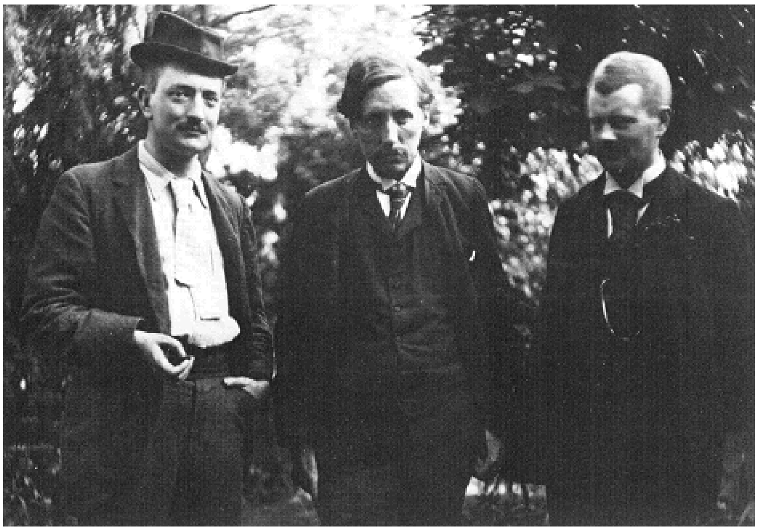

213
Van l. naar r.: Jan Hofker, Willem Kloos, Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

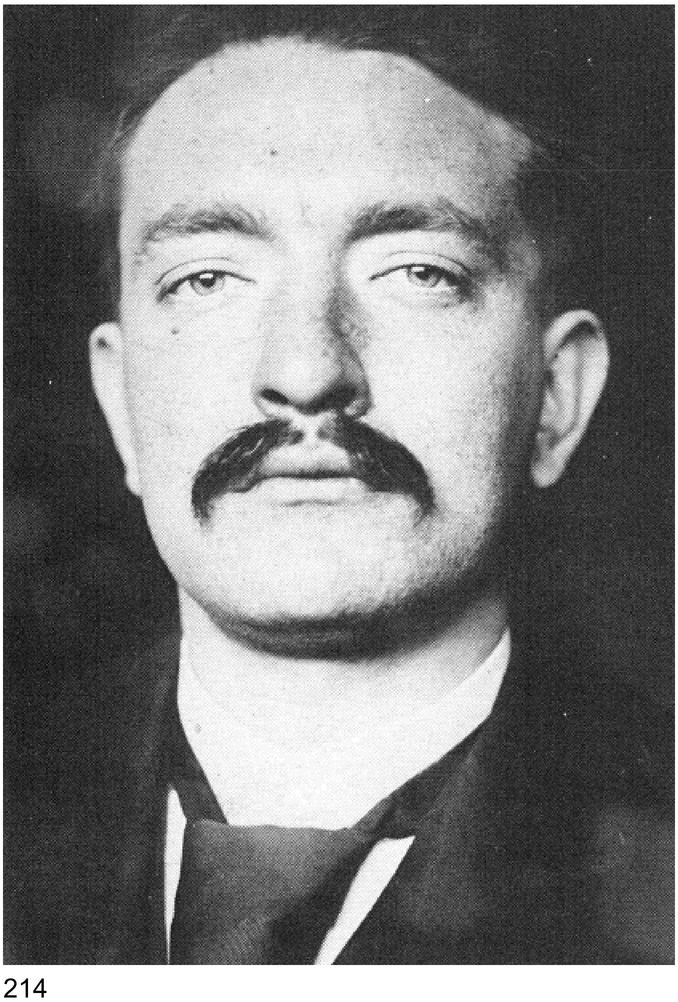

214
Jan Hofker. Foto Willem Witsen.

Je moet het mij niet kwalijk nemen maar ik kan geen smaak vinden in het genre van Hofker. Dat bewijst echter niet, dat het niet deugt of niet

plaatsbaar is. Ik kan echter het stukje niet doorlezen omdat de kleine observatietjes mij niet interesseeren en het vunzige wereldje mij tegenstaat.
Frederik van Eeden aan Albert Verwey, 29 augustus 1889

Van de jonge schrijvers, die men decadenten noemt, hetzij om hun buitengewone verfijning, hetzij om hun gezochte of ongezochte excentriciteit, of misschien alleen omdat ze veeleischend zijn en beter willen schrijven dan de rest () schijnt mij Laforgue de oorspronkelijkste.
Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, oktober 1889

Decadenten is maar een gebrekkig proefstukje, waarin heel flauw een schijntje begint te leven van wat ik later zou willen. Voor weinig gezegden ervan wil ik nu nog rigoureus instaan. In Barrès zag ik - evenals later in Waker Pater - dingen, dingen van vorm en inrichting, die iets leken op wat ik meende te willen. In Barrès zag ik iets van zelfbestuur, in Pater iets van machtige gedachtenkunst. Maar Barrès leek mij terstond al valsch en verdoold en nu is hij mij innig antipathiek. - In Laforgue miste ik iets. Wat, drukte ik gebrekkig uit door ‘ernst’. Jij noemt hem bitterder dan de profeten. Dat is misschien wat kras, maar het zegt dat je wel aan zijn ernst gelooft, maar aan een gewonde, lijdende, geboeide, verbitterde ernst.
Frederik van Eeden aan Alphons Diepenbrock, 15 september 1893

Afl. 2, december 1889

F. Domela Nieuwenhuis schrijft over *Internationale arbeidswetgeving*. Scheppend proza is er van Delang en Jac. van Looy (*Een hengelaar*). Van Eeden publiceert de eerste en tweede zang van *Ellen*. G.J.P.J. Bolland geeft het eerste gedeelte van een wijsgerige studie: *De wereldbeschouwing der toekomst*. In *Leidsche letteren* toont Van der Goes aan dat Prof. Jan ten Brink 'bezig is zijn eigen naam en die van de hoogeschool te schande te maken.' Kloos hervat zijn *Literaire kroniek* met een kritische bespreking van Verwey's *Verzamelde gedichten*.

> Hij stond in zijn eentje te hengelen. Droog, lang, hoekig van magerte, maar in zijn degelijke waterproefjas, in de lenden met een trekker dichtgehaald, als in een huid voor hem veel te wijd; op het oude vlondertje thuis; stevig op zijn schuitvormige laarzenvoeten, stond hij te loeren in het natte geklots van het Amstelwater.
> Jac. van Looy in De Nieuwe Gids, december 1889

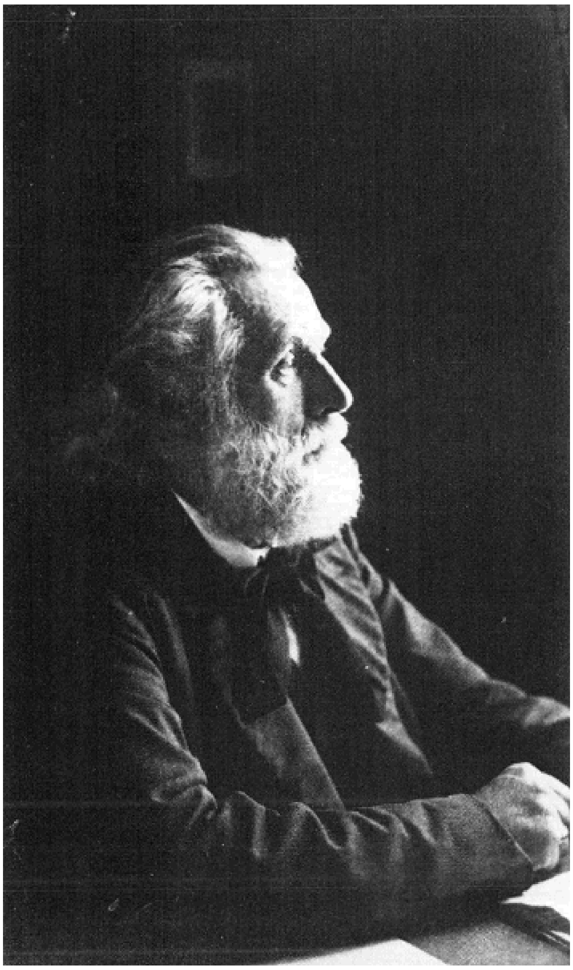

215
Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919). Pionier van het Nederlands socialisme. Werd in 1886, wegens een artikel in zijn orgaan *Recht voor allen*, tot een jaar celstraf veroordeeld.

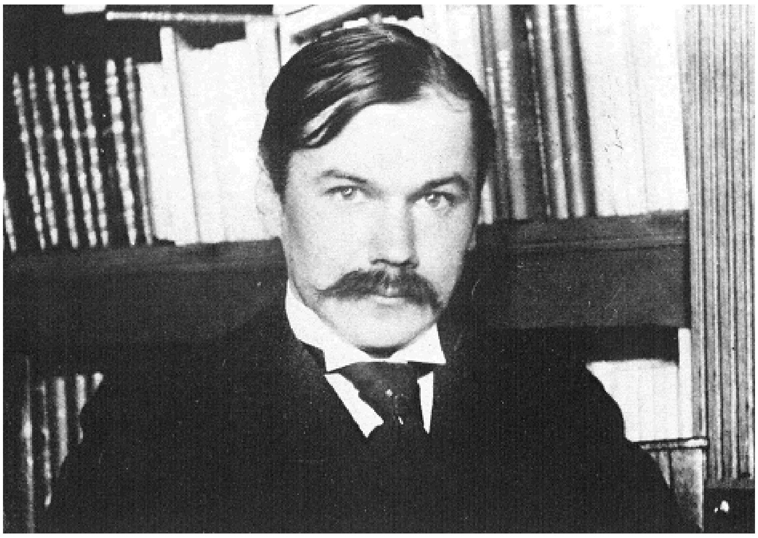

216
Frederik van Eeden. Circa 1892.

217
Jan ten Brink (1834-1901). Literatuurhistoricus. Hoogleraar te Leiden sedert 1884.

Een woordspeling voor v.d. Goes: Nu De-meter zich in den N.G. niet meer zien laat, wordt zoo lang de poëzie ons bij Ellen-maat toebedeeld.
L. van Deyssel aan Willem Kloos, 7 december 1889

Ziehier Bolland terug. 't Is als altijd mal gestileerd, maar niet onleesbaarder dan de rest; zelfs misschien minder taai. Ik zou 't maar plaatsen.
Frederik van Eeden aan Willem Kloos, 20 november 1889

De heer Verwey is een mengeling van twee temperamenten, hij is een Calvinist, door de schoonheidskoorts bezocht.
Want deze twee figuren zijn in werkelijkheid één: zij staan niet naast elkander als twee aparte individuën, zij omarmen elkander en doordringen elkander, maar in die omhelzing blijkt de schoonere het zwakst. Want ten slotte gaat de kunstenaar op in den zedeleeraar, de sublieme bezetene van alle tijden in den Hollander van een geslacht of wat, de man van de *emotie* in den man van het *begrip*.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, december 1889

Afl. 3, februari 1890

Proza is er slechts van Belang *(Een verveelding)*. Van der Goes analyseert *Een boek van Netscher (In en óm de Tweede Kamer. Parlementaire portretten en schetsen)*. Van Eeden schrijft over de rol van *Verstand en gevoel in de sociale evolutie*. Opnieuw naamloze *Gedichten* van Herman Gorter, waaronder *De boomen waren stil* en *Een koning (Ik liep 's avonds door mijne stad);* opnieuw een zang uit *Ellen*, door Van Eeden. Kloos bewondert het proza der jongeren in *Proza* van Jac. van Looy, *Uit den dood en andere schetsen* van A. Aletrino en *Martha de Bruin* van Aug. P. van Groeningen.

> Van Groeningen is zeer zeker een goed analyst van menschelijke emoties en menschelijken gedachtengang. Zijn Naaiwinkel is voor ons, wat de Camera voor '40 was, en hij heeft slechts een twintigtal zulke schetsen te geven, om nog minder onvergankelijk dan Hildebrand te zijn.
> Willem Kloos in De Nieuwe Gids, februari 1890

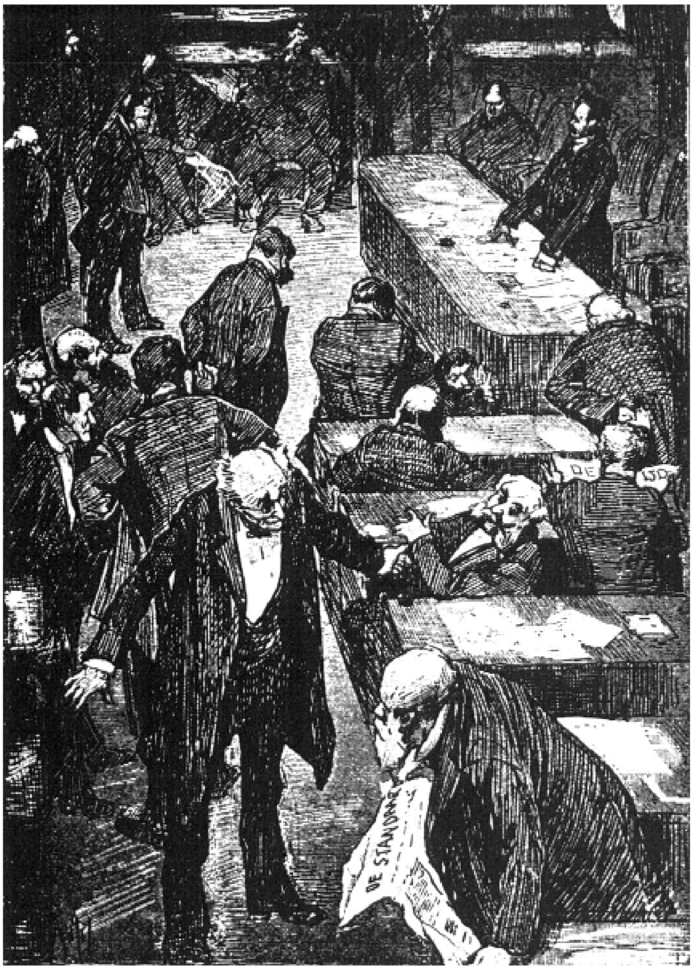

218
Pentekening door P. Josselin de Jong bij *De val van een minister*, een van Frans Netscher's *Studies naar het naakt model*.

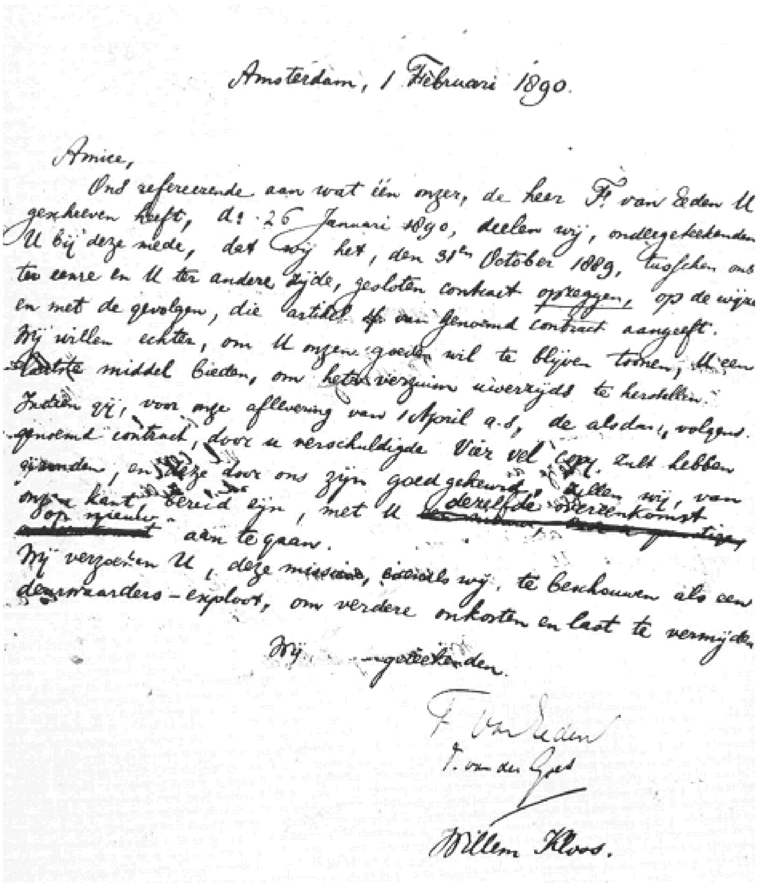

Amsterdam, 1 Februari 1890.

Amice,

Ons refereerende aan wat één onzer, de heer F. van Eeden U geschreven heeft, d.d. 26 Januari 1890, deelen wij, ondergeteekenden U bij deze mede, dat wij het, den 31en October 1889, tusschen ons ter eene en U ter andere zijde, gesloten contract opzeggen, op de wijze en met de gevolgen, die artikel [illegible] van genoemd contract aangeeft.

Wij willen echter, om U onzen goeden wil te blijven toonen, U een [illegible] middel bieden, om het verzuim [illegible] te herstellen.

Indien gij, voor onze aflevering van 1 April a.s., de alsdan, volgens genoemd contract, door u verschuldigde Vier vel copy zult hebben ingezonden, en deze door ons zijn goedgekeurd, zullen wij, van onze kant bereid zijn, met U dezelfde overeenkomst op nieuw aan te gaan.

Wij verzoeken U, deze missive, [illegible] wij, te beschouwen als een deurwaarders-exploot, om verdere onkosten en last te vermijden.

Wij ondergeteekenden.

F. van Eeden
F. van der Goes
Willem Kloos.

219
Brief aan Albert Verwey door Willem Kloos en mede ondertekend door Van Eeden en Van der Goes, waarin Verwey's aftreden als redacteur van *De Nieuwe Gids* bekrachtigd wordt.

Van Looy is de lyricus van het werkelijk-geziene-door-een-subtieme-gezondheid-door-een-sterk-bewogen-maar-in-normalen-geest. Vergelijk met hem eens den zachten Aletrino, die alles rondom zich ziet vervagen in zijn stemming en met teeder bewegen zijn zinnetjes uitzegt, zijn waarneming omfloersend, dat zij soms zelfs zich geheel verliest en verandert in mijmenende en klagende melancholie. Veel minder dan van Looy is Aletrino een kunstenaar die nimmer mistast, en zijn fouten zijn ook van een geheel anderen aard. Aletrino loopt behoedzaam op het streepje van zijn stemming, teekenend en doezelend, met voorzichtige tredjes, want als hij even misstapt is het héélemaal mis. Maar als hij het goed doet, zijn zijn droomerige beeldjes in maanlicht of schemering of goudenen zonneschijn, stemmend en doordringend als zachte geur van vrouwenhaar. Van Looy is een ziener en tevens een voeler, Aletrino is een zienende gevoelige, met lectuur.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, februari 1890

Afl. 4, april 1890

François Erens mag openen met *De conferentie*, fragment uit een onuitgegeven roman, getiteld *Het Dorp*. Jac. van Looy maakt een begin met de volledige publicatie, in zeven afleveringen, van zijn roman *Gekken*. In de *Boekbeoordeelingen* een aantal besprekingen door L. van Deyssel: enthousiast over *Eline Vere, een Haagsche roman*, door Louis Couperus en over *La Bête humaine*, door Emile Zola, vijandig ten opzichte van *Willem Norél*, door C. Terburch, en *Porcelein*, een roman in twee delen door Mr. W.G.F.A. van Sorgen. Van der Goes hoopt dat de toekomstige wederopbouw *Van den verbranden schouwburg* tot vernieuwing van het Amsterdams toneelleven zal bijdragen.

> Willem Norél is het, die, van mijn bewaarschooltijd af, in al de metamorfosen der verschillende leeftijden om en bij mij is geweest als de door mijn ziel verfoeide en door mijn oog gehoonde maatschappelijke modelmensch, gevormd van middelmatigheid, zonder goddelijke ziel en zonder dierlijke lichaam, ja zonder ziel en lichaam hoe dan ook, en heelemaal geworden tot een snor, een jas en een paar donkere handschoenen.
> L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, april 1890

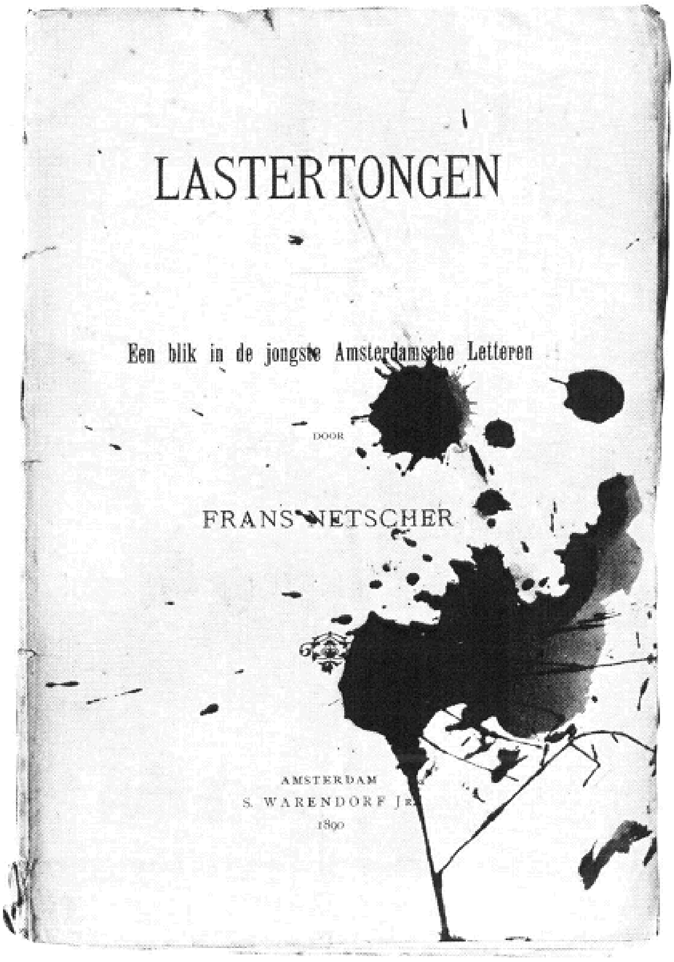

220
De in april 1890 verschenen en door Kloos alleen maar letterlijk deerlijk toegetakelde brochure van Frans Netscher.

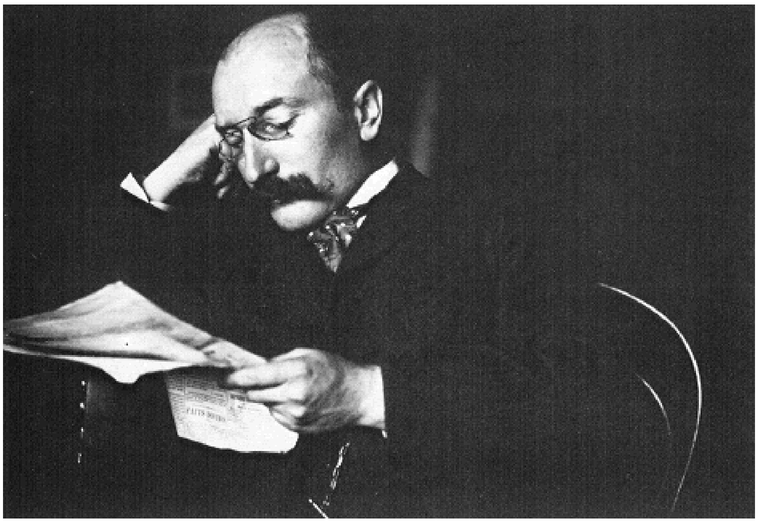

221
Frans Erens, verdiept in een Franse courant.
Foto Willem Witsen.

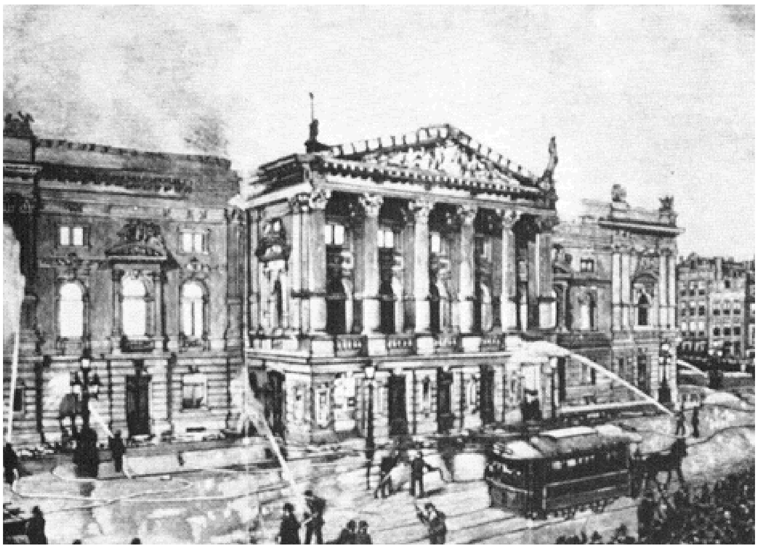

222
De brand van de Amsterdamse Stadsschouwburg, 20 februari 1890.

Johan had zijn tasch met teekengerij over zijn schouder gehangen, zijn stoeltje tusschen de riemen geschoven en zoo ging hij door de poortgang uit van het Hôtel Central waar hij logeerde. 't Was later geworden dan hij gedacht had, hij had eerst goed willen ontbijten, - dan was 't niet noodig geweest, had hij met zich zelve geredeneerd, aan zijn maag te denken voor 't klokje van half zeven, het uur van de table d' hôte. Toen was Sarah de meid hem een brief komen brengen, gisteren had hij zijn adres opgegeven bij de Fransche post... pour mesjeu... had ze gelispeld uit haar mond met gebroken tanden; van onder de gele foulard die ze als een muts om haar oud voorhoofd had gespannen, en die om haar nek afhing, - had haar verlept moedergezicht eventjes vriendelijk gelachen, als of 't haar schelen kon, dat ze wat aangenaams te geven had gehad. En hij was gaan zitten lezen, onderwijl etend en van zijn chocolade drinkend, midden-in voor de tafel, die al heelemaal klaar was voor het tweede ontbijt, met wachtende couverten, en voor elk couvert een wachtende stoel.
Jac. van Looy in De Nieuwe Gids, april 1890

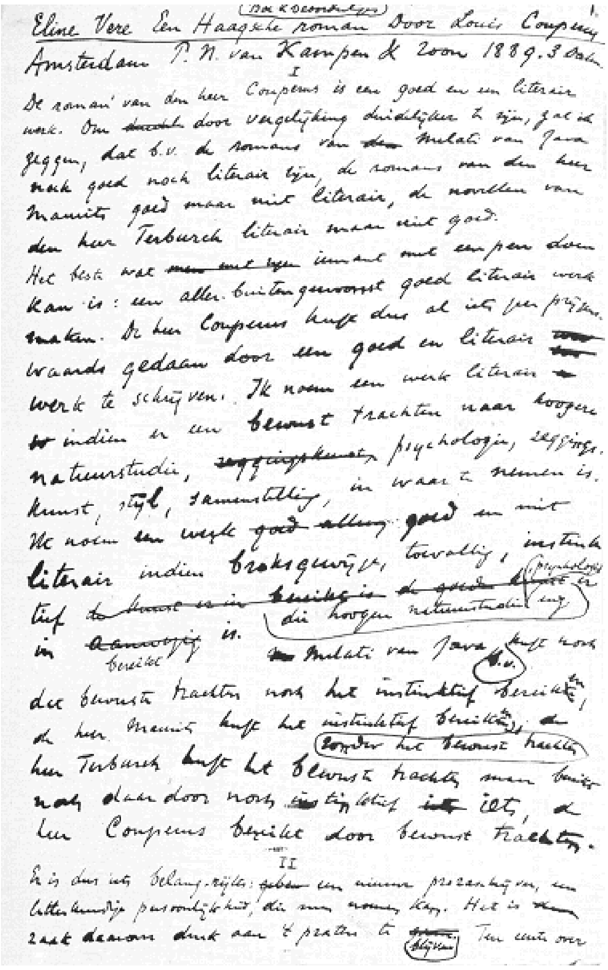
Eline Vere Een Haagsche roman Door Louis Couperus (Boekbeoordeelingen) 1.
Amsterdam P.N. van Kampen & Zoon 1889. 3 Deelen
I
De roman van den heer Couperus is een goed en een literair werk. Om door vergelijking duidelijker te zijn, zal ik zeggen, dat b.v. de romans van Melati van Java noch goed noch literair zijn, de romans van den heer Maurits goed maar niet literair, de novellen van den heer Terburch literair maar niet goed.

223
Begin van Van Deyssels bespreking van *Eline Vere. Een Haagsche roman* door Louis Couperus, 1889.

De roman van den heer Couperus is een goed en een literair werk. Om door vergelijking duidelijker te zijn, zal ik zeggen, dat b.v. de romans van Melati van Java noch goed noch literair zijn, de romans van den heer Maurits goed maar niet literair, de novellen van den heer Terburch literair maar niet goed. ()

O, het is om te stelen en om er dan meê alleen te gaan liggen hangen in een zijden hangmat en om het dan, zoo als de heer Kloos zegt, te kussen, te kussen die bladen vol fijne verbeelding, met kleine maar bizonder geméende kusjes, innig maar wèl-gemanierd, met literaire lippen vol fijne geparfumeerde aandoenings-vochtigheid.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, april 1890

224
Louis Couperus (1863-1923), op achttienjarige leeftijd.

225
Mr. W.G.F.A. van Sorgen (1844-1898), auteur van tal van romans, waaronder *Porcelein* (1890), waarmee Van Deyssel in deze aflevering de draak stak.

Afl. 5, juni 1890

Ofschoon de studie *De biezenstekker*, door de naturalist Cyriel Buysse 'in het Vlaamsche taaleigen is gesteld', meent de redactie deze haar lezers toch niet te mogen onthouden. Aan Isaäc Israels draagt François Erens *Gitanas* op. Ander verhalend proza: *Schetsen* door Delang en een tweede gedeelte *Menschen en Bergen*, door L. van Deyssel opgedragen 'Aan Delang'. *De spiritistische verschijnselen* is de tekst van een door Van Eeden te Haarlem gehouden voordracht. Van Herman Gorter vijf *Verzen*, waaronder *De lente komt van ver, ik hoor hem komen*. Jan Veth waardeert het buitengewoon talent in de *Aquarellen van Isaäc Israels*. L. van Deyssel betoont zich verrukt over *Proza*, door Jac. van Looy.

226
Jacobus van Looy. Portret door Isaac Israels. Inkt, 1887/1890.

227
Cyriel Buysse (1859-1932).

228
Isaac Israels (1865-1934).

De lente komt van ver, ik hoor hem komen
en de boomen hooren, de hooge trilboomen
en de hooge luchten, de hemelluchten,
de tintellichtluchten, de blauwenwitluchten,
   trilluchten.
   O ik hoor haar komen
   o ik voel haar komen
   en ik ben zoo bang
   want dit is het sidderend verlang
   dat nu gaat breken -
Herman Gorter in De Nieuwe Gids, juni 1890

Op een gracht komen ze op ons aanslieren, arm in arm, de koppen wat overleunend naar elkaar in sombere instinctieve vertrouwelijkheid. Uitstekend vooral in die bolle slons met 'r gebraaie-appelsnoet, een echte vette sloerie met touwachtige opgekrulde pieken haar voor ponnie over 't gezicht, een onverbeterlijke woeste waargaje van een verwaaide waspit, naast die andere, stijvere, die op haar manier afgepast doet, met een houterigen vaalbleeken kop, en een seuterig handje van verarmd grauw vleesch, dat bij een donkerrood polsmofje uit een automatiek gebogen mouw steekt. ( ) Een teekening, geweldig om het barsch aankijken, het van-dichtbij pakken van dat donkerliederlijke, - ontzettend van doffe, tragiesche kracht.
Jan Veth in De Nieuwe Gids, juni 1890

Ik houd hartelijk en broederlijk vereerend veel van Van Looy. Hij is geen groote bewuste, geen bloeyend gebeente als een boom des eeuwigen levens, geen vleesch dat het leven drinkt als een badspons het bad, zijn zenuwen zijn niet de draden waar langs de aarde met den hemel telegrafeert; maar in zijn kop, oranje als een dageraad, daar is 'et altijd zomer, daar is 'et altijd zon.
En o, die kolossale teederheid van het laatste verhaal [*De dood van mijn poes*]; welk een zilver-zuivere ziel en welk een strenge kunstkracht moet de man hebben, die zóo van vuur en ijs een hemelhoogen graftempel weet te bouwen voor het doode zachte klein-kleine, dat hij lief heeft gehad. Ik voel dat ik dit laatste van Van Looys verhalen het mooist zie, ik zou er nog lang en veel over dóor kunnen gaan, maar ik wil mijn taal-zaal voor dit taal-schilderij niet al te rijk verven, niet door gemakkelijke rijkheid van bont gepolychromeer den intensen eenvoud van dit meesterstuk kermisachtig verlichten.
Lodewijk van Deyssel in De Nieuwe Gids, juni 1890

Amice, ik heb vanmorgen je stukje opnieuw gelezen, onder 't ontbijten met voedzaam brood, op mijn gemak, en 't heeft weer kolossaal veel plezier gedaan. Là, toen moest ik les gaan geven en op de tram heb ik toen bedacht om je wederkeerig een hartelijkheidje te bewijzen. Ik heb in de Vischsteeg, waar Witsen altijd zijn sigaren kocht, een sigaartje uitgezocht, niet te duur, niet te goedkoop, een sigaartje dat ik me eens in de week, Zondagochtends, in 't bad permitteer, en dat heb ik gestuurd. Je moet weten zulke dingen te doen, dat zit bij ons in de familie.
Jacobus van Looy aan Lodewijk van Deyssel, 7 juni 1890

Ik heb nu ook haast geen lessen door de vacantie maar toch nog iederen dag een. Willem en ik hebben ook geen geld. Anders gingen we wel eens uit de stad. - Mau [Maurits van der Valk] komt veel bij ons, hij is zoowat de eenige dien wij zien. Ook Chap, die hier altijd tollende vandaan gaat. Hij gaat van den zomer Thucydides lezen.
H.J. Boeken aan Alphons Diepenbrock, 16 juli 1890

Afl. 6, augustus 1890

Frans Erens geeft een impressie van het *Bal Bullier*, een dansgelegenheid in Parijs. In evenveel pagina's behandelt L. van Deyssel veertien boeken, waaronder romans van Maurits, pseudoniem van P.A. Daum, en de roman *Een huwelijk*, door Johan de Meester. Opnieuw *Verzen* van Herman Gorter. Van Eeden schrijft een open brief *Aan den Keizer aller Russen*. Van der Goes bespreekt de in vele duizendtallen door de Vrijdenkersvereniging ‘De Dageraad’ anoniem uitgegeven brochure *Dominee, pastoor of rabbi?*, geschreven door J.G. ten Bokkel.

229
Jan Gerhard ten Bokkel (1857-1931).

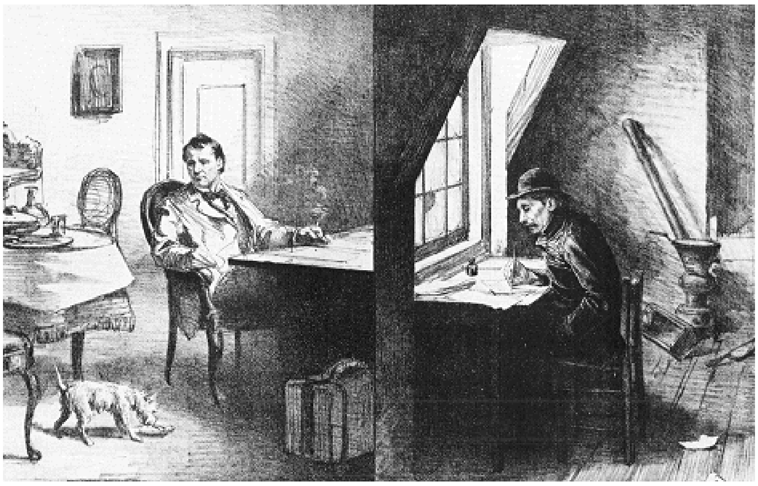

230
Twee briefschrijvers, een prent door Johan Braakensiek, verschenen als bijvoegsel van het weekblad *De Amsterdammer*, 27 juni 1890. Rechts: Multatuli, in oktober 1859, op zijn onverwarmd zolderkamertje te Brussel; links: Conrad Busken Huet in een behagelijk gestosfeerd vertrek van zijn woning te Bloemendaal.

Schrijf jij nog over Huët's brieven? Hoe allemachtig klein hebben die Hollanders toch altijd met hun beste mannen gedaan. Het is éen relaas van kleingeestig gevit en getreiter van een goeien man. Dan hebben wij 't haast nog beter, maar meer omdat we door de wol geverfd en onverschilliger zijn, dan door gebrek aan kleingeestigheid in de Hollanders.
Frederik van Eeden aan Willem Kloos, 10 mei 1890

231
Johan de Meester (1860-1931).

Ik had u [Maurits] op de landkaart der letterkunde () reeds als een aardig bloeyend plaatsje aan-gemerkt; nog-al wat kleiner dan b.v. Emants, meer in de grootte van b.v. Kneppel-hout en Schimmel, was daar een flink inktmopje dat u voorstelde; behoorlijk gelegen aan rivier en straatweg van russiesch en fransch romanschrift, hadt gij ook kanaaltjes en paadjes van goede hollandsche zjoernalistiek om u heen (). Maar nú is u druk begonnen u zelf uit te wisschen.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, augustus 1890

Billijk en begrijpelijk moet het u zijn, dat ik dus, hoewel onbeteekenend burger in mijn land, in u niet zie de keizerlijke Majesteit, zooals uw getrouwen, noch den machtigen despoot, zooals uwe vijanden, noch het verheven vadertje zooals uwe boeren, maar slechts den tot mijn ras behoorenden blanken mensch, den Ariër van slavischen stam, voor mij

en voor millioenen met mij uiterst merkwaardig door de zeldzame en vreeselijke positie waarin hij is geplaatst.
Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, augustus 1890

232
P.A. Daum (1850-1898), de eerste hoofdredacteur van het *Bataviaasch Nieuwsblad* en auteur van een groot aantal in het voormalige Nederlands-Indië spelende romans.

Zesde jaargang
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en P.L. Tak.

Afl. 1, oktober 1890

De lectuur van *Esoteric Buddhism*, door A.P. Sinnet, geeft Van Eeden aanleiding tot beschouwingen *Over de toekomst*. Korte prozaschetsen van Delang en Frans Erens. *Een brief van Dr. A. Pierson* reageert op *Looking Backward* van Edward Bellamy, door Van der Goes vertaald onder de titel *In het jaar 2000*. Van Herman Gorter, aanwezig met de verzenreeks *De dagen*, bespreekt Kloos de bundel sensitivistische *Verzen*. Hij vindt Gorter 'onze grootsten Nederlandschen poëet.' Jan Veth bezocht de *Vierde jaarlijksche tentoonstelling van de Nederlandsche Etsclub* en staat nu o.m. stil bij Willem

Witsen en Marius Bauer. Voor de tweede maal wordt door K. [Kloos?] *Huet herdacht*. Deze keer n.a.v. het tweede deel van de nagelaten *Brieven*.

> In 't algemeen slechts kan men weten, dat kunst de aller-individueelste expressie van de aller-individueelste emotie moet zijn. Daarom is elk nieuw gearticuleerd geluid, dat een oer-mensch uitstiet, als hij erg door iets getroffen werd de allerzuiverste literaire kunst geweest, en die oer-mensch de allereerste kunstenaar ook.
> Willem Kloos in De Nieuwe Gids, oktober 1890

233
Willem Kloos.
Foto Willem Witsen.

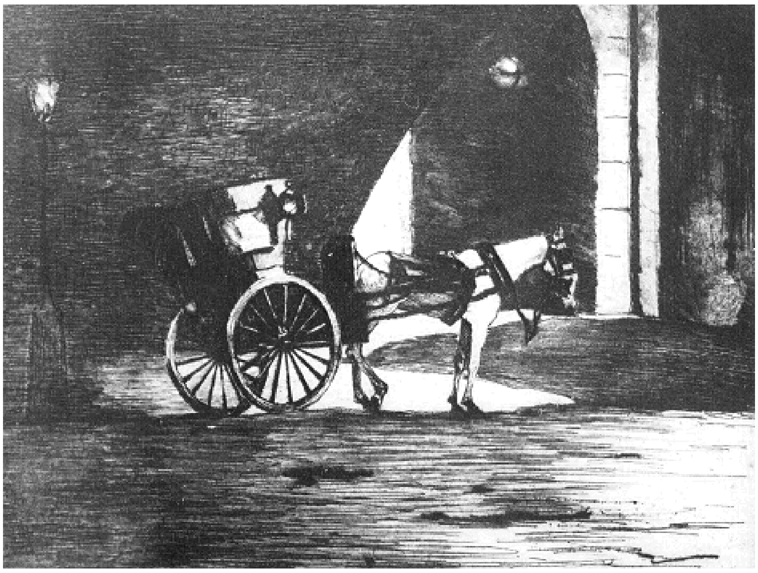

234
Willem Witsen, *Onder het viaduct*. Ets. 1890.

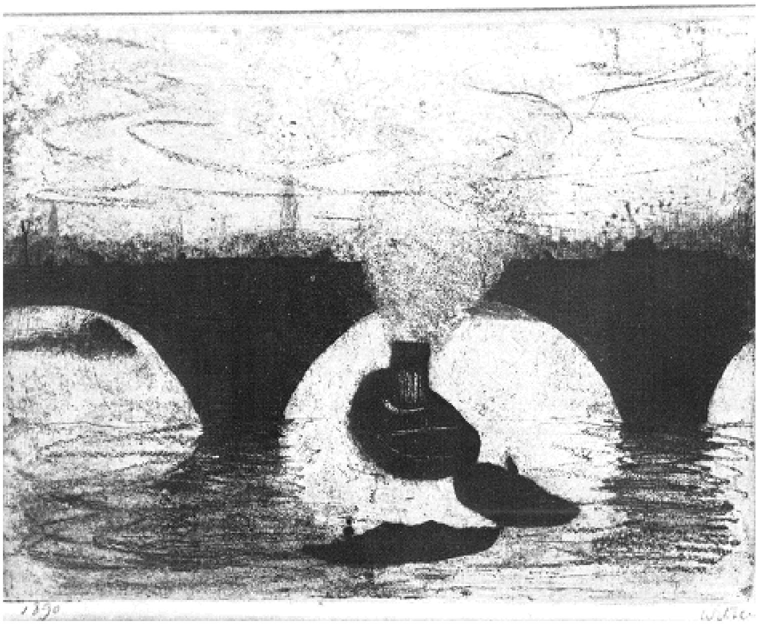

235
Willem Witsen, *Waterloo-bridge*. Ets, 1890.

Zijn plaat van het leeggeregende Trafalgarsquare () is in zijn sombere grootschheid een pakkende ets; maar heviger vind ik de kracht van Witsens bizondere personlijkheid in zijne ets van Waterloo-Bridge, waar de reusachtige olifantspooten der zware pijlers van de brug als massieve klonten kolendonkerte dreigend op ons aanvaren in knoestig gegoten ruigte, geteekend als met plotselinge hellekracht door een energiesch woeste vuist.
Bij Bauer het tegenovergestelde wel van Witsens stalen stelligheid, van zijn nadrukkelijke gespannen vastheid. Want in zijn werk treft ons allereerst een spiritueele radheid van doen, een van zelf zich laten gaan, zoo wonderlijk, dat men denkt aan het bedrijf van een toovenaar wiens vlugge

hand, als door spitsvondige gnomen geleid een veelbeteekenend abrakadabra neerschrijft in fluweelige krassen vol illusie en pittoreske niet nader verklaarde webben van lijnen, die samen toch zoo wonderlijk juist den geest van zijn opgetogen indrukken doen kennen. De onrustige jonge Hagenaar, dien men de Duizend-en-één-nacht of een fantastiesche geschiedenis van de Kruisvaarders zou willen zien illustreeren, vond in dat bonte bedrijvige Constantinopel, in het rijke Oostersch overladen aanzicht dier stad van moskeeën, van met trappen oploopende, grillig uitziende straten, waar houten huizen op lange balken gestut een eind over de voorbijgangers heenhangen, in die levendigheid van Turken die in hun kaftans met fez of tulband op het hoofd in de café's buiten onder zeilen koffie zitten te drinken of narghileh rooken, een aanlokkelijk ongekend rijk van mysterieus gepeperd leven.
Jan Veth in De Nieuwe Gids, oktober 1890

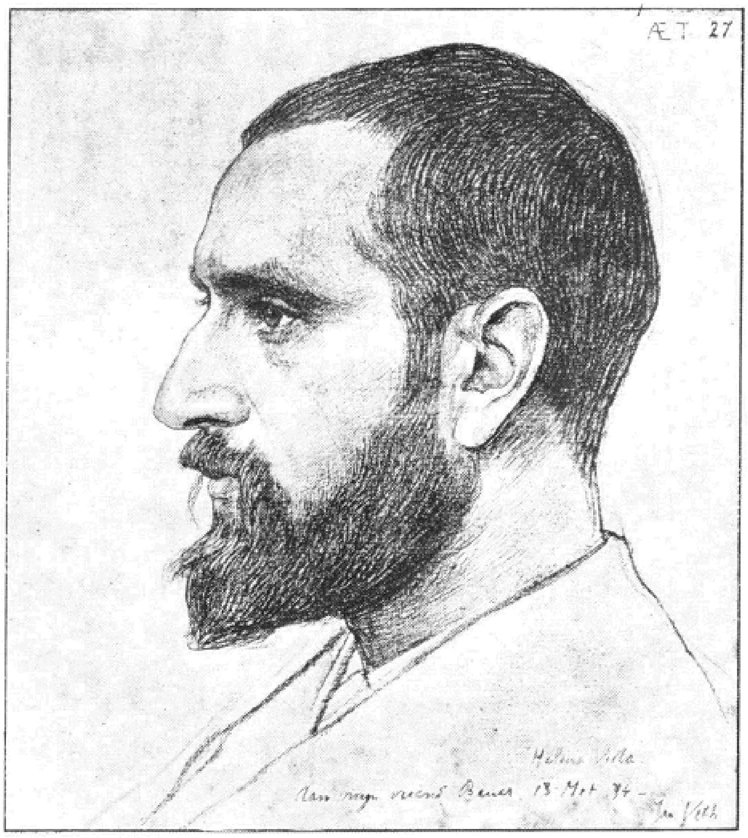

236
Marius Bauer (1867-1932). Portrettekening door Jan Veth, gemaakt in de Haagse Hélène Villa van Philippe Zilcken en voorzien van de opdracht: 'Aan mijn vriend Bauer.' 13 Mrt. '94'.

De heeren in A'dam maken het goed; Kloos heeft in den tijd dat je hem niet zag vele standjes met v. Eeden en anderen gehad, maar met mij niet. Wat zei je wel van de Keizer aller Russen? De financies v/d N.G. zijn op de flesch geweest; Goes is geen penningm. meer, en Tak geeft geen cent omdat er niets is. Hein is gezond en gelukkig, maar kalm. Valk is dikwijls jolig. Looy gewoonlijk, die wordt niet ouder, Hein en Kloos wel. Ik heb van Witsen 12 etsen gekregen. De gesprekken met hen allemaal zijn niet meer zoo aardig als vroeger, minder vroolijk. Toch ging er vroeger niets boven onze avonden met ons tweeën, wat zeg jij nou. Die nachten als ik naar huis liep met een heet hoofd. De N.G. is ook ouder. Ze zeggen weinig stommiteiten meer en dikwijls hetzelfde. Maar het wordt met het echte er in toch hoe langer hoe beter, als ik me niet vergis. Wat is dat nu dood hè, dat begin-mooie: Demeter, Persephone, en de andere dingen, er is niets meer van over. Verwey, Kloos, Hein houden hun mond, dat ging niet, dat was niet erg genoeg. Iedereen voelt dat wat niet erg is, niet meer gaat. Je moet half dood gaan bij het maken, dan komt er wat. Pans.
Herman Gorter aan Alphons Diepenbrock, october 1890

237
Allard Pierson (1831-1896), vrijzinnig theoloog; sinds 1877 hoogleraar te Amsterdam in esthetica en letterkunde.

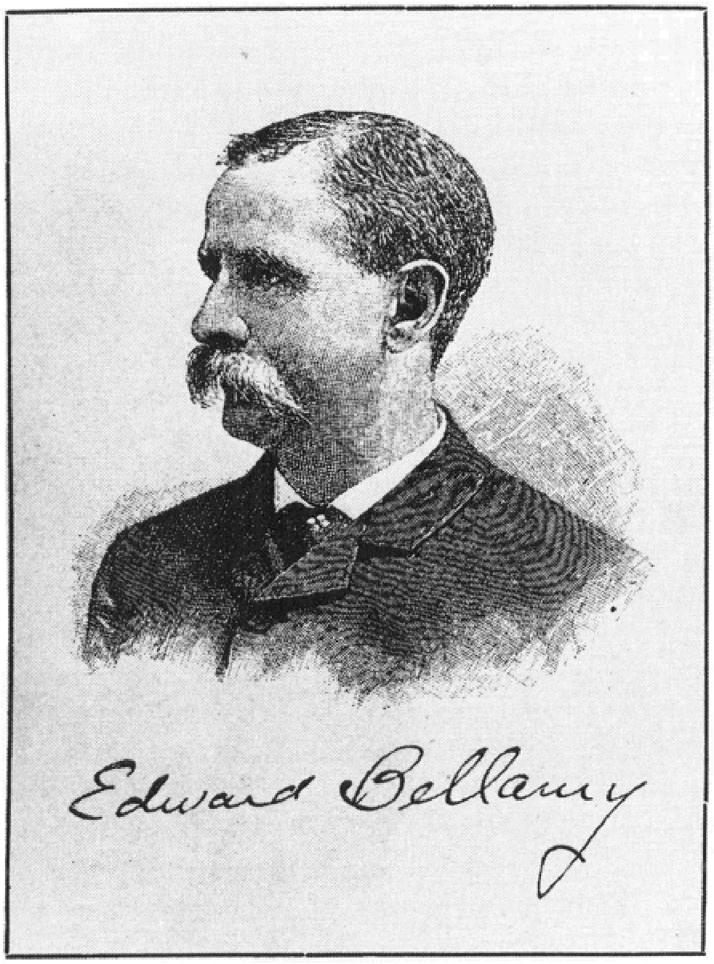

238
Edward Bellamy (1850-1898).

Afl. 2, december 1890

Geopend wordt met twee prozabijdragen: *Sint Margaretha* van Ary Prins en *Kinderen* van Jac. van Looy, L. van Deyssel richt zich in *Gedachte, kunst, socialisme, enz*. tot Van der Goes. Van Eeden levert met *Vincent van Gogh* de eerste Nederlandse beschouwing over diens werk. In zijn nog steeds regelmatig verschijnende rubriek *Nederlandsche politiek/Indrukken van den dag*, overweegt P.L. Tak, nu Koning Willem III is overleden, de republiek als toekomstige staatsvorm voor ons land. In *Vosmaer en de moderne Hollandsche literatuur* verkleint Kloos Vosmaer's betekenis voor Jacques Perk, van wie een *Bijlage* twee onuitgegeven verzen bevat.

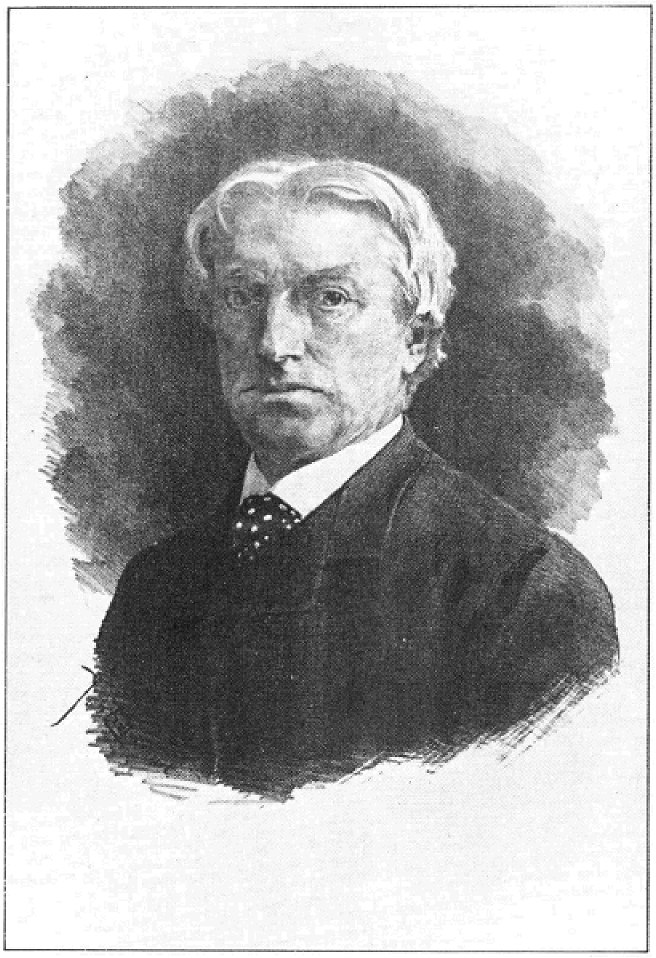

239
Carel Vosmaer.

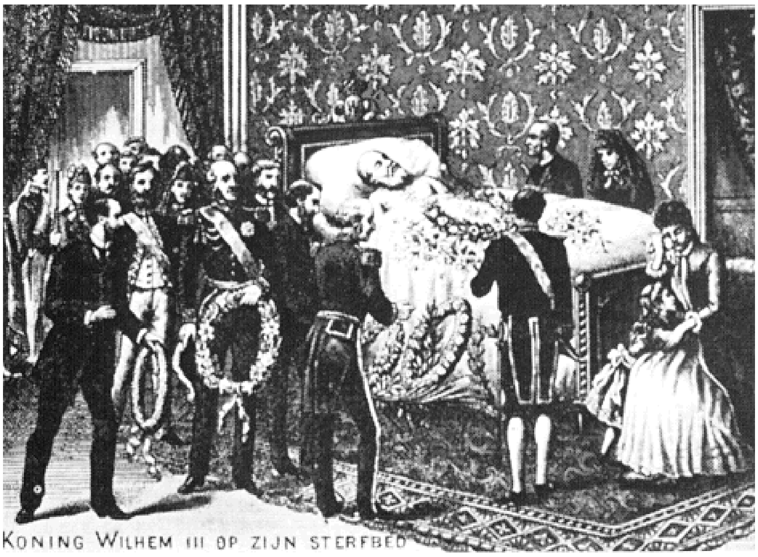

240
Koning Willem III, geboren in 1817 te Brussel, overleed op 23 november 1890 in zijn paleis Het Loo.

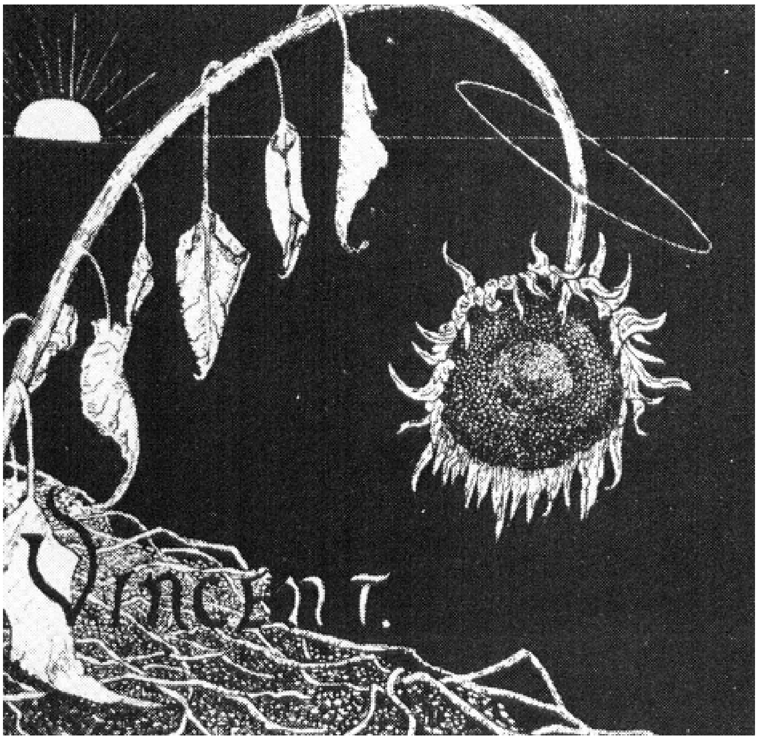

241
R.N. Roland Holst. Omslag van de catalogus van de Van Gogh-tentoonstelling in het Panorama-gebouw te Amsterdam.

Van de Kroniek des Heeren Kloos ben ik onplezierig geworden. Ik wist nu dat hij Perk groot vindt en het hindert mij dat er van Vosmaer nu hij dood is, leelijke dingen worden verteld, terwijl de studie zelve dien onaangenamen indruk niet wegbliksemt. Kloos wist nu dat Vosmaer er niet achter was en mij raakt het niet. Perk zou het waarschijnlijk heel naar gevonden hebben, als hij dit gelezen had. Zijn het geen oude koeien, Karel? - Gij weet het - Ziet de studie er niet uit, alsof zij afgezaagd is? Ik

wou dat Kloos nu over iets anders begon. Ik heb iets van een bezopen bidder, die bij den Minister op audientie komt.
Arnold Ising Jr. aan L. van Deyssel, 10 december 1890

Het eenige wat van Deyssel beweren wil - eigenlijk wil hij niets beweren - verdedigen - is zijn recht om het persoonlijke idee, dat hem heilig is evenals anderen hun gemeenschapsidee, te handhaven, het recht van zijn liefde, zijn vereering, zijn gedachte en begrip te stellen tegenover 't hunne. Meer niet, niet vijandig, als zwijgend protest eenvoudig. Jullie bent zoo, ik ben zoo.
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 20 december 1890

Afl. 3, februari 1891

In de discussie tussen Van der Goes en Van Deyssel over kunst en socialisme mengt zich nu ook Van Eeden met een beschouwing *Over humaniteit*. In de eerste van zijn *Studies in socialisme* geeft Van der Goes een antwoord aan L. van Deyssel: *Over socialistische aesthetiek*. Van de *Boekbeoordeelingen* neemt L. van Deyssel het leeuwedeel voor zijn rekening. Gorter's *Verzen* hebben hem 'geweldig beroerd', over Van Eeden's *Ellen. Een lied van de smart* is hij 'ziels-verheugd'. Maar hierna rekent hij af met o.m. *Liefde's dageraad en andere gedichten*, door Edward B. Koster, *Marfa. Sonnetten*, door Frits Lapidoth, en met Jan ten Brink als schrijver van novellen. Met enkele versjes, *Neuriïng* geheten, is Verwey voor de laatste maal in *De Nieuwe Gids* aanwezig. Daarna volgen *Verzen* van Herman Gorter.

Als groot nieuws kan ik je schrijven dat sinds 10 dagen Wim en Hein geen spat meer drinken met zeer merkwaardige gevolgen van gezond zijn. Wim die vroeg opstaat, eet en werkt en slaapt, enfin 'n groote verandering. Als 't nu zoo duurt.
M.W. van der Valk aan Alphons Diepenbrock, 10 januari 1891

242
Frits Lapidoth (1861-1932).

243
Edward B. Koster (1861-1937).

Laat ons maar voor even veronderstellen, dat de heer Lapidoth het hoog-mondaine gevoel heeft voor bruine en blonde vrouwen-huiden, wijn-nuances, batist, satijn, kulinaire mengsels, paarden-osteologie, schilderijen, beeldhouwwerken, muziek, opium- en morfine-hersen-staten, gedichten, maatschappelijke en zielkundige vraagstukken, liefde, elegancie, konversacie en dans, - dan wordt hij, zoodra hij aan, aktief, aan literaire kunst gaat doen, een mensch van die onuitstaanbare soort die niet weten, dat het artistieke pas begint daar waar het hoogst-mondaine eindigt.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, februari 1891

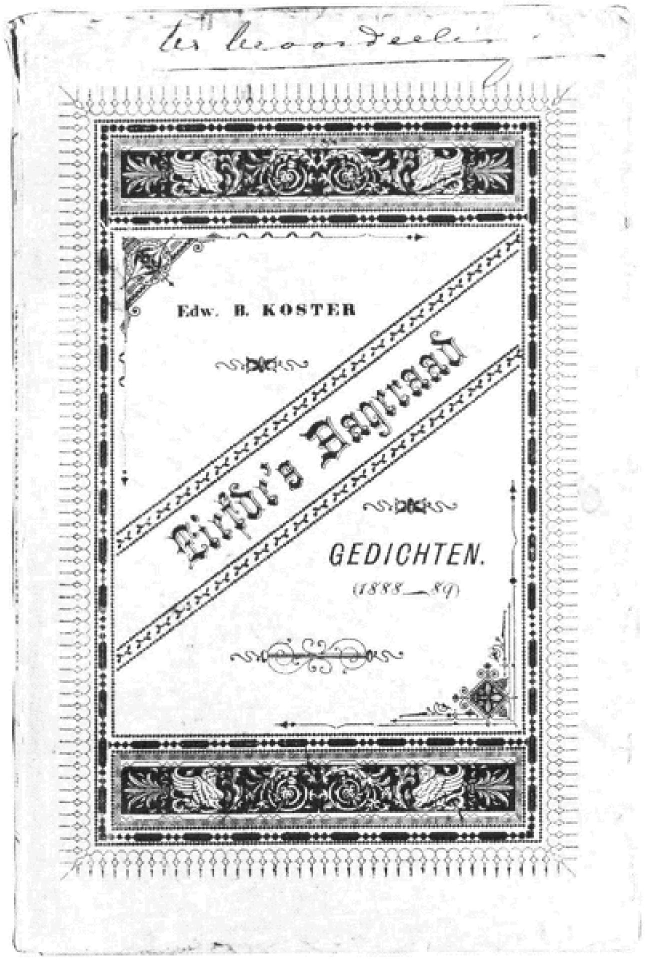

244
Edward B. Koster's bundel *Liefde's dageraad* verscheen in 1890 te Deventer bij Joh. H.W. Kremer.

Er komt een wezenloos mooi stuk van van Deyssel over Pans [Herman Gorter] en daar tusschendoor over Kloos, heelemaal heelemaal zooals ik het in den laatsten tijd zoo vreeselijk gevoeld heb, vooral over 'Kind en God', wat toch van alle verzen die er in de laatste jaren in Holland zijn, die zijn waar ik het meest van houd. - Niet zeggen aan de lui van de N.G. dat ik het stuk v. Deyssel bij Clausen al gelezen heb!
A. de Graaf aan Alphons Diepenbrock, eind januari 1891

Gorter zijn verzen zijn voor mij om óp te springen. () Want, ik wil het u wel zeggen, wat ik bedoeld had, dat Holland moest doen, dat heeft Gorter gedaan. Hij heeft het gedaan, ze staan er, ze staan er voor ieder te lezen.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, februari 1891

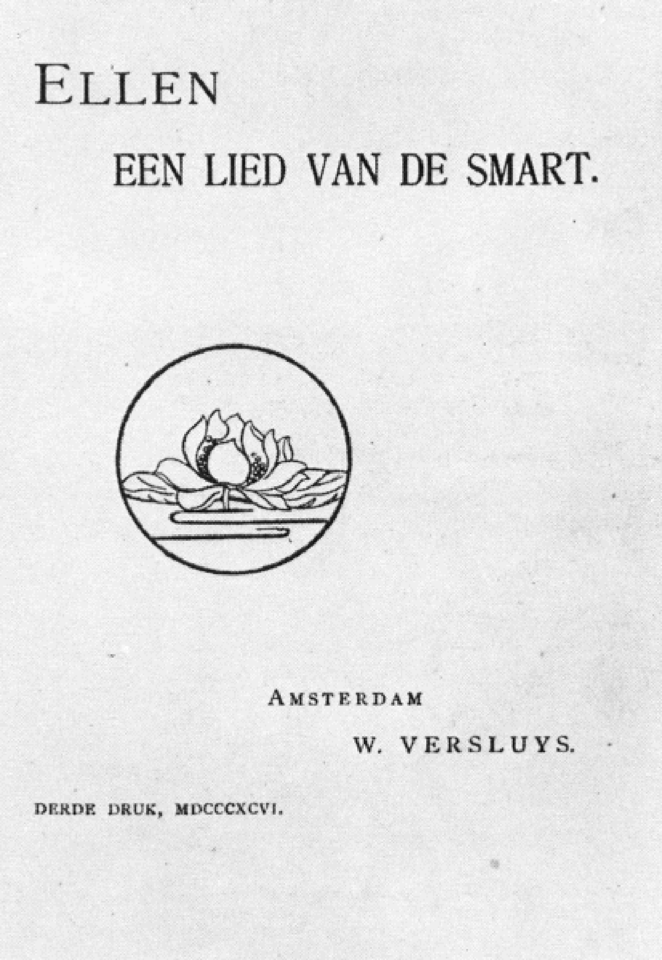
ELLEN

EEN LIED VAN DE SMART.

AMSTERDAM

W. VERSLUYS.

DERDE DRUK, MDCCCXCVI.

245
De eerste druk van *Ellen. Een lied van de smart* dagtekent van 1891.

> Over Ellen ben ik ziels-verheugd. Met Ellen is Van Eeden in de Hooge Literatuur.
> L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, februari 1891

Afl. 4, april 1891

L. van Deyssel is driemaal present: met de prozasehets *In de zwemschool*; n.a.v. *L'Argent* door Emile Zola, met *De dood van het naturalisme* en met *Boekbeoordeelingen*. Opmerkelijk is de plotselinge aandacht van Kloos voor de *Nieuwste Fransche Letteren*, waaronder Maurice Maeterlinck, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, maar ook de in 1870 overleden dichter van *Les Chants de Maldoror*, Comte de Lautréamont. Alphons Diepenbrock debuteert met zijn aan A.J. Derkinderen opgedragen artikel *Over Verhulst*. In *Hollandsche teekenaars, I*, waardeert Jan Veth als mooiste van J.P. Holswilder's prenten diens *Opening van het Rijksmuseum*. Aan Dr. W. Doorenbos draagt Kloos zijn *Verleden, heden en toekomst* op: zijn bijdrage aan de discussie over kunst en socialisme.

246
De door Van Deyssel in de zomer van 1886 bezochte Baden Zweminrichting, die hem vijf jaar later inspireerde tot *In de zwemschool*.

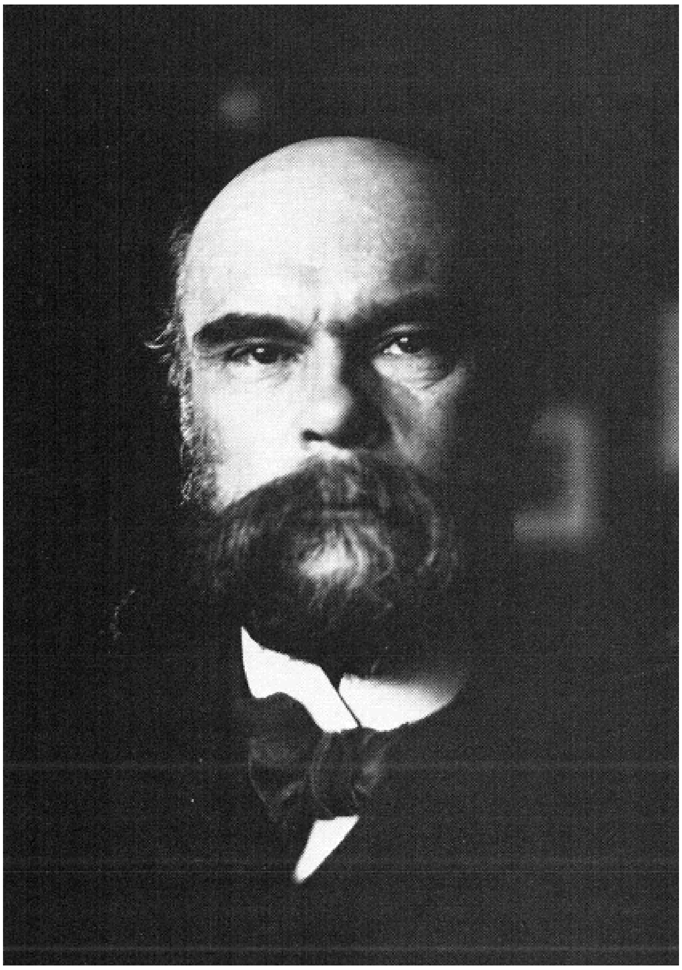

247
Paul Verlaine (1844-1896). Foto Willem Witsen.

248
Maurice Maeterlinck (1862-1949).

Hij stapte in de vlet en het joggie, in het tot grijs verkleurd boezeroen, roeide hem naar de zwemschool. Hij bleef staan om dat het maar zoo'n kort eindje was van de wal naar den steiger van het houten gebouw dat, alleen en los, als een soort van raar schip in de rivier stond; en ook om zich in de tegen de angst-zenuwachtigheid door hem aan-gewende kalmte zoo min mogelijk te bewegen. Hij stond op het achterwaards neêrgestrekt rechter been en had den rechter arm gekromd uit-gezet, de vuist op de heup omklemmend den knop van den wandelstok. Het linker been, met de ingeplatte knie, hing losjes gestrekt voor-uit, het bootjesvloertje bijna niet rakend.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, april 1891

249
Johannes Verhulst (1816-1891), invloedrijk dirigent en componist. In latere jaren stond hij afwijzend tegenover ‘modernen’ als Liszt, Wagner, Berlioz en Franck.

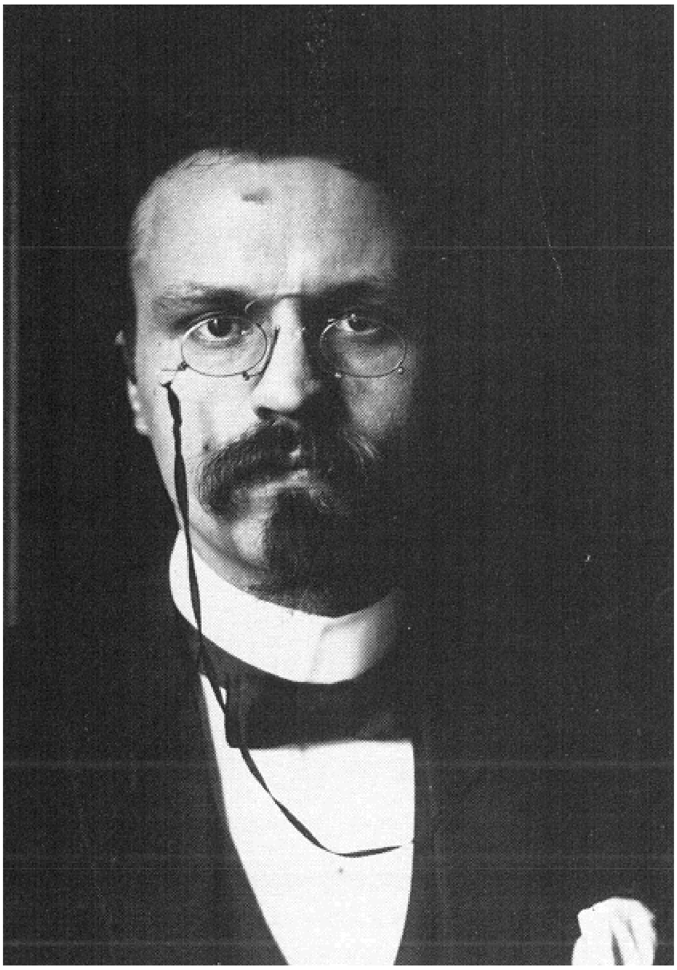

250
Alphons Diepenbrock. Foto Willem Witsen.

In de Nieuwe Gids v. April komt een artikel van mij over Verhulst. Om verschillende reden in 't belang van mijn carrière en ook een beetje om nog wat te verdienen, moet ik gaan schrijven over muziek. Later zal dat wel blijken of ik daar gelijk aan heb. Nu kan ik ook zulk een artikel nergens anders publiceeren als in de N.G. Niet dat ik het liever ergens anders zou willen maar ik zou het misschien liever daar niet in gezet hebben omdat Papa en Mama het misschien naar zullen vinden.
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 27 maart 1891

251
J.H. Holswilder's spotprent, *Wijding van het Bisschoppelijk Paleis, genaamd 'het Rijksmuseum te Amsterdam'*.
Van l. naar r.:
Jhr. Mr. Victor de Stuers, J.A. Alberdingk Thijm en P.J.H. Cuypers.

> Is het prachtigste varken van deze eeuw [het naturalisme] wel dood?... Daar is het, daar douwt het ons met ons achterste, met zijn snorkenden snuit in den grooten, grooten, varkensstal, waar de kudden ruggen, steigeren, dommelen en woelen. Het is een kolossale verneukerij, vrienden-lief, het is een grap van ontilbaar zware afschuwelijkheid; die zwak is valt flauw, die zacht van aard is vlucht weg.
> L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, april 1891

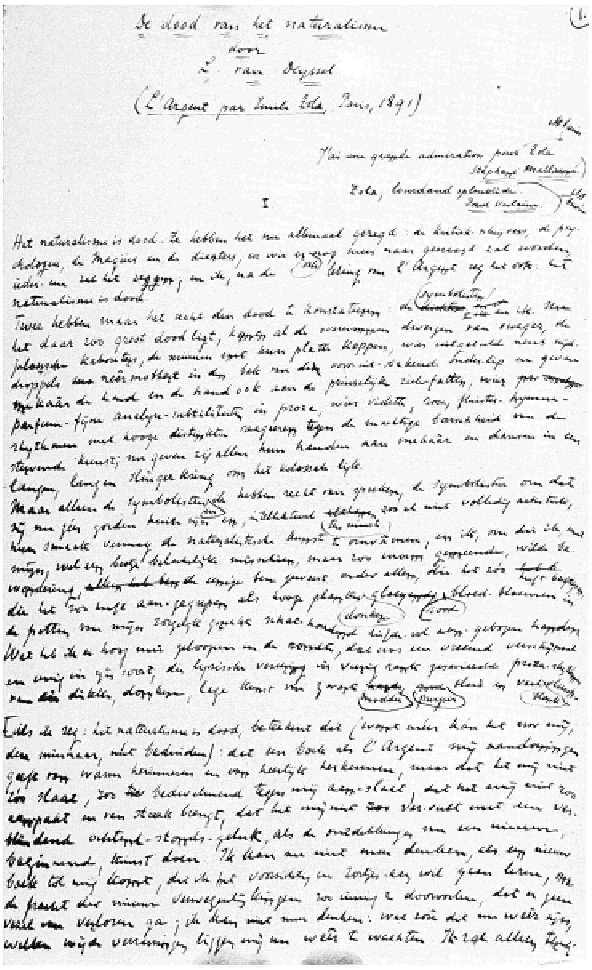
De dood van het naturalisme
door
L. van Deyssel
(L'Argent par Emile Zola, Paris, 1891)

I

Het naturalisme is dood.

252
Begin van Van Deyssels opstel over *De dood van het naturalisme*.

Afl. 5, juni 1891

Alkibiades, of over den eerbied **is weer een sokratische dialoog van Charles M. van Deventer. Van der Goes plaatst kritische kanttekeningen bij** ***Een vrouwetijdschrijt*****, n.a.v. de derde jaargang van** ***De Hollandsche Lelie, Weekblad voor Jonge Dames*****, onder Hoofdredactie van Mevrouw S.M.C. van Wermeskerken-Junius. Gescheiden door** ***Een entre-acte*** **van Jac, van Looy staan twee prozaschetsen van Belang:** ***Winter*****, opgedragen aan Herman Gorter, en** ***Sensatie*****, F. Domela Nieuwenhuis gaat uitvoerig in op** ***'Generaal' Booth van het Heilsleger en zijn 'plan'*****. Schrijvend over** ***Nieuw Engelsch proza*****, reageert Van Eeden terloops op Kloos'** ***Verleden, heden en toekomst*****, waarna Kloos antwoordt in** ***Over dominee Hugenholtz en Frederik van Eeden*****. Van der Goes dringt aan op waakzaamheid jegens** ***Het koningschap in Nederland*****.**

253
Omslag van *De Hollandsche Lelie,* toen nog onder hoofdredactie van de oprichster, Van Deyssels zuster, Catharina Alberdingk Thijm.

254
F. Domela Nieuwenhuis.

255
Sophie van Wermeskerken-Junius (1853-1904), die als romanschrijfster meestal haar toevlucht nam tot de schuilnaam Johanna van Woude.

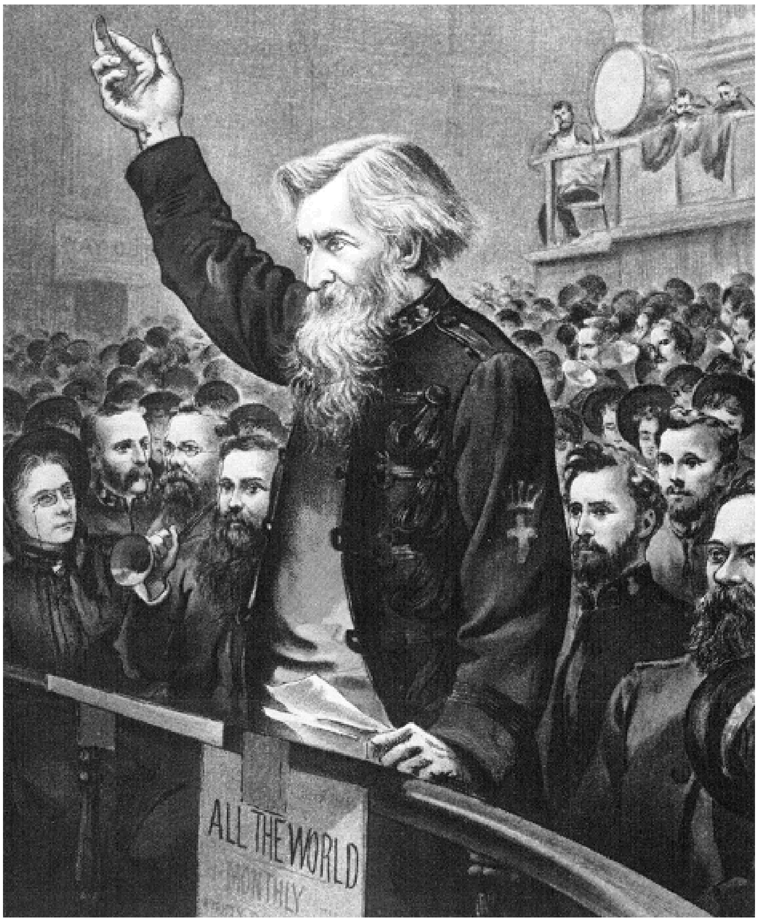

256
William Booth (1829-1912), oprichter van het Leger des Heils, tijdens een eerste openluchtbijeenkomst in Oost Londen.

Mevrouw Van Wermeskerken beschouwt de Lelietjes, zooals zij hare abonnéetjes noemt, als bestemd om geplukt te worden; de meisjes moeten trouwen, zegt zij.
Frank van der Goes in De Nieuwe Gids, juni 1891

Gister nog een briefkaart aan Kloos geschreven, waarin ik zei dat onze lieve Heer hem op zijn billen moest geven. Ik heb met hem aldoor moeite de overvloed van mijn woorden terug te houden. Ik voel alles zoo scherp en duidelijk, ik zie zijn arrogantie, zijn poseeren, zijn pedanterie zoo precies - dat ik moeite heb mij te bedwingen. Ik bedwing mij ook alleen omdat het mij vermoeit, omdat ik ander werk doen moet, en omdat ik mij wil oefenen in geduld en zelfverloochening.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 12 juli 1891

Onder de teekenen des tijds, die de aandacht trekken, behoort ongetwijfeld het Heilsleger. Een dolheid! - roepen sommigen. Echte humbug! - zeggen anderen. Zuivere centenklopperij - herhalen weer anderen. En toch vragen wij of een ernstig mensch tevreden kan zijn met die verklaring.
F. Domela Nieuwenhuis in De Nieuwe Gids, juni 1891

Jan Veth ergert mij dood. Dezer dagen haat ik hem. Een benepen en grof-ploertige burgermansziel die met mij om wil gaan als met zijn gelijke.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 9 juli 1891

Afl. 6, augustus 1891

Ary Pins beschrijft *Een koning*. F. Domela Nieuwenhuis besluit zijn artikel over het Leger des Heils. Herman Gorter is nadrukkelijk aanwezig met *Verzen*, waaronder de tweeëndertig zogeheten 'kenteringssonnetten'. Opnieuw schrijft Van Eeden *Aan Willem Kloos*, die hem in een kort naschrift onmiddellijk van repliek dient. Scheppend proza is er verder van Delang, L. van Deyssel en Frans Erens. Onder de titel *Schilderkunst in Utrecht* beschouwt Jan Veth werk van o.m. Derkinderen, Jan Toorop, Jan Eduard Karsen, Floris Verster, W.G. Dijsselhof en Marius Bauer.

> 'Sint Margaretha' en 'Een Koning' van Ary Prins zijn manjifieke korte kunstwerken van visie en stijl.
> L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, oktober 1891

> De koning, alleen, in een stijf-hoogen zetel voor het open vensterluik. Achter hem in het kamerdonker, tusschen-achter ebbenzwart meubelglimmen, het nog-vaag-te-ziene heel-doffe-wijn-rood van een wandtapijt, waarop grauw-zijden vrouwenrondingen als platte nevelen.
> Ary Prins in De Nieuwe Gids, augustus 1891

257
Eduard Karsen (1860-1941), met twee kinderen van Albert en Kitty Verwey-van Vloten.

Zoo'n polemiek als tusschen v. Eeden en Kloos is toch eigenlijk, dunkt mij, niet goed. Het verdriet mij te bedenken, dat mijn eerste stukje over Bellamy aan v.d. Goes van dezen twist zoo al niet de dadelijke aanleiding, dan toch de eerste aanloop is geweest.
L. van Deyssel aan P.L. Tak, 12 augustus 1891

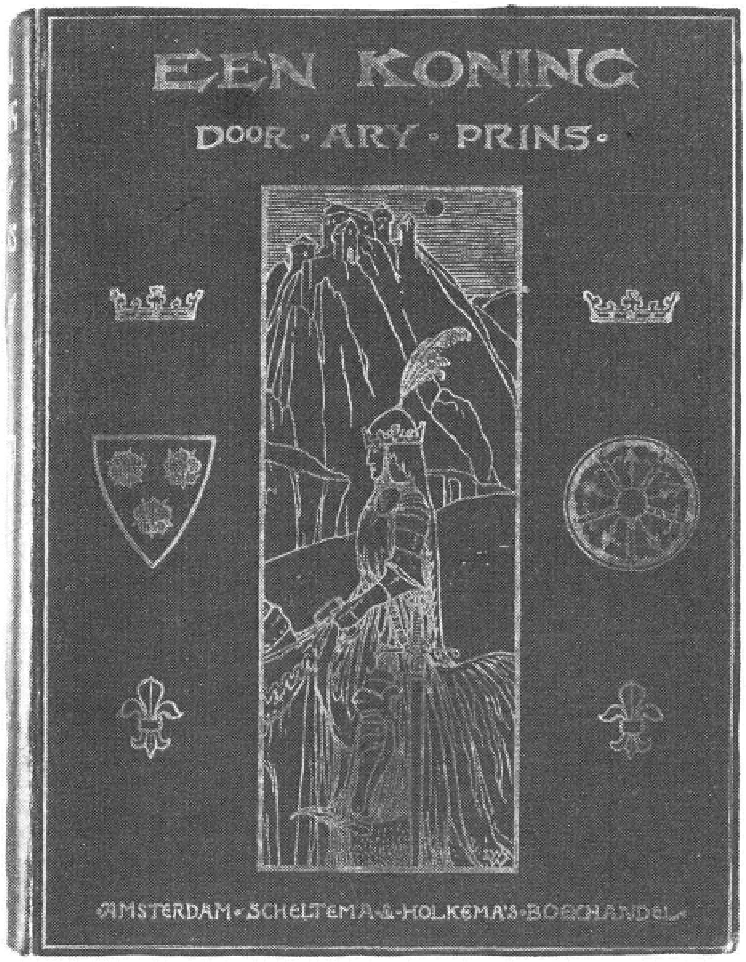

258
Het verhaal *Een koning* door Arij Prins, werd in 1897 herdrukt in een gelijknamig boek waarvoor L.W.R. Wenckebach de band ontwierp.

259
G.W. Dijsselhof (1866-1924) viel vooral op als schilder van aquaria met vissen en planten. Foto Willem Witsen.

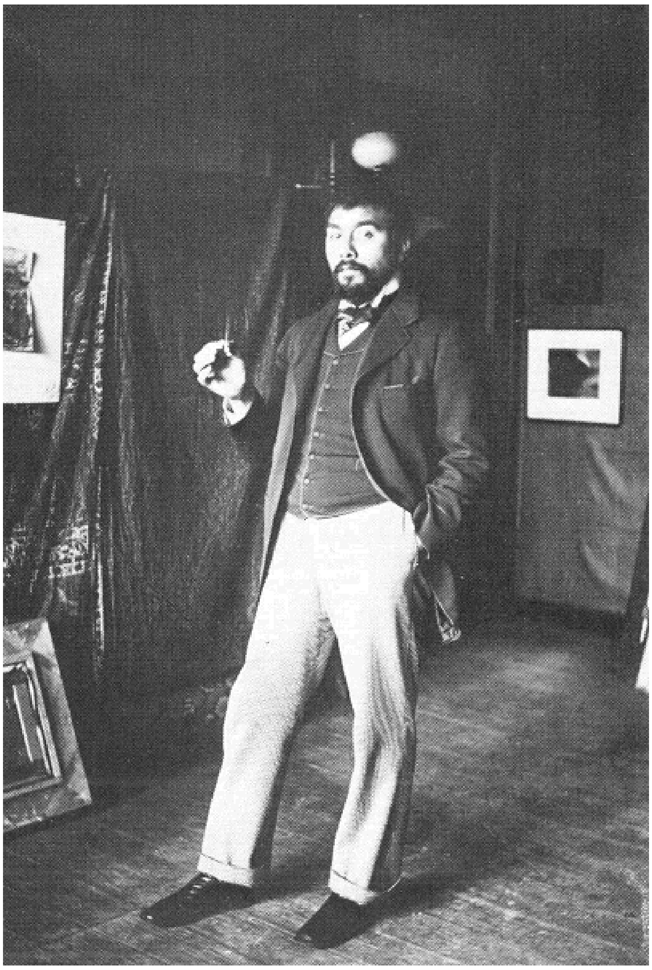

260
Jan Toorop (1858-1928) in het atelier van Witsen. Foto Willem Witsen.

Zevende jaargang
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en P.L. Tak.

Afl. 1, oktober 1891

Jan Veth herdenkt de schilder *Johannes Bosboom, geb. 18 Febr. 1817 - 14 Sept. 1891*. Frans Erens draagt de schets *Oorlog* op aan Maurice Barrès. Charles M. van Deventer vervolgt zijn *Alkibiades* en Van Eeden zijn *Nieuw Engelsch proza*, waarin de namen vallen van o.m. Oscar Wilde, William Morris en Walter Pater. *Afrodite* heet een strofisch gedicht van H.J. Boeken. L. van Deyssel, die ook het prozagedicht *Af-sterven* bijdraagt, geeft *Boekbeoordeelingen* over o.m. *Schrijvers en schrifturen*, door F. Smit Kleine en *Là-Bas*, door J.K. Huysmans. F.M. Wibaut publiceert het voorbericht tot zijn vertaling van *Fabian Essays in Socialism*.

261
Oscar Wilde (1854-1900). Caricatuurportret door Aubrey Beardsley.

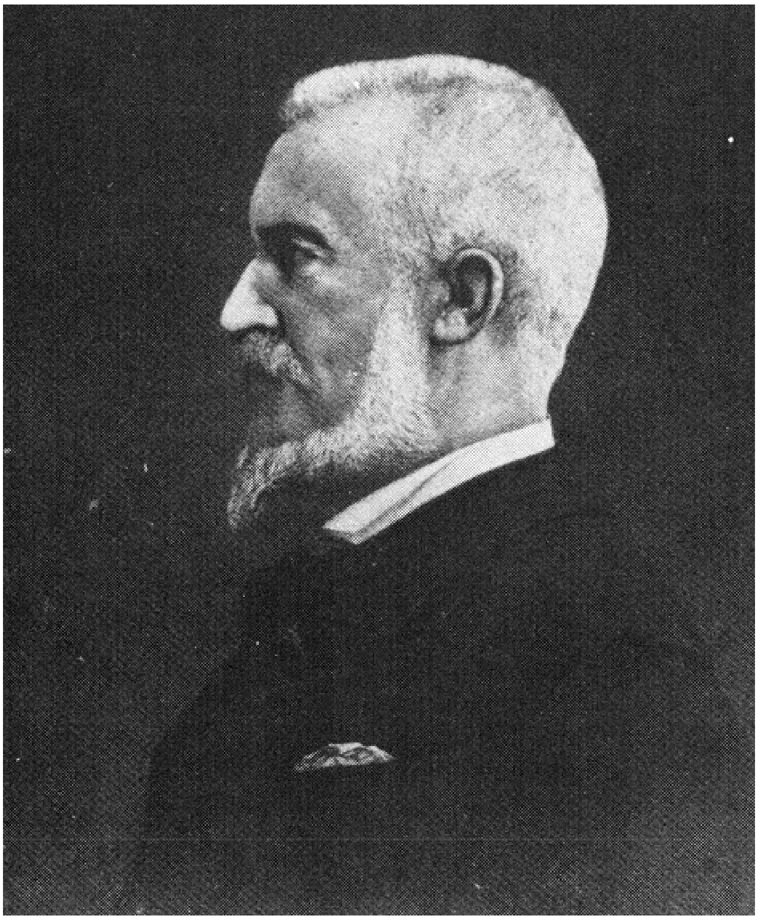

262
Johannes Bosboom (1817-1891). Naar een pentekening door H.G. Icke van 1887.

263
Walter Pater (1839-1894).

Dat boek van Huysmans is () reukwerk-bedwelmend rijk aan belang, scherp prikkelend en koortsend, heet peperend als een aller-ergst bizondere nieuwsgierigheid. () Het is een woedend joodsch-christen-katholiek boek. Zoo inzwart en diep-rood, zoo heelemaal niet grieksch, niet wit-blauw-goud, meen ik.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, oktober 1891

Aan de eenvoudigste zaken wist Bosboom van aanzien iets groots te geven. Ja, wat eenmaal door Huet van zijn echtgenoote werd gezegd, zij hier met klem getuigd van hem: dat groot het woord is om beter dan eenig ander zijne hoedanigheden te kenmerken.
Jan Veth in De Nieuwe Gids, oktober 1891

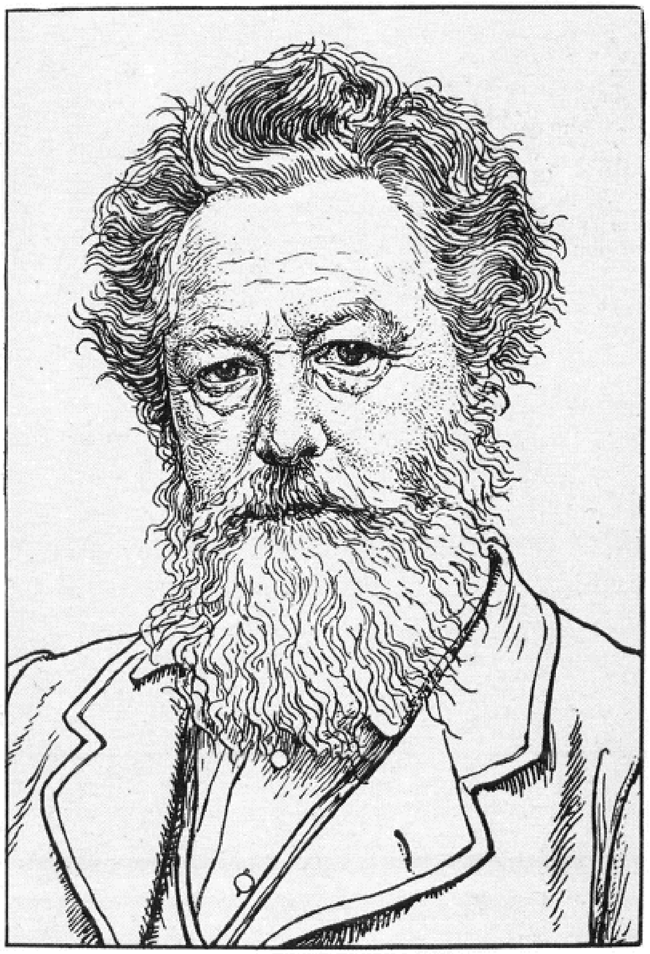

264
William Morris (1834-1896).

267
De bundel *Fabian Essays in Socialism* was in 1889 verschenen.

265
Engbert Frederik Hendrik Smit Kleine (1845-1931).

268
F.M. Wibaut (1859-1936).

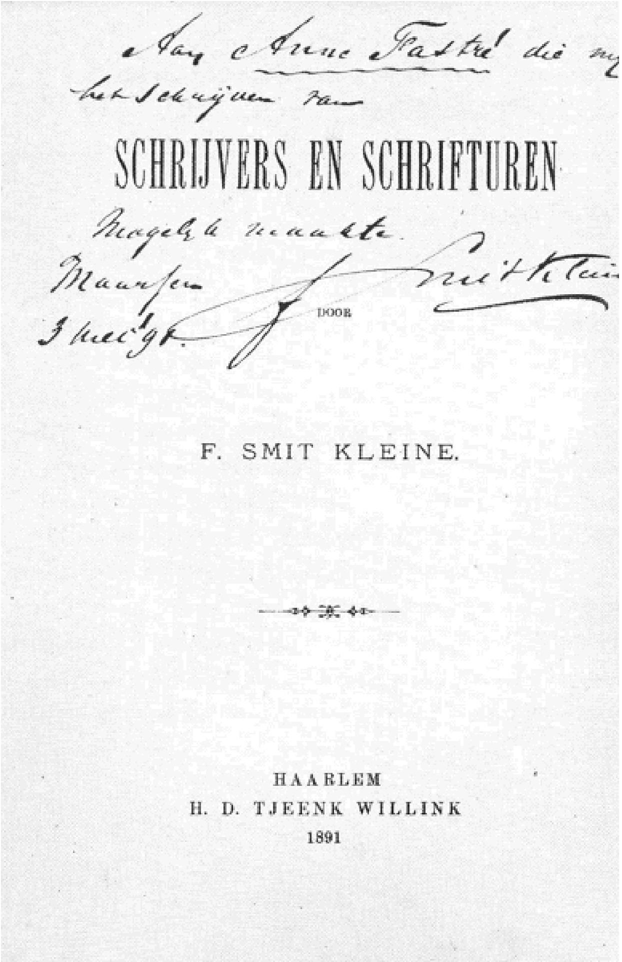
SCHRIJVERS EN SCHRIFTUREN

DOOR

F. SMIT KLEINE.

HAARLEM
H. D. TJEENK WILLINK
1891

266
Anne Fastré (1856-1924) was de tweede echtgenote van F. Smit Kleine.

Eerst voelde ik mij jegens het werk van den heer F. Smit Kleine, zoo als een tijger zich jegens een groot stuk mooi rood vleesch voelt, dat in zijn hok is geworpen. Ik dacht: wacht, daar is iets van dien heelen kleine, dat zal ik eventjes verslinden, het ziet er lekker uit, ik zal er mij eens aan te goed doen, ik zal het verscheuren en vernielen, ik zal het inslokken en dan weer uitpoepen, ik zal het tot een walgelijken moes maken, weêrzin-wekkend voor iedereen.
Toen ben ik gretig met mijn neus er op en er in gaan snuffelen. En ... nei, nei, 't is me te duf, het is te oud, het heeft te lang gelegen, zoo'n stuk van een koe is niet als wijn, die met het liggen beter wordt.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, oktober 1891

Afl. 2, december 1891

Charles M. van Deventer voltooit zijn *Alkibiades*. Het verhalend proza nemen voor hun rekening: Delang, Frans Erens (*Warmoesstraat*), Jac. van Looy (*Gekken*, VI) en L. van Deyssel (*Menschen en Bergen*). Op psychologisch terrein beweegt zich Dr. F. van Eeden: *Lombroso over de spiritistische verschijnselen*. Dr. Alphons Diepenbrock geeft de eerste drie paragrafen van *Melodie en gedachte of De Muziek in de intellectueele evolutie*. In de rubriek *Boekbeoordeelingen* schrijft Van Eeden over *Dichters verdediging* door Albert Verwey, vertalingen naar Sir Philip Sidney en Percy Bysshe Shelley; L. van Deyssel over *Zuster Bertha*, door A. Aletrino en *De Oude Garde en de Jongste School*, door Dr. Jan ten Brink; Jan Veth over *Queen Summer or the tourney of the lily and the rose*, penned and portrayed by Walter Crane.

Warmoesstraat

Het draaiorgel speelt in wentelend geklaag. Uit de koperen buizen in het lamlendig gedraai, stijgen de schallende tonen langs de gevels der huizen, der oude, ivoorgestreepte huizen.
De regen valt neer in zachten drup.
Het asphalt glimt in den stervenden dag. Boven het blinkend geharrewar der oude, gebeeldhouwde gevels, in een grijzen strook staat de dag, de stervende dag in de lucht. De draaiorgel bruischt in slingerend geklaag door de ruimte der straat en plettert de muren, in golvend gepletter, langs steenen en vensters kletterend, in hagelend gespartel van heldere zangen, in weenenden gang.
In het luidende roepen van venters met karren valt de motregen neêr, op de kleppen der petten der venters, in het voetengeklets der rennende menschen.
Vaal glimmen de glazen in den grijzenden dag, die wegsmelt naar boven in de bleekende lucht.
In vollen draf de broodkar rijdt; hoog op zit de knecht, die laat draven de hit.
In langzamen draf, met regelmatig geklets, de hoefslag van 't paard voor 't rijtuig dat rolt.
In ruischende zij, met breedschonkig gedribbel, gaan de hoeren voorbij, wandelend voorzichtig onder de schermen, die druipen, rouwzilver in den stervenden dag.
Frans Erens in De Nieuwe Gids, december 1891

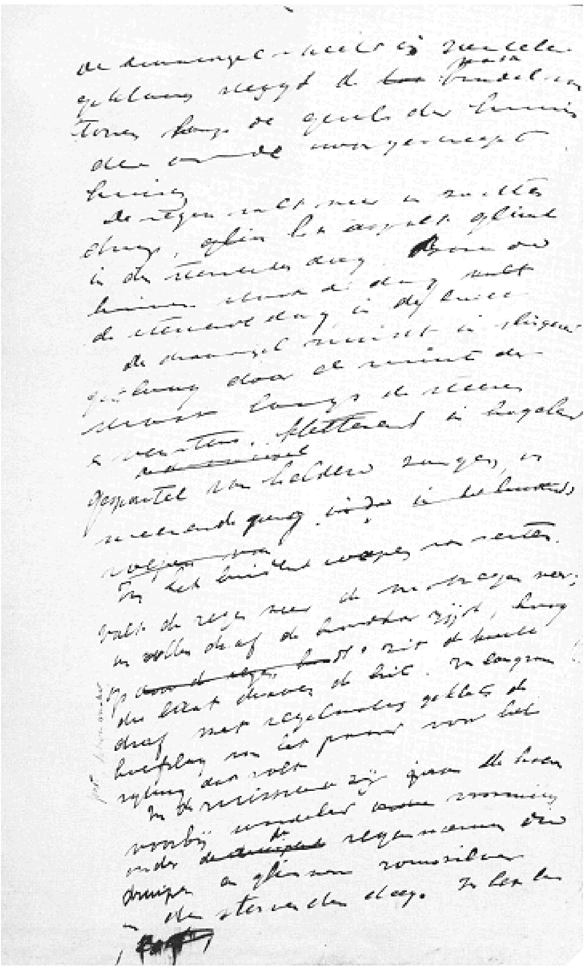

269
Handschrift van Frans Erens' ‘prozagedicht’ *Warmoesstraat*.

Ik kreeg een briefje van Kloos of ik ook iets had voor de December-aflevering en schreef hem daarop dat ik bezig was en hoopte hem voor 1 Dec. een stuk te sturen. Het plan om het heelemaal af te krijgen gaf ik na een paar dagen op. Nu komt er alleen maar een begin in, de rest is niet voldoende en niet doorleefd genoeg. Ik ben heel benieuwd hoe je 't vinden zal. Morgen zal de N.G. wel verschijnen. Boeken en Kloos schijnen er zeer mee ingenomen te zijn.
Alphons Diepenbrock aan A.J. Der Kinderen, 7 december 1891

De titel [van Ten Brink's boek] is samen gesteld uit niet minder dan tien lettersoorten, en daardoor aangenaam levendig, een prettige en toch zachte drukte.
Eerst staat, in de grootste, slanke, elegante, en toch deftige toch met een heimelijke bekoring van klassieke, akademische statig-heid saâmgetengerde letters, te gelijk kompres en savoureus duidelijk, het algemeen titeldeel, het relatief universeele opschrift.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, december 1891

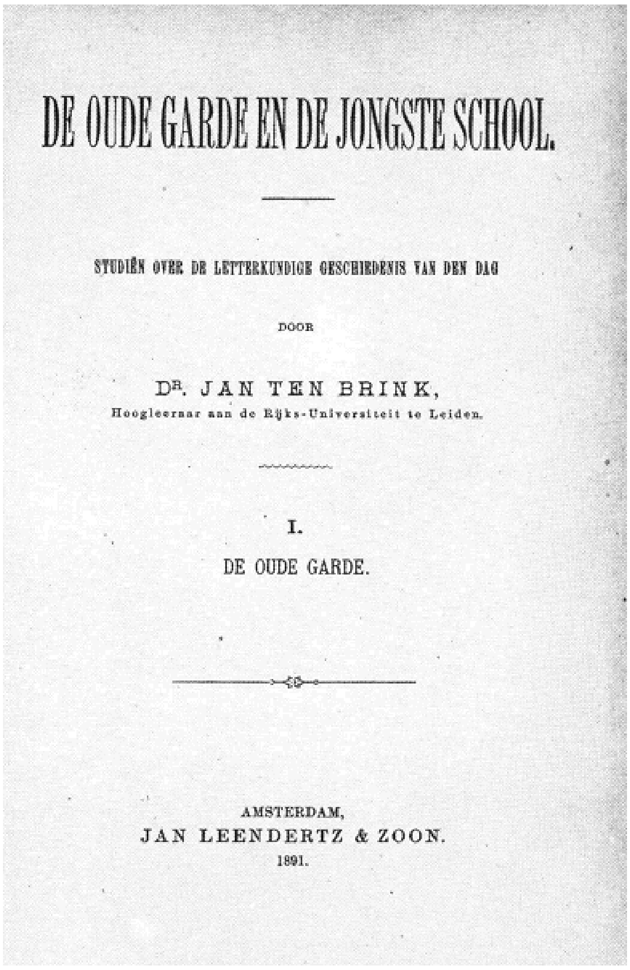
DE OUDE GARDE EN DE JONGSTE SCHOOL.

STUDIËN OVER DE LETTERKUNDIGE GESCHIEDENIS VAN DEN DAG

DOOR

Dr. JAN TEN BRINK,
Hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Leiden.

I.
DE OUDE GARDE.

AMSTERDAM,
JAN LEENDERTZ & ZOON.
1891.

270

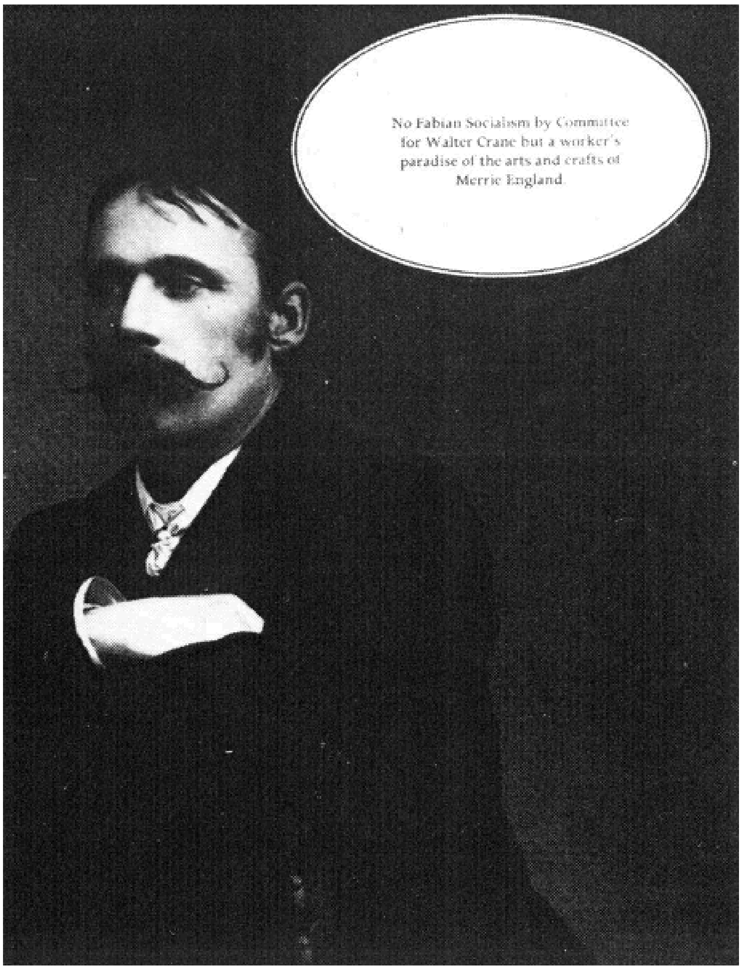

271
Walter Crane (1845-1915).

Ik geef al die lui voor 't eene stuk van van Deyssel. 't Is geweldig, 't is bijna om krankzinnig van te worden zoo'n opeenhooping van sensaties, zoo'n kleur en atmosfeer en licht hoog en schitterend, en gloed. Toch lijkt 't me bijna altijd nog als de uiterst ver gevoerde studies van een enorm geniale vent, maar nog niet zijn klare werk, maar 't is al zoo mooi. - Delang vind ik ook wel goed, Erens min, behalve hier en daar in de Warmoesstraat, maar van de meid, van 'n *Amsterdamsche dienstmeid*, zoo'n dingetje te maken is ongepermitteerd. - Laat 't 'm maar niet hooren: Looy vind ik een beetje vervelend en ten Brink eenig verneukt. Heb je Zuster Bertha al gelezen? Ik vind 't wel een goed boek en 'n goed Amsterdamsch boek, hier en daar wat lang en mat, met heele mooie stukken er tusschenin.
M.W. van der Valk aan Alphons Diepenbrock, december 1891

272
Jan Veth.

Een man van gelukkig gestel, die bekoord wordt door zwanenstaatsie en gratie van vlug vogelengevedert en pronk van bloemen en festoenen van ooft, en door wijde zomerluchten en forsche vegetaties en rijpe pracht in schakeeringen van waardig vrouwenschoon.
Jan Veth in De Nieuwe Gids, december 1891

Ik denk niet dat het boekje *[Dichters Verdediging]* veel gelezen zal worden. Het is te nobel, te voornaam, te gedistingeerd, te mooi.
Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, december 1891

Maar in ernst, we moeten werken aan het instandhouden van de N.G., ieder op zijn manier, de N.G. in den ruimsten zin, zooals je zegt, alles wat niet gemeen is of meer dan dat in de N.G.
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 21 december 1891

273
Percy Bysshe Shelley (1792-1822) Potloodtekening, naar een schilderij van George Clint.

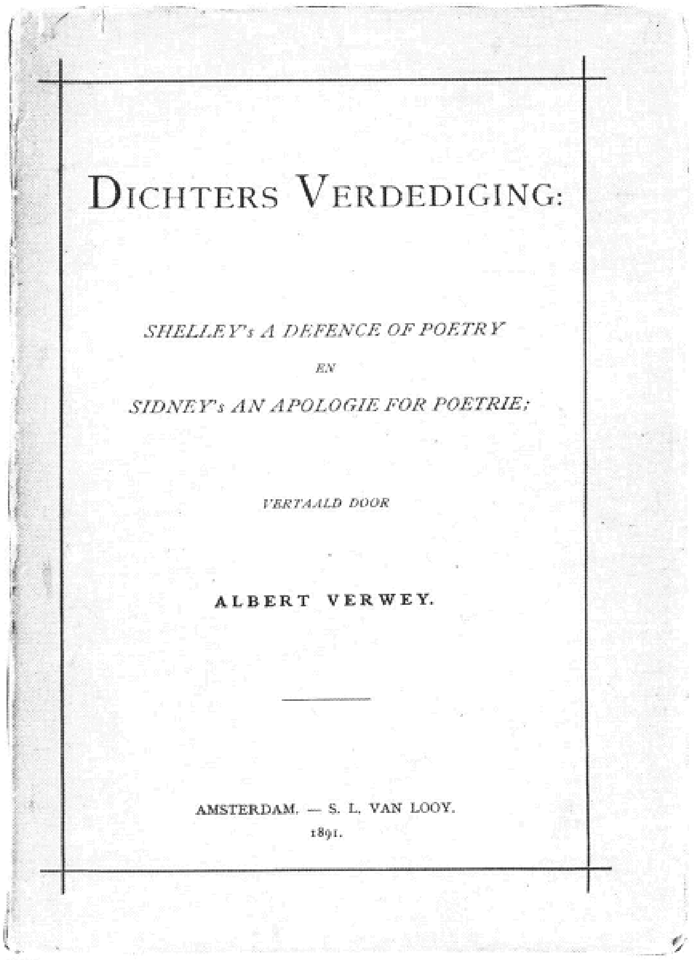
DICHTERS VERDEDIGING:

SHELLEY's A DEFENCE OF POETRY

EN

SIDNEY's AN APOLOGIE FOR POETRIE;

VERTAALD DOOR

ALBERT VERWEY.

AMSTERDAM. — S. L. VAN LOOY.
1891.

274

Afl. 3, februari 1892

R.N. Roland Holst wijst op *De beteekenis van Derkinderens nieuwe muurschildering in onze schilderkunst* en A. de Graaf bespreekt in dat verband de publicatie *Derkinderens wandschildering in het Bossche stadhuis*, door Jan Veth. Verscholen achter de naam Lieven Nijland schrijft Van Eeden een kritische beschouwing van eigen werk, *Aan den heer Frederik van Eeden*. L. van Deyssel geeft, onder de titel *Jeugd*, een autobiografisch fragment, gevolgd door korte prozaschetsen van Jac. van Looy, Delang en Frans Erens (*Zeedijk*). De discussie over kunst en socialisme wordt voortgezet in L. van Deyssel's *Socialisme* en Van der Goes' tweede *Studie in socialisme*: II, *De leer* en III, *De taktiek*, Alphons Diepenbrock vervolgd *Melodie en gedachte* en Jan Veth *Hollandsche teekenaars*, dat hij wijdt aan een album van Marius Bauer met tien litho's bij *La Légende de Saint Julien l'Hospitalier*, door Gustave Flaubert. Veth draagt dit artikel op 'Aan A. Aletrino, die, nu zeven jaar geleden, mij de pracht leerde kennen van Flaubert's onvergelijkelijke vertelling.'

> Ik heb deze week een stuk geschreven tegen mezelven onder den pseudoniem Lieven Nijland (L.N. 'Ellen') en dat door Jeanette Voorbeytel laten copieeren en versturen uit den Haag. Ik heb getracht het strengste oordeel over mijn publieke persoonlijkheid te vellen dat zonder grove

onrechtvaardigheid geveld kon worden. Ik heb dit gedaan omdat ik vond dat het eens gebeuren moest, voor het publiek en voor mijzelven. En ik ben er zelf het beste toe in staat, om het scherp, hard en toch niet onrechtvaardig te doen. Ik wilde mijzelven overtuigen dat ik van een kritiek de onrechtvaardigheid en niet de hardheid hinderlijk vind. En ik heb er veel plezier in, geen spoor van gêne. Dit valt mij mee. Doch heel zuiver is 't misschien niet, omdat dit ten eerst mijn trots niet treft, die niet zou dulden dat een ander mij vernedert, maar wel dat ik het zelf doe. En ten tweede omdat er een zekere Schadenfreude bij komt. Want ik verkneuter me in de half vergenoegde, half meewarige gevoelens mijner vrienden. Ook heb ik al een voorsmaak van mijn satisfactie, als het eens uitkomt, wie L.N. is, en de gemengde gevoelens van verbazing, teleurstelling en admiratie die daardoor zullen ontstaan. Dat deugt natuurlijk niet. Doch een pseudoniem was noodzakelijk.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 3 januari 1892

275
P. Tideman (1871-1943), met wie Kloos kennismaakte op 23 februari 1892. Diezelfde maand was Tideman toegetreden tot de redactie van *Propria Cures*.

't Is wel raak, dat stuk van Nijland, maar toch erg belachelijk. Zoowat alles wat hij van v. Eeden zegt is terstond op hemzelf van toepassing. Bovendien vind ik het veel te slecht geschreven voor de N.G. en dan heelemaal wat is dat nu voor een stuk!
A. de Graaf aan Alphons Diepenbrock, 13 februari 1892

Ik geloof dat die Nijland Netscher is.

276
Henriette van der Schalk (1869-1952) en haar man R.N. Roland Holst.

Deze nieuwe uiting was te verwachten, maar het bleef alleen maar de vraag, wie het eerst een definitief stuk abstracte schilderkunst zou geven.
R.N. Roland Holst in De Nieuwe Gids, februari 1892

Wij waren het denken al bijna afgewend, door het vele dat wij hebben gevoeld. En nu in eens Derkinderen, een heel gedachtenleven.
A. de Graaf in De Nieuwe Gids, februari 1892

Wat een heerlijk ding van van Deyssel over Socialisme. Er valt niets over te zeggen, het is eenvoudig zichzelf, heelemaal genoeg, het wil niet becritiseerd of geprezen worden, het wil er alleen maar zijn. Hij houdt van pauwen en regenbogen. Superb!
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 11 februari 1892

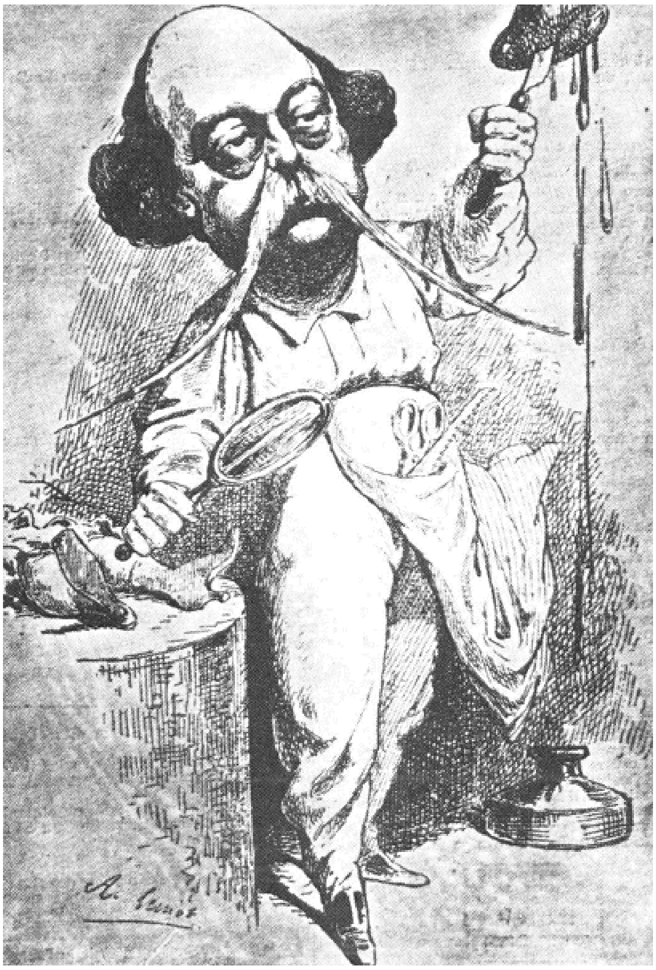

277
Gustave Flaubert (1821-1880). Caricatuur-portret door A. Lernot, 1869.

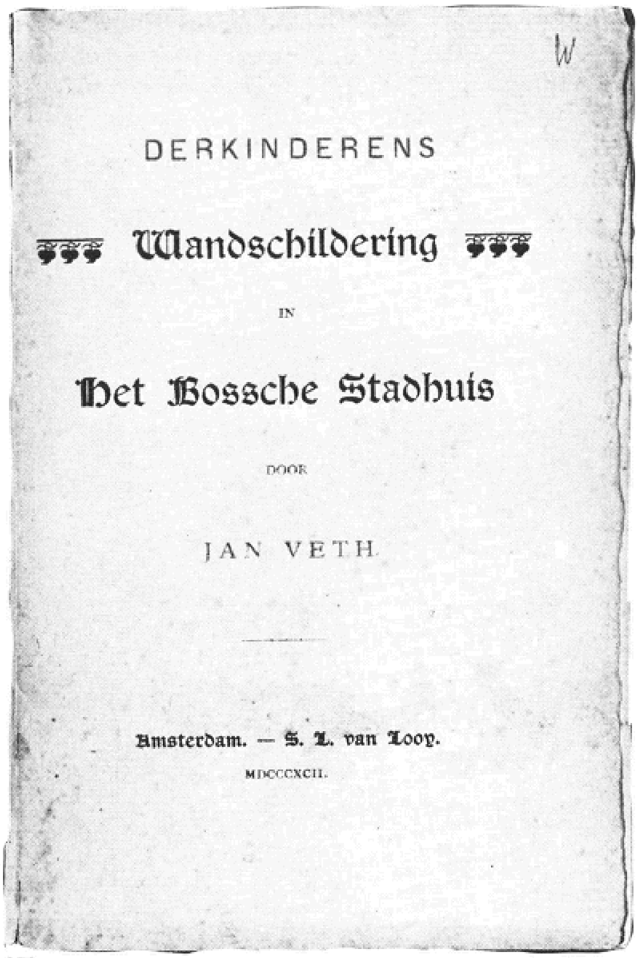
DERKINDERENS

Wandschildering

IN

Het Bossche Stadhuis

DOOR

JAN VETH

Amsterdam. — S. L. van Looy.

MDCCCXCII.

278
De door Andrew de Graaf besproken brochure van Jan Veth.

279

A.J. Derkinderen (1859-1925).

Afl. 4, april 1892

Arij Prins opent met *Harold*. Scheppend proza ook van Jac. van Looy *(Brugge)* en Delang. P.L. Tak trekt zich de *Armenzorg* aan. Met *Socialistische Aesthetiek* (II) besluit Van der Goes de discussie over kunst en socialisme.

> Er is te weinig copie, en nu den nood aan den man komt, schrijft Kloos mij briefjes (onder ons natuurlijk) en perst mij tot schrijven waarin ik niets geen zin heb.
> Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf. 4 april 1892

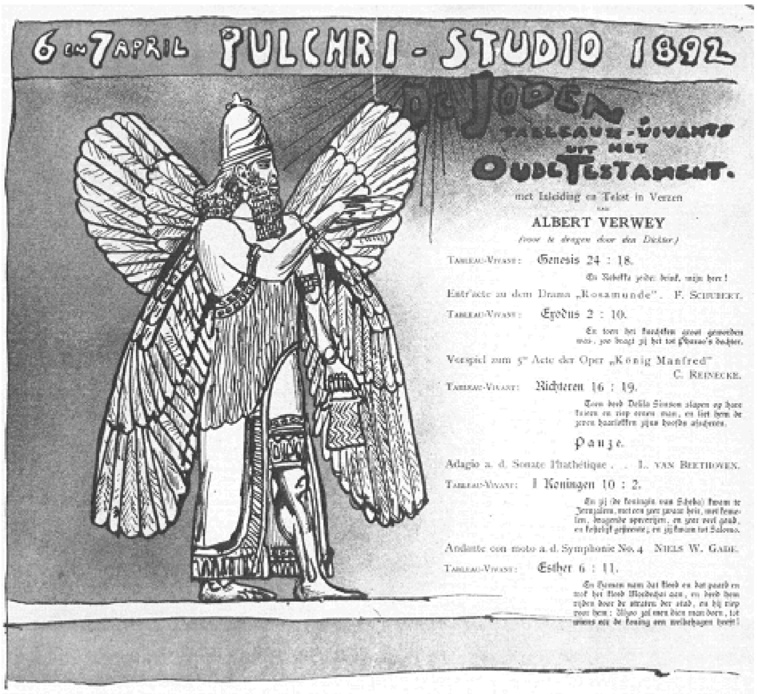

280
Programma van *De Joden. Tableaux-vivants uit het Oude Testament*.

> Je weet zeker dat we in de eerste week van April een feest geven op Pulchri Studio. Verwey maakt daar gedichten voor, die hij zelf komt voordragen. 't Feest zit n.m zoo in elkaar: Er worden tableaux vivants gegeven naar teksten uit het oude testament. Nu maakt Verwey bij ieder tableau een vers, dat de geschiedenis schetst, tot aan het oogenblik dat we op het tooneel laten zien, en nà ieder tableau een slotvers. Nu duren de pauzes minstens 16 minuten, waarvoor wij nog geen vulling gevonden hebben die *artistiek* en *in harmonie* met de verdere voorstelling is. Ons doel is een avond te geven zoo oorspronkelijk mogelijk en jij bent juist de man die er nog aan ontbreekt. Want mooier zou 't niet kunnen, dan een samenwerking te hebben van muziek, poëzie en schilderijen, alles van de ‘nieuwe lichters’.
> Marius Bauer aan Alphons Diepenbrock. 11 maart 1892

Afl. 5, juni 1892

Onder de titel *La Conquête du Pain* schrijft F.J. van Uildriks over het gelijknamige boek van de anarchist Pierre Kropotkine. Arij Prins begint de publicatie van *Dragamosus*. Frans Erens geeft *Gedichten in proza*. Van der Goes schrijft o.m. over *Het goudvischje*, drama in drie bedrijven van W.G. van Nouhuys, dat hij 'vervloekt literair' vindt.

281
W.G. van Nouhuys (1854-1914), geportretteerd door Jan Toorop.

282
P. Kropotkin (1842-1921). Russische vorst, maar tevens theoreticus van het socialisme.

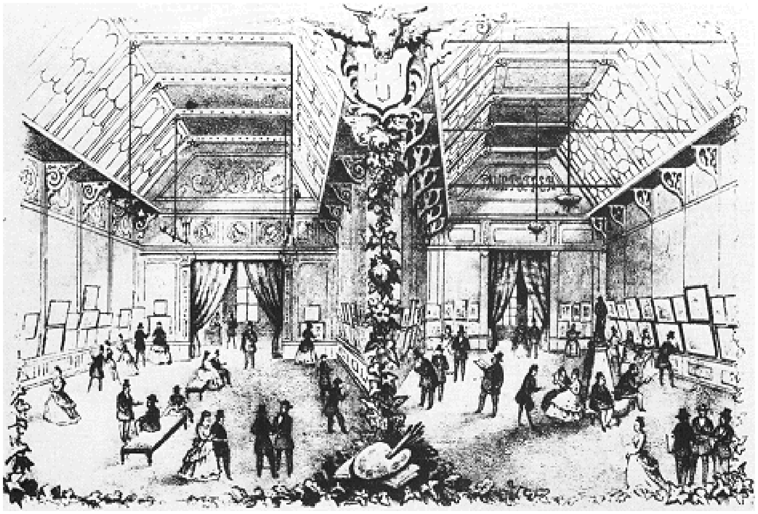

283
De kunstzalen van Arti et Amicitiae, zoals ze er tot 1894 uitzagen.

284
Omslag van de catalogus van deze Keuze-tentoonstelling, waaraan de bezitter het jaartal 1892 heeft toegevoegd.

Keuze-Tentoonstelling
van
Hedendaagsche Nederlandsche Schilderkunst
in
Arti et Amicitiae.

Invitatie
voor de Opening op Zondag 26 Juni ten 2 ure
voor den Heer, Karel Alberdingk Thijm met Dames.

De Commissie van Beheer:
J. F. Ankersmit.
M. G. A. Boissevain.
A. C. H. Graafland.
P. Tideman.
G. P. van Tienhoven.

De Commissie van Uitvoering:
G. H. Breitner.
A. J. Derkinderen.
R. N. Roland Holst.
Jan Veth.
Willem Witsen.

285

286
Willem Kloos en Hein Boeken.

Op 26 juni 1892 vond de opening plaats van de Keuze-tentoonstelling van Hedendaagsche Nederlandsche Schilderkunst, bijeengebracht door een comité van schilders en studenten, in Arti et Amicitiae, ter gelegenheid van de Lustrum-feesten der Amsterdamsche Universiteit, juni-juli 1892.

De poëten heb ik in de Jan v/d Heyden straat bezocht en niet in heel blijden staat gevonden. Ik vind het weemoedig om te zien hoe die 2 lui zich zitten dood te leven.
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 15 juni 1892

Afl. 6, augustus 1892

De oriëntalist Dr. G. van Vloten opent met *De slag*, een Arabisch aandoend verhaal. *The Theory of Psycho-therapeutics* was de titel van een voordracht, door Van Eeden gehouden op het congres voor experimentele psychologie te Londen, hier afgedrukt als *Het beginsel der psycho-therapie*. F.M. Wibaut schrijft, onder een aan Multatuli ontleend motto, over *Eigendom en de maatschappelijke deugd der zedelijkheid;* Dr. A. Aletrino over *Het tegenwoordig*

***standpunt der crimineele Anthropologie en der toerekenbaarheid*. Jac. van Looy voltooit *Gekken* en Arij Prins vervolgt *Dragamosus*. Daarnaast korte prozaschetsen van Delang, *(Zieke Prins)*, Frans Erens en G.K. van den Bosch (Bernard Canter). Alphons Diepenbrock vervolgt *Melodie en gedachte*. In de rubriek Kunst schrijft jan Veth o.m. over *Jan Toorop op de keuze-tentoonstelling te Amsterdam*.**

287
Gerlof van Vloten (1866-1903), Oriëntalist; Conservator Oosterse handschriften te Leiden. Foto Willem Witsen.

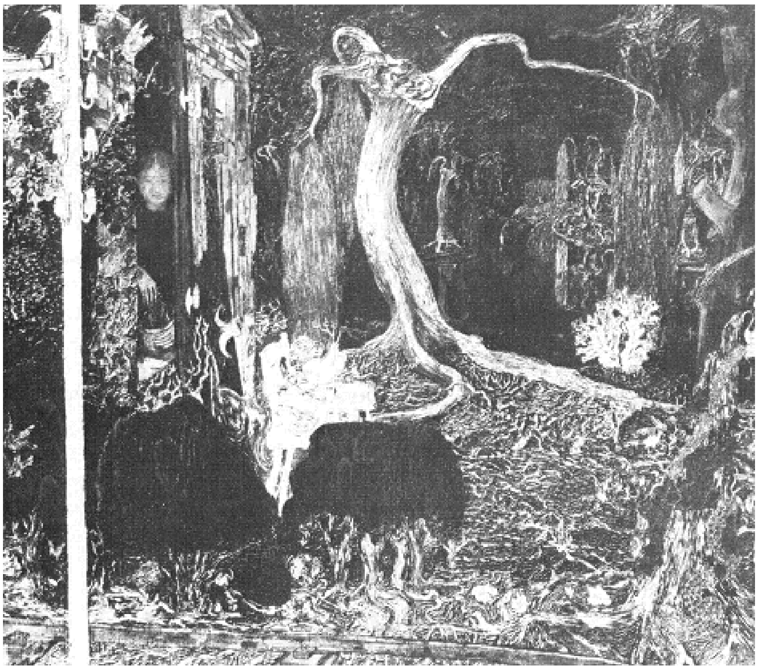

288
J. Toorop, *Jonge generatie*. Schilderij, 1892.

289
Bernard Canter (1870-1956).

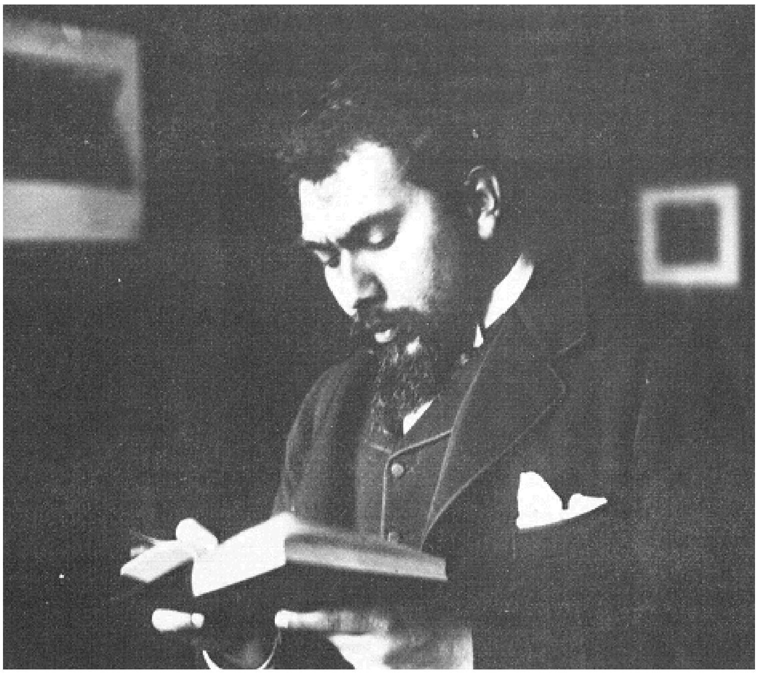

290
Jan Toorop. Foto Willem Witsen.

Hoogst merkwaardig is de *Génération nouvelle*. De conceptie aldus: Een jeugd-omgloord kind, het nieuwe geslacht, zit buiten in het laaie licht, tusschen weelde van vegetatie, waar alles brandend jong aan is. Achter het kindje staat, als een breedgewortelde levensboom, in zijn machtigen fatalen wringvorm, het groot natuursymbool, de tot treuren gedoemde kronkelwilg met zware rouwig neerhangende pluimen, - en onder den boog van den grimmigen takkenwrong heen, die vierig rood is als schelle koralen, wordt aan het opgetogen kind, gloeiend groen achter het snerpend karmijn van den boom, in een tropiesch wonderwoud om een zonderling diepen toover-vijver heen, de rijke mysterie-pracht eener verbeidde toekomst, ongerept kleurig geopenbaard.

Voorop, het moderne leven van actie: een spoorbaan met een telegraafpaal. Rechts daarbij, als teeken van het uitgezogen doode leven, een kaal-geschrompelde, afgeknotte, grauwe boomstam, waar nog een slang zich om slingert, en giftige beesten aan knagen en op nestelen aan den tronk. En links daartegenover een klimop-omlooverd huisje, kaduuk van dak, met ingevallen kozijnen, en een beschimmelde deur, waar de hengsels van uit hun verband geschud zijn, - door die half openstaande deur, binnen, als het oude geslacht: een weemoedige vrouw, die een verwelkte bloem nog op te houden tracht.
Jan Veth in De Nieuwe Gids. augustus 1892

A propos, een prachtig stukje van J. Hofker, Zieke Prins, dat heb ik al 10 keer gelezen. Hij heeft nu een rhythme in dit stukje, de 2 andere zijn weer in het vroegere straffe genre waar ik niet van houd.
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 10 Augustus 1892

Ik vind die 'Zieke Prins' ook zoo bijzonder mooi. Er is nog nooit iets dergelijks in de N.G. geweest van grootsche menschelijkheid. Want het wordt mij soms wat te benauwd in de N.G., iets engs, grenzen, muren, ik voel een N.G. conventie van uitdrukken, van zien en van voelen, er

bestaan N.G. ketterijen enz. (En dat bij mijn niet verflauwde bewondering en eerbied voor de N.G. kerels. Ik ben het volstrekt niet eens met Pans). En ik geloof niet dat dat ligt zooals jij schreef aan van Eeden en de politiek. Voor mijn gevoel ligt het aan niemand anders als aan Kloos die tevens de N.G. is, dus aan de N.G. zelf, en daar als Kloos ophoudt de heele N.G. wel kan ophouden geloof ik niet dat de N.G. zich verder vernieuwen zal.
A. de Graaf aan Alphons Diepenbrock, 4 september 1892

In Bussum heb ik ook nog bij de Wed. v. Gogh het heele huis vol van Vincenten gezien.
Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 10 Augustus 1892

Achtste jaargang
Redactie: Frederik van Eeden, F. van der Goes, Willem Kloos en P.L. Tak.

Afl. 1, oktober 1892

Charles M. van Deventer begint een reeks *Platonische studiën* die hij - met enige onderbreking - in deze en de volgende jaargang zal voortzetten. Van Eeden geeft bij wijze van voorpublicatie een *Fragment uit Johannes Viator* en Frans Erens een reeks *Gedichten in proza*. Voorafgegaan door zijn gedicht in terzinen, getiteld *Semeleïs*, zijn er van H.J. Boeken fragmenten *Uit Aischylos: Zeven tegen Thebe* en *Agamemnoon*.

> De Driehoek had het hier voorheen geheten, Dan Nieuwe Buurt, dan als de Pijp bekend, Een naam die stond voor jool en pierewaaien Van schilder en student, en losse dame.
> Maar dat kwam later toen 't was volgebouwd.
> Arthur van Schendel, *Herdenkingen*.

291
Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

Pijp

De straten recht, eentoonig recht, de straten met de roze brikken. De huizen allen even hoog; de straten strak, geen boog. De ramen en vensters allen egaal, achter elkander horizontaal, in het verschiet korter bij elkander schijnend. Als bekken van loerende dieren hangen de hengelende hijschbalken van boven uit de zolders voorover, allen naast elkander van alle huizen naast elkander. In het einde van de straat de lucht beneveld, als mistig door de stof uit de ontelbare ramen.
Altijd maar hetzelfde: de eene zoo de andere straat. De Govert Flinck en de Jan Steen en anderen. De eene is een nette straat. De andere minder net.
Frans Erens in De Nieuwe Gids, oktober 1892

292
In het hart van de Amsterdamse Pijp.

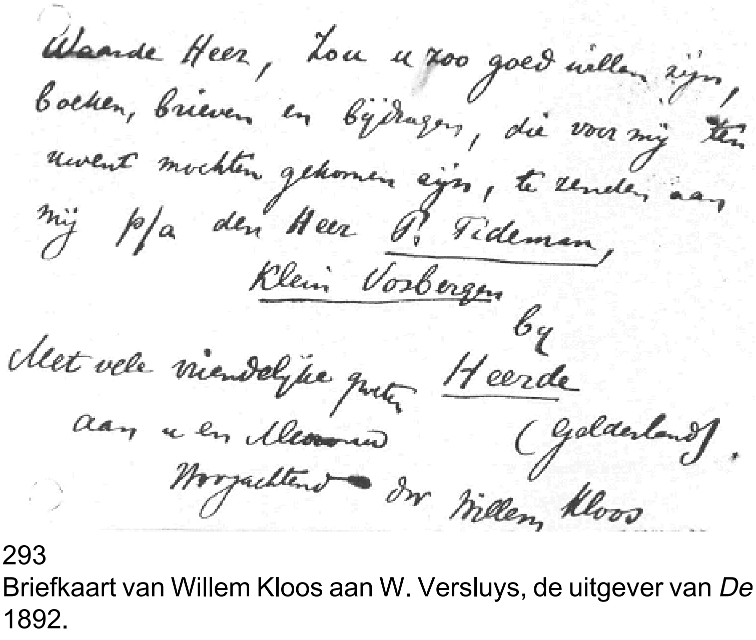

Waarde Heer, Zou u zoo goed willen zijn,
boeken, brieven en bijdragen, die voor mij ten
uwent mochten gekomen zijn, te zenden aan
mij p/a den Heer P. Tideman,
Klein Vosbergen
bij
Met vele vriendelijke groeten Heerde
aan u en Mevrouw (Gelderland).
Hoogachtend Dr Willem Kloos

293
Briefkaart van Willem Kloos aan W. Versluys, de uitgever van *De Nieuwe Gids*, 8 september 1892.

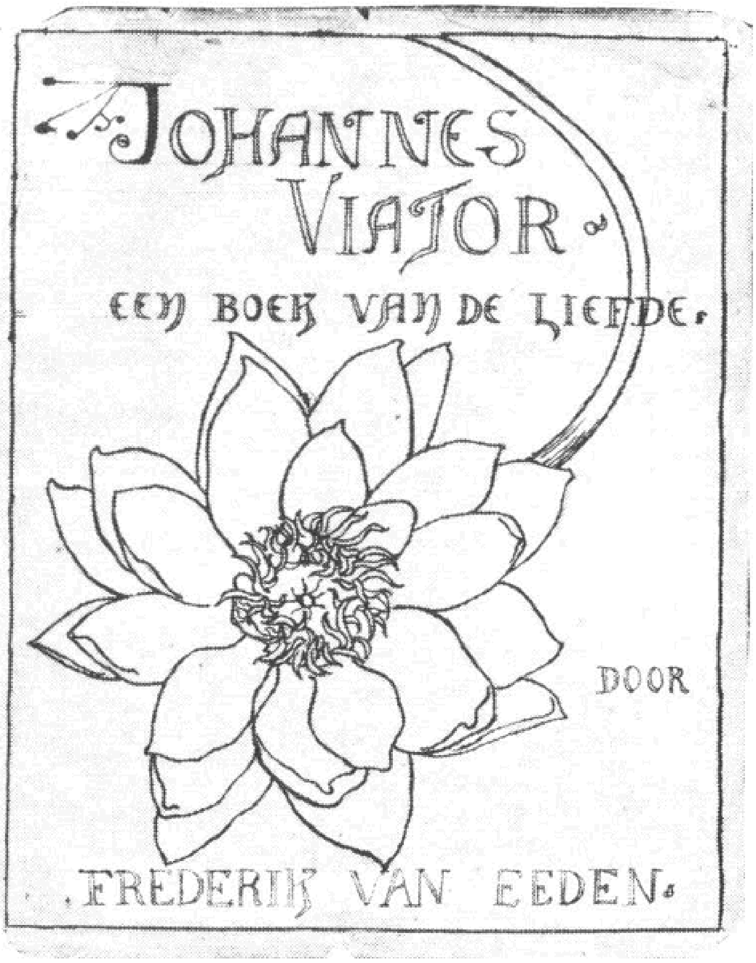

294
Bandontwerp van *Johannes Viator*.

Quinze jours en Hollande

Op uitnodiging van een aantal Nederlandse bewonderaars bracht de toen achtenveertigjarige dichter Paul Verlaine van 2 tot 14 november 1892 een bezoek aan ons land. Een van zijn lezingen vond plaats te Amsterdam op dinsdagavond 8 november 1892.

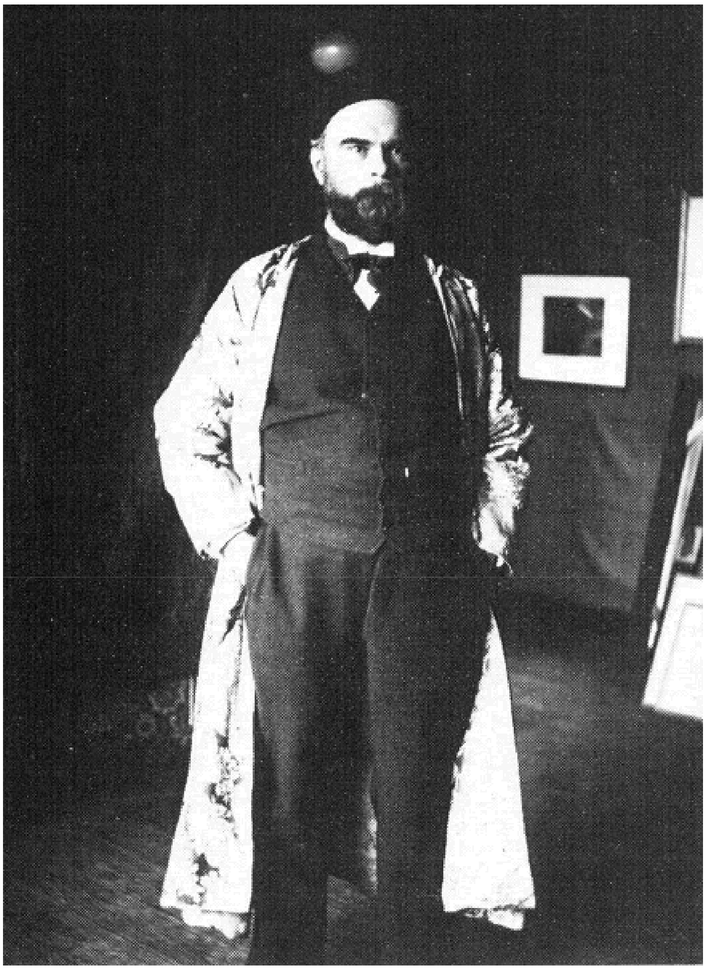

295
Verlaine op het atelier van Willem Witsen. De door hem met zwier gedragen fraai geborduurde Chinese kamerjas van echte zijde liet hij in Amsterdam achter, waar Isaac Israels hem zich toen toe-eigende.

296
Verlaine op het atelier van Willem Witsen. De door hem met zwier gedragen fraai geborduurde Chinese kamerjas van echte zijde liet hij in Amsterdam achter, waar Isaac Israels hem zich toen toe-eigende.

Het laatste groote nieuws dat ik je vertellen wou, dat is dat Verlaine hier geweest is: dat is m' een pracht van een vent, dat is een ‘evenement’ geweest, zei de jonge Israëls en ik geloof dat hij gelijk heeft. Ik zou je hem willen beschrijven, maar dat kost tijd, *je moest* weten hoe zwaar ik alles doe, hoe 'n moeite me alles kost om niet te gaan zeuren. Bovendien je kent hem uit allerlei literatuur, 't is een wonder met zooveel veranderingen je dat enorme mensch voorbij kan gaan in twee avonden. Wat deed hij mooi altijd. Que notre âme depuis ce temps tremble et s'étonne. Je had dat étonne moeten hooren wegwonderen in die saterachtige baard, neen. Ja, maar ook van een kat heeft ie. Zijn oogen zijn groen tegen 't licht in. Daar zat ie in de zaal van Couturier onder de roode elektrische roosjes, laveluinig, zijn lammerig been op de tafelsport, te bladeren in zijn bundeltjes.
Hij een conferencier, 't is om te spuugen, en hij conferenceerde prachtig maar onverstaanbaar. Toen bij de pauze (heel gauw) leek ie me op de rug gezien een oude liereman, dunne halsharen, of ie lang centen had loopen ophalen in de regen, en een rug als een pop uit een wassen-beeldenspel. Zijn eene been ging als een stok mee; maar toen in de ontvangkamer hij met zijn arm op de schoorsteen leunde, was zijn kop boven die trompettersborst gewoonweg enorm, een oude engel, weet ik veel, die voor zijn buste poseert.
En toen heeft hij gelezen, op verzoek van Kloos meen ik, die litanie: ‘O mon Dieu vous m'avez blessé d'amour....’ en ik hoorde bij elke ‘O mon Dieu’ de slag op een borst, zoo ik dat eens hoorde van de monniken in 't Trappistenklooster in de kluis van Achel. Ik had wel willen opstaan en roepen willen: Bid voor ons. Bid voor ons, en naar de heeren en dames onder de roode elektrische roosjes ‘Prosternez vous’. Gloire au poète dans ce siècle de monocles, kleed jullie in kemelshuiden en ga in vrede. Hij was een monnik met zware wenkbrauwen, een begeesterde monnik, een St. Antonius die zijn visioenen verwenscht en roept om vergeving. En toch zijn schrijvers-vingers hadden een manuaal van stil vertrouwelijk zijn met de papieren blaadjes, iets zoo heel ver van 't publiek weg. 't Was ekskies.

Dat was de eerste avond, allemaal lichtingen. Een fisonomie te schilderen zonder lijnen, zonder kleur, Lichtingen.
Jac. van Looy aan L. van Deyssel, 29 november 1892

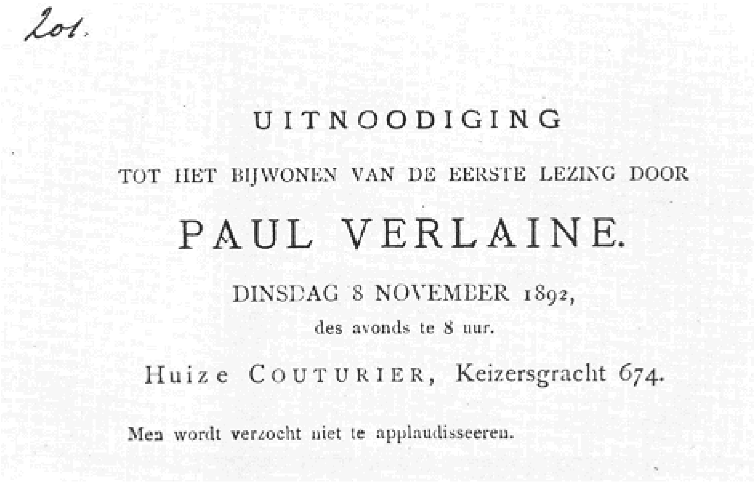
201.

UITNOODIGING

TOT HET BIJWONEN VAN DE EERSTE LEZING DOOR

PAUL VERLAINE.

DINSDAG 8 NOVEMBER 1892,

des avonds te 8 uur.

Huize COUTURIER, Keizersgracht 674.

Men wordt verzocht niet te applaudisseeren.

297

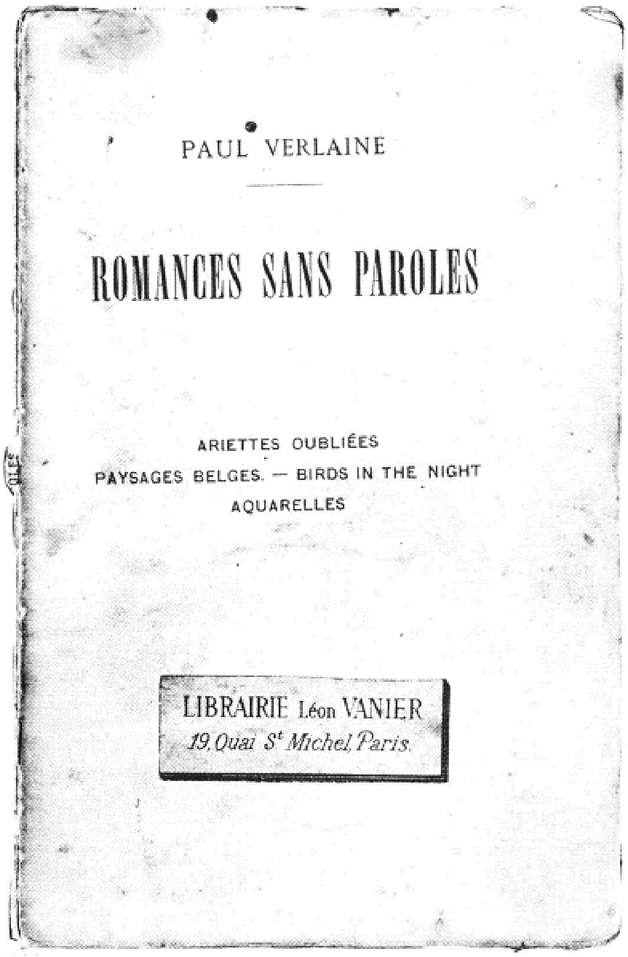

298
De bundel *Romances sans paroles*, door Verlaine benut tijdens zijn voorlezingen in Nederland, en daarna aan Witsen geschonken.

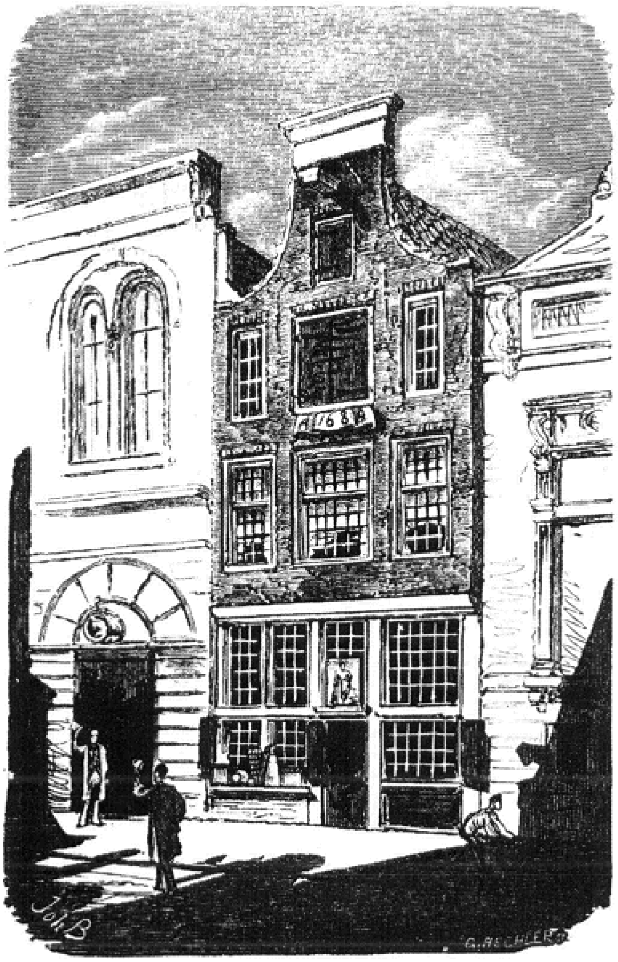

299
De tapperij van Wijnand Fockink in de Pijlsteeg, die ook door Verlaine werd aangedaan.

Ik was gisteravond bij Verlaine. Het was zeer treffend. Hij las o.a. de prachtige sonnetten uit ‘Sagesse’ tot aan ‘Pauvre âme, c'est cela!’. Hij spreekt eerst heel zacht en onduidelijk, maar hij heeft een mooie lage stem - en hij zegt de dingen met groote fijnheid van intonatie en een zeer diepen eenvoud. Hij weet heelemaal voor zichzelf te spreken, ondanks 't publiek, net een monnik die alleen bidt. Zijn oude losbandige of jongensachtige verzen behandelt hij goedmoedig, als een oom speelsche neefjes zou doen. Van morgen nam ik afscheid van hem, toen was hij boos omdat hij, ondanks de heele commissie, te laat kwam aan den trein.
Frederik van Eeden aan L. van Deyssel, 11 november 1892

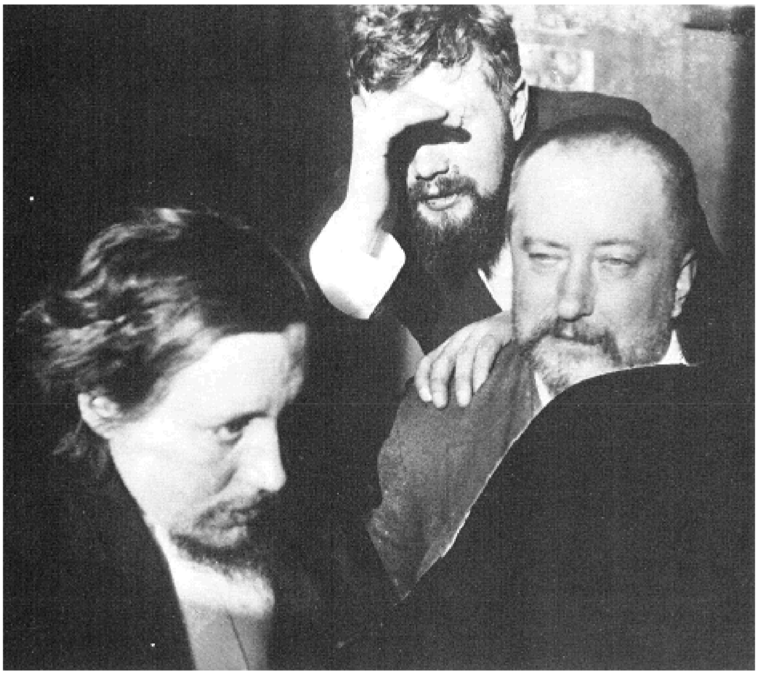

300
Van l. naar r.: Willem Kloos, Hein Boeken en P.L. Tak, tijdens het bezoek van Verlaine aan Nederland.

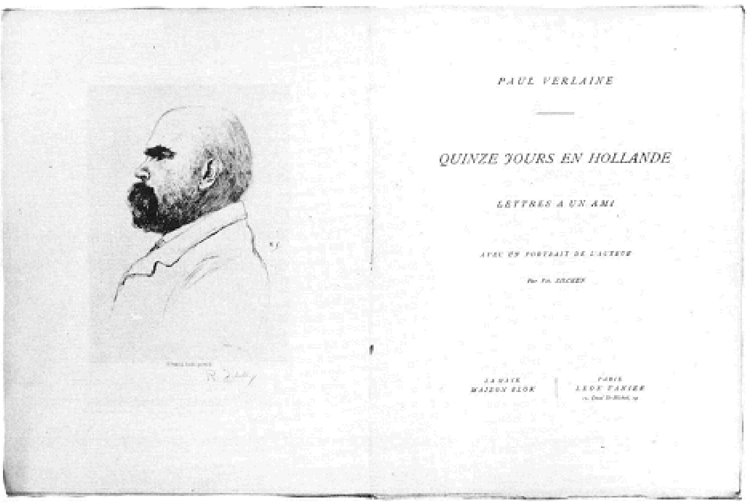
PAUL VERLAINE

QUINZE JOURS EN HOLLANDE

LETTRES A UN AMI

301

Afl. 2, december 1892

A. Aletrino geeft *Indrukken* van een reis door Duitsland en Luxemburg. J. Stoffel maakt zich zorgen over *Werkeloosheid*. A. Diepenbrock prijst *Remy de Gourmont: Le Latin Mystique* als 'een met liefdevol begrip gekozen verzameling uit het Antiphonarium en de overige latijnsch-christelijke poëzie, tekst, commentaar en vertalingen.' *Berbke* is een verhaal van Frans Erens. H.J. Boeken draagt twee gedichten bij en Jac. van Looy het gedicht *Middel-eeuw (Op Mijner Wereld regelrechte banen)*. Jan Veth geeft een impressie van het uiterlijk van *Paul Verlaine*.

> Amice - Ik geloof niet dat er gevaar is voor 't bestaan van de N. Gids. Het tijdschrift heeft te veel raison d'être. De mensen *willen* het, en wij kunnen het niet zóó bont maken (met te laat komen en zoo) of ze zullen het toch blijven willen. De eendracht en de ambitie van vroeger bestaat niet meer, en wij zijn in een moeielijke periode. Wij leven allen veel meer afgezonderd. Het is een overgangstijd. Vroeger waren we een strijdbare, aaneengesloten groep. Nu zijn wij op-ons-zelf-staande werkers. Het tijdschrift moet nu worden een gelegenheid tot publicatie, niet meer een krijgs-machine.
> Frederik van Eeden aan L. van Deyssel, 19 december 1892

> Op dit oogenblik () is de redactie van de N.G. minder dan ooit een homogeen lichaam maar veel meer () het in ontbinding verkeerende overblijfsel van wat eens een lichaam mocht worden genoemd.
> Willem Kloos aan Herman Gorter, 25 december 1892

> Een kop van grof beengestel, met donkere borstels gezet op de ongelijk gespannen, verweerde huid, - verweerd, want de driften hebben gerameid op die trekken, en de rampspoed staat gevreten in de felle knepen. Op de zware, bijna ineen gegroeide wenkbrauw-snorren, drukt het legendariesch indrukwekkende, wonderlijk gebulte, in bloote, ver naar achter gaande wandbeen-partijen wegwelvende voorhoofd, waarin met zin in de charge van een gevat teekenaar Anangkè werd geschreven, - en onder het noodlotwicht van die brauw-bogen, fonkelen onrustig, tusschen gebrande randen uit, zwartvurige oogen, met een woestheid, die ook in de breed gespalkte neusgaten, die ook in den zwaren sapeursknevel schuilt, den goedigen knevel, waaronder een mond met iets grimmig-dierlijks verborgen gaat.
> Jan Veth in De Nieuwe Gids, december 1892

> Kloos werkt aan een stuk over Joh. Viatur maar is al 3 weken te bed en het gaat hem moeilijk af.
> Alphons Diepenbrock aan A. de Graaf, 8/9 Decenber 1892

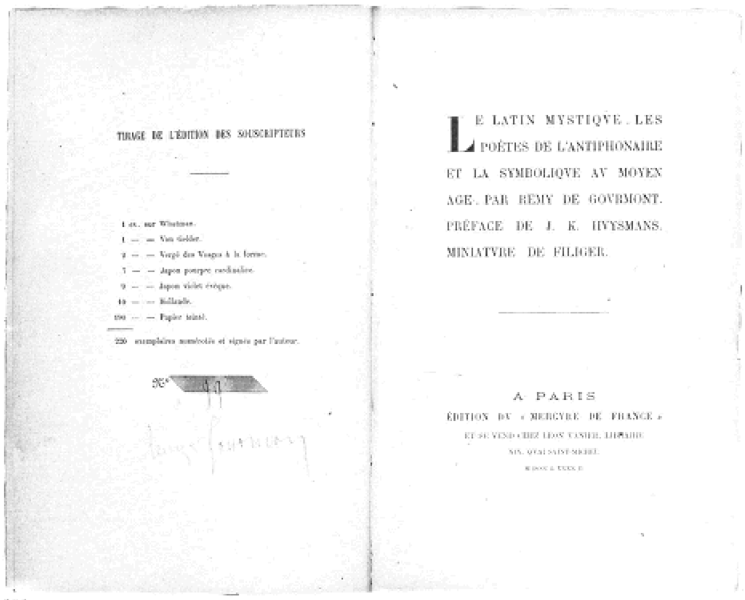

TIRAGE DE L'ÉDITION DES SOUSCRIPTEURS

1 ex. sur Whatman.
1 — — Van Gelder.
2 — — Vergé des Vosges à la forme.
7 — — Japon pourpre cardinalice.
9 — — Japon violet évêque.
10 — — Hollande.
190 — — Papier teinté.
220 exemplaires numérotés et signés par l'auteur.

No 99

LE LATIN MYSTIQVE. LES POÈTES DE L'ANTIPHONAIRE ET LA SYMBOLIQVE AV MOYEN AGE. PAR REMY DE GOVRMONT. PRÉFACE DE J. K. HVYSMANS. MINIATVRE DE FILIGER.

A PARIS
ÉDITION DV « MERCVRE DE FRANCE »
ET SE VEND CHEZ LÉON VANIER, LIBRAIRE
XIX, QVAI SAINT-MICHEL
MDCCCXCII

302
Titelblad van het door Remy de Gourmont (1858-1915) gesigneerde exemplaar van *Le Latin Mystique*. No. 99 is het exemplaar van Willem Witsen.

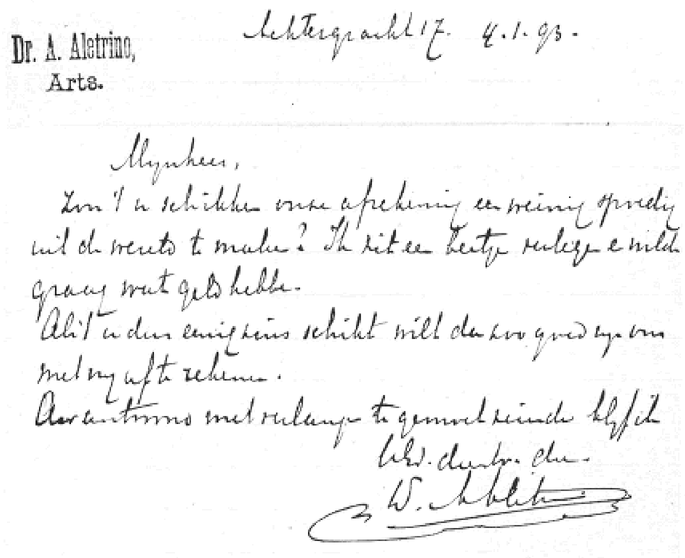

Dr. A. Aletrino,
Arts.

Achtergracht 17. 4.1.93.

Mijnheer,
Zou 't u schikken onze afrekening een weinig spoedig uit de wereld te maken? Ik zit een beetje verlegen en wilde graag wat geld hebben.
Als 't u dus eenigszins schikt wilt dan zoo goed zijn om met mij af te rekenen.
[illegible]
[illegible]

303
Arnold Aletrino aan W. Versluys, de uitgever van *De Nieuwe Gids*, 4 januari 1893.

Afl. 3 februari 1893

Geopend wordt met politieke beschouwingen: J. Stoffel, *Bedenkelijk optimisme* en F.M. Wibaut, *De vrouwenkwestie*. Delang beschrijft de lotgevallen van juffrouw Heintje en juffrouw Mietje, twee *Rotterdamsche vrouwtjes*. Na lang zwijgen is er weer poëzie van Kloos: een *Fragment uit Sappho* en *Sonnetten*, waaronder hoogtepunten als: *Phoibos Apolloon (Ik lag en weende om droomen, die vervlogen), 't Gewoel op 's levens heir-weg wierpt ge u tegen* en *Ik ween om bloemen in den knop gebroken*. Frans Erens geeft een *Boekbeoordeeling* van *L'Ennemi de lois*, door Maurice Barrès, die hij opent met de zinsnede: 'Wij Hollanders zijn grove menschen,' welke vaststelling de redactie noopt tot de kanttekening: 'Wij veroorloven ons het hier niet met den heer Erens eens te zijn, voor zooverre deze appreciatie ook hem zelf zou kunnen treffen.' Als A.A. beoordeelt A. Aletrino de novelle *Verveling*, door Frans Coenen Jr. *Studiën over moderne kunst*, door Jan Veth, bevat allereerst een verslag van de *Tentoonstelling van werken door Vincent van Gogh in de Amsterdamsche Panoramazaal*, vervolgens beschouwingen over *De drie bruiden, een teekening van Jan Toorop* en *Anangke, een lithografie, door R.N. Roland Holst*.

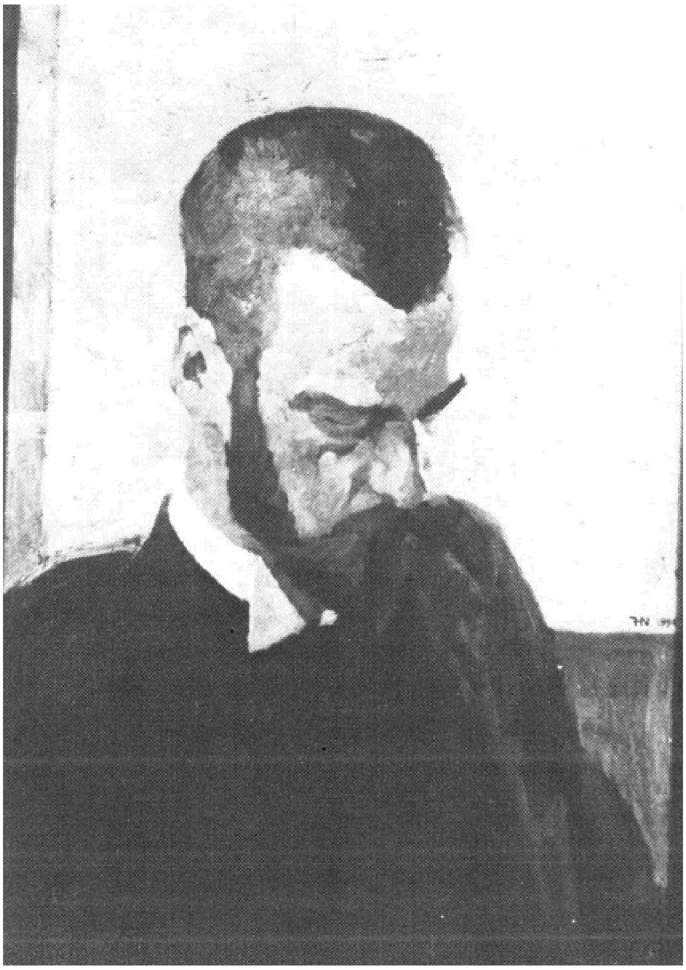

304
Frans Coenen (1866-1936), geportretteerd door F. Hart Nibbrig, 1894.

> Al is 't nu geen hooge kunst die Coenen heeft gegeven, 't boekje is beter dan vele die er geschreven worden en bewijst een ernstig willen. Dat is al mooi genoeg voor een eersteling.

Arnold Aletrino in De Nieuwe Gids, februari 1893

Wetten! Wetten! dagelijks worden er wetten gefabriceerd. Wetsartikelen evenveel als luciferdoosjes worden er gemaakt. Het is licht te begrijpen, dat de schrijver, die zelf lid van de Kamer is in Frankrijk, er genoeg van begint te krijgen en dat eens op een aangename manier zijn land-genooten aan het verstand brengt.
Frans Erens in De Nieuwe Gids, februari 1893

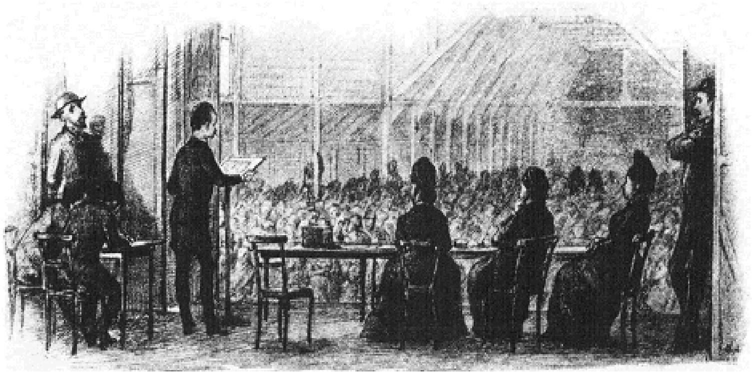

305
Een openbare vrouwenvergadering in de Parkzaal.

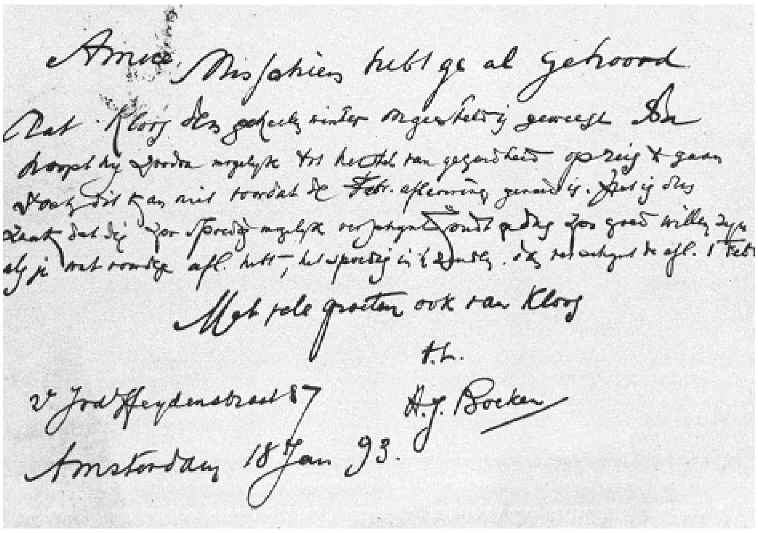

Amice, Misschien hebt ge al gehoord
dat Kloos [illegible]
[illegible]
Met vele groeten ook van Kloos
t.t.
H.J. Boeken
Amsterdam 18 Jan 93.

306
Briefkaart van Hein Boeken aan de uitgever W. Versluys, 18 januari 1893.

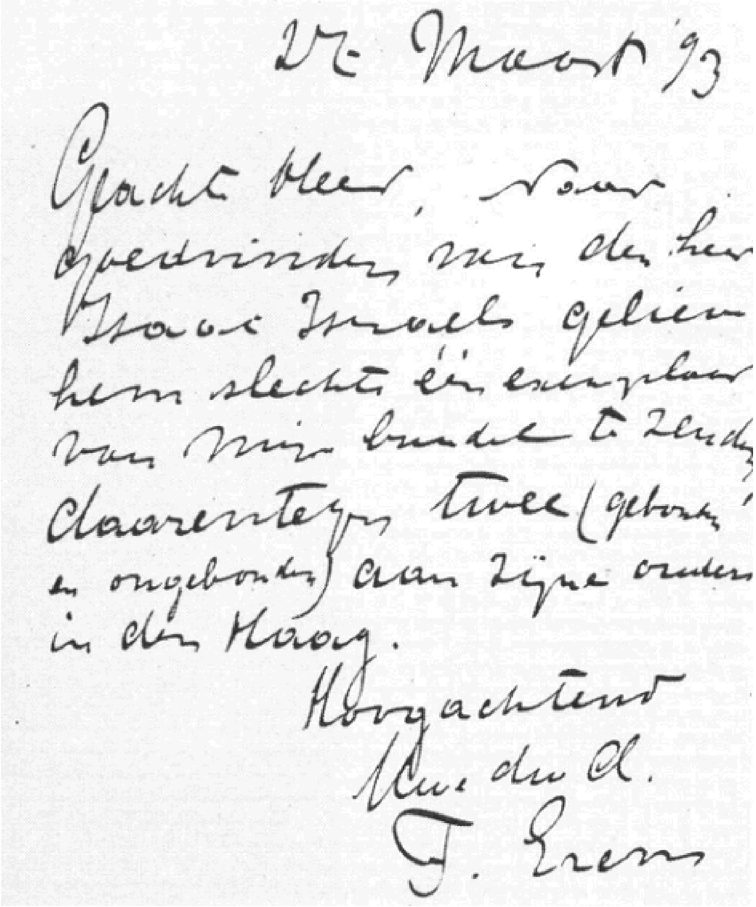

27 Maart 93

Geachte Heer, Naar opdracht van den heer Isaac Israels gelieve hem slechts één exemplaar van mijn bundel te zenden daarentegen twee (gebonden en ongebonden) aan zijne ouders in den Haag.

Hoogachtend
Uw. dw. D.
F. Erens

307
Brief van Frans Erens aan W. Versluys over de bundel *Dansen en Rhytmen*, 27 maart 1893.

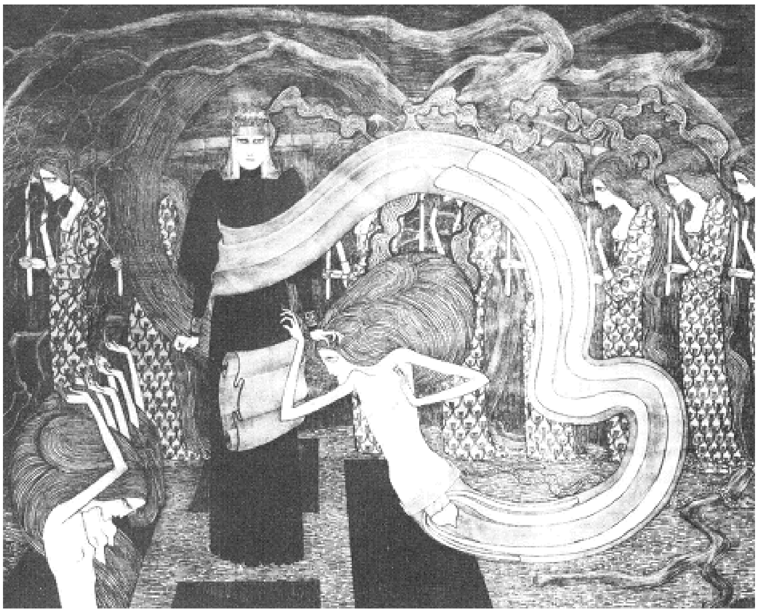

308
J. Toorop, *De drie bruiden*. Zwart krijt en potlood, gehoogd met wit en kleur, 1893.

309
R.N. Roland Holst, *Anangke*. Litho, 1892.

Het is den beschouwer van zijn werk somtijds of hij bij hem te doen heeft met een onwillekeurig vervaarlijkings-proces. Schildert van Gogh met plompverloren nauwgezetheid een simpele keukenstoel, er komt een zetel op het doek die voor een reus schijnt neergezet, - plaatst hij zich

voor een paar werkmansschoenen, het worden voorwerpen, waarbij men licht aan de zevenmijlslaarzen denkt, - een geel-aarden schotel met aardappelen lijkt onder zijn hand een koperen vat met keien: voedsel voor maanbewoners, - en zijn zolderkamertje wordt, als hij argeloos het portretteeren zal, een ding van wereldorde.

Als een aanhef van zwellende vioolgeluiden, wellen van uit een doornen-doorkrieuwden grond, slanke slepende figuren van extatiesch in essence gestyleerde maagdevormen, - primaire schepselen uit een wordingsdroom, - in scherpe expressiën van zwijmel-verrukking teer-deinende' Hindoe-najaden, - zwevende rij van blanke zilver-serafijnen, naderend in offer-houdingen terzijde uit en tot elkander neigend, - verheven stemmen in wiegende golvingen: lijngolvingen die van der maagden reine lelie-lichamen, van hare lange lotosgewaden, van heur overvloedigen hairenval, opstuwen, opzwellen, dooreenwringen en zingen, gelijk opborrelende bronwateren zoekend naar een stroomweg, tot zij in breede rhytmen te samen rijzen, en de volle klanken, ter linke en ter rechte omhoog, samenstormen in kolken van geluid, gevangen als zij worden in twee groote gewijde klokken, wier volle kelen ze weder neerluiden in verder geordende sferen van het al-vrouwelijke.

Tegen een zwart brok rots, waarachter, onder een veld meedogenloos nachtelijk zwerk, met star wielende metaalstralingen en drie kille sterren er in, een donkere zee aanwentelt, met breed tot ons oplekkenden stroom van blinkend lood, - tegen dat huiverig-zwarte brok rots, rijzen kop en romp van een angstwekkend man.
Jan Veth in De Nieuwe Gids, februari 1893

Best Jan Piet. Prachtig stuk heb je geschreven over De 3 bruiden. Ik heb ze gezien, Zondag in Amsterdam, en heb nu je stuk nog eens overgelezen. Het is in woorden eigenlijk niet te beschrijven omdat het au fond zoo heelemaal interieur is. Je stuk klinkt en galmt zwaar als een zwevende klok.
Alphons Diepenbrock aan Jan Veth, 7 maart 1893

Afl. 4, april 1893

Jac. van Looy brengt *Feesten*. Het eerste deel van een verhandeling door Dr. A. Aletrino over *De crimineele anthropologie en de strafwet* gaat vooraf aan politieke beschouwingen door J. Stoffel en Van der Goes.

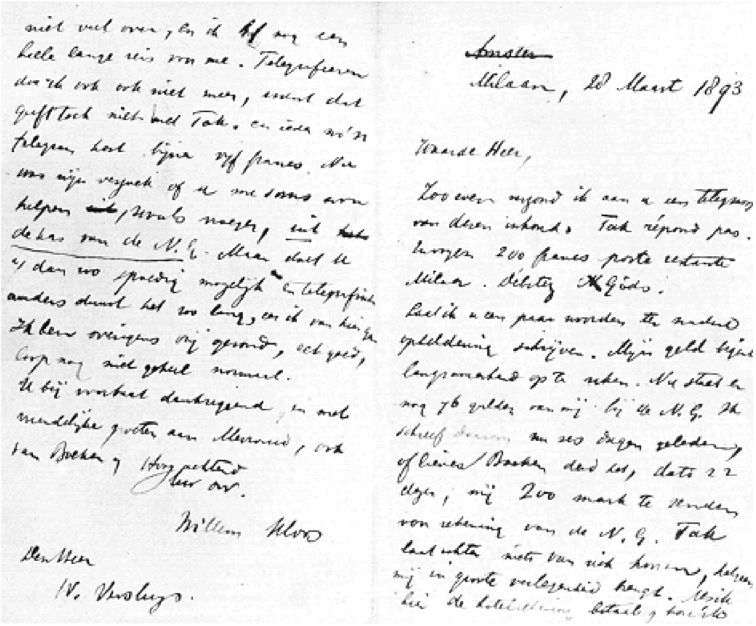

Milaan, 20 Maart 1893

Waarde Heer,

Willem Kloos

Den Heer
W. Versluys.

310
Brief van Willem Kloos aan W. Versluys. Midden maart 1893 was Kloos, tot herstel van zijn gezondheid, met Hein Boeken naar Frankrijk en Italië gereisd.

Afl. 5, juni 1893

Op een verhaal, *Zondagavond*, van A. Aletrino, volgt *Trouw-partij*, twee hoofdstukken uit *Het recht van den sterkste*, een naturalistische roman van Cyriel Buysse. Henriette van der Schalk debuteert met een zestal *Verzen*, terwijl Herman Gorter met vier *Verzen* aanwezig is. Als AL debuteert Albert Plasschaert met *Verzen*, als Stella Violantilla debuteert Lucie Broedelet met dramatische poëzie, *De Radja's*. J.H. Leopold debuteert met *Zes Christus-verzen*, onmiddellijk gevolgd door het ‘Voor P. Tideman’ geschreven sonnet van Willem Kloos, *Christus na 't verraad (O, Judas-kus! verdoembre Judas-kus!)*. Als F. Roosdorp debuteert F.C.M. Schröder met *Gedichten in proza*. Delang reageert op *Frans Erens over Maurice Barrès* (zie onder februari 1893) en draagt zijn reactie ‘Aan Frans Erens’ op. Een ongesigneerde en vage ontboezeming van Willem Kloos wordt gepresenteerd als *Literaire kroniek*.

311
Stella Violantilla, de schuilnaam van Lucie Broedelet (1876-1969). Foto Willem Witsen.

312
Frits Roosdorp, pseudoniem van Frederik Cornelis Marie Schröder (1874-1898), de jong gestorven schrijver van *Kinderen* (1898).

> Hij [F. Roosdorp] bleef eenigszins een warhoofd. Om zijn beminnelijke naïveteit moest ik altijd geduld met hem hebben; hij leek een groot kind en scheen te leven als de kinderen in een fantastische sfeer.
> Frans Erens, *Vervlogen jaren*.

Het zal mij een genoegen en een eer zijn, *Uw* naam op den omslag van mijn tijdschrift te zien prijken.
Willem Kloos aan Henriette van der Schalk, 9 juni 1893

313
J.H. Leopold (1865-1925).

314
Albert Plasschaert (1874-1941).

Over Jet van der Schalk haar verschijnen in N.G. heb ik mij zeer verheugd en over Willem zijn Kroniek, ‘wijl hij zoo veel maal bode van vreugd was, dat zijn stem verdient, te heeten fanfare van zegepraal’. Zie je, dit is meer als aanbiddelijk; dit te zeggen of te voelen is voor het geluk geschapen te zijn. Je zult dit zelfde van mij en door mij misschien later ook nog eens gevoelen, maar Zij heeft het gezegd.
Alphons Diepenbrock aan P. Tideman, 6 juli 1893

315

Henriette van der Schalk.

316
Cyriel Buysse, *Het recht van den sterkste*, 1893.

Afl. 6, augustus 1893

Fragmenten uit *Balder* vormen de laatste bijdrage van Herman Gorter. P. Tideman schrijft onder eigen naam *Stemmings - alleeën* en vermomt zich verder onder pseudoniemen als Paul Zeidit, J.H. van Wedelove en victor Lescailjé. *Sonnetten* zijn er van H.J. Boeken en Jac. van Looy. Kloos is aanwezig met een 'Voor den broezen, maar grandiozen en onkreukbaren Alfons Diepenbrock' bestemd fragment uit *Okeanos*, met eenentwintig lyrische verzen, waaronder *Lilith triumphatrix (O, met dat marm'ren wimper-paar)* en vijf in het Duits geschreven sonnetten, gevolgd door *Rhodopis. Dramatisch fragment*, eerder door hem openbaar gemaakt in *Nederland* van mei 1880. Alphons Diepenbrock besluit zijn reeks *Melodie en gedachte* met *Schemeringen*.

> Allerbeste Fons. Mag ik boven het epos-fragmentje, waarvan ik je bij deze een proef stuur, zetten: 'Voor Alfons Diepenbrock.'? - Kom je gauw weer eens? - Een hartelijke hand van je Willem.
> Ik verlang erg er naar, om met een glaasje weer eens een pirouëtje met je te maken op de gezondheid van de Nederlandsche kunst.
> Willem Kloos aan Alphons Diepenbrock, 26 juli 1893

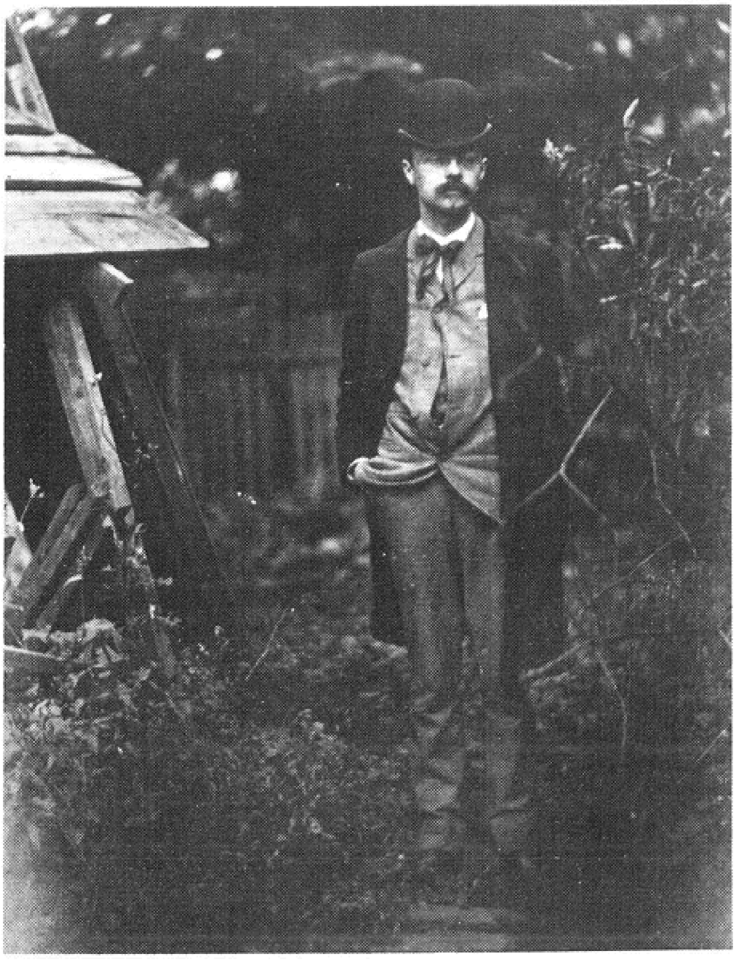

317
Alphons Diepenbrock.

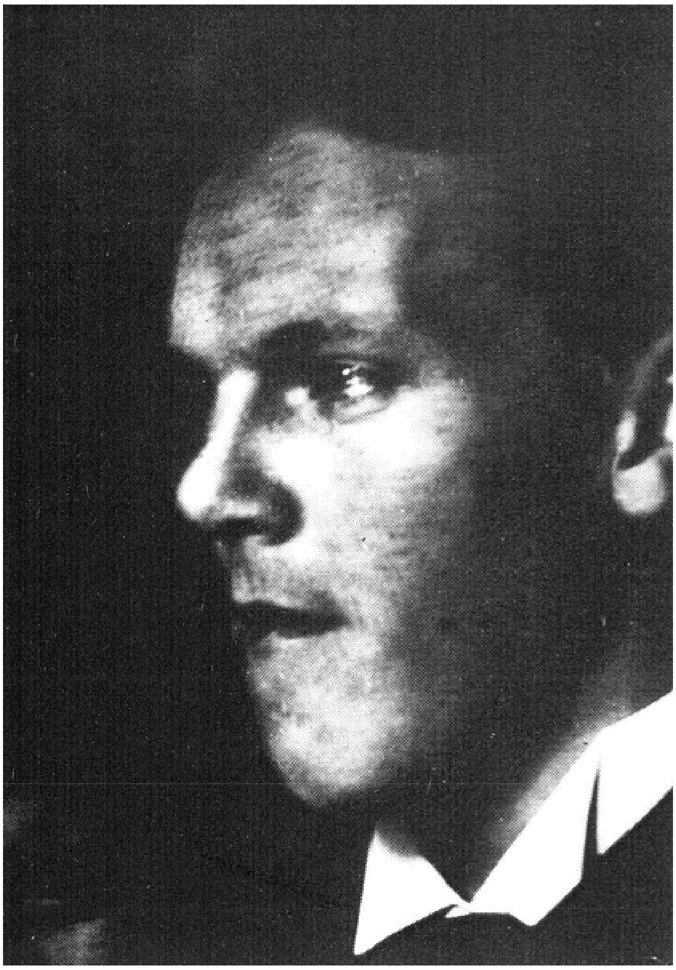

318
Piet Tideman. Foto Willem Witsen.

De N. Gids was wat onwil, om Kloos, om de kinderlijke comedie die hij speelt, om het ruwe en boersche en felle in hem, gemengd met zooveel subliems. Net een generaal van een jongensvesting met een papieren steek op een ridderorde uitreikend aan Diepenbrock. 'Aan den brozen, maar grandiozen...' Wat een jongensmanieren en een slechten smaak, - bij zulke ernstige dingen en menschen. In honderd spotprenten zou ik hem kunnen verbeelden.
Herman's verzen zijn niet goed. Sommige prachtig, maar 't geheel zeer ongelijk en sommige bepaald leelijk.
In tegenstelling met vroeger heb ik den avond na de ontvangst van de N. Gids het beste gewerkt.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 13 augustus 1893

Negende jaargang, deel I
Redactie: Willem Kloos

Afl. 1, oktober 1893

Kloos opent met het sonnet *Zelf-bewustzijn*. Verlucht met een facsimile naar een handschrift van Jacques Perk en ingeleid door een *In memoriam* voor de twaalf jaar geleden overleden dichter, volgen van zijn hand achtentwintig *Nagelaten verzen*, waaronder *Mijn ziel gelijkt den blijden zomer-dag*. Charles M. van Deventer draagt als Chap dichterlijke *Krabbeltjes* bij en onder eigen naam een aan Herman Gorter opgedragen studie over *Het Symposium* van Plato. Met het zevende hoofdstuk van *Dragamosus* beëindigt Ary Prins zijn medewerking aan deze jaargang. Poëzie is er verder van ene W., H.J. Boeken, Stella Violantilla, P. Tideman: *Stemmings-alleeën*, waaronder *Jacques Perk/Gedachtenis, Vloek over Calvijn! (Voor H.J. Boeken, den verkapten filosoof), Op Bussum, dat broei-nest van kunstige kunsteloosheid, Vloek over van Eeden*. Vervolgens, ingeleid door een naamloze adorerende ontboezeming *Aan Koningin Wilhelmina* van Holland, een eveneens naamloos gedicht *Wilhelma van Nassaue*. Tenslotte draagt Kloos zelf dertig *Verzen* bij, waaronder: *Dit gansch geslacht is een verdoemenis geweest, Tegen Herman Gorter, Zwak-burgerlijk en laf-lief levend Bussum*. P. Tideman schrijft als J.H. van Wedelove *Drie verzen op Gorter*. Kloos' versregel *Als bliksem-wolken gaan wij naast elkaar* wordt als 't ware geïllustreerd door zijn eigen *Gedachten en aforismen over Frederik van Eeden* en door P. Tideman's *Jan de Schenner, het boek der verdommenis*, toespeling op Van Eeden's *Johannes Viator, het boek van de liefde*. In *Kinderraadsel* parodieert P. Tideman de *Krabbeltjes* van Chap in deze aflevering.

> 's Morgens kwam de N. Gids. Waar dat op uit zal loopen? Hoewel het een heel droevig spektakel is, was ik er niet zoo bedroefd over als wel behoorde. Omdat hij het nu zoo bont maakt, dat alleen kleine of blinde menschen er dupe van kunnen zijn. Hij drinkt zich nu dood aan zijn machtsgevoel, als een vrijgelaten dronkaard, maar dat is wèl treurig.
> Frederik van Eeden in zijn dagboek, 2 november 1893

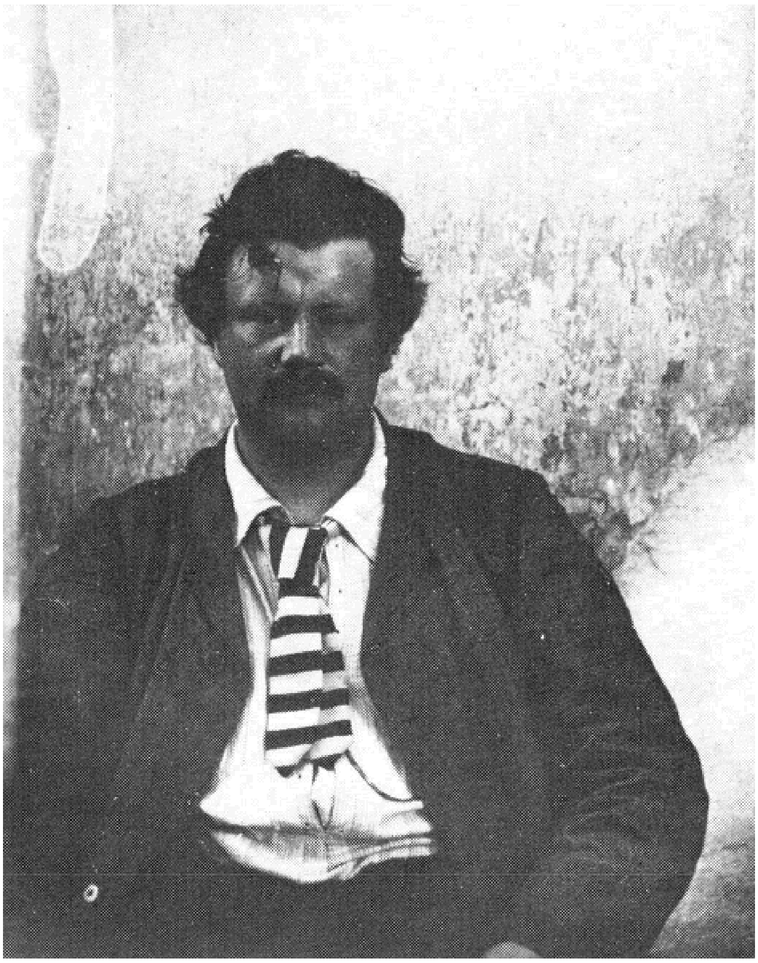

319
Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

320
Charles M. van Deventer. Foto Willem Witsen.

321
De befaamde rubriek die Charles Boissevain 'Van dag tot dag' bijdroeg aan het *Algemeen Handelsblad*, was op 5 november 1893 geheel gewijd aan de met grote vertraging verschenen oktober-aflevering van *De Nieuwe Gids*.

322
Charles Boissevain (1842-1927). Hoofdredacteur van het *Algemeen Handelsblad*. Litho door Jan Veth, 1893.

De goede en groote, de kinderlijk-goede en mannelijk-groote, de dichter Jacques Perk is thans twaalf jaren dood. Dood, niet voor zich-zelf, en niet dood voor ons, die hem inniglijk lief-hebben, en ook niet voor de wereld, die hem heet te bewonderen, maar dood vóor dit kortstondig daarheen-gaand bewegen, dat men mensch-leven noemt. Want Jacques Perk was meer dan een mensch durft te schijnen, Jacques Perk heeft deze periode der Nederlandsche letterkunde, waar wij allen van leven, grooten en kleinen, in overmaat van vreugd, in zelf-onbewust superbe willen, door de macht van zijn woord en de pracht van zijn rhythmen ingeluid tot de grootheid die zij is.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, oktober 1893

Tegen Herman Gorter

O quasi-geniaal en manlijk-willend,
Maar au-fond zwak en idioot-brutaal
Wezentje, kind-zwak, maar geen kind, die, vaal
In uw-zelfs wezen, gaat, en schijnbaar tillend
Een hooge kracht gaat.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, oktober 1893

ZELF-BEWUSTZIJN,

DOOR

WILLEM KLOOS.

Voor de jongste generatie.

Geslacht, dat was en thans verdwijnt, wees stil maar,
Raap niet dees vloeken voor uw voet gestrooid, —
Verdorden zijt gij, zonder dat gij ooit
Hadt kúnnen bloeien, schoon 't uw eigen wil waar.

Ik zal u allen, rakkers, op de bil maar
Zoo even meppen, knaapjes, die daar gooit
Naar 't Hoog Gebouw dat door mijn Zuivren Wil daar
Staat, Monument van 't Hollandsch-volk-vermooid

Door Hem, die is ons aller Heer en Koning,
Hem, onbegrijplijk, troonend in 't Onstoflijk,
Ondenkbre Zijn, waarvoor geen naam noch woord is, —

Dien ik belijd uit dees mijns diepsts Zijns Woning,
God, dien ik weet, dat Die mij altijd schoort, is,
Tot waar al zielen schittren, onverdoflijk.

20 September 1893.

1

323

is goed vertaald en is een aangename lectuur.

Jacques Perks Sonnetten en de Nieuwe Gids.

Ten vervolge op mijn artikel in het vorig nummer vermeld ik thans nog, dat het bedoelde gedicht in *de Leeswijzer* werd opgenomen, toen onder redactie van den heer Pluim, die dat gedicht van mej. Betsy Perk, tante des dichters, ter plaatsing ontvangen had. De heer Ternooy Apel stond dus geheel buiten de kwestie.

In *de Telegraaf* van 6 Oct. maakt de heer Pluim melding van een brief van juff. Perk, waarin o.a. door haar verklaard wordt, dat Kloos reeds een half jaar in onmin met Jacques Perk leefde, wat in engeren kring bekend, maar nooit openlijk verteld was. De daar gegeven mededeelingen aangaande de wijze waarop met de dichterlijke nalatenschap van Jacques Perk zou zijn omgesprongen is *volkomen onjuist*. Het A. H. B. van 10 dezer zegt het juist en verwijst terecht naar bl. 22, 23 en 25 en 26 van Vosmaer's voorrede voor Perk's gedichten, waarin wordt aangewezen, dat de *Mathilde*, het eigentlijke hoofdwerk, werd uitgegeven naar *drie* redactiën van dien *Sonnettenkrans*. Het A. H. B. deelt ingevolge „van zeer bevoegde zijde verstrekte inlichtingen" mede, dat Vosmaer en Kloos ieder eene redactie ontving en dat de vader de derde voor zich behield. Alle andere gedichten ontving de heer M. A. Perk terug en dat alles zou, gelijk te goeder trouw werd overeengekomen *ongedrukt blijven*.

TACO H. DE BEER.

BOEKBEOORDEELING.

Wij zijn in het jaar 1912 en hebben al de troe-

324
Artikel door Taco H. de Beer, in het weekblad *De Portefeuille* van 14 oktober 1893, naar aanleiding van de aankondiging dat *De Nieuwe Gids* van oktober 1893 nagelaten verzen van Jacques Perk zou bevatten.

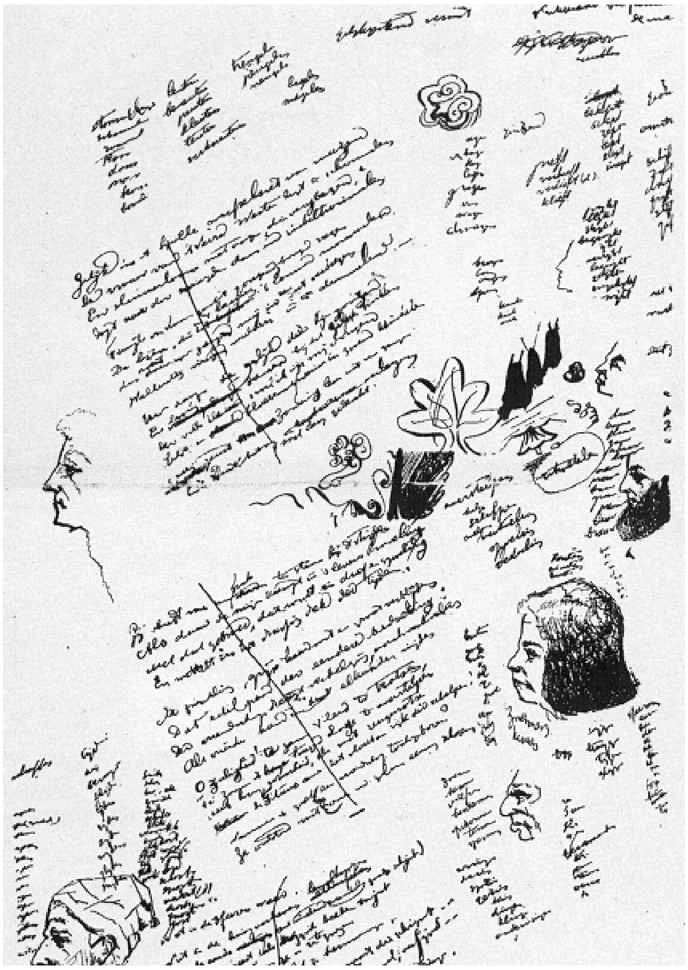

325
Het fascimile naar een handschrift van Jacques Perk.

326
Zwak-burgerlijk en laf-lief levend Bussum, Willem Kloos.

327
Op het atelier van Witsen. Van 1. naar r.: Willem Kloos, Piet Tideman en Hein Boeken. Foto Willem Witsen.

328
Frederik van Eeden, *Johannes Viator. Het boek van de liefde*, 1892.

Wat Kloos' haat tegen mij betreft, die is ongegrond, zooals je weet. Tegen iedereen vriendelijk te zijn, dat strookt met de algemeene waarheden die ik geloof gevonden te hebben. Daarom ben ik dat tegen van Eeden. Graag zou ik met Kloos in vriendschap en vrede leven; zeg hem dat nog eens, als je ten minste gelooft dat dit baten zal. Ik heb altijd een groote genegenheid voor hem gehad. Als je denkt dat het toch niet baat, laat het dan zooals het is.
Herman Gorter aan Alphons Diepenbrock, 2 november 1893

XXIII
Van Eedenheid der ijdelheden, alles is ijdelheid.

XXIV
Die verzen van van Eeden, ze breken als je er tegen-aanstoot, want ze zijn van wit aarde-werk, imitatie wit marmer.

XXV
Van Eeden is niet absoluut slecht, van Eeden is alleen maar een geniepige jongen, die altijd afgekeken heeft van de lei van zijn buurman.
Willem Kloos in De Nieuwe Gids, oktober 1893

Dit boek ìs om over te spotten. Met dit boek mag gesold worden als met een vette rat, een walging voor menschen. Een ràt is de man die dit schreef.
Piet Tideman in De Nieuwe Gids, oktober 1893

Beste Pet. Dank je zeer voor het afdrukje. Ik vind het heerlijk 't te hebben, vooral voor sommige verzen. Je bent zooals ik altijd gedacht heb, van dat ik je dingen in Propria Cures las af, een groote kerel. Anders mocht je ook niet tegen Gorter aangaan, - van mij zeker niet, dat weet je wel, schelm. Enfin - laten wij hierover niet spreken en denken dat de oorlog de vader van alles is.
Alphons Diepenbrock aan P. Tideman, 17 november 1893

Afl. 2, december 1893

Opnieuw *Nagelaten verzen* van Jacques Perk, opnieuw *Stemmings-alleeën* door P. Tideman, opnieuw - vijfentwintig - pagina's poëzie van Stella Violontilla. Onder de veertig *Verzen* van Kloos vallen op: *Albert Verwey, gij musculeus poëetken*, een *Epigram (Herman gaat nu studeeren in Dante en de Chemie, /Hij moest liever sturen aan zijn Tante een Colibrie.)*, een *Samenspraak tusschen den Heer L. Couperus en de werkelijkheid (O zoet, zelf-vernoeglijk kind Couperus), Tegen J.K. Huysmans (O, gij uit uw kantoor-bediendes-kop), De Koo's ziel - als die is, - is als een kuikentje*.

Nog maakte ik kennis, vorige week, met het geniale kind, dat in de laatste afleveringen van de N.G. debuteert, met Stella Violantilla, als Kloos haar genoemd heeft. Heel aardige familie, eene lieve mama, ook de papa niet onfrisch. Zij een brunette, met pracht oogen, waarachter je je een eeuwige zomer droomt.
Willem Royaards aan Alphons Diepenbrock, 6 december 1893

Toen ik diep verslagen thuiskwam lag de N. Gids er, met weer dezelfde aanvallen. Een slechte nacht. 10 uur opgestaan.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 24 december 1893

329
Willem Royaards (1867-1929).

Je alleeën zijn vol van bloeyende rozen, maar ook van heilzame kruiden en planten. Je weet nu wel wat ik bedoel, mijn vriend. Overigens denk ik nog veel aan de heerlijke dagen toen je hier was en dank ik je zeer voor de sublieme sigaren.
Alphons Diepenbrock aan P. Tideman, 25 december 1893

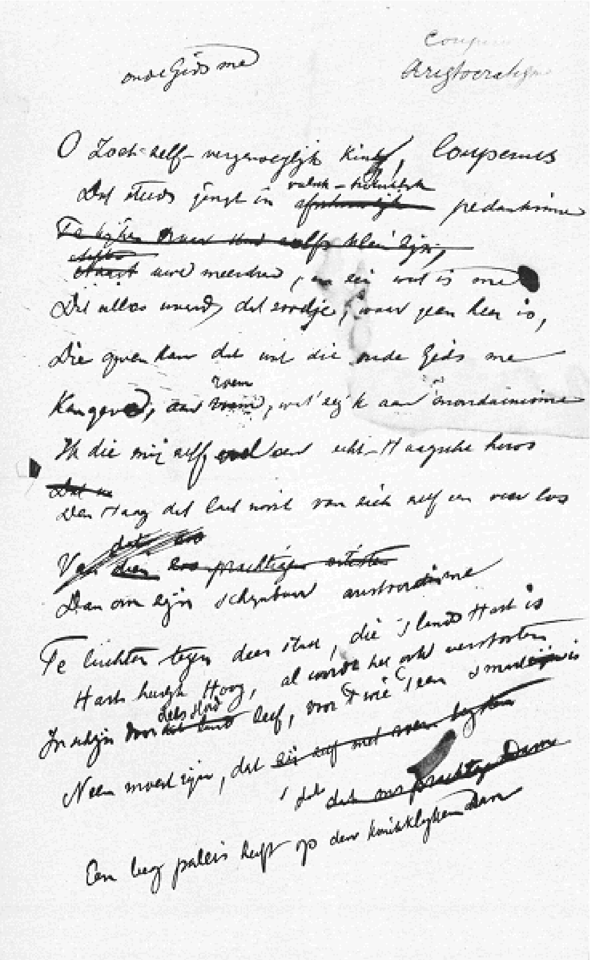

330
Handschrift van Kloos' *Samenspraak tusschen den Heer L. Couperus en de werkelijkheid*.

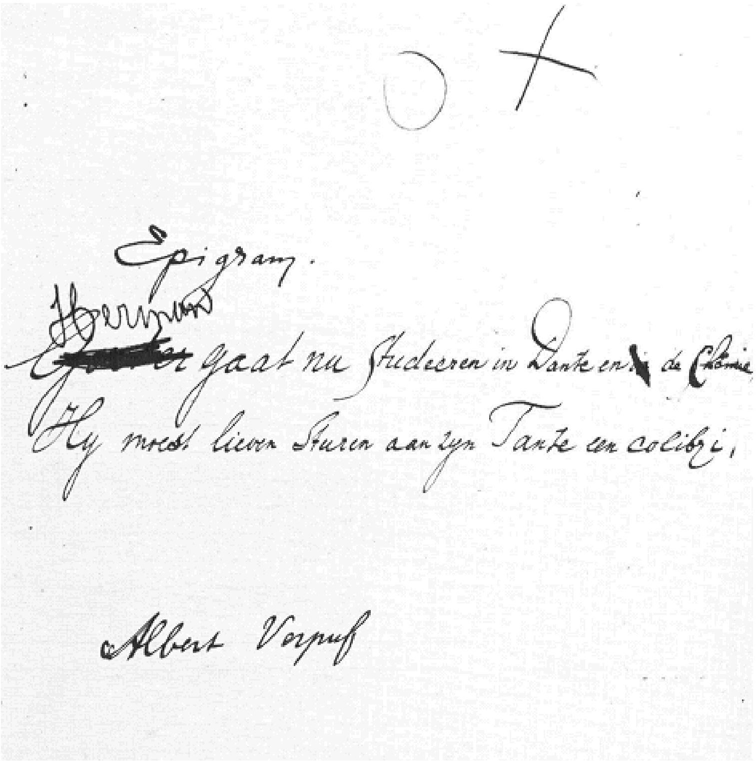
Epigram.
Herman
[redacted]er gaat nu studeeren in Dante en de Chemie
Hy moest liever sturen aan zyn Tante een colibri,

Albert Verpuf

331
Handschrift van Kloos' *Epigram*.

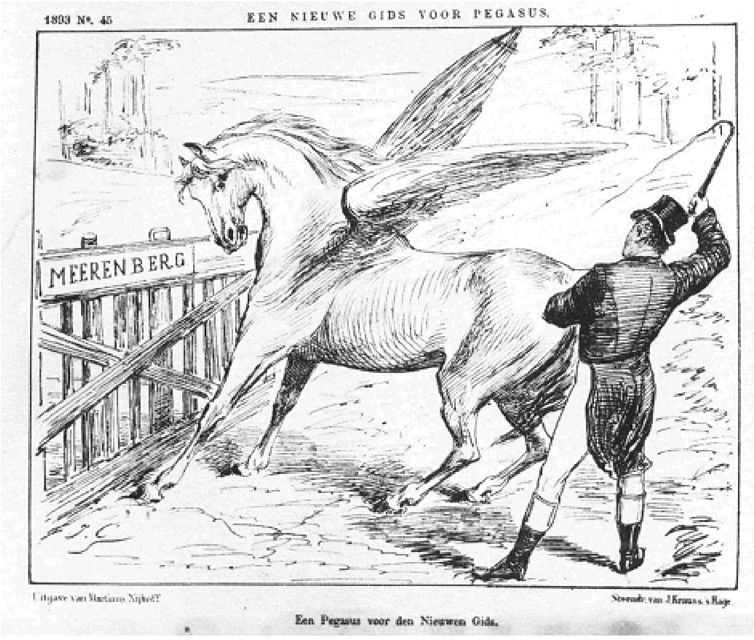

332
Spotprent uit de *Nederlandsche Spectator*.

Afl. 3, februari 1894

Voor de laatste maal *Nagelaten verzen* van Jacques Perk. Wederom Stella Violontilla, nu met *Viola*. P. Tideman vervolgt o.a. zijn *Stemmings-alleeën* en zijn *Ontologica en kritica*, waarin hij overal om zich heen dilettantisme constateert. Tussen de *Verzen* van Kloos aanvallen op A. Aletrino *(O Aletrinootje, gij valsch, Moorsch Vorstje)*, op P.L. Tak en Herman Gorter.

DELANG (*Litteraire filozofieën*)
Filozofische fantazie-alleen met enkele elementen zangerslust.

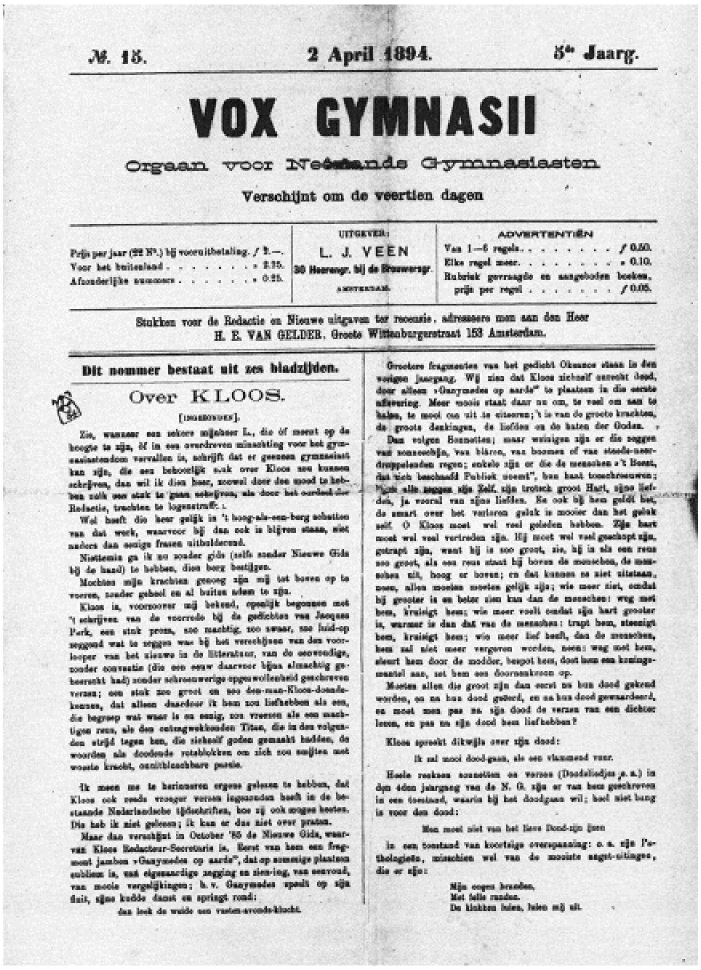
№. 15. 2 April 1894. 5de Jaarg.

VOX GYMNASII

Orgaan voor Nederlands Gymnasiasten.

Verschijnt om de veertien dagen

Prijs per jaar (22 N°.) bij vooruitbetaling. ƒ 2.—.
Voor het buitenland . . . . „ 2.25.
Afzonderlijke nummers . . . . „ 0.25.

UITGEVER: L. J. VEEN, 30 Heerengr. bij de Brouwersgr. AMSTERDAM.

ADVERTENTIËN: Van 1—6 regels . . . . ƒ 0.50. Elke regel meer . . . . „ 0.10. Rubriek gevraagde en aangeboden boeken, prijs per regel . . . . . . ƒ 0.05.

Stukken voor de Redactie en Nieuwe uitgaven ter recensie, adresseere men aan den Heer H. E. VAN GELDER, Groote Wittenburgerstraat 153 Amsterdam.

Dit nommer bestaat uit zes bladzijden.

Over KLOOS.

[INGEZONDEN].

333

GORTER (na Mei, vóór?).
(Dilettantisme der genialiteit.)

Zangersdilettantisme (litteratuur): Verzen, Dagen.
Filo-filozofie en rythmiek:.... Wij zijn de deelen Gods... 'Juni '93.
Fantazie-alleen, rijm en metriek, drooge klank van schelpjes en stukke kinkhoorns: Balder.

VAN DEYSSEL.
Litteratuur (Lijn- en kleur-dilettantisme): Een Liefde.
Modern-filo-filozofisch dilettant: overal, waar hij denkt beredeneerend.

IJzig subtiel fotograaf en lyrisch fantasmagorist:
Menschen en Bergen.
Dichter: Brochure over Litteratuur, kritiek over Zola, perioden van de Kleine Republiek.
Lyrische fantazie-alleen: Meeste kritieken.

ALETRINO.
Klank- en lijn-dilettantisme: Zuster Bertha.
Gedachten-dilettantisme: Crimineele anthropologie.

VAN EEDEN.
Verward filozofisch, (valsch) gevoels-dilettantisme en hàrtelooze topzware lyriek: Johannes Viator.
Literatuur: Ellen.
Gedachten-dilettantisme: Studie's.

VAN DEVENTER.
Antieke filo-filozofie, de vlode op Plato's nalatenschap.
P. Tideman in De Nieuwe Gids, februari 1894

Je Ontologica zullen, laten wij hopen, het begin zijn van de Nova Vita.
Wij zullen het niet beleven. Wij zijn ook eerstelingen zooals Zarathustra.
Alphons Diepenbrock aan Pet Tideman, 23 februari 1894

334
Aan het overlijden van Francois Haverschmidt op 19 januari 1894, schonk *De Nieuwe Gids* geen aandacht.

Negende jaargang, deel II
Redactie: Willem Kloos, H.J. Boeken en P. Tideman.

Afl. 4, mei 1894

Willem Kloos leidt *de tweede reeks der Nieuwe-Gids-jaargangen* in. *Aan de artiesten na '80* draagt Tideman *Memorabilia* op. Boeken vertaalt het eerste boek van *Herscheppinge of De gouden ezel van Lucius Apulejus*. Met de kanttekening dat zij het met het oordeel van de criticus geheel en al oneens is, plaatst de redactie niettemin een gunstige bespreking door L. van Deyssel van de door Vosmeer de Spie (Maurits Wagenvoort) geschreven roman *Een passie*. Zonder dat de naam van de dichter of diens werk ook maar genoemd wordt, geeft H.J. Boeken een korte *Inleiding tot Vondel*, waarvan hij bovendien een - nooit verschenen - vervolg in het vooruitzicht stelt. Delang lijdt onder *Oude benauwingen*. Na een onderbreking van bijna twee jaar vervolgt Boeken zijn *Semeleïs*. Jac. van Looy is aanwezig met het begin van *Feesten*, II en het gedicht in terzinen, *Een gezicht*, dat Tideman voorziet van een tegen de dichter gericht naschrift.

> De Nieuwe Gids is thans, dank zij den bloei der hollandsche letterkunde, wat de stichter zich altijd had durven vóórspiegelen, had gewaagd te voorspellen, en is dat geworden niet door hem-zelf op zichzelven werkende, maar ook door hùnne hulp, en van harte wordt door hem aan de nu afgetreden helpers een vriendelijke hand tot afscheid gedrukt en een ik-dank-u gezegd.
> Willem Kloos in De Nieuwe Gids, mei 1894

> 's Morgens na 't ontbijt met Herman overlegd hoe ik 't best van de heele zaak af zou komen. Versluys een brief geschreven waarin ik mijn eigendomsrecht aan de anderen afstond.
> Frederik van Eeden in zijn dagboek, 3 mei 1894

> Ja - ik vind Tideman een reuzigen man, en ik ben heel gelukkig *zijn* hand in de mijne, en *zijn* oog in het mijne (al was 't ook slechts éénmaal in mijn leven!) te hebben gehad.
> Willem Royaards aan Alphons Diepenbrock, 26 mei 1894

De Nieuwe Gids.

Dr. Ch. M. van Deventer verzoekt ons mede te deelen, dat het artikel over Plato's Symposion, in de laatst verschenen Nieuwe Gids-aflevering gepubliceerd, *zonder voorkennis* van den schrijver is geplaatst. Reeds verscheiden maanden geleden had de schrijver aan den heer Kloos te kennen gegeven, dat hij zijn betrekking tot hem als verbroken beschouwde.

Het thans verschenen stuk is het tweede gedeelte van een artikel door den schrijver *in zijn geheel* aan den toenmaligen redakteur-secretaris, W. Kloos, aangeboden, nadat hem door dezen de formeele toezegging was gedaan, dat de bijdrage *in haar geheel* zou geplaatst worden.

Een tweede protest is dat van den heer Jac. van Looy.

Mijnheer de Redacteur!

Naar aanleiding van het verschijnen van mijn werk in de aflevering Mei 1894 van de *Nieuwe Gids*, verzoek ik u bijgaande brieven te publiceeren. U bij voorbaat dankzeggend:

Uw dienstwillige:
JAC. VAN LOOY.

Soest, 8 Mei '94.

Soest, 1 Mei '94.

Aan den heer P. L. TIDEMAN.

Zooeven krijg ik het bericht dat u u wederrechtelijk de copie hebt toegeëigend die ik op verzoek van den heer Versluys heb afgestaan voor een N. G.-aflevering uit te geven door de eigenaars en niet voor eene door u geredigeerd. Mag ik u vriendelijk verzoeken mij die p. o. terug te zenden.

JAC. VAN LOOY.

No. 2. Donderdagmiddag 3 uur.

Aan den heer P. L. TIDEMAN.

Het verschijnen van mijn werk in de eerstdaags te verschijnen aflevering onder uw secretariaat verbied ik ten stelligste. U weet mijn wil. H. Boeken die mij zooeven bezocht, vertelde mij dat dit gebeuren zal, omdat het reeds is afgedrukt. Herhaaldelijk heb ik hem gezegd dat dit niet mag. Tegelijk nu schrijf ik den heer Clausen om zoo mogelijk de daad ongedaan te maken.

No. 3. 6 Mei '94.

Aan den heer P. L. TIDEMAN.

Ik ontving zooeven een briefkaart van Kloos, waarop hij mij mededeelde dat er zeven pagina's van mijn stuk waren afgedrukt. Ik heb over dit onaangenaam geval niets meer te melden dan nog, dat ik ook gisteren den heer Versluys deze uitgave tegen mijn wil verbood.

JAC. V. LOOY.

No. 4. 8 Mei '94.

Aan den heer P. L. TIDEMAN.

Nu het feit gebeurd is, verzoek ik u nog eens de copie terug, volledig, ook wat nog niet is afgedrukt. Tengevolge van het nare geval, waardoor het noodzakelijkste nazien van mijn werk mij natuurlijk onthouden moest worden, verscheen het bovendien nog slecht.

JAC. V. LOOY.

Een derde document in deze zaak is van den heer Van Deyssel afkomstig.

Baarn, 8 Mei 1894.

Mijnheer de Redacteur,

In de gisteren, 7 Mei, verschenen aflevering van het tijdschrift *De Nieuwe Gids* komt een door mij geschreven opstel voor. Dit is tegen mijn wensch.

Per aangeteekenden brief van 2 Mei ll. deelde ik den redakteur-sekretaris van dit tijdschrift mijn verlangen mede, dat dit, door een misverstand onder berusting van deze redaktie gekomen artikel, *niet* zoû worden geplaatst.

Was het wellicht reeds te laat om de plaatsing te voorkomen, — dan doet het mij toch leed dat de redaktie geen gelegenheid heeft gevonden, om met een enkel woord haren lezers mijn gevoelen omtrent de plaatsing van dit artikel kenbaar te maken.

Overigens bevat dit opstel, waarvan ik geen drukproef ontving, zooveel ernstige, geheel de bedoeling des schrijvers vervalschende, drukfouten, dat ik, zoo als het daar ligt, het eigenlijk niet als door mij geschreven kan erkennen.

Hoogachtend,

Uw dw. dr.,
L. VAN DEYSSEL.

In de *Telegraaf* van gisterenmorgen heeft de heer Versluys het volgende schrijven:

Geachte Redactie,

In een der briefjes van den heer Jac. van Looy, door hem gepubliceerd in uw Ochtendblad van 9 dezer, wordt meegedeeld, dat ik hem om copij voor den *N. G.* verzocht heb. Ik heb dit evenwel *niet* gedaan en ook aan niemand opgedragen, het uit mijn naam te doen. De zorg voor de samenstelling van den *N. G.* ligt trouwens geheel buiten mijn werkkring.

Hoogachtend,

Uw dw. dn.
W. VERSLUYS.

En het Dagblad *De Amsterdammer* meldt:

»Het gerucht gaat, dat drie der oud-Redacteuren van den *N. G.*, die nog altijd eigendomsrechten op dit tijdschrift hebben, het uit de handen der nieuwe Redactie zullen terugnemen."

335
Reacties op de gang van zaken, bijeengebracht in het weekblad *De Amsterdammer*, 13 mei 1894.

Den Heere J. van Looy
Soest.

Bij dezen heb ik de eer u mededeeling te doen van eene wijziging in de redactie van „DE NIEUWE GIDS". Tot haar zijn toegetreden de Heeren H. J. BOEKEN en P. TIDEMAN, — en verzoek ik u in het vervolg uw werk te willen inzenden bij onzen Redacteur-Secretaris P. TIDEMAN, Meer en Vaart, Sloterdijk.

WILLEM KLOOS.

14 April 1894.

336

Ik ken geen boek waarin zoo precies het wezen van ‘een passie’ is betrapt en gegrepen en gegeven. Dat is geen verliefdheid, dat is geen eigenlijke wellust, dat is geen liefde ook, dat is een passie: een dronkenschap van ziel en zinnen, een waanzin van wellust-liefde, die op-komt met plotsen onweêr-spoed en lichaam en ziel in al hun vezelen en sfeeren doorgloeit.
L. van Deyssel in De Nieuwe Gids, mei 1894

337
Maurits Wagenvoort (1859-1944), de auteur van de, onder de schuilnaam Vosmeer de Spie verschenen roman *Een passie*. Portrettekening P. Josselin de Jong, 1896.

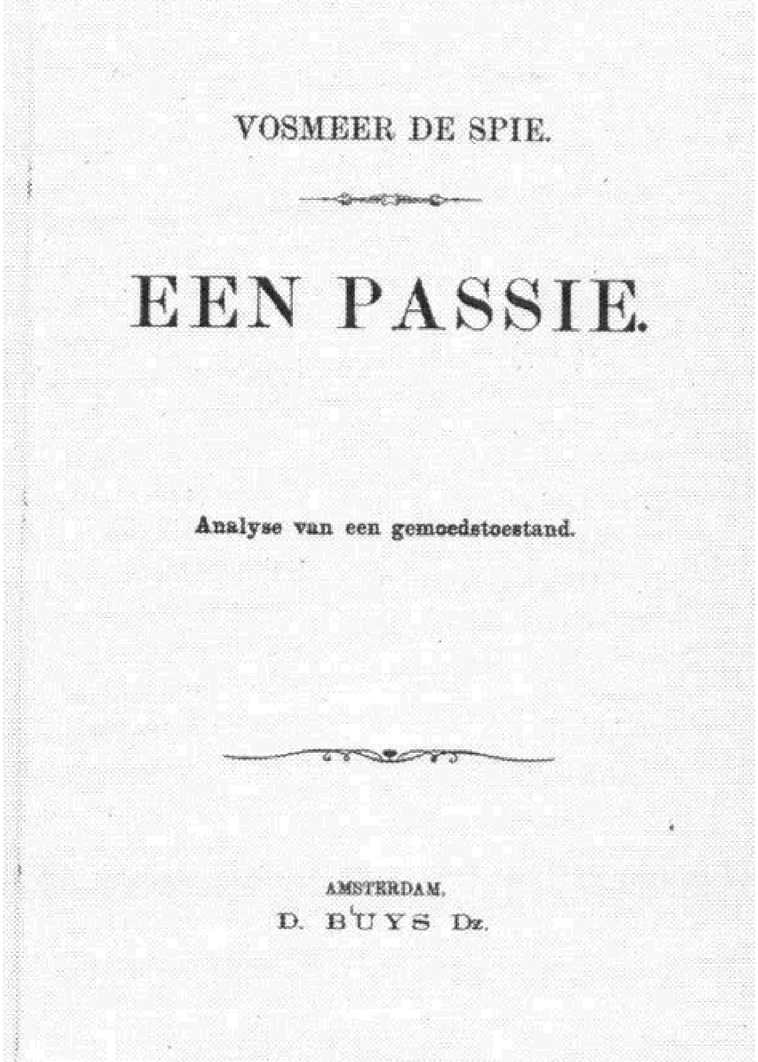
VOSMEER DE SPIE.

EEN PASSIE.

Analyse van een gemoedstoestand.

AMSTERDAM.
D. BUYS Dz.

338

Afl. 5, juli 1894

Geopend wordt met een redactioneel *August P. van Groeningen. In memoriam*. Kloos draagt *Zeven sonnetten* op aan P. Tideman, die voor de laatste maal zijn *Stemmings-alleeën* afstaat en fragmenten uit zijn vlugschrift *Een jongste generatie en De Nieuwe Gids*. J.H. Leopold's *Scherzo* gaat vooraf aan zeven *Verzen* van Kloos. G.J.P.J. Bolland filosofeert over *Het Godsbegrip*. Frits Roosdorp draagt de schets *Kinderen* op 'Aan Frans Erens, mijnen Leider'. Boeken vervolgt zijn *Apulejus*-vertaling.

> Van Groeningen, een eenzaam werker in de dofgroene schemering van een stekel-hard, een bitter maatschappelijk en een arm droef huiselijk leven, de harde mensch met zijn harde, maar innige gevoel van de pijnen der werkelijkheid, pijnen die hij neerschreef in dat doffe, krijtsende, harde en drooge, maar echt menschelijk gevoelde boek 'Martha de Bruin', Van Groeningen is gestorven.

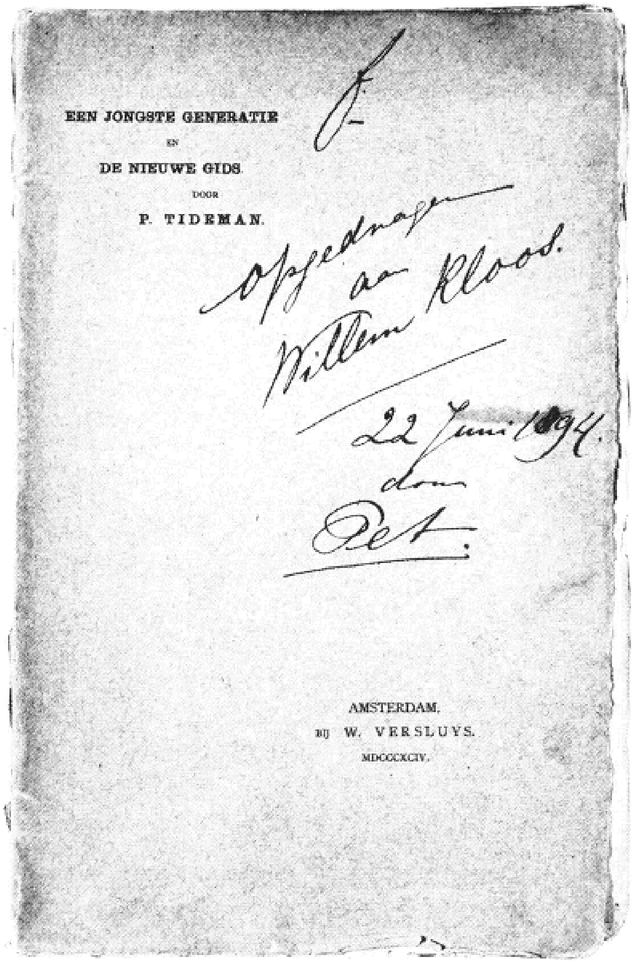
EEN JONGSTE GENERATIE
EN
DE NIEUWE GIDS
DOOR
P. TIDEMAN.
AMSTERDAM,
BIJ W. VERSLUYS.
MDCCCXCIV.

339

SCHERZO.

DOOR

J. H. LEOPOLD.

I.

Dit is van een lichtkind
mijn lieveling
mijn gouden kleine
verlustiging.

Die had verkoren
en was ter wone
in een dunpurperen
anemone.

Wat windebloem was haar
huis geweest .
vier bladen haar peinzens-
kluis geweest.

340

Heb je nog iets gehoord van Willem? Ik was de dag na ons samenzijn bij hem. Hij was heel ziek, lag op de kanapé en zei dat hij een gevoel had alsof hij 50 was. Op een stokje strompelde hij door de kamer. Het was heel sinister.
Alphons Diepenbrock aan P. Tideman, 4 juni 1894

Afl. 6, september 1894

Boeken opent met een *Rijmbrief aan Jan Hofker*. Tideman schrijft 'Voor Willem Witsen' over Nederlandse schilders *Van Israëls tot Derkinderen* en haalt daarin vooral uit naar Jan Veth. Frans Mijnssen debuteert met twee aan Tideman opgedragen *Verzen*. J.D. de Haan [Bierens de Haan] bespiegelt de *Psychologie van het leven* en G.J.P.J. Bolland geeft *Een blad geschiedenis* over *De Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd Maria*. Aan poëzie bevat deze laatste aflevering verzen van Lucie Broedelet, Boeken en Kloos. Tideman besluit, als J.H. van Wedelove, met het sonnet *Zonden-val*.

341
Taco Hajo de Beer (1838-1923), oprichter van o.m. het blad *De Portefeuille* (1879-1894).

342
Frans Mijnssen (1872-1954).

16e Jaargang 1894 11 Augustus No 19

DE PORTEFEUILLE
WEEKBLAD VOOR TOONEEL en LETTEREN
ONDER REDACTIE VAN
TACO H. DE BEER

ABONNEMENT

ADVERTENTIËN

ROEMER VISSCHERSTRAAT 15.

AMSTERDAM

INHOUD:

Taco H. de Beer, Geen Gidsen meer, maar ziener en profeet. — Idealisme en mystiek. — Dramatische kunst: Het vilt in de kunst. — Recensies: Vier tijdgenooten. — Fragment uit: Dat, door Karel Bélôrs. — Varia.

Geen Gidsen meer, maar ziener en profeet.

Hier te lande verschijnen behalve „de Gids" en de „Nieuwe Gids" nog: „de Katholieke Gids", „de Rotterdamsche Gids", 3 stuks „Reisgids", „de Indische Gids", „de Gids voor Machinisten," „de Gids voor de Rechterlijke macht; „de Algemeene Gids, „de Gids voor Apeldoorn" en voor een paar dozijn andere plaatsen; „de Postgids", „de Nederlandsche Gids" „de Heerenmodegids", „de Militaire Gids", „de Duitsche Taalgids", „de Spoorweggids" „de Expeditiegids; wat een *gidsen!*

We mogen gerust aannemen, dat het woord *Gids* bij ons tegenwoordig afwisselend de beteekenis heeft van *tijdschrift, handleiding, programma*, en dergelijke, zonder dat men daarbij, behalve bij de Wandelgidsen, ooit te denken heeft aan een wegwijzer. Gelijk elke buitenlandsche badplaats in Engeland *Spa* heet, zonder dat hèt *Spa* meer *spa* is dan een ander, zoomin is *de Gids*, alleen omdat hij ouder is, eenigszins meer of minder gids dan eenig ander tijdschrift, noch wel *de Nieuwe Gids*, alleen omdat die altijd „nieuw" blijft.

Volgens getuigenis van *Braga* sprak de Voorzitter de leden der redactie aan, als volgt:

Viri pedantissimi!
Kakki, messam non habentes!
Gidi, viam nescientes!
Fratres conjunctissimi!

Sinds grootheidswaanzin epidemisch is geworden, is de eerste regel geen beschuldiging meer, maar de laatste is evenmin op de tegenwoordige Gids van toepassing: òf er is „*een kewe* geene Redactie," of de redactie bestaat uit enkel *membra disjecta*. Twee dingen staan vast al. dat er een ijverig streven heerscht, om het tijdschrift op een dagblad te doen gelijken en dan ook evenals de dagbladen veel advertentiën te hebben, èn, dat het tijdschrift, niet meer het orgaan van eenige partij, niet alleen het hof maakte aan „de Nieuwe Gids" eenmaal zóó fel bestreden, maar tevens trachte de anti-Nieuwe-Gidsers te vriend te houden: men leze de geef-en-neem-kritiek van prof. van Hamel over de vertaling van „La nuit de mai" en den ongenoemden bibliograaf over de „Bloemlezingen" van Verwey. In eene bepaalde richting wijst ons deze „Gids" *niet*, op den weg der letterkunde, predikend noch door voorbeelden, noch door theorieën, noch door kritieken. De stichters deden dat wel. Maar, het moge hard klinken, het is toch wáár: de stichters streefden naar den bloei der letterkunde, de tegenwoordige redactie zet onder dezelfde firma de zaken voort en streeft naar den bloei van het tijdschrift. Zooals het tijdschrift nu is, is het best geschikt voor maandelijksche premie bij de N. R. Courant en een concurrent van de „Vragen van den Dag," de „Vragen des Tijds" en derg. De hoogst verdienstelijke overzichten van prof. Quack, van Mr. Viotta e. a. zijn voor de kennis onzer letterkundige beweging niets. Wat de zaak Neerbosch in „de Gids" doet, zal niemand raden, ook al leest hij, wat dat tijdschrift over *Jacob* van 't Lindenhout zegt; — de man heet *Jan*.

Eene der grootste letterkundige ondernemingen: Elsevier's geïllustreerd maandschrift komt uit ... „de Gids" zwijgt; Johanna van Woude verovert stormenderhand de lezende wereld met „Oudhollandsch Binnenhuisje" „de Gids" kent haar naam niet. En behalve het trompetgeschal over „Vorstenschool" zweeg „de Gids" over Multatuli

343

Ik ontmoette Versluys. Hij wilde mij en Gorter vragen de N. Gids te beheeren. Gorter secretaris. En nu wij dat niet doen houdt de N. Gids op.
Frederik van Eeden in zijn dagboek, 5 september 1894

Later zullen de menschen begrijpen: Perk staat tot Kloos, als Kloos staat tot Tideman, ik weet nu niet hoe dit mogelijk is maar ik heb het gezien.
P. Tideman aan Alphons Diepenbrock, october 1894

Er is een groote schrik over Kloos en Boeken. De eerste schijnt werkelijk krankzinnig te zijn.
Alphons Diepenbrock aan Elisabeth de Jong van Beek en Donk, 20 october 1894

Heerlijk, zooals die Hein Boeken over Kloos spreekt, als mij verteld wordt; dat is een zoo zuivere veneratie, dat - zelfs gesteld, ze was overdreven - 't toch nog prettig is om te hooren een Boeken zóo spreken over een man als Kloos.
Willem Royaards aan Alphons Diepenbrock, 22 december 1894

344
Willem Kloos. Foto Willem Witsen.

345
Uitgever W. Versluys met zijn echtgenote A. Versluys-Poelman.

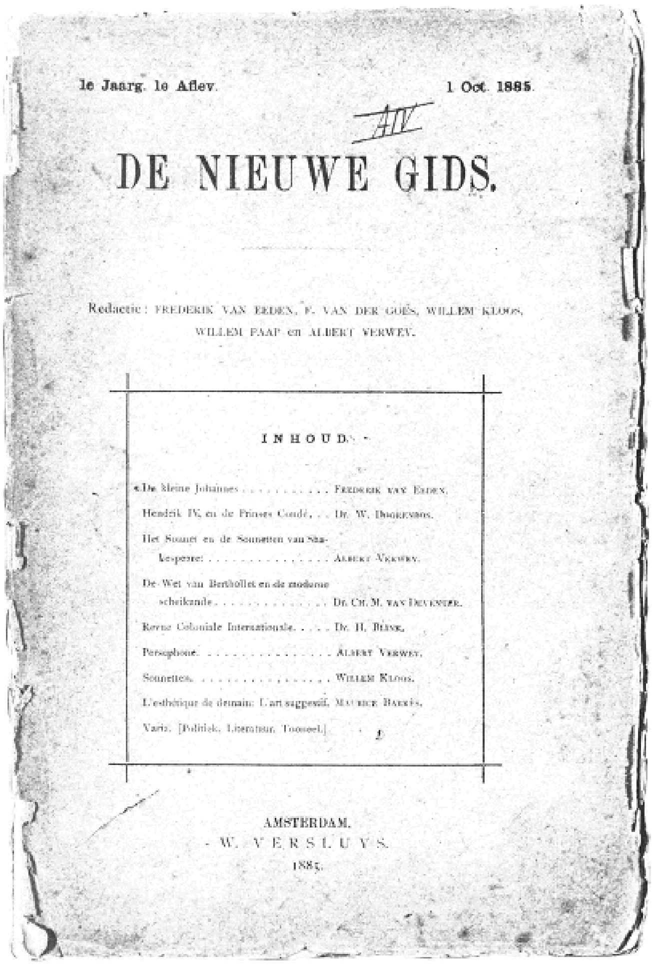
1e Jaarg. 1e Aflev. 1 Oct. 1885.

DE NIEUWE GIDS.

Redactie: FREDERIK VAN EEDEN, F. VAN DER GOES, WILLEM KLOOS, WILLEM PAAP en ALBERT VERWEY.

INHOUD.

De kleine Johannes . . . . FREDERIK VAN EEDEN.
Hendrik IV. en de Prinses Condé, . . . Dr. W. DOORENBOS.
Het Sonnet en de Sonnetten van Shakespeare . . . . ALBERT VERWEY.
De Wet van Berthollet en de moderne scheikunde . . . . Dr. CH. M. VAN DEVENTER.
Revue Coloniale Internationale. . . . . Dr. H. BLINK.
Persephone. . . . . ALBERT VERWEY.
Sonnettes. . . . . WILLEM KLOOS.
L'esthétique de demain: L'art suggestif. MAURICE BARRÈS.
Varia. [Politiek. Literatuur. Tooneel.]

AMSTERDAM.
W. VERSLUYS.
1885.

346

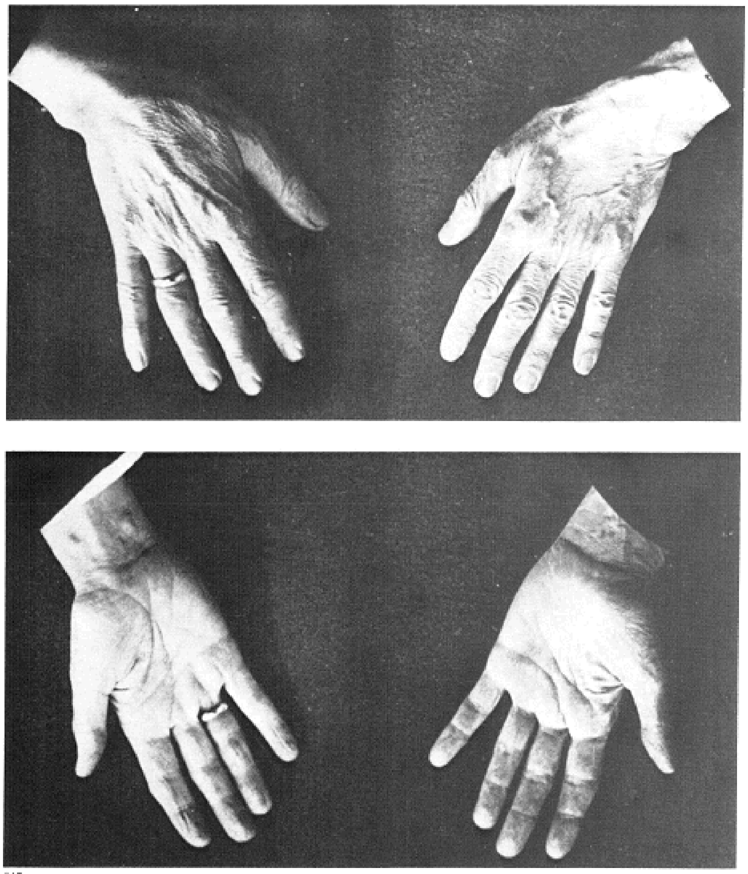

347
De handen van kloos.

Naspel

De zesenzeventigjarige Willem Kloos, op 27 mei 1935, evenals Lodewijk van Deyssel door de senaat der Universiteit van Amsterdam, bevorderd tot doctor honoris causa in de Letteren en Wijsbegeerte, beziet op 20 september van dat jaar een tentoonstelling in het Haagse Gemeentearchief, gewijd aan het vijftigjarig bestaan van *De Nieuwe Gids*. 'Voor de Tachtigers zelf', aldus Van Deyssel in zijn openingsrede, 'zal het terug zien van de oude documenten, het terug zien dier bestand-deelen zelf uit het ver en heerlijk verleden, uit een deel dus van het zelfde leven, dat zij nu nog leiden, van een wel-doenden weemoed zijn'.

348

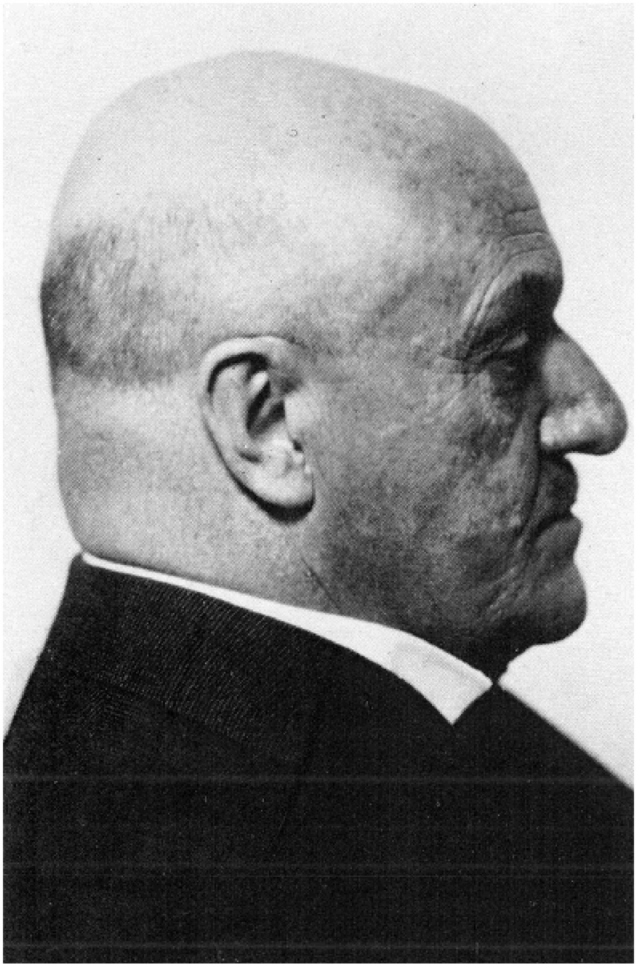

349
Lodewijk van Deyssel (K.J.L. Alberdingk Thijm), op zestigjarige leeftijd.

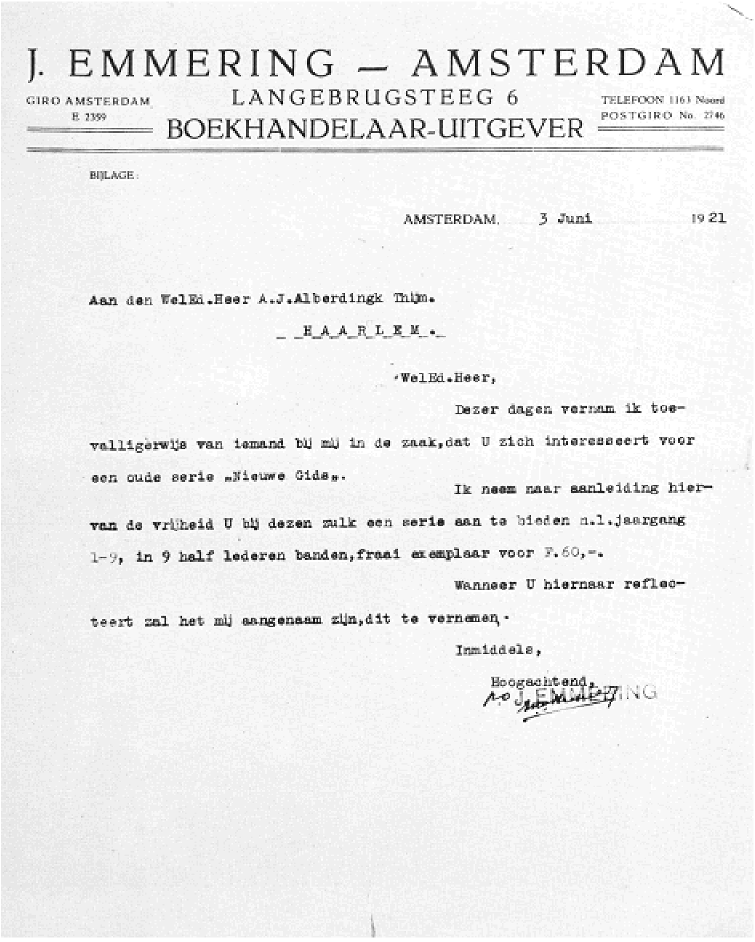

J. EMMERING – AMSTERDAM

GIRO AMSTERDAM E 2359 — LANGEBRUGSTEEG 6 — TELEFOON 1163 Noord POSTGIRO No. 2746

BOEKHANDELAAR-UITGEVER

BIJLAGE:

AMSTERDAM, 3 Juni 1921

Aan den WelEd.Heer A.J.Alberdingk Thijm.

HAARLEM.

WelEd.Heer,

Dezer dagen vernam ik toevalligerwijs van iemand bij mij in de zaak, dat U zich interesseert voor een oude serie „Nieuwe Gids”.

Ik neem naar aanleiding hiervan de vrijheid U bij dezen zulk een serie aan te bieden n.l. jaargang 1-9, in 9 half lederen banden, fraai exemplaar voor F.60,-.

Wanneer U hiernaar reflecteert zal het mij aangenaam zijn, dit te vernemen.

Inmiddels,

Hoogachtend,

p.o. J. EMMERING

350

binnenkant achterplat

Bronnen waaraan de citaten werden ontleend.

Marie Cremers, *Lichtend verleden/Jeugdherinneringen*. Amsterdam/Antwerpen 1954[2].

De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr./l883-1904. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage 1968.

De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey. Deel I: april 1884-september 1894.
Met een woord vooraf en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage 1981.

De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel. Bezorgd en toegelicht door H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick. Tweede, herziene druk, 's-Gravenhage 1981.

De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage 1971.

De briefwisseling Vosmaer-Kloos. Uitgegeven en ingeleid door G. Stuiveling, Groningen/Batavia 1939.

De briefwisseling Vosmaer-Perk. Uitgegeven, ingeleid en geannoteerd door G. Stuiveling, Amsterdam 1938.

Lodewijk van Deyssel, *Van lang geleden* [uitgegeven en toegelicht door Harry G.M. Prick] in: Maatstaf, tweede jrg., no. 4/5, juli-augustus 1954, p. 191-201.

Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*. Voor de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Zwolle 1962.

Lodewijk van Deyssel, *Nieuw Holland*. Met een nawoord van Harry G.M. Prick, Amsterdam 1979.

Lodewijk van Deyssel, *De scheldkritieken*. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam 1979.

Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*. Bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser, dl. I, 's-Gravenhage 1962; dl. II, 's-Gravenhage 1967.

Frederik van Eeden, *Dagboek 1878-1923*. Voor het Frederik van Eeden-Genootschap uitgegeven en toegelicht door H.W. van Tricht. Deel I/ 1878-1900, Culemborg 1971.

Frans Erens, *Vervlogen jaren*. Vervolledigd uitgegeven en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick. Met een inleiding van Anton van Duinkerken, Zwolle 1958.

F. van der Goes, *Litteraire herinneringen uit den Nieuwe-Gidstijd*, Santpoort 1931.

Herman Gorter Documentatie over de jaren 1864 tot en met 1897. Samengesteld door Enno Endt, Amsterdam 1964.

J. de Graaf, *Le réveil littéraire en Hollande et le naturalisme français [1880-1900]*, Amsterdam 1937.

G.H. 's-Gravesande, *De geschiedenis van De Nieuwe Gids/Brieven en documenten*, Arnhem 1955; *Supplement*, Arnhem 1961.

Jacobus van Looy, *Twee brieven aan Lodewijk van Deyssel* [uitgegeven en toegelicht door Harry G.M. Prick], in: Maatstaf, eerste jrg., no. 5, augustus 1953, p. 261-267.

Jacobus van Looy, *Brieven en inedita* [samengebracht door G.H. 's-Gravesande] in: Roeping, 31e jrg., no. 4, augustus 1955, p. 219-226.

Jacobus van Looy, *Brieven aan Karel Alberdingk Thijm* [uitgegeven en toegelicht door Harry G.M. Prick] in: Roeping, 31e jrg., no. 4, augustus 1955, p. 227-244.
Jacobus van Looy, *'Wie dronk toen water!'* Bloemlezing uit de briefwisseling met August Allebé gedurende zijn Prix de Rome-reis 1885-1887, verzorgd door F.P. Huygens, Amsterdam 1975.
De mannen van '80 aan het woord'. Gesprekken met Nederlandsche letterkundigen naverteld door E. d'Oliveira Jr., Amsterdam z.j. (1909).
Mededelingen van het Frederik van Eeden-Genootschap, IV, *Brieven* [gewisseld tussen] Frederik van Eeden en Alphons Diepenbrock, Jacobus van Looy, Jan Veth, Isaac Israels en Jan Toorop, [Amsterdam], september 1937.
Mededelingen van het Frederik van Eeden-Genootschap; X, *Willem Kloos*, [Amsterdam], september 1946.
Mededelingen van het Frederik van Eeden-Genootschap, XI, *Albert Verwey*, [Amsterdam], juni 1948.
P. H. van Moerkerken, A.M. Hammacher, G.J. Hofker en K.G. Boon, *Witsen en zijn vriendenkring*, Amsterdam z.j. (1947).
Nieuwe-Gids-correspondentie [over de periode 15 januari 1886-10 maart 1890], openbaar gemaakt in De Nieuwe Gids, jrg. 1933 I en II, jrg. 1934 I en II en jrg. 1935 I.
Arthur van Schendel, *Herdenkingen*, Amsterdam 1950.
Garmt Stuiveling, *De Nieuwe Gids als geestelijk brandpunt*. Derde, verbeterde, druk, Amsterdam 1981.
Hélène Swarth, *Brieven aan Pol de Mont*. Uitgegeven door Herman Liebaers, Gent 1964.
Aegidius W. Timmerman, *Tim's herinneringen*. Bezorgd en van van een nawoord en aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Amsterdam 1983.
Albert Verwey, *Frederik van Eeden*, Santpoort 1939.